

Csiziné dr. Schlosser Annamária

Az egyházak jogalanyisága
(doktori értekezés)

Témavezető: Dr. habil. Schanda Balázs, egyetemi docens

Pázmány Péter Katolikus Egyetem
Jog- és Államtudományi Kar
Budapest

Kézirat lezárva: 2011. március 31.

Köszönetnyilvánítás

Köszönettel ajánlom ezt a dolgozatot a Pázmány Péter Katolikus Egyetem tanárainak, akik az állami egyházjog témaköre iránti érdeklődésemet felkeltették. Köszönet illeti családomat a sok segítségért, amellyel a dolgozat megírását lehetővé tették, elsősorban férjemet, aki ez idő alatt az anyai teendők alól is mentesített, és beszélgetéseink során számos hasznos ötlettel szolgált. Köszönöm Dr. Boleratzky Lórándnak, Dr. Szathmáry Bélának, Dr. Rixer Ádámnak és a kutatóhelyi vita összes többi résztvevőjének értékes hozzászólásaikat. Köszönöm a tárgyalt egyházak, elsősorban a Magyar Katolikus, a Magyarországi Református és Evangélikus Egyházak hivatalai, illetve irodái, valamint a Fővárosi Bíróság munkatársai által a dolgozat elkészítéséhez nyújtott segítséget. Hálámat fejezem ki végül, de nem utolsósorban témavezetőmnek, Dr. Schanda Balázsnak mindazért a hathatós támogatásért odafigyelésért és biztatásért, mellyel a doktori képzés és a dolgozatírás során munkámat kísérte.

Tartalom

Rövidítések.....	5
1. Elméleti alapvetés	8
1.1. Kérdések és módszertani megjegyzések	8
1.2. A jogalanyiség fogalma.....	10
1.3. A vallási közösségek jogalanyiségének funkciói és formái	10
1.4. Fogalomtisztázás	13
1.4.1. Jogi fogalmak: Egyház, vallásfelekezet, vallási közösség, egyházi jogi személy .	13
Az egyház mint társadalmi szervezet?	15
Egyházi jogi személy	16
1.4.2. Egyéb fogalmak: történelmi egyház, kisegyház, történelmi kisegyház, szabadegyház, szekta, kultusz, új vallási mozgalom („NRM” – „ÚVM”)	16
1.5. Egyház mint jogalany fogalmi összetevői a hatályos magyar jogban.....	19
1.5.1. Vallás.....	20
1.5.2. Közösség	23
1.5.3. Önkormányzat (autonómia – önrendelkezési jog)	23
1.6. Az egyházi jogi személyek jogállása	29
1.6.1. Egyházi/vallási?	29
1.6.2. Egyházi intézmények	30
1.6.3. Intézményi vallásgyakorlás	31
1.6.4. Egyházfinanszírozás	32
1.6.5. Egyházi vagyon	33
1.6.6. Adókedvezmények	34
1.6.7. Foglalkoztatási jogviszonyok	34
1.6.8. Büntetőjog, büntető eljárásjog, közrend-, közerkölcs-, közegészségvédelem	35
1.6.9. Egyebek	36
1.6.10. A sajátos egyházi jogállás jellegzetességei	37
1.7. A jogterület további jellemzői.....	38
1.7.1. Alapjogi jelentősége	38
1.7.2. Történetisége?	40
1.7.3. A jogalanyiség jellege, az egyházak köz-, illetve magánjogi jogalanyiséga.....	41
2. Hazai történet	46
3. Európai kitekintés, újabb tendenciák	54
3.1. A vallási közösségek jogalanyiségének modelljei?.....	54
3.2. Egyes európai államok szabályozásának rövid áttekintése	56
3.4. Közös vonások	67
3.5. Az Európai Emberi Jogok Egyezménye és az Emberi Jogok Európai Bíróságának esetjoga	69
3.6. Az Európai Unió joga.....	76
3.6. Fejlődési irányok, kihívások	80
4. A hazai szabályozás: az „általános rész”.....	82
4.1. Bevezetés.....	82
4.2. Az egyházak nyilvántartásba vétele	83
4.2.1. A nyilvántartás kérdései – nyilvánosság, használhatóság, megbízhatóság, adatvédelem, tagnyilvántartás	83
4.2.2. Alapítási feltételek.....	88
4.2.2.1. Alapítók.....	88
4.2.2.2. Szervezet	89

4.2.3. Név és névvédelem.....	92
4.2.4. Eljárási kérdések	95
4.3. Az egyházi jogi személy típusokkal kapcsolatos kérdések.....	97
4.3.1. Egyház önálló képviseleti szervvel rendelkező szervezeti egységei.....	97
4.3.2. Egyház önálló szervezetei	99
4.3.3. Egyházak szövetségei.....	101
4.4. Elhatárolási kérdések.....	102
4.5. Az egyházi jogi személy jogképessége, cselekvőképessége, elkülönült jogalanyisága	105
4.6. Az egyházak megszűnése.....	110
4.6.1. Általános kérdések	110
4.6.2. Megszűnés önkéntes elhatározásból.....	114
4.6.3. Törlés mint negatív jogkövetkezmény, és a nem működő egyház törlése	117
5. A hazai szabályozás: a „különös rész”	119
5.1. Bevezető megjegyzések	119
5.2. Magyar Katolikus Egyház	121
5.3. Magyarországi Református Egyház	123
5.3. Magyarországi Evangélikus Egyház	126
5.4. A keresztény ortodox egyházak	127
5.5. Magyarországi Zsidó Hitközségek Szövetsége.....	131
5.6. Magyarországi Baptista Egyház.....	134
5.7. Magyarországi Unitárius Egyház	134
5.8. Az iszlám.....	135
5.9. Történetiség, jogfolytonosság, és az egyházi jog forrása.....	136
5.10. Az Lvt. és a belső egyházi szabályok összhangja	139
6. Értékelés és további de lege ferenda javaslatok	141
Felhasznált irodalom	146
A témával kapcsolatos saját közlemények:	164

Rövidítések

AB	Alkotmánybíróság
AnerkennungsG	Gesetz vom 20. Mai 1874, betreffend die gesetzliche Anerkennung von Religionsgesellschaften (Ausztria)
APEH	Adó- és Pénzügyi Ellenőrzési Hivatal
ÁEH	Állami Egyházügyi Hivatal
ÁSZ	Állami Számvevőszék
BDT	Bírósági Döntések Tára
BH	Bírósági Határozatok
BekGG	Bundesgesetz über die Rechtspersönlichkeit von religiösen Bekenntnisgemeinschaften Nr. 19/1998 (Ausztria)
BM	Belügyminisztérium
BverfGE	Entscheidungen des Bundesverfassungsgerichts (Németország)
Ctv.	a cégnyilvánosságról, a bírósági cégeljárásról és a végelszámolásról szóló 2006. évi V. törvény
Cstv.	a csődről, a felszámolásról és a végelszámolásról szóló 1991. évi II. törvény
EBH	Elvi Bírósági Határozat
EEJB	Emberi Jogok Európai Bírósága
EEJE	az Európa Tanács 1950-ben Rómában elfogadott Egyezménye az emberi jogok és alapvető szabadságok védelméről
EU	Európai Unió
Etv.	az egyesülési jogról szóló 1989. évi II. törvény
f., ff.	és következő, és következők
Föv.B.	Fővárosi Bíróság
Ftv.	a felsőoktatásról szóló 2005. évi CXXXIX. törvény
Föv. Kgy.	Fővárosi Közgyűlés
GM	Gazdasági Minisztérium
Gt.	a gazdasági társaságokról szóló 2006. évi IV. törvény
h., hat.	határozat
IM	Igazságügyi Minisztérium
ISM	Ifjúsági- és Sportminisztérium

JEH	jogegységi határozat
JK	Jogtudományi Közlöny
KGD	Közigazgatási-Gazdasági Döntvénytár
KK	Legfelsőbb Bíróság Közigazgatási Kollégium
KPJE	közigazgatási polgári jogegységi határozat
kft.	korlátolt felelősségű társaság
kht.	közhasznú társaság
Korm.	kormány
Közoktv.	a közoktatásról szóló 1993. évi LXXIX. törvény
LB	Legfelsőbb Bíróság
ld.	lásd
Lvt.	a lelkiismereti és vallásszabadságról, valamint az egyházakról 1990. évi IV. törvény
MAZSIHISZ	Magyarországi Zsidó Hitközségek Szövetsége
MKPK	Magyar Katolikus Püspöki Konferencia
MT.	Minisztertanács
NBH	Nemzetbiztonsági Hivatal
NRM – ÚVM	new religious movement – új vallási mozgalom
OBH	Országgyűlési Biztosok Hivatala
OGY	Országgyűlés
OIT	Országos Igazságszolgáltatási Tanács
OKM	Oktatási- és Kulturális Minisztérium
pjt.	polgári jogi társaság
PK	Legfelsőbb Bíróság Polgári Kollégium
Pp.	a polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény
Ptk (rég)	a Magyar Köztársaság Polgári Törvénykönyvéről szóló 1959. évi IV. törvény
Ptk (új)	a Polgári Törvénykönyvről szóló 2009. évi CXX. törvény
r.	rendelet
SZET.	Szabadegyházak Tanácsa
szja.	személyi jövedelemadó
tc.	törvénycikk
tv.	törvény
tvr.	törvényerejű rendelet

uo.

ugyanott

v.

versus

VKM

Vallási és Közoktatási Minisztérium

1. Elméleti alapvetés

1.1. Kérdések és módszertani megjegyzések

Jelen dolgozat célja tisztázni az egyház mint jogalany fogalmát és a rokon jogi kategóriákat, bemutatni azok jellegét, elhelyezni azokat a hazai történeti tradíciókban és európai összefüggésben, elemezni az egyházi jogi személyiségre vonatkozó hatályos szabályokat, valamint értékelni azokat a jogfejlődés tendenciáira tekintettel, valamint gyakorlati szempontból. Mivel e témát átfogóan tárgyaló publikáció a hazai irodalomban még nem született,¹ szándékosan többféle nézőpont és módszer alkalmazására került sor, törekedve a lehető legteljesebb kép rajzolására. Részletesen tárgyal a dolgozat olyan, eddig csekély figyelmet kapott kérdéseket, mint például az egyházi jog alkalmazásának, illetve az állami és egyházi jog érintkezésének kérdései a belső szervezeti jogi személyiség körében, a vallási közösségek jogalanyiségének lehetséges megjelenési formái, az általános polgári személyi jogi szabályok egyházakra történő alkalmazása, az egyházak megszűnése, az 1990. előtt elismert felekezetek történeti jogfolytonossága.

Ahogy az állami egyházjogról állíthatjuk, hogy az alkotmányjog „szíve”,² úgy az egyházak jogalanyiségára vonatkozó normaanyagról is bátran kijelenthetjük, hogy ez az állami egyházjogban a „Herzstück”. Az állam és az egyházak kapcsolatrendszerének kulcsfontosságú tényezője, a lelkiismereti- és vallásszabadság meghatározó összetevője, hogy az állami jog alapján mi tekinthető egyháznak, vallási közösségnek, hogyan szerezhetnek a közösségek jogi személyiséget, és milyen jogokkal rendelkeznek ezek a jogalanyok.

Az is megjegyezhető, hogy hazánkban, Európában, valamint a világnak azon részein, ahol az alapvető emberi jogok érvényesülése biztosított, napjainkban nagyobb kihívást jelent a jogtudomány számára az egyéni vallásszabadságnál a vallásszabadság kollektív oldala, így az egyházak jogalanyiségával (valamint az egyházakkal általában) kapcsolatos kérdések.

Jelen dolgozatban a jogalanyiságot nagyrészt formális oldaláról közelítem meg, azt vizsgálva, hogy mi a vallási közösség, az egyház, mint jogi kategória, hogyan szerveződik és működik (jön létre, szűnik meg stb.). Már csak terjedelmi okokból sem foglalkozhatok a jogalanyiség „tartalmi” oldalával, az abból fakadó jogok és kötelezettségek összességével, vagyis az

---

¹ Az állam és az egyház jogi viszonyát átfogóan tárgyaló művek vonatkozó részein kívül a kifejezetten e tárgyban született írások közül ki kell emelni Erdő Péter egyházakról mint jogi közösségekről szóló cikkét. Főként a jogalanyisággal kapcsolatos nyitott kérdésekre mutatott rá Ferenczy Rita, az egyházak magánjogi jogalanyiségát pedig elsősorban tevékenységeik tükrében tárgyalta Pánczél Áron OTDK dolgozata. Ld. ERDŐ 1999, FERENCZY 1999, PÁNCZÉL.

² SCHANDA 2003. 4.

egyházi jogállással a maga teljességében – bár tartalmi kérdések érintése esetenként nem mellőzhető.

Az itt alkalmazott módszerek között van a jogi dogmatika (fogalom- és szövegelemzés), a jogtörténeti és összehasonlító vizsgálat. Utóbbi körébe tartozik nemcsak európai szabályozás (minél teljesebb körű) összevetése, hanem a hazai egyházak belső normáinak összehasonlítása is, mivel a dolgozat tárgykörében az állami jog fontos kérdésekben az egyházi jogra utal. A gyakorlati, jogalkalmazói nézőpont érvényesítésére törekedtem, vallva, hogy „a jog az élet szolgálóleánya”³ – a jogtudomány pedig a jogalkalmazóké. Ezért a hazai szabályozás elemzése során egyrészt figyelemmel voltam kapcsolódó bírósági gyakorlatra (mind az ítélezést, mind a nyilvántartási nem peres eljárást illetően), másrészt arra is, hogy maguk az érintett egyházak, illetve a velük jogviszonyba kerülő más jogalanyok számára megfelelően alkalmazható-e a joganyag. A jogalkalmazást segítő *de lege lata* megközelítéssel párhuzamosan, az így felmerült problémák megoldására törekedve, a dolgozat az értékelő szempontnak is teret enged, *de lege ferenda* szabályozási javaslatokat megfogalmazva.

Az egyházak jogalanyiségának, ahogy a jogalanyiség és a jogi személyiség problematikájának általában, a közjog és a magánjog körébe tartozó összefüggései is vannak. Az állami egyházjog is vegyes jogterület, tárgyában és az állami egyházjogi megközelítésben az alkotmányjogi-alapjogi szempont dominál,⁴ az egyházak jogalanyiségát is gyakrabban szokás a közjog felől szemlélni. Jelen dolgozat azonban legalább ugyanakkora jelentőséget tulajdonít a magánjogi nézőpontnak is, mivel az egyházi jogalanyiség elsődleges célja a magánjogi jogviszonyokban való részvételt biztosítani a vallási közösségek számára, ezért a vonatkozó szabályozásnak magánjogilag is „működőképesnek” kell lennie

Itt szükséges megjegyezni, hogy a dolgozatban többször hivatkozom az „új Ptk.”-ra, vagyis a 2010. évi LXXIII. törvény rendelkezései nyomán hatályba nem lépő, a Polgári Törvénykönyvről szóló 2009. évi CXX. törvényre. A tervezett törvény személyi jogi része ugyanis számos olyan újdonságot hozott volna, amelyek érintették az egyházi jogi személyeket is, illetve amelyek elemzést igényeltek. Az ennek kapcsán felmerült megfontolások a majdani végleges új Ptk. kidolgozása során is érdekesek lehetnek. Addig is pedig feltételezhető, hogy a hatályba nem lépett törvény hatással lesz a jogalkalmazásra, ezért szabályainak érintése teljesen nem mellőzhető.

---

³ Idézet Bognár Szabolcstól: http://www.fszek.hu/szociologia/szszda/eletr_bsz.html (2010.07.30.)

⁴ SCHANDA 2004 3.

1.2. A jogalanyiság fogalma

A jogalanyiság elméletét a jogtudományban általában magánjogi összefüggésben tárgyalják. Jobbágyi Gábor szerint a „jogalanyiság a személy elismerése”.⁵ A jogalany fogalmát a személy felől közelíti meg: személy a „jogképességgel és jogalanyisággal felruházott emberi személy és jogi személy”, a „polgári jogban a 'személy' fogalom jelenti az 'objektumot', a jogalanyt.”⁶ Lenkovics Barnabás megfogalmazásában a jogalanyok a „jogilag szabályozott társadalmi viszonyok, azaz a jogviszonyok résztvevői”, a fogalmat a személy fogalmával azonos értelműnek tekinti.⁷ Jogalany, akire a jog „irányul”, az az emberi személy vagy szerveződés, szervezet, aki, vagy ami a jogviszonyokban félként szerepelhet, jogokkal és kötelezettségekkel rendelkezhet. (Jogalany lehet az a szervezet is, amely jogi személyiséggel nem rendelkezik, pl. a jogi személyiség nélküli gazdasági társaság, a polgári jogi társaság.)

A jogalanyiság fogalmához kapcsolódnak mindazon jogok és kötelezettségek, amelyek a jogalanyt megilletik, illetve terhelik pusztán abból következően, hogy egy adott típusú jogalany. Ezek a jogok képezik együttesen az ún. jogállást vagy jogi státust (legal status, Rechtsstatus). Az egyházak jogalanyiságból fakadó (státus)jogai és -kötelezettségei teszik ki tehát az egyházak, egyházi jogi személyek jogállását (amely viszont – amint azt az 1.1. pontban jeleztem – itt nem kerül a maga teljességében bemutatásra).

1.3. A vallási közösségek jogalanyiságának funkciói és formái

Az egyházi jogi személyiségnek a hazai jogunkban három fő funkciója van:

1. A jogi személyiséggel a vallási közösség jogképességet nyer, magánjogi jogviszonyok alanyává válhat, céljai megvalósítása érdekében részt vehet a vagyoni forgalomban.
2. Az egyházi jogi személyiséggel a vallási közösségek sajátos státusjogokat szereznek.
3. Az egyházi jogi személy közjogi jogviszonyok alanya is, az állam őket tekinti partnernek. Az egyház mint közjogi jogalany és az egyház (mint állami jogi értelemben vett) jogi személy nem feltétlenül kell, hogy egybeessen, hiszen pl. a katolikus egyház részéről jogalanyként jelenik meg a Szentszék is, illetve közjogi jellegű jogalanyisága azokban a jogrendszerben

---

⁵ JOBBÁGYI 1998. 14.

⁶ Uo. 13.

⁷ LENKOVICS 14.

is lehet az egyházaknak, ahol az egyházi szervezet maga nem jogi személy (pl. Belgiumban⁸). De a hazai szabályozásban az egyházak köz- és magánjogi jellegű jogalanyisága többnyire, illetve hagyományosan is egybeesik. A közjogi jellegű jogszabályok (pl. a médiatörvény) is a jogi személyiségű egyházakról rendelkeznek. (Ebből a szempontból legalábbis pontatlan a Tábori Lelkészi Szolgálatról szóló 61/1994. sz. Korm. rendelet 2. § (2) bekezdése: „A Szolgálat négy egyház: a katolikus, a református, az evangélikus és a zsidó lelkészeiből áll.” Még az első három megjelölés egyértelműnek tekinthető, ám a negyedik már korántsem (ld. 5.5. pont). Felmerülhet esetleg a kérdés, hogy létrehoz-e a MAZSIHISZ-ből a rendelet egy „zsidó egyház” nevű közjogi jogalanyt.)

Bár az egyházak az állami jog alapján nyernek jogalanyiságot, hiszen a jogi személyeket a jog „kreálja”, az állam az egyházak, mint jogokra igényt tartó (illetve saját joga alapján szerveződő) szervezetek létevel kész tényként szembesül.⁹ Ontológiailag az egyház(ak) a polgári állam előtti, a polgárosodás előtt az állammal szorosabb vagy lazább egységben, a szekularizáció óta attól függetlenül létező entitás(ok). Államtól független létezésükben a családi, nemzeti, etnikai, nyelvi közösségekhez, az egy településen együtt élők közösségéhez hasonlítanak, de azok közül kiemeli őket sajátos szervezettségük (pl. összetett szervezetrendszerük, joguk, normarendszerük stb.).

A vallási közösségek jogalanyisága általánosságban a következőképpen alakulhat:

1. szerezhetnek jogi személyiséget egyházként, egyházi jogi személyként vagy
2. más jogi személy formában: az egyesületi formáról még lesz szó (ld. 4.4. pontot). Esetleg korábban még a közhasznú társaság¹⁰ forma (Ptk. volt 57-60. §§) jöhetett számításba. Ugyanis a közhasznú tevékenységet, mint a kht.-k célját a törvény nagyon széles értelemben határozta meg: „a társadalom közös szükségleteinek kielégítését nyereség-, és vagyonszerzési cél nélkül szolgáló” tevékenységként. Véleményem szerint ebbe a definícióba akár a vallási cél is beleférhetett. A kht.-kra nagyrészt a korlátolt felelősségű társaságokra vonatkozó szabályok vonatkoztak, tehát működhetnek egyszemélyes társaságként is – egy egyszemélyes kht. nyilván semmiképpen sem lehetett volna vallási közösségnek tekinthető. A kht.-ket felváltó nonprofit gazdasági társaságok már nem létesülhetnek vallási célra, ezek a gazdasági társaságokról szóló 2006. évi IV. törvény 4. § alapján ugyanis „nem jövedelemszerzésre irányuló közös gazdasági tevékenység folytatására” alapíthatók.

---

⁸ A törvénnyel elismert egyházak közjogi jogalanyok, bár magánjogi jogi személyiségük nincs. Ld. a 3.2. részt is.

⁹ Schanda Balázs az egyházat és a családot emeli ki, mint amelyek léte „az államiságot megelőzik, az állam számára adottság” SCHANDA 2010b. 57.

¹⁰ Kht. 2007. július 1. óta nem alapítható, és a már létezőknek 2009. június 30-ig volt lehetőségük nonprofit gazdasági társasággá átalakulni.

3. Elképzelhető a vallási közösség jogi személyiség nélküli jogalany formájában, polgári jogi társaságként. A Ptk. 568. § (illetve a tervezett új Ptk. hasonló szabályai szerint: 5.464. §§) értelmében a pjt. gazdasági tevékenységet is igénylő közös célra jön létre, az ehhez szükséges vagyron rendelkezésre bocsátásával. Ilyen cél lehet pl. egy templom építéséhez szükséges pénzeszközök összegyűjtése. Esetleg szóba jöhet még akár az építőközösség jogalanytípus (Ptk. 578/B-F.§§), és a társasház is, de csak akkor, ha a tagok is szereznek az érintett épületben (társasházban) tulajdont, és ezen túlmenően a vallási cél is fennáll – ez nem elképzelhetetlen pl. egy részben lakásokat, részben istentiszteleti helyet is magában foglaló épület esetén.

4. A vallási közösségek működhetnek továbbá természetesen nem jogképes (jogalanyiség nélküli) szervezetként is.

A vallási közösségeket jogi formájuktól függetlenül megilletik a vallásszabadságból fakadó jogok. A német jogtudományban ezek összességét „alkotmányos alapstátus”¹¹ vagy „közvetlen alkotmányos alapstátus”¹² megnevezéssel illetik, amelybe az egyházak önrendelkezési jogát is beleértik. Felmerül a kérdés, hogy mi a vallási közösség legkisebb közös nevezője, vagyis milyen minimális kritériumokkal kell rendelkeznie egy közösségnek ahhoz, hogy a vallásszabadságból fakadó kollektív jogok alanya lehessen. A német szakirodalom e kérdésben is hasznos, akár hazai viszonylatban is hasznosítható válaszokat ad: Campenhausen szerint a vallási közösség legalább két személyből áll; hitvallása nem feltétlenül összefoglalt, még csak nem is mindenképpen sajátos, más közösségektől eltérő – feltételezve, hogy a közösség szervezetenként elkülönül más közösségektől; rendelkezik egy minimális szervezettel és vallási célra irányul.¹³

Az egyházakat jogokkal lehet felruházni a jogalanyiség révén, de attól függetlenül is. Az eltérő társadalmi súlyú egyházakat oszthatja a jogrendszer általános jelleggel eltérő státuszjogokat biztosító kategóriákba vagy rendelkezhetnek az egyedi jogszabályok tételesen egy vagy több egyházzal, illetve köthető az egyházzal, illetve azok egy részével azonos vagy eltérő tartalmú megállapodás. A jogi technika megválasztása voltaképp mindegy, illetve állhatnak mögötte tradíciók, jogpolitikai szempontok stb., tartalmilag lehet bármelyik rendszer jogállami. A kategorizálás áttekinthetőbb, kiszámíthatóbb, ugyanakkor merev, kevesebb teret enged az egyedi szempontok érvényesítésének és az „alacsonyabb osztályba” sorolt jogalanyok számára frusztráló lehet.

---

¹¹ „konstitutioneller Grundstatus” HOLLERBACH 88f, 126f.

¹² „verfassungsunmittelbarer Grundstatus” CAMPENHAUSEN-WALL 119.

¹³ CAMPENHAUSEN-WALL 116.

1.4. Fogalomtisztázás

1.4.1. Jogi fogalmak: Egyház, vallásfelekezet, vallási közösség, egyházi jogi személy

Az „egyház” kifejezés természetesen a keresztény valláshoz kötődik, általános értelemben történő használatának bevezetését ezért többen illették kritikával.¹⁴ Az Lvt. indoklása szerint „a szöveg egyszerűsítése, könnyebb érthetősége érdekében – az általánosan alkalmazott jogtechnikai megoldással élve” vonták e fogalom alá a különféle elnevezésű közösségeket, azok saját megjelölését érintetlenül hagyva. Az európai jogrendszerekben gyakori a „vallási közösség”, „felekezet” vagy „kultusz” megfelelője mint általános jogi kategória (Religionsgemeinschaft, culte), de az is előfordul, hogy a történetileg a kereszténységhez kapcsolódó kifejezést alkalmazzák szélesebb vagy azonos értelemben. Ahol az államegyház tradíciója erős, ott gyakran megfigyelhető, hogy a meghatározó keresztény (vagy állam-) egyházra alkalmazott megnevezés mellett az egyéb közösségekre – a különbözőséget kiemelve – más jogi fogalmakat vagy fogalmat használnak.

A magyar jogban egészen 1990-ig a „vallásfelekezet” volt a vallási közösségek összefoglaló jogi megnevezése,¹⁵ a fogalom kiszorulása a használatból azonban sajnálatosan napjainkban is tart. Boleratzky Lóránd álláspontja szerint is e kifejezés használata lett volna indokolt az Lvt.-ben, amit egyfelől a magyar állami egyházzogi tradícióval támaszt alá, másfelől azzal, hogy „egyház” alatt hagyományosan a négy történelmi keresztény egyház értendő.¹⁶ (Egyébként ő a „vallásfelekezet” és az „egyház” kifejezéseket aktuális jogi összefüggésben is hagyománytisztelő módon szinonimaként használja).¹⁷ Ezzel maximálisan egyetértek, azzal egészíteném ki, hogy nem csupán jogtörténeti indokok szólnak emellett, hanem az is, hogy a „vallásfelekezet” – a „vallási közösséghez” hasonlóan – az egyes vallásoktól független, objektív kifejezés, azért alkalmasabb (lett volna) az általános értelemben vett használatra. Köznapi értelemben és szóhasználatban ma „felekezet” alatt gyakran értik a „történelmi egyházakat”.¹⁸ Rácz Lajos szerint a jogi nyelvben a „felekezet” és az „egyház” fogalom

---

¹⁴ Boleratzky Lórándot, Szathmáry Bélát idézi Schanda Balázs: SCHANDA 2003. 120. A kritikusok közül Sajó András megfogalmazásában az egyház egyenesen olyan, a „judeo-keresztény hagyományban ismert vallásgyakorlási szervezeti forma”, amely „hátrányos kényszerzubbony az ide nem tartozó hiteknek” SAJÓ 97.

¹⁵ Az 1895. évi XLIII. törvény hatályának kérdéseiről, valamint a vallásfelekezetek elismerésének gyakorlatáról a Kádár-korszakban ld. KÖBEL 2001.

¹⁶ BOLERATZKY 1998. 379.

¹⁷ Ld. pl. BOLERATZKY 1999.

¹⁸ Ld. pl. A Felekezeti egyházzog c. kötetet. A keresztény egyházzogok mellett tárgyalja zsidó jogot is.

jelentése azonos.¹⁹ Egyetértek Szathmáry Béla álláspontjával, miszerint a „vallásfelekezet” fogalomnak jelenleg nincs jelentősége, de hagyományosan továbbra is használható az egyes közösségek megjelölésére.²⁰ Véleményem szerint mindazonáltal jogi kontextusban pontosabb volna nemcsak a keresztény, hanem általában a hazánkban az Lvt. hatálybalépése előtti időkben állami jog szerint státust nyert (ennyiben „történelmi”) egyházakra, a bevett és az 1990-ig elismert vallásfelekezetekre használni (ideértve a nem keresztény, pl. a zsidó, muszlim közösséget is) – hiszen történetileg is ezeket jelölte.

A hazai irodalomban a „vallási közösség” fogalom körül meglehetősen nagy bizonytalanság mutatkozik. Ez is alkalmasabb lehet a semleges, keresztény és nem keresztény vallásokra is kiterjedő használatra, mint az „egyház”. Az összehasonlító (külföldi) szakirodalom lényegében szinonimaként használja a két kifejezést. Rácz Lajos szerint „az újabbkori német nyelvű egyházi irodalom terméke a 'Religionsgemeinschaft' kifejezés, amit magyarra rendszerint 'vallási közösség' elnevezéssel fordítanak.”²¹ Ennek némileg ellentmondani látszik az a tény, hogy a „religious communities” kifejezés használata ennél általánosabban, az angol nyelvű (mind az európai, mind az amerikai, illetve nemzetközi) irodalomban is elterjedt. A megjelölés egyre inkább tekinthető az összehasonlító állami egyházjog általános, közös tárgyjelölő terminusának.

Ami a magyar nyelvű irodalmat illeti, Jobbágyi Gábor szerint az állami egyházjogban a nem keresztény vallások követőinek szervezett csoportját értik „vallási közösség” alatt.²² Hasonlóan vélekedik Szathmáry Béla is.²³ Nézetem szerint, ami a hazai köznapi nyelvhasználatot illeti, abban annyira egybemosódik az „egyház” és a „vallási közösség” kifejezés, hogy nincs értelme az ilyenfajta kategorikus megkülönböztetésnek. Egyház alatt egyre inkább értik valamennyi vallási csoportot,²⁴ a vallási közösség pedig elég semleges fogalom ahhoz, hogy keresztény és nem keresztény közösségekkel összefüggésben is használják. Sajó András a be nem jegyzett vallási csoportokat nevezi vallási közösségnek,²⁵ ez azonban némiképp ellentmond az Lvt. szövegének: „vallási közösséget, vallásfelekezetet, egyházat (a továbbiakban együtt: egyház)...” (8.§ (1) bekezdés).

---

¹⁹ RÁCZ 14.

²⁰ SZATHMÁRY 2004. 75.

²¹ RÁCZ 14..

²² JOBBÁGYI 167.

²³ SZATHMÁRY 2004. 75, 2006. 344.

²⁴ Az Lvt. fogalomhasználatának köznyelvre gyakorolt hatásáról ld. SCHANDA Balázs 2003. 120f

²⁵ Ilyen értelemben használja SAJÓ András 1999.

A „vallásfelekezet” kifejezés kapcsán kifejtett gondolatmenetet alapján hézagmentes akkor lehetne a fogalomrendszer, ha a vallási közösség alatt azokat a (történetileg újabb keletű) közösségeket értenénk, amelyekre a vallásfelekezet fogalom nem alkalmazható.

Jelen dolgozatban az egyértelműség érdekében – hazai és külföldi összefüggésben is – vallási közösség alatt értem valamennyi vallási célú csoportot, tekintet nélkül arra, hogy azokat nyilvántartásba vették-e, egyház alatt pedig az Lvt. alapján bejegyzett – vagy külföldön államilag elismert vagy bejegyzett – közösségeket.

Az egyház mint társadalmi szervezet?

Az egyházakat egyes szerzők a társadalmi szervezet jogi kategóriába sorolják.²⁶ Megjegyezhető, hogy a társadalmi szervezet fogalom a szocialista jog terméke, egyfelől eleve idejétműltnek tekinthető, másfelől a fogalomrendszerbe, melynek része volt, az egyházi jogi személyek besorolása eleve problematikus.

Mindenesetre sem az egyesülési jogról szóló 1989. évi II. törvény (Etv.), amely a társadalmi szervezetek létrehozásának és működésének szabályait meghatározza, sem az annak végrehajtására született, a társadalmi szervezetek nyilvántartásának ügyviteli szabályairól szóló 6/1989. (VI. 8.) IM rendelet nem szól az egyházakról, sem a vallási célú szervezetekről. Az Lvt. egyetlenegyszer használja a fogalmat, amikor az egyházak gazdasági-vállalkozási tevékenységének folytatásával összefüggésben a társadalmi szervezetekre vonatkozó szabályokat (Ptk. 70-73. §) rendeli alkalmazni (18. § (2) bekezdés). A nyilvántartás tárgykörében egyébként az egyházakra külön jogszabály vonatkozik, az egyházak nyilvántartásának ügyviteli szabályairól szóló 11/1990. (VI. 13.) IM rendelet. Az egyéb jogszabályokban a társadalmi szervezet és az egyház általában vagylagosan szerepel.²⁷ Az egyházak mindezért nem tekinthetők a társadalmi szervezetek altípusának.²⁸ A társadalmi szervezetek alapítása az egyesülési jog, az egyházaké a lelkiismereti- és vallásszabadsághoz fűződő jog részjogosítványa. Helytelen ezért az a gyakorlat, miszerint a

---

²⁶ Pl. SZATHMÁRY 2000. 53., 2004. 75, 2006. 347.

²⁷ 2005. évi LXXXVIII. törvény a közérdekű önkéntes tevékenységről 2. § (1) c), 2003. évi XCII. törvény az adózás rendjéről. Költségvetési törvényeink használják egyébként az „egyházak és társadalmi önszerveződések” fogalom párt is, érteve utóbbiak alatt az alapítványok mellett egyes közalapítványokat, kisebbségi önkormányzatokat, közhasznú társaságokat stb is.

²⁸ Erre a következtetésre jut az állami szerv elismerő aktusának hiányának alapján Ferenczy Rita is. FERENCZY 1999. 519.

nem közhiteles, de nyilvános elektronikus bírósági nyilvántartás a társadalmi szervezetek között tünteti fel az egyházakat.²⁹

Természetesen az egyházak ettől még „társadalmi szervezetek” a szó köznapi – nem jogi, az Etv. szerinti – értelmében, amennyiben személyek, „civil”, vagyis önkéntes, az államtól elkülönült, nem profitorientált szerveződései. Sajnos a magyar jogban ezekre a szervezetekre összefoglaló fogalom nem létezik, ezért amennyiben a civil szervezeteket összefoglalóan kívánjuk megnevezni „a társadalmi szervezetek és az egyházak/egyházi jogi személyek” megjelölés használható.³⁰

Egyházi jogi személy

Egyházi jogi személy alatt szűk értelemben az Lvt. által meghatározott jogi személyeket értem: az egyházat, az egyház jogi személyiségű szervezetei egységét és önálló szervezetét, valamint az egyházak szövetségét. Véleményem szerint nem tartoznak ide az egyházak által alapított, más törvények alapján jogi személyiséget élvező szervezetek (egyesületek, alapítványok, közfeladatot ellátó intézmények, cégek stb.), mert a jogi személyiség-típusok sokfélesége miatt a fogalom parttalanná válnak.³¹ Ebben a szűkebb, pontosabb értelemben használja a kifejezést a LB is.³² Az egyházi jogi személyeknek más típusú jogi személyekkel való esetleges egybeesésének kérdéséről később még lesz szó (4.4. pont).

1.4.2 Egyéb fogalmak: történelmi egyház, kisegyház, történelmi kisegyház, szabadegyház, szekta, kultusz, új vallási mozgalom („NRM” – „ÚVM”)

Az egyházaknak több olyan megjelölése is létezik, melyek jogi összefüggésben is használatosak, bár jogi tartalmuk nem egyértelmű, jog relevanciájuk kérdéses.

Ami a vallási kisebbségek megjelölését illeti, a „szekta” használata pejoratív tartalma miatt a jogirodalomban kiszorulóban van. 1993-ban még az egyházak támogatására szolgáló keret

²⁹ <http://www.birosag.hu/engine.aspx?page=tarsszervsearch> (2010.10.10.) A keresőben csak a társadalmi szervezet és az alapítvány típusok között lehet választani, az egyházak előbbi csoportban jelennek meg. (De abszurd módon a „vallási” cél megjelölése mellett csak a céljaik között ezt megjelölő alapítványok, egyesületek szerepelnek, az egyházak nem!)

³⁰ Persze az is gyakran előfordul, hogy a politikai és érdekvédelmi célú szervezeteket, vagyis pártokat és a szakszervezeteket elhagyva csak a szűkebben vett nonprofit szektor szervezeteit tárgyalják együttesen. Ilyen esetben nincs más pontos jogi megoldás, mint a kategorikus felsorolás, esetleg a „nonprofit szervezet” kifejezés alkalmazása. Ezt a fogalmat használja pl. Besenyei Lajos és Bíró György, de ők a „jogi személyiségű non-profit szervezetek” közé besorolják a költségvetési szerveket, pártokat stb. is. BESENYEI-BÍRÓ 78f.

³¹ Ezzel ellentétesen: PÁNCZÉL, FERENCZY 1999.

³² Pl. KGD 1998.75. BH 2009.94.

felhasználásáról szóló 14/1993. (III. 19.) OGY határozat indoklása is használta a „destruktív szekta” kifejezést, amivel szemben az ezt sérelmező egyházak aztán meg is próbálták minden lehető módon jogorvoslatot keresni (BH 1997.276., 439/B/1993. AB végzés) A Nemzetbiztonsági Hivatal Évkönyve évről évre fejezetet szán a társadalomra veszélyes vallási jelenségeknek, a fogalom használatát mindazonáltal egyre inkább kerüli.³³ A fogalommal élt azonban az új Ptk. indoklása a szülői felügyelet gyakorlásával összefüggő vita körében (3:171. § – „szekta mint tartózkodási hely”).³⁴

Semlegesebb, legalábbis értékítéletől mentes kifejezés a „kisegyház”. Az e fogalom használatát bíráló Sajó András kritikája valójában a kisebb egyházakat bármiféle hátrányosan érintő megkülönböztetésre vonatkozik.³⁵ A megjelöléssel a tételes jogban nem találkozni, csupán tudományos (pl. történeti, esetleg jogtörténeti) vagy politikai szövegek környezetben.³⁶

A vallásszociológiában teret nyert „új vallási mozgalom” („ÚVM”) – „new religious movements”, „NRM” – fogalom is alkalmas lehet az értéksemleges használatra.

Az egyes külföldi jogokban fontos „kultusz” terminus vallási csoport, közösség értelemben való használata a hazai irodalomban kevésbé elterjedt, de megfigyelhető. E kifejezéshez is negatív jelentésárnyalat társult – talán mert gyakran szerepeltek együtt a „szekták és kultuszok”, ezért a társadalomtudományokban ehelyett is az „új vallási mozgalom” használatát ajánlják.³⁷ Másik, vallásgyakorlás, vallási cselekmények, rítusok összességét jelölő jelentésben gyakrabban használatos – így pl. az AB is él a jogirodalomban elterjedt kultusz-szabadság (vallásgyakorlás szabadsága) kifejezéssel.³⁸

A „kicsik” után a „nagyokról” szólva a „történelmi egyház” kifejezés megítélése nem is olyan egyszerű kérdés. Létező jogi fogalomról van szó, amennyiben számos jogforrásunk rendelkezik róla. Az egyházak közül a „történelmiekkal” kiemelt kapcsolatot létesít az állam – pl. részt vehetnek a Tábori Lelkészi Szolgálatban,³⁹ illetve Börtönlelkészi Szolgálatban⁴⁰ (utóbbi esetben a vonatkozó jogszabály egyébként nem használja a „történelmi egyház”

---

³³ A 2008-as kötet is csupán ún. „szektajegyeket” említ egyes vallási csoportokkal összefüggésben. Ld.: <http://www.nbh.hu/oldpage/evk2008/08-0055.htm#7> (2010.09.15.)

³⁴ A kifejezést használja még a 17/2004. OM rendelet a kerettantervek kiadásának és jóváhagyásának rendjéről, valamint az állami irányítás néhány más közoktatással kapcsolatos jogi eszköze is – úgy tűnik a jogalkotó fontosnak tartja, hogy az iskolai tanulók megismerjék a fogalom jelentését. A megnevezéssel találkozni lehet továbbá a menekültügyvel kapcsolatos joggyakorlatban (pl.: BH 2001. 249), ahol egyes külföldi vallási csoportokat jelölnek így.

³⁵ SAJÓ

³⁶ PI: RAJKI

³⁷ Ez a francia, román nyelvre nem vonatkozhat, mivel ott a fogalom más jogi tartalommal bír.

³⁸ 4/1993 (II.12.) AB hat., 39/2007. (VI. 20.) AB hat., stb.

³⁹ 61/1994. (IV. 20.) Korm. rendelet a Tábori Lelkészi Szolgálatról

⁴⁰ 13/2000 IMr. a Börtönlelkészi Szolgálatról

kifejezést), testületekbe tagokat delegálhatnak,⁴¹ döntéshozatal előtt konzultációt folytat velük az állam,⁴² szimbolikus jelleggel méltatják tevékenységüket,⁴³ egyes támogatásokat az egyházak közül csak ezek kaphatnak⁴⁴ vagy egyes pályázatokon csak ezek vehetnek részt.⁴⁵ Velük köt az állam megállapodásokat – erre, mint tényre utalt az AB,⁴⁶ illetve a tábori lelkészségről szóló kormányrendelet preambuluma. Az AB értelmezésében a „történelmi egyház” megjelölés „az egyházak létrejöttének valóságos hazai történetiségére utal”, és „önmagában nem diszkriminatív”.⁴⁷ Jellemző mindazonáltal, hogy törvény a fogalmat egyetlenegyszer sem használja és tisztázatlan, hogy pontosan mely egyházak tartoznak ebbe a körbe. Általános megállapodást kötött a magyar állam a katolikus, református, evangélikus, zsidó, baptista egyházakkal, valamint a Budai Szerb Ortodox Egyházmegyével. De arra nincsen semmilyen indok, hogy éppen ezeket az egyházakat tekintsük „történelminek”. Szokás ezek közül csupán az első négyet annak tekinteni – ahogy történt ez a Tábori Lelkészi Szolgálat létrehozásakor –, de ha szélesebb, ténylegesen történelmi értelemben használjuk a fogalmat (márpedig ennek jogi akadályja nincs), akkor nem hagyható ki a fentiekén túlmenően pl. az unitárius vagy a román ortodox egyház sem. Amellett már sokkal több érv szól, hogy az egykori bevett vallásfelekezeteket tekintsük „történelminek”.⁴⁸ A vallás szabad gyakorlásáról szóló 1895. évi XLIII. tc. (ld. részletesen a 2. részt) 6. § rendelkezése értelmében „a latin, a görög és az örmény szertartású katolikus, az evangélikus református, az ágostai hiv. evangélikus, a görög-keleti szerb és görög-keleti román, valamint az unitárius egyházakra és hivekre, - nemkülönben az izraelitákra vonatkozó törvények és jogszabályok változatlanul fenntartatnak”. Tehát a bevett felekezetekre vonatkozó joganyag 1947-ig, illetve esetenként feltehetően akár 1990-ig is hatályban maradt, évszázados, „történelmi léptékkal” mérve tehát valóban a bevett felekezetek képezik azt a csoportot, amelyek jogállása a magyar történelem során tartósan hasonló módon alakult. Nehézséget okoz az hogy, bár a katolikus, református, evangélikus, szerb ortodox, román ortodox felekezetek azonosítása ma is létező egyházakkal nem okoz nehézséget, az izraelita, unitárius, és az esetleges egyéb ortodox

---

⁴¹ Pl. 21/1996. Korm. rendelet (II. 7.) a Zánkai Gyermekek és Ifjúsági Centrum, Oktatási és Üdültetési Közhasznú Társaság Alapításáról 2. § (1), 2/1999. (IX. 24.) ISM rendelet a Gyermekek és Ifjúsági Alapprogram és a Regionális Ifjúsági Irodák működéséről 7. § (1) j)

⁴² Pl. 1152/1998. (XII. 1.) Korm. határozat a Magyar Millennium megünneplésének irányelveiről, 1102/2006 (X. 30.) Korm. határozat az Új Magyarország Fejlesztési Terv elfogadásáról

⁴³ 126/2008. (XII.4.) OGY határozat a Nemzeti Tehetség Program elfogadásáról... 3.1.

⁴⁴ Pl.: 10/2001 (IV. 11.) GM utasítás – eljárási rend az Állami Támogatású Bérletprogram-előirányzat működtetésére.

⁴⁵ Ld. pl. 2001. évi ISM pályázati felhívások.

⁴⁶ 2/2006. (I. 30.) AB hat.

⁴⁷ 970/B/1994. AB hat

⁴⁸ SCHANDA 2003 156.

keresztény felekezeteké már igen (ld. az 5. pontot). Ugyanakkor az 1947. évi XXXIII. törvény hatálybalépése után a bevett és az elismert felekezetek között különbséget tenni már nem lehet. Ezért amikor ma jogszabály „történelmi egyházakról” szól, aggályos volna azokat az egykori bevett felekezetekkel azonosítani.

A jogbizonytalanság kiküszöbölése érdekében törvényben kellene rögzíteni, hogy mely közösségek tartoznak a „történelmi” körbe, ennek hiányában a jogalkalmazó jelenleg bizonytalanságban van afelől, hogy melyik egyházakat kell értenie „történelmi” alatt. Ellenkező esetben a fogalom használatát hatályos jogi kontextusban mellőzni kellene.

Valószínűleg éppen a „történelmi egyház” fogalma körüli jogbizonytalanság hívta életre a „történelmi kisegyház” kifejezést. A kifejezés minden bizonnyal érintettől, pontosabban Almási Mihálytól, a Magyarországi Baptista Egyház volt elnökétől származik,⁴⁹ és nyilvánvalóan az az igény hívta életre, hogy a baptistákat több mint száz éves hazai működésük és elismertségük dacára általában nem sorolják a „történelmi egyházak közé.” Azóta a fogalmat a metodisták, adventisták és a Magyar Iszlám Közösség is előszeretettel alkalmazza önmagára, és teret kezd nyerni a történelmi szakirodalomban is.⁵⁰ A terminus használata azonban nyilvánvalóan további besorolási kérdéseket vet fel.

Megemlíthető még a „szabadegyház” kifejezés is, amely 1990-ig az állammal szervezetenként együttműködő kisebb vallási közösségeket jelölte, mára azonban már csak jogtörténeti jelentőséggel bír.⁵¹

1.5. Egyház mint jogalany fogalmi összetevői a hatályos magyar jogban

Lvt. 8. § (1) Az azonos hitelveket követők, vallásuk gyakorlása céljából, önkormányzattal rendelkező vallási közösséget, vallásfelekezetet, egyházat (a továbbiakban együtt: egyház) hozhatnak létre.

(2) Egyház minden olyan vallási tevékenység végzése céljából alapítható, amely az Alkotmánnyal nem ellentétes és amely törvénybe nem ütközik.

Mi hatályos jogunkban az egyház és mitől az, ami? Az Lvt., bár fogalom-meghatározást nem ad, fenti szabályából mégis egyértelműen következik a definíció: *az egyház olyan önkormányzattal rendelkező jogi személy, melyet az azonos hitelveket követők, vallásuk gyakorlása céljából hoznak létre.*

⁴⁹ A sajtóban rendszerint Semjén Zsoltnak tulajdonítják a kifejezést, aki 2001-ben vetette fel a történelmi egyház-történelmi kisegyház-egyház-egyéb vallási közösség négyes kategorizálás gondolatát, ám Almási már 1998-ban használta. ALMÁSI 130.

⁵⁰ Ld. pl. RAJKI 2002.

⁵¹ Nem összetévesztendő az egyes egyházak elnevezésében szereplő „szabadegyház” megjelöléssel.

1.5.1. Vallás

Egyház és vallás egymástól elválaszthatatlan fogalmak, az egyházak legelőször is vallásos emberek közösségei. A fogalom vallástudományi (szociológiai, pszichológiai stb.) meghatározásainak elemzése túlmutat jelen dolgozat keretein, itt csupán a vallás mint a hatályos magyar jog által nem definiált, ám jogi relevanciájú terminus szűken jogi értelemben vett aspektusait vizsgálom, tömör, a jogalkalmazást segítő használható definíció alkotására törekedve, nem is de lege ferenda, hanem a hatályos joggal összhangban.

A vallásosság a világnézeti meggyőződés meghatározó formája, de nem azonos a világnézettel. Az Alkotmány a „vallás vagy más lelkiismereti meggyőződés” szabad megválasztásának jogát garantálja (60. § (2) bekezdés), vagyis a nem vallásos személyek jogát is biztosítja világnézetük megválasztására és kinyilvánítására, az Lvt. azonban egyértelműen csak a vallásos, hívő – „azonos hitelveket követő” személyek kifejezetten vallási célú szervezetét tekinti egyháznak.

Fogalmilag kizárt tehát a nem vallási célra létrehozott szervezetek egyházként történő bejegyzése. A „nem vallási” jelenthet itt bármi más elsődleges célt (pl. profitszerzés,⁵² politikai tevékenység, szabadidő eltöltése, sport stb.), de akár a vallás tagadását is. A hazai sajtóban pl. többször megjelentek hírek ateista szerveződésekről, melyek az egyház státus megszerzésére törekedtek.⁵³ A Facebook közösségi oldalon jelenleg is található pl. egy magát „Magyar Ateista Egyházként” megjelölő csoport, mely céljaként nevezi meg az egyházként történő bejegyzést.⁵⁴ Az ateizmus tekinthető világnézetnek, lelkiismereti meggyőződésnek, azonban vallásnak nyilvánvalóan nem, lényege éppen a vallásos hit elvetésében van. Ezért magát ateistaként megjelölő szervezet bejegyzési kérelmét a bíróságnak el kellene utasítania. Természetesen nem kizárt, hogy ilyen céllal más, pl. egyesületi formában nyerjen jogi személyiséget egy csoport.⁵⁵

A Lvt. és a hatályos magyar jog nem definiálja a vallást, a bejegyzés során a bíróság nem vizsgálja a szervezet vallási tanainak, a hitelveinek tartalmát.⁵⁶ Az irodalomban sokat elemzett kérdés, hogy az állam egyáltalán meghatározhatja-e, és ha igen mennyiben, hogy

---

⁵² KGD 1998.338.

⁵³ Pl. http://vallaskritika.virtus.hu/?id=detailed_article&aid=61490 (2010. 05. 23.)

⁵⁴ <http://www.facebook.com/group.php?gid=4412422204> (2010. 05. 23.)

⁵⁵ Ahogy azt tette a Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Bíróságon 60099/2005.6 számon bejegyzett Magyar Humanisták és Ateisták Társasága is.

⁵⁶ Az Lvt. módosítását célzó törvényjavaslatok idevonatkozó részeitől, az AB vonatkozó álláspontjáról, ill. külföldi példákról ld. SCHANDA 2003. 104-119.

mi a vallás. Az ezzel kapcsolatos viták felerősödtek a Kormánynak az Lvt. módosítására irányuló 2000-2001-es törvényjavaslata kapcsán. Gyakorlati, jogalkalmazói nézőpontból azonban világos, hogy szükséges erre valamilyen jogilag használható meghatározást adni, hiszen a nyilvántartásba vétel során döntést kell hozni arról, hogy fennáll-e a vallási cél vagy sem.⁵⁷ Mik tehát a vallás jogilag releváns fogalmi elemei?

A törvény csupán egyetlen irányból szab korlátot a definícióknak: a 8. § (2) bekezdés értelmében a célul tűzött vallási tevékenység olyan lehet, „amely az Alkotmánnyal nem ellentétes és amely törvénybe nem ütközik.”⁵⁸ Az Lvt. szövegéből következik, hogy egyház nem alapítható olyan tevékenységek végzése céljából, amelyek bűncselekménynek vagy szabálysértésnek minősülnek. Az Alkotmány és a törvények által tiltott tevékenységek jelentős része persze egyben több meghatározó vallás által is tilalmazott és fordítva, hiszen a jogrendszer által kifejezett és védett értékrend és erkölcs kulturálisan meghatározott. Jelen dolgozat keretein túlmutat a jogi, illetve az erkölcsi és vallási értékek összefüggésének elemzése. Annyi azonban leszögezhető, hogy az Alkotmány és a törvények erkölcsi meghatározottsága miatt egyház tevékenysége nem irányulhat pl. általában véve az erkölcsi rosszra, bűnre stb.⁵⁹

Az egyház a vallás gyakorlását szolgálja. A 8. § teljesen egyértelmű abból a szempontból, hogy cselekvő vallásosságról szól. „Vallás gyakorlása”, „vallási tevékenység végzése” céljából alapítható egyház, tehát valamilyen aktivitás mindenképpen annak fogalmi eleme. Vallási cselekmény a közösségben vagy egyénileg végezhető szertartás, rituálé, ima, elmélkedés, meditáció stb., sajátossága, hogy nem nyilvánul meg szükségképpen külsőleg is aktív tevékenységként.⁶⁰ Azonban a vallásos értelemben vett passzivitás nem lehet cél. A legtöbb vallás egyébként a hívei számára jellemzően magatartásszabályokat is meghatároz, előírja bizonyos vallási cselekmények végzését, illetve egyéb cselekvéseiket illetően normákat szab.

---

⁵⁷ Ezt az LB gyakorlata is megerősítette, amikor kimondta, hogy az „egyház nyilvántartásba vételekor a bíróságnak vizsgálnia kell a hitvallás lényegét, szertartásrendjét, valamint szervezeti rendjét.” KGD 1998.136.

⁵⁸ Illetve idetartozik még a vallásszabadsághoz való jog mint alapjog korlátozásának kérdésköre is. Ld. SCHANDA 2003 31-35.

⁵⁹ Hogy a felvetés nem pusztán elméleti, adott esetben ugyanis akár a sátánista csoportoknak is eszükbe juthat magukat egyházként nyilvántartásba vetetni. Megjegyezhető ugyanakkor, hogy mivel a törvény a vallási tevékenységnek szab korlátot, ezért egy a rosszat megtestesítő természetfelettire (pl. Sátán, Gonosz) stb. irányuló hit önmagában még nem biztos, hogy a tilalom alá esik (ha nem jár együtt a törvények, illetve mások alapjogai stb. sértő magatartással).

⁶⁰ Vagyis valaki végezhet vallásos tevékenységet, úgy mintha közben passzív maradna, vagy mintha külső megjelenésében éppen más tevékenységet folytatna – pl. néma ima vagy a rituális célú testmozgás, tisztálkodás, étkezés stb.

Mi lehet a hitelvek, a vallás „elvon, minden vallásra és egyházra és egyaránt alkalmazható”⁶¹ definíciója? Olyan meghatározást kell találni, amely az alkotmányos követelményeknek megfelelően semleges, azonban alkalmas a vallás egyéb világnézetektől, meggyőződésektől való megkülönböztetésére, és elég tág ahhoz, hogy lehetőleg ne zárja ki köréből a sokszínű vallási jelenségek egyikét sem. A 2000-2001-es javaslatban is szereplő elemek⁶² közül a hitelveknek azt a két jellegzetességét emelném ki, hogy azok a *természetfelettire irányulnak és az emberi személyiség egészét* átfogják. Ezt a két összetevőt elfogadva egy harmadik szükséges feltétellel egészíteném ki: önmagában ugyanis a természetfeletti, transzcendens erők létezésébe vetett hit véleményem szerint akkor sem feltétlenül elegendő ahhoz, hogy vallásról beszéljünk, ha az átfogja az emberi élet egészét. Minden vallásra igaz, hogy magyarázatot keres arra, hogy hogyan alakul az *emberi létezés a halál után*, az e kérdés megválaszolására irányuló alapvető emberi igény és a vallás egymástól elválaszthatatlanok. Álláspontom szerint nem tekinthető ennek hiányában vallásnak pl. a varázserejű tárgyak, lények stb. pusztán létezésébe vetett hit, a mágia vagy a kizárólag az emberi élet jobbítását célzó nézetek. Nem tartható vallásnak az olyan eszmerendszer, mely szerint a létezés a halállal teljes mértékben véget ér, és csupán ennek a nézetnek az emberi életre ható következményeit vonja le (materializmus, hedonizmus, stb.) Az újabb bírósági gyakorlat is ezt az értelmezést látszik alátámasztani.⁶³ A törvényjavaslatban szereplő „az erkölcsöt és az emberi méltóságot nem sértő sajátos magatartás-követelmények” fogalmi elem kodifikálásával véleményem szerint a jogalkotó már ingoványos talajra lépne, túlságosan nehéz értékítéletek meghozatalát róva a jogalkalmazókra. Ha a vallási magatartásszabályokat az erkölcs és az emberi méltóság európai keresztény-zsidó hagyományban gyökerező felfogásához kell mérni, kérdéses lehet, hogy pl. az iszlám tekinthető-e a definíció szerint egyáltalán vallásnak. Az állam szempontjából a vallási tanok ilyen jellegű értékelése helyett elegendőnek kellene lennie, hogy az egyházak tevékenysége a jognak van alárendelve.

---

⁶¹ 4/1993 (II.12.) AB hat.

⁶² „Vallásnak olyan világnézet minősül, amely természetfelettire irányuló, rendszerbe foglalt hitelvekkel rendelkezik, tanai a valóság egészére irányulnak, valamint az erkölcsöt és az emberi méltóságot nem sértő sajátos magatartás-követelményekkel az emberi személyiség egészét átfogja.”

⁶³ A mágiával kapcsolatos cél kizárásáról: KGD 1999.211. Megjegyezném, hogy az LB érvelése itt talán túlságosan is megszorító, mikor azt mondja: „A vallás (...) valamilyen kapcsolatteremtést jelent egy vagy több felsőbb lény (...) és az ember között, amellyel kapcsolatban az ember elismeri alárendelt szerepét és közösségi formát öltő kultusz által kifejezi vallásos meggyőződését valamilyen szertartás rendje szerint.” Úgy tűnik a bíróság a vallásos cél megállapításának feltételei közé sorolta, hogy az adott nézet szerint az ember rendelje magát alá a transzcendensnek, és hogy a vallásnak legyen szertartás rendje.” Az LB elutasította egy a Dionüsziosz-kultusz követni kívánó csoport egyházként történő bejegyzése tárgyában benyújtott jogorvoslati kérelmét is a transzcendenciában való hit hiánya, valójában kulturális cél megjelölése miatt. KGD 2000.332.

A vallási tevékenység végzése mint cél funkcionális megközelítésben az egyházak elsődleges megkülönböztető jegye. Így tekint rá pl. Ferenczy Rita és Szuromi Szabolcs Anzelm.⁶⁴ Valóban, ez minden más jogalanytól való különbözőségüknek differentia specificája (mivel bár más jogalany is létrejöhet vallásos célra, csupán az egyházi jogi személyek azok, amelyek elsődlegesen kizárólag vallásos célra jöhetnek létre), de nem az egyetlen sajátos vonásuk.

1.5.2. Közösség

Az Lvt. preambuluma kiemeli az egyházak „közösségteremtő” vonatkozását. A 8. § (1) bekezdés azonos értelműnek tekinti a „vallási közösséget”, „felekezetet” és egyházat. Az egyház személyek közössége, és mivel a törvény száz alapító tagot követel meg, az egyesületeknél nagyobb létszámú, azoknál tartósabb vagy szélesebb körben, összetettebben szerveződő vagy nagyobb tömeget mozgató közösség lehet.⁶⁵

A tagok közötti kapcsolatot a törvény meg is határozza, ez az „azonos hitelvek követése”, vagyis a közös hit az, amely az egyház tagjait közösségbe rendezi. Hatályos törvényünk alapján kizárt tehát a „magánvallás”, az egyéni, individuális hitek egyházba szervezése, nem lehet egyházat alapítani pl. arra az elvre, hogy „mindenki abban hisz, amiben akar”.⁶⁶

Jelentősége van annak, hogy az egyház nem „csoport” vagy „személyösszesség”, a „közösség” szó utal a tagok közötti összetartó erőre, melyet a közös hit előmozdít. A preambulum pedig ennek a kohéziós erőnek mint társadalmi értéknek az elismerését fejezi ki.

1.5.3. Önkormányzat (autonómia – önrendelkezési jog)

Lvt. 15. § (2) Az egyház belső törvényeinek, szabályainak érvényre juttatására állami kényszer nem alkalmazható.

16. § (1) Az állam az egyházak irányítására, felügyeletére szervet nem hozhat létre.

(2) Az egyházi jogi személy törvénysértése esetén az ügyész pert indít az egyházi jogi személy ellen.

---

⁶⁴ FERENCZY-SZUROMI 2006. Egyébként már az Lvt. indoklása is tartalmazza ezt a megközelítést: „A 8. §-hoz: A Javaslat e rendelkezése a vallási közösség sajátosságát határozza meg más önkéntesen létrejött szervezetekhez képest. Ez a sajátosság: a vallás gyakorlása.”

⁶⁵ A vallás közösségi jellegéről ld. még: ERDŐ Péter: A vallási közösségek és jogi kezelésük. In: Jogtudományi Közlöny 1999, 127-131

⁶⁶ Hasonlóan vélekedik, vallástudományi érvek alapján, Ádám Antal. Ld. ÁDÁM 2007.277.

20. § (2) A bíróság az ügyész keresete alapján törli a nyilvántartásból azt az egyházat, egyházi jogi személyt, amelynek tevékenysége a 8. § (2) bekezdésébe ütközik, ha e tevékenységet felhívása ellenére sem szünteti meg.

Az egyházak önkormányzattal rendelkező szervezetek, az Lvt. fenti szabályai szerinti speciális önkormányzati jogosultságaik minden más szervezettől megkülönböztetik őket.⁶⁷ Az irodalomban az egyházi önkormányzatnál gyakrabban használt kifejezés az egyházi autonómia, ritkább az önrendelkezési jog.⁶⁸ Történetileg az egyházi autonómia és az egyházi önkormányzat fogalmak egyaránt a magyar közjogi nyelv elemei.⁶⁹ Az önrendelkezési jog kifejezés, jogunkban a magánszemélyek privátautonómiájával összefüggésben terjedt el inkább. Megjegyzendő azonban, hogy a nemzetközi és európai közösségi jogi irodalomban egyre gyakrabban találkozni az egyházi önrendelkezési jog terminussal, ez minden bizonnyal a német szaknyelv – itt erősebben vagy közvetlenebbül megmutatózó – hatása. Bár többek szerint az autonómia és az önkormányzat általában véve nem azonos jelentésű fogalom, az egyházakkal összefüggésben szinonimaként használatosak. Önkormányzat alatt (jelen dolgozatban azt esetenként az autonómiával szinonim jelentésben használva) az egyházak államtól független önmeghatározására és működésére vonatkozó jogát – tulajdonképpen részjogosítványok csokrát – értjük.⁷⁰

Hatályos jogunk egyébként autonómiáról – ezzel a fogalommal élve – a felsőoktatási intézményekkel, valamint az autonóm államigazgatási intézményekkel kapcsolatban rendelkezik, garantálja a nemzeti és etnikai kisebbségek kulturális autonómiáját és a magánszemélyek privátautonómiáját (a tételes jogban ez a kifejezés elsősorban a betegjogok terén fordul elő). Önkormányzattal jogunk számos különböző, köz- és magánjogi jogi személy típust felruház: a helyi és a kisebbségi önkormányzatokat, a köztestületeket, a társadalmi szervezeteket, a sportszövetségeket, a Munkavállalói Résztulajdonosi Program szervezetét, stb. Az egyházak önkormányzati jogát rendszerint a társadalmi szervezetekével szokás összehasonlítani.⁷¹ Az Lvt. idézett szakaszai szerinti jogosítványok csak az egyházakat illetik meg.

Ha az egyházi autonómiát megkülönböztető jegynek tekintjük, akkor azzal kizárólag az egyházak rendelkezhetnének. Az AB sok fejtöresre okot adó érvelése szerint azonban „Az

⁶⁷ Az egyházak sajátos autonómiájáról ÁDÁM 2000.545, SCHANDA 2003. 89.

⁶⁸ Az autonómia fogalom kritikájáról, ill. az önrendelkezési jog fogalom eredetéről ld. SCHANDA 2003. 89.f A Magyar Katolikus Lexikon az önrendelkezési jog fogalmat javasolja használni.

⁶⁹ Ld. pl. a SARNYAI Csaba Máté szerkesztette kötet cikkeit a 19. századi katolikus autonómiáról.

⁷⁰ Váltakozva használja a két fogalmat az AB: autonómia pl: 8/1993. (II. 27.) AB hat., önkormányzat pl: 32/2003. (VI. 4.) AB hat.

⁷¹ ÁDÁM 2000, 547, SCHANDA 2003, 89.

Ltv. – a nagyobb szervezeti autonómián kívül – nem biztosít az egyházak részére olyan többletjogokat, amelyekkel más vallási közösségek ne élhetnének.”⁷² A jogirodalomban is egyetértés mutatkozik afelől, hogy autonómiával a nem egyházi formában szerveződő vallási közösségek is rendelkeznek (illetve hogy ezzel a tételes jog szerint is rendelkezniük kellene).⁷³ Pontosabb tehát úgy fogalmazni, hogy az egyházi autonómia – legalábbis elméletileg – a vallási célú szervezetek sajátossága, és fontos leszögezni, ami egyébként egyértelműnek tűnhet, de ami nélkül nem teljes a definíciónk: egyház az autonóm vallási szervezetek közül is csak az Lvt. szabályai alapján nyilvántartásba vett jogi személy.

A hazai irodalomban megfigyelhető, hogy az egyházi autonómiáról igen széles értelemben beszélnek. Általánosan az elválasztás elvéhez kapcsolják, mintegy annak egyik megnyilvánulásának tekintve – a törvény indokolása is erre utal.⁷⁴ A speciális „nagyobb” egyházi autonómiát többen úgy közelítik meg, mint a bejegyzett egyházak előjogát, „pozitív diszkriminációt”.⁷⁵ Az egyenlő bánásmódról és az esélyegyenlőség előmozdításáról szóló 2003. évi CXXV. törvény megalkotásakor sokan az egyházi autonómiát féltették,⁷⁶ ezt jól jelzi, hogy négy történelmi egyház indítvánnyal támadta meg a törvényt az AB előtt (az ügyben máig nem született döntés), míg mások úgy vélték, azt nem sérti a törvény.⁷⁷ Általában tehát a diszkrimináció tilalma és az autonómia kérdései összekapcsolódnak. Az egyházak autonómiáját többen kiterjesztik az egyházi intézményekre is, ez utóbbiak sajátos autonómiájáról beszélve.⁷⁸ Felmerült az is, hogy az autonómia nem érvényesülhet maradéktalanul, ha az egyházak pénzügyi függetlensége nem garantált,⁷⁹ illetve az állami támogatást úgy közelítik meg, mint a beavatkozás egy formáját, amely adott esetben konfliktusba kerülhet az autonómiával.⁸⁰

Álláspontom szerint az autonómia fogalmát nem kellene parttalaná tágítani. Nem helyes az elválasztás elvével szinonim értelemben használni, az autonómia együttesen származtatható

---

⁷² 8/1993. (II. 27.) AB hat.

⁷³ Sajó András bírálta azt a felfogást, hogy „egyház formájában szervezett vallási közösségnek a szervezeti autonómiát illetően többletjoga” volna. SAJÓ 1999 90. Schanda Balázs kérdésként veti fel, hogy a gyakorlatban érvényesíthető-e ez az autonómia, illetve alkotmányellenes helyzetet eredményez, hogy a vallási célú egyéb szervezetek számára a jog nem biztosít autonómiát. SCHANDA 2003. 89. Szathmáry Béla is hasonló eredményre jut, kijelentve hogy „az egyházak nagyobb autonómiája állami törvényi szabályozás folytán alkotmányosan nem igazolható.” SZATHMÁRY 2007 95.

⁷⁴ „...az állam és az egyházak elválasztásának elve alapján az egyházak autonóm szervezetekként működnek...”

⁷⁵ PI. SZATHMÁRY 2007. 91.

⁷⁶ PI. SCHANDA 2005b, RUFF 2004.

⁷⁷ PI. SCHWEITZER 2004, BITSKEY 2004, MÉSZÁROS 2004.

⁷⁸ SCHWEITZER 2004, KÖBEL 2004

⁷⁹ SCHWEITZER 2004.

⁸⁰ KÖBEL 2004.

ugyanis az elválasztás elvéből és a vallásszabadsághoz való jogból.⁸¹ Nem tehető egyenlőségjel az egyházi autonómia és az egyház speciális jogállása, megkülönböztetett helyzete közé sem, jogi értelemben a sajátos egyházi státus egyik – bár kétségtelenül leglényegesebb eleme – az autonómia. Az autonómia érvényesülésének pénzügyi-gazdasági összefüggései már a jogszociológia, jogpolitika területére vezetnek át.⁸²

A szűkebb, jogi értelemben vett autonómia az egyházak következő jogait foglalja magában:

1. Szervezeti autonómia

Az egyház szabadon alakíthatja ki belső szervezetét, ezen belül:

- nem köti a demokrácia követelménye,⁸³
- széles körben hozhat létre származtatott belső jogi személyiségű szervezeteket, szervezeti egységeket.

2. Működési autonómia

Az egyház belső ügyeiben önállóan dönt, igazgat, szabályoz.

Az egyház belső törvényeinek, szabályainak érvényre juttatására („egyházi ügyben”) állami kényszer nem alkalmazható, ezen belül:

- egyházi ügyben, belső viszonyokkal kapcsolatos kérdések elbírálására az állami bíróságok nem rendelkeznek joghatósággal,
- egyházi szervek döntésének végrehajtásában, kikényszerítésében az államhatalom nem működhet közre.

Egyházat törvénytörő működése esetén a bíróság ügyészi kereset alapján törli a nyilvántartásból – egyéb állami felügyelet nincs, erre szerv nem hozható létre, törvénytörő működéssel kapcsolatos más szankció nem alkalmazható.

Egyházi autonómiával szűkebb értelemben az egyházak és az egyházi jogi személyek rendelkeznek. Az egyházi intézmények autonómiájáról annyiban beszélhetünk, amennyiben az adott intézménytípussal összefüggésben erről szó lehet – jellemzően a felsőoktatási és a közoktatási autonómiáról, a Közoktv. és az Ftv. egyházi oktatási intézményekre vonatkozó speciális szabályai alapján. Az egyházi intézmények „többletautonómiája” az általános egyházi autonómiából fakad, annak egy speciális megnyilvánulása.

---

⁸¹ Az AB megfogalmazásában: „az állam és egyház elválasztásának elvében foglalt egyházi önkormányzati jog” 32/2003. (VI. 4.) AB hat. Ez némileg ellentmond azon korábbi megállapításának, hogy „az 'egyház' nagyobb szervezeti autonómiája az állam és az egyház szétválasztásával van összhangban, jöllehet abból nem következik kényszerítően.” 8/1993. (II. 27.) AB hat.

⁸² Bár nyilvánvaló, hogy a jogi keretek kiüresednek, ha jog alapján járó forrást az állam nem biztosítja. Az autonóm szervezetek közül nem csupán az egyházak esetében problematikus ez – gondoljunk csak a helyi önkormányzatok helyzetére.

⁸³ 8/1993. (II.27.) AB hat.

Az autonómiával kapcsolatban az egyik legfontosabb, az irodalomban is többször tárgyalt kérdés, hogy az meddig terjed, mik a korlátai, hol húzódik az autonómia és az állami hatalom közötti határ.⁸⁴ A válasz kulcsfontosságú, és egyúttal talán kielégítően még ki nem dolgozott eleme, hogy mi is tartozik a belső, egyházi ügyek körébe, amely az állami joghatóság alól ki van véve, az ún. „tisztán egyházi jogviszonyok”⁸⁵ (már amennyiben az adott egyház esetében *egyházjogról* beszélhetünk) – az AB megfogalmazásában „belső, egyházi jogviszonyok”⁸⁶ közé? Kik között és milyen tárgyban jöhetnek ilyen viszonyok létre? Van-e korlátja az egyházak szabadságának e viszonyok szabályozásában? E kérdések átvezethetnek az állami jog és a belső egyházi jog kapcsolatrendszerének témájához, amelyben jelen dolgozat keretei között nincs mód elmélyedni, itt tehát csupán annyiban érintjük, amennyiben az az autonómia hatókörének meghatározásához szükséges.⁸⁷

Ami e viszonyok alanyát és tárgyát illeti, elméletileg nem bonyolult a válasz: a belső viszonyok alanyai lehetnek az egyházak, tagjaik, illetve az egyházak szervei, szervezetei. A viszonyok tárgyának pedig összefüggésben kell lennie a vallásgyakorlással, hiszen ez az autonóm szabályozás indoka.⁸⁸ Konkrét esetben, ill. a gyakorlatban azonban nem egyszerű az elhatárolás, annak meghatározása, hogy mi minősül vallási tevékenységnek, a belső viszonyok pedig össze is fonódhatnak külső viszonyokkal.⁸⁹

Az egyházi viszonyok körében meglehetősen gyakran találkozhatunk olyan helyzetekkel, egyházi előírásokkal, melyek ellentmondani látszanak az állami jognak.⁹⁰ Az irodalomban ezt az ellentmondást általában a jogról való önkéntes lemondással oldják fel.⁹¹ Szathmáry Béla ennek értelmében az autonómia határát az élethez, az emberi méltósághoz és a jogalanyisághoz való jogban jelöli meg, melyekről önként sem lehet lemondani.⁹² Magánjogi

---

⁸⁴ Ld. pl. SZATHMÁRY 2007.

⁸⁵ SCHANDA 2003. 71.

⁸⁶ 32/2003. (VI. 4.) AB hat.

⁸⁷ Az egyes egyházak felfogása eltér atekintetben, hogy hogyan tekintenek saját belső szabályaik és az állam jogának viszonyára. E különbségektől függetlenül jelen dolgozatban állami jog alatt értem alaki értelemben az állam és szervei által alkotott jogot, belső, egyházi jogon pedig az egyházak és szerveik által alkotott jogi normákat.

⁸⁸ A „vallási ügyről”: SZATHMÁRY 2007. 96.

⁸⁹ Pl. az egyház és lelkésze közötti munkavégzésre irányuló, az egyház és az azt elhagyó tagja közötti (jog)viszonyt, a jogorvoslathoz való jogot elemzi SCHANDA 2003 68-71. és SZATHMÁRY 2007. 96f. is.

⁹⁰ Pl. a szerzetesek szegénységi fogadalma v. tulajdonhoz való jog, egyházi személyek végrendelkezési kötelezettsége v. végrendelkezési szabadság, cölibátus és a lelkész házastársának felekezeti hovatartozására vonatkozó megkötés (a példát ld. SZATHMÁRY 2007. 99) v. házassághoz és családhoz való jog, rituális vágás, élőáldozat v. állatvédelmi előírások stb. Megjegyezném meg, hogy protestáns megközelítésben a probléma nem úgy jelentkezik, mint két normarendszer kollíziója, mivel ott el sem képzelhető az állami joggal ellentétes (és érvényes) egyházi jog. Az állami és az attól elkülönült egyházi normarendszer viszonyáról szól egyébként az AB is: 32/2003. (VI. 4.) AB hat. III. 2. Itt most abból a – nem csupán a katolikus egyház esetében előforduló – tényből indulok ki, hogy a vallási normák parancsa és az állami jog között gyakran ellentmondás van.

⁹¹ SZATHMÁRY 2007 97f. és SZATHMÁRY 2010b 40ff

⁹² Uo.

viszonyok esetében természetesen tágabb körben érvényesülhet az önkéntes lemondás. De akár egyébként büntetőjogi tényállások esetén is elképzelhető, hogy a sértett vallási okból vagy célból történő beleegyezése zárja ki a jogellenességet.

Az egyházak vallási tevékenysége az Lvt. 8. § (2) bekezdése értelmében nem lehet alkotmány- és törvényellenes, ellenkező esetben a 20.§ (2) szerinti törlés szankciója alkalmazható. Az Lvt. nem fogalmaz meg kivételeket ez alól, úgy tűnik, az Lvt. 15. § (2) csupán eljárási akadályt teremt, az állam nem avatkozhat bele közvetlenül a belső egyházi viszonyokba (történjen azok keretében állami jogi szempontból akár jogsértés), de ez a korlát nem mentesíti az egyházakat az állami jognak megfelelő működés követelménye alól. Ha itt azonban valóban pusztán formális akadályról lenne szó, az kiüresítené az autonómia fogalmát. Hiszen akkor bár az egyes, állami jog szempontjából jogellenes helyzetek esetén nem érvényesíthet az állam szankciót, egy törlésre irányuló perben viszont ugyanezeket a törvénytértéseket bizonyítékként lehetne értékelni.

Úgy vélem, az Lvt. fenti szabályai nem elég pontosak és akár túlságosan korlátozó értelmezésre adnak lehetőséget. A magyar jogban nem tisztázott egyértelműen, hogy az egyházak belső viszonyaik rendezésében mennyiben és mennyire vannak kötve az alapjogok által (*Grundrechtsbindung*). A jogbiztonságot szolgálhatná például, ha a jogalkotó megállapítaná az életviszonyoknak vagy ügyeknek azon körét, amelyek nem csupán eljárási, hanem anyagi jogi szempontból is az egyházi autonómia alá tartoznak, vagy más módon, általánosan rögzítené az autonómia határait. Ennek hiányában jelenleg bizonytalan annak megítélése, hogy egy konkrét egyházi viszony szabályozásában az egyház számára vannak-e korlátok, és hol húzódnak azok, illetve mi vehető figyelembe az egyház tevékenységének törvényességi vizsgálata során.

A probléma megoldása még további alapos, jelen dolgozat tárgyán és keretein túlmutató vizsgálódásokat igényelne, az állami jog és a belső egyházi jog sokrétű viszonyának elemzése túlmutat jelen dolgozat keretein, itt csupán jelezni lehet a válasz lehetséges irányát. Az egyházak és vallási közösségek önrendelkezési jogát, tevékenységét az állam annyiban korlátozhatja, amennyiben az a lelkiismereti- és vallásszabadságtól eltérő más alapjog érvényesülése érdekében szükséges, a céllal arányos mértékben, tekintettel az EEJE 9. cikk 2. és az EU Alapjogi Chartája 10. cikk 2. bekezdéseiben foglaltakra is. Azt a törvényi rendelkezést, hogy az egyházak vallási tevékenysége „nem lehet alkotmány- és törvényellenes”, erre tekintettel kell értelmezni, tehát az nem vonatkoztatható általában valamennyi jogszabályra. Az egyházakat és vallási közösségeket álláspontom szerint a német és osztrák állami egyházjog tudományban több évtized alatt kimunkált elméletnek

megfelelően⁹³ nem kötik az alapjogok. Az egyházak és vallási közösségek belső viszonyaiban ezért pl. maga a lelkiismereti- és vallásszabadság, a véleménynyilvánítási jog, a diszkrimináció tilalma, stb. nem értelmezhető. Csupán az alapjogok közvetlen, illetve közvetett horizontális hatása (*unmittelbare, mittelbare Drittwirkung*) jöhet számításba.

1.6. Az egyházi jogi személyek jogállása

A továbbiakban a hatályos jogunk által az egyházak, egyházi jogi személyek számára biztosított legfontosabb többletjogokat vesszük számba, egyes szabályozási területek szerinti bontásban. „Többlet” alatt értve elsősorban mindazt, ami más szervezetekhez, még hozzá a velük többnyire összehasonlítható helyzetben lévő társadalmi szervezetekhez képest megilleti az egyházi jogi személyeket.

Az egyházi jogi személyek és a vallási közösségek legfontosabb többletjoga a fent (1.5.3.) tárgyalt sajátos önkormányzati jog. Az Lvt. biztosítja továbbá a jogot a fakultatív vallásoktatáshoz (17. § (2) bekezdés), az engedély nélküli adománygyűjtéshez (18. §), az intézmények után járó, az állami intézményekkel azonos mértékű állami támogatáshoz való jogot (19. § (2) bekezdés, valamint az AB határozatai). Ezeket a jogokat egy sor további jogszabály részletezi és egészíti ki.

Az egyházak az Lvt 15. § (3) bekezdése értelmében egyenjogúak, a köztük meglévő tényleges társadalmi különbségek alapján tehető megkülönböztetés lehetőségét az AB jogértelmezése rögzítette.⁹⁴ „Egyházi státuszjogoknak” álláspontom szerint csak azok a jogosultságok tekinthetők, amelyek az egyházi jogi formából fakadnak, ezek a sajátos, csak az egyházakat, ám azok közül valamennyit megillető jogok képezik az egyházi jogállást, státust. (Az egyházi egyenjogúság problematikájának elemzése meghaladja jelen dolgozat tárgyát és kereteit.)

1.6.1. Egyházi/vallási?

Nehézséget jelent a vizsgálat során, hogy a jogszabályok szövege gyakran nem az egyházi jogalanyt jogosítja fel, hanem jelzős szerkezetben rendelkezik „egyházi intézményről”, „személyről”, „képviselőről”, „egyházi fenntartásban” vagy „tulajdonban álló” intézményről, „egyházi célról” stb.. A nyelvtani értelmezés elvét követve itt minden olyan

⁹³ Pl. CAMPENHAUSEN-WALL 114f., KALB-POTZ-SCHINKELE 71ff.

⁹⁴ 4/1993 (II. 12.) ABH 1993, 53

esetet, ahol az „egyház” szót használja egy jogszabály, az Lvt. szerinti egyházi jogi személyekre vonatkoztattam. Azokat a jogszabály-helyeket, amelyek a „vallási”, „vallásos” stb. fogalmat használják, és az „egyház” vagy „egyházi” kifejezéseket nem, tágabban értelmezendőknek tartom, azokat a nyilvántartásba nem vett vallási közösségek vonatkozásában is alkalmazni kell. Megjegyzendő ugyanakkor, hogy a jogalkotó talán nem minden esetben ilyen következetes, akadhatnak esetek, amikor aggályos eredményre vezet a jogszabály pontatlan szóhasználata.

1.6.2. Egyházi intézmények

- A közoktatásról szóló 1993. évi LXXIX. törvény Lvt.-n alapuló szabályai szerint az egyházi jogi személy a hit- és vallásoktatást óvodában a szülők, iskolákban és kollégiumban a tanulók és a szülők igénye szerint szervezheti. Ennek részleteit a 4.§ (4), a vallási, illetve világnézeti tekintetben elkötelezett intézmények sajátos jogait a 81-82.§ szabályozza.
- A fakultatív hit- és vallásoktatásban alkalmazott tankönyvet, jóváhagyási eljárás lefolytatása nélkül fel kell venni a tankönyvjegyzékbe.⁹⁵
- Az egyházi felnőttképzési intézmények és képzési programjaik akkreditálása során a hittudományokra, illetve kizárólag a hitélet gyakorlására vonatkozó tárgyak, ismeretek tartalma nem vizsgálható.⁹⁶
- Egyházi jogi személy alapíthat felsőoktatási intézményt a felsőoktatásról szóló 2005. évi CXXXIX. törvény 7. § (1) b) alapján. Hitéleti képzést az egyházi felsőoktatási intézmények folytathatnak (139. § (1)). Az egyházi felsőoktatási intézménybe jelentkezők között különbséget lehet tenni vallási, világnézeti meggyőződés alapján, amennyiben az a felsőoktatási intézmény szervezeti jellegét alapvetően meghatározó szellemiségből közvetlenül adódó, az adott oktatási tevékenység tartalma vagy természete miatt indokolt, arányos és valós követelményen alapul, a hitéleti képzés tartalmának meghatározása, a képzésben részt vevő oktatókkal, tanárokkal kapcsolatos követelmények meghatározása az egyházi felsőoktatási intézmény joga. További speciális jogokat szabályoz a 139. § (2)-(14).
- Az egyházak kérhetik a minisztertől könyvtárak felvételét a nyilvános könyvtárak jegyzékébe. Az egyházak a tulajdonukban lévő kulturális örökség értékeinek megőrzéséhez, felújításához, gyarapításához, továbbá levéltáraik, könyvtáraik, múzeumaik és

---

⁹⁵ 23/2004. (VIII. 27.) OM rendelet a tankönyvvé nyilvánítás, a tankönyvtámogatás, valamint az iskolai tankönyvellátás rendjéről 21. §

⁹⁶ 2001. évi CI. törvény a felnőttképzésről 19. § (5)

közművelődési intézményeik működéséhez az éves költségvetési törvényben meghatározott összegű támogatásban részesülnek.⁹⁷

- A illetékes egyházi levéltár gyűjtheti az egyház által fenntartott nevelési-oktatási intézmény köziratnak minősülő levéltári anyagát is. A kultúráért felelős miniszter engedélyezheti a káptalani vagy konventi hiteleshelyi levéltárak anyagának az illetékes hazai egyházi levéltárban, más köziratnak nyilvános magánlevéltárban történő elhelyezését, ha a levéltár fenntartója az anyag őrzését, kezelését és használatát illetően biztosítja a meghatározott feltételeket, és az anyag kutathatóságát a közlevéltárban őrzött levéltári anyagra vonatkozó szabályok szerint lehetővé teszi.⁹⁸

- Egyházi kérelemre a közgyűjteményekkel azonos elbírálás alá kerülhetnek az egyházi fenntartásban működő, állami nyilvántartásba vett gyűjtemények (könyvtár, levéltár, muzeális intézmény, kép- és hangarchívum).⁹⁹

- Az egészségügyi ellátórendszerben ellátási terület tekintetében speciális ellátotti kör részére ellátást nyújtó egészségügyi szolgáltatónak minősülnek az egyházi fenntartásban, illetve tulajdonban álló egészségügyi szolgáltatók.¹⁰⁰

1.6.3. Intézményi vallásgyakorlás

- A beteget megilleti a vallási meggyőződésének megfelelő egyházi személlyel való kapcsolattartásnak és vallása szabad gyakorlásának joga.¹⁰¹

- A Tábori Lelkészi Szolgálatról szóló 61/1994. (IV. 20.) Korm. rendelet értelmében a szolgálat négy ágához tartozó tábori lelkészek munkájukat ökumenikus szellemben, a felekezeti önállóság tiszteletben tartásával végzik, és a Magyar Honvédség parancsnokai, valamint a Szolgálat tagjai kötelesek elősegíteni, hogy a bejegyzett egyházak vallásgyakorlási és lelkipozítási jogosultsága a katonák igényei szerint érvényesüljön. (2. § (3) és 3. §)

- Hasonlóan rendelkezik a Börtönlelkészi Szolgálatról szóló 13/2000. (VII. 14.) IM rendelet 2. § (3) és 3. § is.

⁹⁷ 1997. évi CXL. törvény a muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről 54. § (4) és 92. § (4)

⁹⁸ 1995. évi LXVI. Törvény a köziratokról, a közlevéltárakról és a magánlevéltári anyag védelméről 31. § (1)-(2)

⁹⁹ 2001. évi LXIV. törvény a kulturális örökség védelméről 7.§3.

¹⁰⁰ 337/2008. (XII. 30.) Korm. rendelet az egészségügyi ellátórendszer fejlesztéséről szóló 2006. évi CXXXII. törvény végrehajtásáról 5/A. § (2) f)

¹⁰¹ 1997. évi CLIV. törvény az egészségügyről 11. § (6)

- Az elítélt jogosult vallási vagy lelkiismereti meggyőződésének szabad megválasztására, annak kinyilvánítására és gyakorlására; az egyház lelkészének, illetőleg más képviselőjének gondozásában részesülhet.¹⁰²
- Az elítélt az egyháza lelkészével, illetve más képviselőjével ellenőrzés nélkül tarthat kapcsolatot.¹⁰³
- A fogvatartott biztonsági felügyelet mellett, a fogvatartás alapjául szolgáló eljárást folytató szerv képviselőjével történt előzetes egyeztetés szerinti időpontban, ellenőrzés nélkül tarthat kapcsolatot vallásgyakorlás céljából az egyház képviselőjével.¹⁰⁴
- Az idegenrendészeti őrizetes vallásgyakorlás céljából biztonsági felügyelet mellett, ellenőrzés nélkül tarthat kapcsolatot az egyház képviselőjével.¹⁰⁵

1.6.4. Egyházfinanszírozás

- Az egyházak hitéleti és közcélú tevékenységének anyagi feltételeiről szóló 1997. évi CXXIV. törvény szerint az egyház-fenntartói járulékról, gyűjtött adományokról az állami, önkormányzati és közigazgatási szervek adatokat nem kérhetnek, és nyilvántartást nem vezethetnek (2. § (1) bekezdés). Az egyházakra speciális számviteli szabályok vonatkoznak 2. § (2) Az egyházi jogi személy a társasági adóról és az osztalékadóról szóló 1996. évi LXXXI. törvény szerinti adomány, valamint a személyi jövedelemadóról szóló 1995. évi CXVII. törvény szerinti közcélú adomány utáni kedvezmény igénybevételére jogosító igazolás kiállítására jogosult 2. § (3) Az egyház esetében meghatározott tevékenységek nem minősül gazdasági-vállalkozási tevékenységnek 2. § (7) A törvény rendelkezik volt egyházi ingatlanok után fizetendő járadékról 13. § (1), illetve a személyi jövedelemadó-hányad felajánlásáról 4.§. Az egyházi intézményfenntartók által ellátott nevelési-oktatási, felsőoktatási, kulturális, szociális, egészségügyi, sport, illetőleg gyermek- és ifjúságvédelmi tevékenységek központi költségvetési finanszírozása az állami és önkormányzati intézményekre vonatkozó általános szabályok alapján, azokkal azonos mértékben történik. 5. § (1) és az egyházak jogosultak a kiegészítő támogatásra 6. § Az egyház a tulajdonában lévő közcélú tevékenységet szolgáló és egyéb ingatlanjainak, a vallási, kulturális örökség értékeinek, a műemlékeknek és a művészi alkotásoknak a megőrzéséhez, felújításához,

¹⁰² 1979. évi 11. törvényerejű rendelet a büntetések és az intézkedések végrehajtásáról 36. § (1) h), 36/A. § (1)

¹⁰³ 6/1996. (VII. 12.) IM rendelet a szabadságvesztés és az előzetes letartóztatás végrehajtásának szabályairól 93. § (2)

¹⁰⁴ 19/1995. (XII. 13.) BM rendelet a rendőrségi fogdák rendjéről 2/A. § (5)

¹⁰⁵ 27/2007. (V. 31.) IRM rendelet az idegenrendészeti eljárásban elrendelt őrizet végrehajtásának szabályairól 7. § (2)

gyarapításához, továbbá levéltára, könyvtára, múzeuma működéséhez az éves költségvetési törvényben meghatározott összegű, az államiakhoz hasonló támogatásban részesül. 7. § (1)

- Az egyházi és nem állami fenntartású szociális, gyermekjóléti és gyermekvédelmi szolgáltatók normatív állami támogatásáról külön jogszabály szól.¹⁰⁶

- Állami támogatás vehető igénybe a központi költségvetésből az egyházak nyugdíjasházak vagy idősok otthona létesítésére, valamint a lakhatást szolgáló egyházi ingatlanok korszerűsítésére és felújítására.¹⁰⁷

1.6.5. Egyházi vagyon

- Az 1991. évi XXXII. törvény szól a volt egyházi ingatlanok tulajdoni helyzetének rendezéséről.

- Egyházi jogi személy a termőföldről szóló 1994. évi LV. törvény 6. § (2) értelmében végintézkedés, illetőleg ajándékozási, tartási vagy gondozási szerződés alapján termőföldre tulajdonjogot szerezhethet.

- Mentések a honvédelmi szolgáltatás alól az egyházak, felekezetek és vallási közösségek azon dolgok és jogok tekintetében, amelyek közvetlenül az egyházi, hitéleti feladatokat szolgálják.¹⁰⁸

- Egyház lehet temető tulajdonosa (a közhasznú szervezetek is). Az egyházi szertartás szerinti búcsúztatás e törvény értelmében nem minősül temetkezési szolgáltatásnak.¹⁰⁹

- Az 1998. január 1-je előtt hatályos jogszabályok alapján műemlék, műemlék jellegű, városképi jelentőségű kategóriában védett ingatlanok közül az egyházi közösség (pl. szerzetesrend) működését biztosító, illetve hitéleti, oktatási, nevelési, egészségügyi, szociális, gyermek- és ifjúságvédelmi, továbbá kulturális célú, az egyház használatában lévő műemlék épület esetében első helyen az államot, második helyen a települési önkormányzat helyett a használatot illeti meg elővásárlási jog.¹¹⁰

- A nem üzleti célú közösségi, szabadidős szálláshely-szolgáltatásról 173/2003. (X. 28.) Korm. rendelet szóló rendelet hatálya – a közegészségügyi előírások kivételével – nem terjed ki az egyházi jogi személy által nyújtott szálláshely-szolgáltatásra (2. § (2) e))

¹⁰⁶ 213/2009. (IX. 29.) Korm. rendelet

¹⁰⁷ 12/2001. (I. 31.) Korm. rendelet a lakáscélú állami támogatásokról 1. § (1)

¹⁰⁸ A honvédelemről és a Magyar Honvédségről 2004. évi CV. törvény 36. § (1) d)

¹⁰⁹ 1999. évi XLIII. törvény a temetőkről és a temetkezésről 4. § (1) és 25. § (3)

¹¹⁰ 2001. évi LXIV. törvény a kulturális örökség védelméről 86. § (4)

1.6.6. Adókedvezmények

- Teljes személyes illetékmentességben részesülnek (a társadalmi szervezetekhez hasonlóan): az egyház, egyházak szövetsége, egyházi intézmény.¹¹¹
- Mentés az építményadó adó alól az egyház tulajdonában álló építmény.¹¹²
- A személyi jövedelemadóról szóló 1995. évi CXVII. törvény 1. sz. melléklete adómentes bevételnek minősít egy sor, kifejezetten egyházi tevékenységgel kapcsolatos juttatást (adományt, segílyt, ajándékot, ellátást stb.)¹¹³
- Az egyházak közhasznú szervezetekhez hasonlóan jogosultak a közcélú adomány kedvezményére az ÁFA rendszerében.¹¹⁴
- Speciális szabályok vannak az egyházak vállalkozási tevékenysége után fizetendő társasági adó és az osztalékadó megállapítására, a kedvezmények részben a közhasznú szervezetekkel analóg módon illetik az egyházakat.¹¹⁵
- Mentés a gépjárműadó alól az egyház tulajdonában lévő gépjármű, az a személygépkocsi amelyet egyház, egyházi karitatív szervezet kizárólag alapfeladata(i) ellátásához üzemeltet, illetve az egyházi segélyszállítmányt szállító jármű.¹¹⁶
- Speciális számviteli szabályokat állapít meg az egyházak számára 218/2000. (XII. 11.) Korm. rendelet az egyházi jogi személyek beszámolóképzési és könyvvezetési kötelezettségének sajátosságairól.

1.6.7. Foglalkoztatási jogviszonyok

- Az egyházi személyt munkaviszonyban állónak kell tekinteni.¹¹⁷
- Szolgálati időként kell figyelembe venni az egyházi szervek által kiállított igazolás alapján az egyházi szolgálatot teljesítő egyházi személyként és szerzetesrendi tagként ilyen

---

¹¹¹ 1990. évi XCIII. törvény az illetékekről 5. § (1) e)

¹¹² 1990. évi C. törvény a helyi adókról 13. § f)

¹¹³ 1., 4.6.,4.8., 4.13., 8.1., 8.20, 8.22. pontok

¹¹⁴ 2007. évi CXXXVII. törvény az általános forgalmi adóról 257/A.§

¹¹⁵ 1996. évi LXXXI. törvény a társasági adóról és az osztalékadóról 5-9§

¹¹⁶ 1991. évi LXXXII. törvény a gépjárműadóról 5. § d), 17/D. § b), 18.§ 23.

¹¹⁷ 2007. évi CXVII. törvény a foglalkoztatói nyugdíjról és intézményeiről 23. §; 2003. évi XCII. törvény az adózás rendjéről 178. § 22.

minőségben eltöltött, az 1997. december 31-ét követően pedig azt az időtartamot, amelyre az előírt nyugdíjbiztosítási és nyugdíjjárulékot az egyházi szervek megfizették.¹¹⁸

- A harmadik országbeli állampolgár Magyar Köztársaság területén foglalkoztatásra irányuló jogviszony keretében történő foglalkoztatásához nincs szükség engedélyre egyházban vagy annak intézményében munkát végző, az egyházi szolgálatot élethivatásszerűen folytató tevékenységéhez.¹¹⁹

- Biztosított az egyházi szolgálatot teljesítő egyházi személy, szerzetesrend tagja (a továbbiakban együtt: egyházi személy). Az egyházi személy után az egyház a minimálbér alapulvételével társadalombiztosítási járulékot, természetbeni egészségbiztosítási járulékot, nyugdíjjárulékot fizet.¹²⁰ A közérdekű önkéntes tevékenységről szóló 2005. évi LXXXVIII. törvény 3. § (1) e) szerint fogadó szervezet lehet a magyarországi székhelyű egyházi jogi személy a hitéleti, a közcélú és a működésével összefüggő tevékenysége körében;

1.6.8. Büntetőjog, büntető eljárásjog, közrend-, közerkölcs-, közegészségvédelem

- A nyilvántartásba vett egyház lelkésze közfeladatot ellátó személy, s mint ilyen nagyobb büntetőjogi védelmet élvez.¹²¹

- A lopás súlyosabban minősül, ha a vallási tisztelet tárgyára, illetőleg vallási szertartásra vagy más egyházi célra rendelt helyiségből a vallási szertartás végzésére szolgáló tárgyra követik el.¹²²

- Ha a büntetőeljárásban a terhelt olyan egyházi személy volt, aki azon egyház szabályai szerint, amelyhez életében tartozott, egyházi rend vagy fogadalom okából házasságot nem köthetett, halála után – hozzátartozó (örökös) hiányában – az egyenesági rokon jogai illetik meg a volt egyháza szerinti egyházi előjáróját.¹²³

- A vallásgyakorlás jogának megsértése megnevezésű szabálysértési tényállás: Aki nyilvántartásba vett egyház szertartásaira rendelt helyiségben nyilvánosan botrányt okoz, illetőleg a vallási tisztelet tárgyát vagy a szertartások végzésére szolgáló tárgyat a

---

¹¹⁸ 1997. évi LXXXI. törvény a társadalombiztosítási nyugellátásról 38. § (1) b)

¹¹⁹ 355/2009. (XII. 30.) Korm. rendelet 2. § (1)

¹²⁰ 1997. évi LXXX. törvény a társadalombiztosítás ellátásaira és a magánnyugdíjra jogosultakról 16. § (1) g, 26. § (3)

¹²¹ 1978. évi IV. törvény a Büntető Törvénykönyvről (Btk.) 137 §. 2. j),

¹²² Btk. 316. § (4) b)

¹²³ 1998. évi XIX. törvény a büntetőeljárásról 43. § (6)

szertartásokra rendelt helyiségben vagy azon kívül meggyaláz, százezer forintig terjedő pénzbírsággal sújtható.¹²⁴

- A nemdohányzók védelméről és a dohánytermékek fogyasztásának, forgalmazásának egyes szabályairól szóló 1999. évi XLII. törvény alkalmazásában rendezvény az egyházi céllal, legalább három személy egyidejű jelenlétével létrejött szervezett összejövétel, illetve esemény is (1.§ d)).

- A büntetés-végrehajtási intézetekben dohányzóhelyiségnek nem lehet kijelölni az egyházi célra szolgáló helyiségeket.¹²⁵

- A prostitúció kezelése szempontjából védett övezet a nyilvántartásba vett egyházak szertartásaira szolgáló intézmények területe, illetve a közterületen azoktól számított 300 m távolságon belüli terület.¹²⁶

- Egyházi intézmény 200 méteres körzetében I. kategóriába tartozó játéktér és kártyaterem nem működhet.¹²⁷

- Vallás gyakorlására szolgáló egyházi létesítmény bármely bejáratától számított 200 méteres közúti (közterületi) távolságon belül szexuális termék nem forgalmazható.¹²⁸

- Játékos pirotechnikai, valamint kis és közepes tűzijáték termék egyházi intézményben csak pirotechnikus irányításával használható fel.¹²⁹

1.6.9. Egyebek

- A gyülekezési jogról szóló 1989. évi III. törvény hatálya nem terjed ki a törvényesen elismert egyházak és vallásfelekezetek (ti. egyházak) területén szervezett vallási szertartásokra, rendezvényekre és a körmenetekre (3. § b)).

- Nem kell bejelenteni az adatvédelmi nyilvántartásba azt az adatkezelést, amely egyház, vallásfelekezet, vallási közösség belső szabályai szerint történik.¹³⁰

- Az egyenlő bánásmódról és az esélyegyenlőség előmozdításáról szóló 2003. évi CXXV. törvény hatálya nem terjed ki az egyházi jogi személyeknek az egyházak hitéleti tevékenységével közvetlenül összefüggő jogviszonyaira (6. § c)).

---

¹²⁴ 1999. évi LXIX. törvény a szabálysértésekről 150. § (2)

¹²⁵ 17/1999. (XI. 18.) IM rendelet a nemdohányzók védelméről és a dohánytermékek fogyasztásának, forgalmazásának szabályairól a büntetés-végrehajtási szervezetenél 6. § f)

¹²⁶ 1999. évi LXXV. törvény a szervezett bűnözés, valamint az azzal összefüggő egyes jelenségek elleni fellépés szabályairól és az ehhez kapcsolódó törvénymódosításokról 7. § (1) d)

¹²⁷ 1991. évi XXXIV. törvény a szerencsejáték szervezéséről 26. §(12) és 29/B. §

¹²⁸ 210/2009. (IX. 29.) Korm. rendelet a kereskedelmi tevékenységek végzésének feltételeiről 20. § (1)

¹²⁹ 155/2003. (X. 1.) Korm. rendelet a polgári célú pirotechnikai tevékenységek felügyeletéről 27. § (1), 31. § (1)

¹³⁰ 1992. évi LXIII. törvény a személyes adatok védelméről és a közérdekű adatok nyilvánosságáról 30. § b)

- Házassági tilalom alá eső egyházi személy esetén, ha élő jogosult nincs, a kárpótlásra – a kárpótlás összegének felével – az az egyházmegye, illetőleg szerzetesrend jogosult, ahol a sérelmet elszenvedő utoljára szolgálatot teljesített, illetőleg rendtag volt. Ha a szerzetesrend Magyarországon már nem működik, a kárpótlást a Magyar Katolikus Egyház részére kell kifizetni, amely gondoskodik a szerzetesrendi célokra történő felhasználásáról.¹³¹
- A nemzeti- és etnikai kisebbséghez tartozó személyeknek joguk van a családra vonatkozó kisebbségi hagyományok tiszteletben tartására, családi kapcsolataik ápolására, családi ünnepeiknek anyanyelven történő megtartására és az ezekhez kapcsolódó egyházi szertartások anyanyelven való lebonyolításának igénylésére.¹³²
- „Magyar igazolvány”-ra jogosult az a személy is, akit a lakóhelye szerinti állam területén működő egyház nyilvántartásában magyar nemzetiségüként tartanak számon.¹³³
- Ha az előadás jövedelemszerzés vagy jövedelemfokozás célját közvetve sem szolgálja, és a közreműködők sem részesülnek díjazásban, a szerzői jogvédelem alá eső művek előadhatók egyházak vallási szertartásain és egyházi ünnepein.¹³⁴
- A nemesfém tárgyak közül mentes a fémjelzési kötelezettség alól az egyházi tulajdonban levő nemesfém tárgyak mindaddig, amíg forgalomba hozatal vagy értékesítés céljából nem kerülnek nemesfém tárgyak raktározásával, árusításával foglalkozó vállalkozáshoz, illetve nem kerülnek kényszerértékesítésre zálogtevékenység keretében.¹³⁵

1.6.10. A sajátos egyházi jogállás jellegzetességei

Bár az egyházak, egyházi jogi személyek jogállása számos ponton hasonlít az egyesületekéhez, és a jogalkotó többletjogokat gyakran az egyházak és egyesületek vagy társadalmi szervezetek, sok esetben az egyházak és a közhasznúknak minősülő szervezetek vagy az egyházak, az egyesületek és alapítványok számára együttesen biztosít, a különleges egyházi jogok számottevő csoportja határozottan megkülönbözteti őket más jogalanyoktól. Az egyesületekhez képest az egyházi jogi személyek szinte kizárólag többletjogokkal

¹³¹ 1992. évi XXXII. törvény az életüktől és szabadságuktól politikai okból jogtalanul megfosztottak kárpótlásáról 2. § (5)

¹³² 1993. évi LXXVII. törvény a nemzeti és etnikai kisebbségek jogairól 11. §

¹³³ 2001. évi LXII. törvény a szomszédos államokban élő magyarokról 19.§ (3) cc). A jogszabály ugyan külföldön nyilvántartásba vett egyházakra vonatkozik, érdekes azonban amiatt is, mivel ezek egyes esetekben az egyházak önértelmezése szerint a hazai egyháztestekkel egységet alkotnak, másrészt a jogszabályhely lényegében hatósági nyilvántartásként kezeli az egyházi nyilvántartást.

¹³⁴ 1999. évi LXXVI. törvény a szerzői jogról 38. § (1)

¹³⁵ 74/2004. (IV. 29.) GKM rendelet a nemesfém tárgyak és termékek vizsgálatának, hitelesítésének és nemesfém tartalmuk tanúsításának részletes szabályairól 26. § f)

rendelkeznek, jogállásuk csupán a sajátos vallásos cél kötelező volta és a magasabb alapítói létszámküszöb által korlátozottabb azokénál.

E jogok jelentős része az egyházi önrendelkezési joghoz kötődik, az egyházak államtól való független működését a szoros értelemben vett (s fentebb külön részletezett) autonómián kívül több más részjogosítvány is elősegíti (pl. az adatvédelmi mentesség). A közvetlenül és közvetett módon (pl. adómentességek és adóátírányítás útján) nyújtott állami egyházfinanszírozás az egyházak széleskörű közcélú feladatvállalásának elismerése mellett szintén az autonóm működés garanciája. Ahogy az egyházi intézményekre vonatkozó speciális szabályok zöme is (ld. az ún. „intézményi autonómiával” kapcsolatban mondottakat).

Másfelől a speciális szabályok egy része a non-profit szektor jogalanyaihoz képest „közjogiasabb” pozíció irányába tolja az egyházakat, közjogi jogalanyokhoz hasonlóan jogosítva azokat (pl. egyenlő finanszírozás elve). Ennek indoka az egyházak által ellátott jelentős mértékű közfeladat állami méltánylásában rejlik.

Közvetlenül az egyházak sajátos céljával függnek össze a hitoktatáshoz, intézményi lelkipozításhoz, vallási szertartások lebonyolításához, vallásos célú gyülekezéshez kapcsolódó jogok. A gyakran sajátos „egyházi szolgálati jogviszonyban”, nem a megszokott foglalkoztatási jogviszonyok valamelyikében tevékenykedő, számos esetben cölibátusban élő lelkészek, szerzetesek, egyházi személyek helyzetének méltányos rendezése is speciális szabályokat igényel. Elsősorban a „történelmi” egyházak rendkívül jelentős kulturális örökség gazdái, ez is külön szabályozási terület. A templomok, istentiszteleti helyek kiemelt védelme a vallásgyakorlás zavartalanságát is szolgálja, az egyházi ingó- és ingatlanvagyonnal kapcsolatos garanciák ezen túlmenően persze az autonómia szempontjából szintén fontosak, úgy is tekinthetjük, hogy a hatályos magyar jogban tovább élnek – ha nem is dologi jogi jelleggel – a *rei sacrae* szabályai.

1.7. A jogterület további jellemzői

1.7.1. Alapjogi jelentősége

A lelkiismereti- és vallásszabadsághoz fűződő jog kollektív részjogosítványa az egyház létrehozásához való jog.¹³⁶ Az idegen nyelvű irodalomban találkozni a „vallásos egyesülési

---

¹³⁶ Az „egyházalapítás joga”: ÁDÁM 2000 121-122, PACZOLAY 547, SÁRI 148.

joggal” is, mint az egyesülési jog speciális válfajával.¹³⁷ Ebben a körben fontos követelmény, hogy a vallási közösségek azon állam szabályai szerint, ahol működnek, jogalanyiságot, jogi személyiséget szerezhessenek – ennek hiányában az egyházalapítás joga kiüresedne.

Az Európai Emberi Jogi Bíróság az Európai Emberi Jogi Egyezmény 9. cikkében foglalt vallásszabadsághoz való jog sérelmének tekinti, ha az állam egy vallási csoporttól megtagadja a jogalanyiságot, pl. indokolatlan akadályokat gördít a jogi személyiség megszerzése elé. Többször elmarasztalta a bíróság emiatt Görögországot,¹³⁸ újabban Oroszországot,¹³⁹ vagy (egyéb okok mellett) Ausztriát¹⁴⁰ is. E követelményt az EEJB természetesen részben az egyesülési jogból vezeti le, de összefüggésbe hozza az ésszerű idő követelményével (6.cikk) és a diszkrimináció tilalmával (14. cikk) is.¹⁴¹

A hazai joggyakorlatban ilyen jellegű probléma a megengedő szabályozásból fakadóan kevésbé fordulhat elő. Az AB is inkább az állam döntési szabadságát húzta alá a vallási közösségeknek biztosított jogalanyiságot illetően.¹⁴² Érvelése mégis az EEJB későbbi döntéseihez egészen hasonló elemeket is tartalmazott: pl. „Alkotmányossági kérdést csupán az vetne fel, ha összehasonlítható szervezetek közül a törvényhozó egyesek számára megadná a jogi személlyé válás, vagy egy adott szervezeti forma alapításának lehetőségét, míg másokat önkényesen kizárna ebből, vagy aránytalanul nehézé tenné számukra e jogállás megszerzését.”

A hazai és a nemzetközi joggyakorlatban is egyértelmű, hogy az állam nem köteles az egyház kategória vagy más konkrét jogi személy típus biztosítására valamennyi vallásos csoport számára, hanem általában kell lehetővé tennie valamifajta jogalanyiság elnyerését.¹⁴³

---

¹³⁷ „Religiöse Vereinsfreiheit” Pl. MAGEN 253.

¹³⁸ Canea Catholic Church v. Greece Judgement of 16 December 1997, Sidiropoulos and Others v. Greece, Judgment of 10 July 1998 AZ EEJB határozatai letölthetők: <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/search.asp?skin=judoc-en>

¹³⁹ Moscow Branch of the Salvation Army v. Russia Judgement of 5 October 2006.

¹⁴⁰ Religionsgemeinschaft der Zeugen Jehovas and Others v. Austria Judgement of 5 October 2006.

¹⁴¹ „(...) valamennyi vallási csoport számára tisztességes lehetőséget kell adni e státus [a jogi személyiség] megszerzésére, ha azt kívánja, és az előírt feltételeket nem szabad diszkriminatív módon alkalmazni.” A vallási közösségek jogalanyisága feltételül szabott várakozási időnek ésszerűnek kell lennie, „kivételes körülmények, mint például újonnan alapított és ismeretlen vallási csoportok esetében.” Ld. a Religionsgemeinschaft der Zeugen Jehovas and Others v. Austria fent hivatkozott sz. ügy.

¹⁴² 8/1993. (II. 27.) AB hat. „az állam a vallási szervezetek számára nem köteles sajátos szervezeti formát létrehozni, de nincs megkötve abban sem, milyen sajátos formát vagy formákat hozhat létre”. (...) bármely vallási közösség vallásgyakorláshoz való joga sértetlen marad akkor is, ha az 'egyház' jogállást nem nyerheti el vagy nem kívánja elnyerni”

¹⁴³ A német Szövetségi Alkotmánybíróság megfogalmazásában: „irgendwie geartete rechtliche Existenz” (bármilyen jellegű jogi egzisztencia). BverfGE 83, 341.

Itt szükséges utalni, arra a szempontra is, hogy a biztosított jogalanyiság, az adott státus viszont nem lehet a vallásszabadsághoz kapcsolódó kollektív jogok feltétele. SCHANDA 2003. 111.

Az egyházak ebből a szempontból nagyon hasonlítanak az egyesületekhez, a vallásszabadsághoz való viszonyuk pedig az egyesületeknek az egyesülési joghoz való viszonyához. Az egyházak az állami jogban a vallásszabadság intézményesülései.

1.7.2. Történetisége?

Az egyház „a civil társadalom történetileg legrégebb intézménye”,¹⁴⁴ az állami egyházjogot pedig általában jellemzi „nagyfokú történelmi kötöttsége.”¹⁴⁵ Nyugat-Európa számos országában az egyházak jogalanyisága ma is a 19. században lefektetett törvényi alapokon nyugszik.

Az Lvt. elfogadásával a jogalkotó az egyházak jogalanyiségének szabályozása során számos hazai tradícióval szakított, ami a 20. századi magyar történelmi tapasztalatokkal indokolható, de talán nem volt feltétlenül szükségszerű. Az 1895. évi XLIII. törvény, illetve az annak a 1947. évi XXXIII. törvénnyel módosított szövege az Lvt. elfogadásakor hatályban volt, a törvény indoklása mégis csupán ennyiben utalt érdemben a régi jogra: „rendelkezéseit tekintve meghaladott és elavult”. A demokratikus jogállam követelményeinek megfelelő új szabályozás igényének több mint fél évszázadnyi szerves jogfejlődés elmaradását követően talán valóban nem lehetett volna törvényt módosítással eleget tenni. Az viszont egészen biztosan állítható, hogy a jogi tradíciók figyelembevétele, az 1895. évi XLIII. törvény több szabályának továbbvitele az új jog javára válhatott volna.¹⁴⁶ A terminológiai kérdést már említettem (ld.1.3.1.). De pl. az LB-re sem maradt volna – valójában jogalkotói szerepet pótolva – az olyan követelmények megfogalmazása mint a KGD 1998. 136. számon közzétett döntésében („Az egyház nyilvántartásba vételekor a bíróságnak vizsgálnia kell a hitvallás lényegét, szertartásrendjét, valamint szervezeti rendjét.”), ha az Lvt.-be bekerült volna az 1895. évi XLIII. törvény 7.§ 2. bekezdésében foglaltakhoz hasonló szabály.¹⁴⁷

---

¹⁴⁴ SZAHTMÁRY 2007. 87

¹⁴⁵ SCHANDA 4.

¹⁴⁶ Az Lvt. kidolgozása idején pl. Ádám Antal is részben az 1895. évi XLIII. törvény egyes szabályait alapul véve, azokat felülbírálván vagy átvenni javasolva fogalmazta meg ajánlásait ÁDÁM 1989.

¹⁴⁷ „7. § Azok az állampolgárok, a kik törvényesen elismert vallásfelekezetté kívánnak alakulni:

1. (...)

2. tartoznak a hitéletre vonatkozó összes rendelkezéseket magában foglaló szervezeti szabályzatot jóváhagyás végett a vallás- és közoktatásügyi miniszternek bemutatni.

Ennek a szabályzatnak különösen tartalmaznia kell a hitelvi, az erkölcsi tanokra, az isteni tiszteltetre, és egyéb vallási szertartásra, valamint a tisztviselők és más alkalmazottak felett gyakorolandó fegyelmi szabályokra vonatkozó rendelkezéseket.” Az 1990 előtt kibocsátott törvények felhasznált szövegforrása: CompLex Kiadó Kft. „1000 év törvényei” internetes adatbázis

1.7.3. A jogalanyiség jellege, az egyházak köz-, illetve magánjogi jogalanyiséga

Szükséges itt kitérnünk arra, hogy a köz-, illetve magánjogi jogalanyiségről, jogi személyiségről szóló elméletek általában utalnak a jogági elhatárolás nehézségeire, annak relativitására, illetve a közjogi jogi személyek körének meghatározása körüli bizonytalanságra.¹⁴⁸ A téma iránt a hazai jogtudományban fokozott volt az érdeklődés a Ptk. 1993-ban történt módosításakor, amikor beillesztették a közalapítványra és a köztözületre vonatkozó szabályokat, valamint a tervezett új Ptk. körüli szakmai eszmecserékben. A jogi személyt, a jogi személyiséget a szerzők többsége, köz- és magánjogászok egyaránt (Petrik Ferenc, Kilényi Géza, Fazekas Marianna és sokan mások) polgári jogi kategóriának tekinti azzal, hogy a jogi személyiségtől meg kell különböztetni az egyéb jogági jogalanyiséget (közjogi és magánjogi személyiséget). Sárközy Tamás az elhatárolási problémát a „komplex jogalanyiség” elméletével oldja fel, szerinte a jogi személyiség a polgári és közjogi jogképességet egyaránt magába foglalja.¹⁴⁹ Fazekas Marianna véleménye szerint a „közjogi személy” történeti kategória, 1945 előtti dogmatikai alapokon nyugszik, és a hatályos jogi összefüggésben el is utasítja használatát, szerinte a közjog alanyairól vagy a közjogi szervezetek jogalanyiségéről kellene beszélni.¹⁵⁰ Vadál Ildikó ellenben például azt javasolja, hogy a jogszabályok mondják ki az érintett szervek kapcsán kifejezetten, hogy közjogi jogi személyről van-e szó.¹⁵¹

A közjogi, illetve magánjogi jogi személyek elhatárolási kritériumai is vitásak, a legjellemzőbbek ezek közül: hogy az alapítás magánjogi jogügyletből vagy közjogi aktussal történik-e; közhatalom gyakorlása, más elméletek szerint közfunkció, közfeladat ellátása, közérdek érvényesítés-e a cél; van-e az illető személynek az állammal szemben feladatteljesítési kötelezettsége; behatárolt-e a feladat- és hatásköre (korlátozott-e a jogképessége); közhatalmi kényszer érvényesül-e a működés során; van-e szoros állami felügyelet.

Jelen dolgozat kereteit meghaladja annak vizsgálata, hogy helyes-e általában hatályos jogunkban a közjogi személy vagy közjogi jogi személy kategóriák használata, illetve, hogy ha igen, akkor mik azok megkülönböztető jegyei. A hazai jogtudományban uralkodó többségi álláspontot tekintjük tehát e tekintetben kiindulópontnak.

---

¹⁴⁸ SÁRKÖZY 1985 168, LENKOVICS 62, LÁBADY 24-26., JOBBÁGYI 155-156., FICSOR

¹⁴⁹ SÁRKÖZY 1985. 447.

¹⁵⁰ FAZEKAS Marianna 18ff.

¹⁵¹ VADÁL 257.

Az egyházak jogalanyiségának jellegére vonatkozóan a hazai állami egyházjogi irodalomban jelentős önálló elméletek születtek. Az Lvt. egy, a magyar jogban teljesen új jogalany-típust hozott létre, emiatt megalkotását követően nyilvánvalóan felmerült a rendszertani elhelyezés, besorolás igénye. Anélkül, hogy itt az egyes nézetek részletes ismertetésébe bocsátkoznánk,¹⁵² szükséges ezekre röviden utalni.

Boleratzky Lóránd szerint a történelmi egyházaknak a tradícióknak megfelelően közjogi jogállással kellene rendelkezniük, közjogi testületként (de lege ferenda – ezt kellett volna biztosítani az Lvt. megalkotása idején is).¹⁵³ Ez a forma mindazonáltal nyilvánvalóan nem azonos a Ptk. szerinti köztisztviselői formával.

Ádám Antal felfogásában az egyházak ún. alkotmányi jogalanyiséggel rendelkeznek, mivel azon alkotmányi alapintézmények közé tartoznak, melyeket maga az Alkotmány nevesít.¹⁵⁴ Ebből fakad sajátos autonómiájuk és az államhoz fűződő partneri viszonyuk.

Schanda Balázs álláspontja alapján az egyházi jogi személyiség sui generis, minden más jogi személy típustól eltérő jellegű, elsősorban rendeltetéséből és sajátos autonómiájából következően.¹⁵⁵ Az egyházak eltérnek az egyesület jellegű szervezetektől, de nem is közjogi testületek.¹⁵⁶ (Schanda Balázs és Ádám Antal felfogásában lényeges és elvi következményekkel járó különbség mutatkozik az állam és az egyházak közötti megállapodások normatív ereje kérdésében, mely kérdést úgy tűnik, a kormányhatározattal kihirdetett megállapodások tekintetében az AB 647/B/2008. számú határozatával eldöntötte.¹⁵⁷) A közjogi jogállás biztosítását de lege ferenda is ellenzi, mivel az nem összeegyeztethető az elválasztás hazai rendszerével.¹⁵⁸

Szathmáry Béla a magán- és a közjogi jelleg mellett egyaránt hoz fel érveket,¹⁵⁹ de arra figyelmeztet: „amíg a történelmi egyházak működésének anyagi-pénzügyi feltételeit döntő részben az állami támogatás biztosítja, a magánjogi jellegre hivatkozhatunk ugyan, de ez a pénzügyi függőség mindenkor kiszolgáltatottá tesz az egyházakat...”. Az egyházat a

---

¹⁵² Ismerteti ezen elméleteket SCHANDA 2003. 99-103,

¹⁵³ BOLERATZKY 1999. 83,

¹⁵⁴ ÁDÁM 2000.b 18, 24, 2007 305-308.

¹⁵⁵ SCHANDA 2003 101.

¹⁵⁶ Uo. 103.

¹⁵⁷ Normatív tartalmuk nincs. SCHANDA 2010a. 10.

¹⁵⁸ SCHANDA 2000. 13.

¹⁵⁹ „... a teljes elválasztásra épülő rendszerekben az egyházak magánjogi testületek” és „a hazai szabályozás ebbe az irányba mutat”, de mivel „szoros együttműködés alakult ki az állam és az egyházak között, teljes elválasztásról nem beszélhetünk”. „Az egyházak által ellátott közzolgálati feladatok, az állam vallásszabadság jogának gyakorlása érdekében fennálló pozitív kötelezettségei azonban az egyházak közjogi testületi jellegét erősítik. SZATHMÁRY 2000. 65-66.

társadalmi szervezetek közé sorolja (ld. 1.3.1), mely azonban „élesen különbözik az egyéb ismert társadalmi szervezetektől”.¹⁶⁰

Ferenczy Rita kérdésként veti fel, hogy „az egyházak közjogi vagy magánjogi személyiséggel rendelkeznek-e, esetleg egy ezektől különböző harmadik fajtaival”,¹⁶¹ ám egyértelműen nem foglal állást.

A jogi személyekkel általában foglalkozó magánjogi szerzők többsége nem kerüli el az egyházak besorolásának kérdését.¹⁶² (Figyelemre méltó azonban, hogy a közjogi jogi személyek vagy jogalanyok elméletével foglalkozó közjogi [közigazgatási jogi] irodalomban alig találni utalást az egyházakra.)

Már Szladits szerint is az egyházak (egyházi jogi személyek) csak tágabb értelemben tartoztak a közjogi jogi személyek közé, mivel az „államhatalomtól függetlenül keletkeznek”, de az „állammal való szoros kapcsolatuk” mégis ezt indokolta.¹⁶³ Így közjogi jogi személynek tekintette a bevett egyházakat, azok önálló személyiséggel felruházott szervezeteit, az elismert felekezetek egyházközségeit és „netaláni egységes egyházszervezeit” is.¹⁶⁴

Sárközy Tamás szerint az egyházak a magán- és a közszféra határterületén elhelyezkedő „közösségi” szféra körébe tartoznak.¹⁶⁵

Lenkovics Barnabás a közhatalom gyakorlását tekinti a közjogi személyek megkülönböztető sajátosságának, az egyházak nyilván nem tartozhatnak ebbe a körbe.¹⁶⁶ Szerinte a „polgári jog szempontjából legfontosabb” jogi személy fajták között külön csoportot alkotnak az „egyházak és az ezen belüli jogi személyek”.¹⁶⁷

Jobbágyi Gábor az egyházakat a közjogi jogi személyek között sorolja fel, mint egyet azok közül, amelyekről álláspontja szerint a Ptk.-nak rendelkeznie kellene,¹⁶⁸ máshelyütt azt írja, hogy a „régii jogirodalom sorolta” az egyházakat a közjogi jogi személyek közé,¹⁶⁹ azokat mégsem könyve közjogi jogi személyekről szóló részében, hanem a „Polgári Törvénykönyvön kívüli jogi személyek” között tárgyalja részletesen.

Az új Ptk. témánk szempontjából semmi újat nem hozott volna, egyes javaslatoktól eltérően az egyházak nem kerültek be a szabályozás körébe. A kodifikáció körüli eszmecserék során

---

¹⁶⁰ SZATHMÁRY 2006. 347.

¹⁶¹ FERENCZY 1999. 518.

¹⁶² Kivétel ez alól Kecskés László kötete, mely mégcsak említést se tesz az egyházakról – de pl. részletesen szól a hegyközségekről, a koncessziós társaságról, vagyis több más Ptk.-n kívüli jogi személyekről. KECSKÉS.

¹⁶³ SZLADITS 578.

¹⁶⁴ Uo. 623.

¹⁶⁵ SÁRKÖZY 1993

¹⁶⁶ LENKOVICS 63.

¹⁶⁷ Uo. 66f.

¹⁶⁸ JOBBÁGYI 156.

¹⁶⁹ Uo. 114.

az egyházakat leginkább származtatott belső jogi személyiségű szerveik és szervezeteik kapcsán érintették, a belső jogi személyiséget az új törvény a jogi személyekre vonatkozó általános előírások között szabályozza. A törvény indoklása szerint: „A Javaslat nem vállalkozik arra, hogy az új Polgári Törvénykönyvben létrehozza a valamennyi jogi személy típusra irányadó közös, részletező és jellemzően kötelező szabályokat. Ez a megoldás ugyanis egyfajta 'jogi prokrusztész ágyként' ésszerűtlen korlátok közé kényszerítené a tagsággal rendelkező jogi személyeket (pl. gazdasági társaság, szövetkezet) a tagsággal nem rendelkező jogi személyekkel (alapítvány), közös szabályok alkalmazását írta elő a magánjogi célból alapított jogi személyekre (pl. egyesület) és a törvényben meghatározott közjogi funkciók betöltésére létrehozott jogi személyekre (egyház, párt, köztestület).” Véleményem szerint ez utóbbi besorolás szokatlan és nem helyénvaló, az egyházak semmiképpen sem hasonlíthatók funkciójukban a pártokhoz, de a köztestületekhez sem, az is igencsak megkérdőjelezhető, hogy „törvényben meghatározott közjogi funkciók betöltésére” létesülnek-e. Ezért viszont az is meglepő, hogy a normaszöveg 2:42. § (2) bekezdése a jogi személy alaptípusai között miért nem sorolta fel az egyházat, ha a pártot, köztestületet, valamint a jogi személy gazdasági társaságokat, a szövetkezetet, az egyesülést, az egyesületet, a szakszervezetet, az alapítványt, a költségvetési szervet és a helyi önkormányzatot igen.

A magánjogban ma az egyházak ennek ellenére fontos jogalanyok, a magánjogi jogviszonyok gyakori résztvevői. Ezt jelzi Lenkovics Barnabás és Jobbágyi Gábor fenti megközelítése is, de a joggyakorlat is ezt tükrözi. Például amikor az LB 2/2008. KPJE sz. határozatában a jogi személy megszűnése körüli kérdéseket rendez, felsorolja az egyházakat és a „polgári jogág körébe tartozó egyéb jogszabályok” között az Lvt. szabályait is. Egyes magánjogi jogviszonyokban a magánszemélyek mellett az egyház (egyházi jogi személy) a gyakorlatban jelentős szerepet játszó néhány jogi személy típus egyike – pl. az öröklési viszonyokban, örökös minőségben (az állam mellett). Kistélepeleéseken, ahol alig maradtak működő jogi személyek, nincsenek gazdálkodó szervezetek, közintézmények, gyakran az egyház, pl. a plébánia vagy az egyházköztség az, amely még vagyoni viszonyok alanya lehet (a helyi önkormányzat mellett).

Figyelemreméltó, hogy az irodalomban a szerzők közül – talán Jobbágyi Gábor kivételével – senki sem sorolja be az egyházakat *de lege lata* egyértelműen a közjogi jogi személyek közé. Az Ádám Antal megfogalmazása szerint „alkotmányi jogalanyok” közös jegye, hogy az Alkotmány nevesíti őket, ebbe a kategóriába sorol be a szerző az egyházon kívül több általában magánjogi, közjogi, illetve köztes jogi személynek tekintett jogalanytípust is (az államhatalmat gyakorló szervek, pártok, szakszervezetek, egyesületek, felsőoktatási

intézmények, iskolák), ez a kategória tehát a hagyományos köz- és magánjogi felosztáson túlmutat.

Vizsgáljuk meg most, hogy a közjogi jogi személyek elméleteiben megkülönböztető jegynek tekintett sajátosságok jellemzők-e az egyházakra. Az egyházakat létrehozó aktus az egyesületeket és egyes többszemélyes gazdasági társaságokat létesítőhöz hasonló: a tagok alapítják, az alapszabály elfogadásával, az ügyintéző és képviseleti szervezek megválasztásával, és a bíróság konstitutív hatállyal nyilvántartásba veszi (Lvt. 9. §). Úgy tűnik, egyértelműen magánjogi aktusról van szó. A létrehozás nem közfunkció gyakorlásának céljából történik, hanem egy az államétól elkülönült („civil”) érdek, az azonos hitet valló személyek közös vallásgyakorlására céljából. Az egyházak közhatalmat a hazai szigorú elválasztási rendszerből eredően semmiféleképpen sem gyakorolhatnak. Az egyházak felügyeletére állami szerv kimondottan nem hozható létre, állami kényszer döntéseik végrehajtására nem alkalmazható. Az egyetlen kritérium, ami egyes (a közjogi jogi személyeket általában széles értelemben vevő) szerzők szerint a közjogi jogi személyeket és az egyházakat egyaránt jellemzi, az a közfeladatok ellátása, az egyházak ugyanis nagyon gyakran hoznak létre közcélú intézményeket, vállalnak át közfeladatokat. Ez azonban az egyházak saját, szabad döntésének eredménye, az egyház olyan, és annyi közérdekű feladatot vállal fel, amelyet, és amennyit akar és tud, és ami céljaival összefér. A közfeladatot nem önmagáért, nem is az állam tehermentesítése érdekében, nem közérdekből, hanem sajátos, vallásos céljai megvalósítása érdekében látja el. Ezeket vagy ehhez hasonló a feladatokat a történelmi egyházak többnyire már akkor elláttak, amikor az állam még nem is vett mindebben részt, a sorrend valójában nem az, hogy az egyházak átvállaltak állami feladatokat, hanem hogy az egyházak ellátnak olyan közösségi célú feladatokat, amelyek a szekularizáció során nagyrészt az államhoz kerültek. Nem is szükségszerű, hogy az egyház közfeladatot lásson el, ha egyes egyházak úgy tekintik vagy tekintenék, hogy nem feladatuk a szociális munka, az iskola-, kórházfenntartás, a kulturális, művészeti tevékenység stb., hanem vallási céljaikat más módon kívánják elérni, szabadon megtehetik. Az egyházak által ellátott közfeladatok tényleges mértéke és társadalmi szerepe, valamint az egyházak ilyen tevékenysége iránti jelentős társadalmi igény teszi szükségessé, hogy az állam ehhez támogatást nyújtson.

Fentiekből véleményem szerint az következik, hogy az egyházak ma a hagyományos jogági felosztás szerint semmiképp sem tekinthetők közjogi személyeknek. Önmagában az, hogy egy alkotmányos alapjog érvényesülésének intézményei, még nem teszi őket közjogi jellegű jogalanyokká – ahogyan az egyesületeket sem. Az egyházak pedig még az egyesületeknél is

nagyobb mértékben függetlenek az államtól, „civilebbek” a többi „civilnél”. Tehát vagy magánjogi jogi személynek vagy a jogalanyok egy teljesen önálló, jogágakon kívül álló típusának lehet őket tekinteni. Véleményem szerint, bár speciális vonásaik vannak, ezek mégsem indokolják, hogy a köz- és magánjog határán önmagában álló jogi személy típusnak tekintsük az egyházakat, hatályos jogunkban egyértelműen közelebb állnak a magánjoghoz, mint a közjoghoz.

Ha a besorolási nehézségek dacára kategóriát kellene alkotni, az egyházakat és az egyesületeket sorolnám egy közös csoportba, mint alapjog érvényesülése céljából létrejövő olyan szervezeteket, amelyek jogalanyiségében a magánjogi elemek dominálnak. (Ez ugyanakkor nem jelenti azt, hogy az egyházak sajátos egyesületek lennének, a két típus viszonya mellérendelt.)

2. Hazai történet

Az egyházak és állam viszonyának hazai alakulását általában, a magyar (vagy a magyar és európai) „állami egyházjog történetét” áttekintette Boleratzky Lóránd,¹⁷⁰ Ádám Antal,¹⁷¹ Rácz Lajos.¹⁷² Az összefoglaló magyar alkotmány- és jogtörténeti munkák rendre nagy figyelmet szentelnek a kérdésnek: Eckhart Ferenc,¹⁷³ Csizmadia Andor és szerzőtársai,¹⁷⁴ Mezey Barna és szerzőtársai is.¹⁷⁵ Ami az állam és az egyházak kapcsolatának új- és modern kori történetéről szóló monografikus munkákat illeti, a Horthy-korszakot Csizmadia Andor dolgozta fel legkimerítőbben, 1966-ban megjelent művében.¹⁷⁶ A két világháború közötti időszakot tárgyalja László T. László kötete is.¹⁷⁷ A Kádár-korszakból az állam és az egyházak politikai, jogi és igazgatási kapcsolatait dolgozza fel Köbel Szilvia könyve.¹⁷⁸ A témával foglalkozó történészek közül kiemelendő Balogh Margit, Fazekas Csaba, Gergely Jenő, Szabó Csaba, a katolikus egyházzal foglalkozó szerzők közül Adriányi Gábor, Salacz Gábor, Sarnyai Csaba Máté, Szántó Konrád, az evangélikus egyháztörténészek közül id. Fabiny Tibor munkássága. Tárgyunk szempontjából a történeti kitekintésnek a polgári kortól kezdve van helye, az állam és az egyház elválasztásától, a vallásszabadság megvalósulásától, ezen belül is

---

¹⁷⁰ BOLERATZKY 1998 371-373.

¹⁷¹ ÁDÁM 2007. 292-302.

¹⁷² RÁCZ 14-25.

¹⁷³ ECKHART 35-37, 134-140, 245-259.

¹⁷⁴ CSIZMADIA 2003. 50-55, 111-113, 174-177., 302, 325-326., 340.,

¹⁷⁵ MEZEY 180-194, 216, 237-238, 406

¹⁷⁶ CSIZMADIA 1966.

¹⁷⁷ LÁSZLÓ

¹⁷⁸ KÖBEL 2005

elsősorban az egyházalapítás jogának biztosításától fogva. Ekkor válik az „egyház” (vallásfelekezet) az állami jogban olyan önálló jogi kategóriává, melynek listája többé már nem zárt, és a törvény meg is határozza a jogalanyiség megszerzésének kritériumait, az egyházalapítás feltételeit. Szoros értelemben véve tehát történetünk a vallás szabad gyakorlásáról szóló 1895. évi XLIII. törvénycikkkel kezdődik. Ami annak előzményeit illeti, a római katolikus államegyháztól az egyházalapítás szabadságáig vezető úton a legfontosabb hatóerő a reformáció volt, melynek nyomán kialakult a bevett vallások csoportja. A protestáns egyházak mellett hazánkban a keresztény-ortodox és a nem-keresztény vallási közösségek is nagyrészt az államiság kezdetei óta jelen voltak. Erdélyben az unitáriussal együtt a négy bevett vallás (*recepta religio*) rendszere már az 1568-as tordai országgyűlést követően kialakult. A Magyar Királyságban a Habsburg uralkodók alatt a protestánsok a 16-17. század folyamán lassanként nyerték csak el a vallásszabadságot,¹⁷⁹ az evangélikusok és reformátusok az 1791. évi XXVI. törvénycikkkel vívták ki a felekezeti jogegyenlőséget. A görög-keletiek pedig az ugyanezen évi XXVII. törvény alapján gyakorolhatták szabadon hitüket (a királyi Magyarországon bevett felekezetté váltak, Erdélyben ekkor még nem).

A felekezetek jogi személyiségét a régi magyar jog elismerte. Frank Ignác pl. a jogi személyek között felsorolja az egyházakat és testületeiket (káptalanok, konventek) és a kánonjogi „jámbor intézeteket”.¹⁸⁰

Az 1848. évi XX. törvénycikk 2. § kimondta: „E hazában törvényesen bevett minden vallásfelekezetekre nézve különbség nélkül tökéletes egyenlőség és viszonyosság állapittatik meg.” – bevettnek minősítve már mind az öt fent említett felekezetet. Erdélyben az 1848. évi IX. törvénycikkkel vált a görög-keleti felekezet bevetté. Az 1849. évi IX. törvénycikk mondta ki a zsidók jogegyenlőségét (akiknek jogait korábban már a 1840. évi XXIX. törvénycikk kiszélesítette), de a szabadságharc bukása után az izraeliták nem kerültek a bevett felekezetek közé, és az udvar a protestánsok jogainak korlátozására törekedett. Rác Lajos a felekezeti egyenjogúsítás folyamatában három nagy reformhullámot említ, 1848-at, 1867-et és 1895-t¹⁸¹ – véleményem szerint azonban a kiegyezés, bár a vallásszabadság kérdéseiben is fordulatot, a szabadságharcot megelőző időkhöz képest jelentős előrelépést nem jelentett. Az 1868. évi IX. törvénycikk a görög-keleti vallásúak ügyében elismerte az önálló szerb és román metropolitát, és garantálta a görög-keleti vallás „se nem szerb, se nem román ajku hiveinek” autonóm jogait.

---

¹⁷⁹ Ennek főbb állomásait ld. uo.

¹⁸⁰ Idézi: CSIZMADIA 1966. 118.

¹⁸¹ RÁCZ 24.

A törvényesen bevett keresztyén vallásfelekezetek viszonyosságáról szóló 1868. évi LIII. törvénycikk nagyrészt csak a vegyes házasságok, az abból származó gyermekek vallási hovatartozása, illetve az áttérések körüli vitás kérdésekről rendelkezett. A törvény preambuluma is az általános jogi szabályozás szükségességére utalt („Addig, míg a vallásfelekezetek egyenjogúsága törvény útján általánosan szabályoztatnék,....”).

Az állam és az egyház viszonyának újkori történetében külön fejezet a katolikus egyház autonómia iránti küzdelme, amely az államegyházi státus elvesztésével párhuzamosan bontakozott ki.

A hazai modern, polgári állami egyházjog története az 1894-95. évi egyházpolitikai törvényekkel kezdődik. Az 1895. évi XLIII. törvénycikk a felekezetek hármass felosztását teremtette meg az állami elismerés jogintézményének bevezetésével. A bevettek köre az izraelita felekezettel bővült. Az el nem ismert vallásokra a „túrt felekezet” vagy a „szekta” megjelölést alkalmazták, vallásgyakorlásuk az általános egyesülési és gyülekezési jog körébe tartozott, rendőrhatalósági ellenőrzés alatt álltak. A törvény kimondta a vallás és a vallásgyakorlás szabadságát, annak korlátját a törvényekben és a közérkölcshben jelölve meg. A bevett felekezetek jogállását kevésbé érintette, zömében a „jövőben törvényesen elismerendő” közösségekre állapított meg szabályokat. Általánosságban rendelkezett az állam és az egyház bizonyos fokú elválasztásáról (2-4. §). A felekezetalapítás feltétele legalább egy egyházköztség felállítása és fenntartása, az iskolai hitoktatás biztosítása és szervezeti szabályzat miniszteri jóváhagyása volt. Utóbbinak részét kellett képeznie a „hitelvi, az erkölcsi tanokra, az isteni tiszteletre, és egyéb vallási szertartásra, valamint a tisztviselők és más alkalmazottak felett gyakorolandó fegyelmi szabályokra vonatkozó rendelkezéseknek.” A jóváhagyás csak a törvényben felsorolt esetekben volt megtagadható, vagyis állam-, nemzetellenes cél, törvényekkel vagy közérkölcshsiséggel ellentétes, illetve a már létező felekezetekkel azonos vagy csak nyelvíleg különböző jelleg esetén, valamint ha az elismerendő felekezet neve a névkizárólagosságot sértette, faji vagy nemzetiségi jellegű volt. Az elismert felekezetet megillette a nyilvános istentisztelet joga, az önkormányzati jog vallási és egyházi ügyekben, különösen a céljaikat szolgáló vagyon kezelésére, gyűjtése körében, adókiivetés joga (melyet a törvény rendes útján, nem közigazgatási úton érvényesíthetett), hívei felett egyházfegyelmi joghatóság (az „elzárás, testi büntetés vagy birság” alkalmazását kivéve). Ingatlanszerzési képességük korlátozott volt (hitéleti, oktatási, jótékony célra és szolgálati lakás céljára), a szerzéshez állami jóváhagyás kellett. Temetőt tarthattak fent, községi temetőbe szabadon temetkezettek. A lelkész és egyházközségi előljáró személyére és az egyházi közgyűlésekre a törvény korlátozásokat és bejelentési

kötelezettséget állapított meg. Az összetettebb szervezetű felekezetek számára előírta a „felsőbb előjáróság” létesítését. A miniszter felügyeleti joggal rendelkezett a felekezetek vagyona és önkormányzata tekintetében. A törvény továbbá részletesen szabályozta a felekezetekből történő kilépés jogát. A gyermek vallásának meghatározása körében több jogot biztosított a bevett vagy elismert felekezethez tartozó szülőknek, mint az ilyen felekezethez nem tartozóknak, a gyermekeket a bevett vagy elismert vallások egyikében kellett nevelni.

A törvény alapján azonban több mint ötven évig csupán két alkalommal került sor elismerésre, 1905-ben a baptista vallásfelekezet,¹⁸² 1916-ban az „iszlám vallás”¹⁸³ esetében (bár más közösségek is törekedtek az elismertetésre¹⁸⁴). Ami tehát a gyakorlati következményeket illeti, Gergely Jenőt idézve: „az egyházpolitikai törvények két felekezet: a katolikus és az izraelita életében hoztak lényeges változásokat, míg a többiek – a protestánsok, az ortodoxok és a szekták – működését alig érintették.”¹⁸⁵

A bevett felekezetek az államhoz fűződő szorosabb kapcsolatuk révén anyagi támogatásban részesültek, nem esett korlátozás alá ingatlanszerzési képességük, fegyelmi ügyben hozott határozataik végrehajtásához állami kényszert vehettek igénybe, az egyházi adó behajtásához a közigazgatást is, képviselthették magukat a főrendiházban. A katolikus egyház többletjogokat élvezett, de önállóságát továbbra is korlátozta a főkegyúri jog.

1919 után a magyar állam a nagy keresztény egyházakkal, elsősorban a katolikkal szoros kapcsolatra törekedett. Az 1920. évi 1. tc. 13. § értelmében a kormányzó a főkegyúri jogot nem gyakorolhatta. Klebelsberg Kunó még 1923-ban javasolta a „vallás egyesület” intézményesítését, amely elérhető szervezeti forma lehetett volna a kisebb vallási közösségek számára.¹⁸⁶ 1939-ben a belügyminiszter a „honvédelem érdekeit veszélyeztető” szekták működését rendelettel tiltotta meg, ez alól csak a methodisták képeztek kivételt.¹⁸⁷ A zsidók 1942-ben elvesztették bevett jogállásukat.¹⁸⁸ A kisegyházak érdekeik védelmére eleinte illegális, majd 1945 után államilag engedélyezett önszerveződést hoztak létre.¹⁸⁹

---

¹⁸² 1905. évi 77.092 számú VKM körrendelet

¹⁸³ 1916. évi XVII. tc.

¹⁸⁴ RAJKI 88.

¹⁸⁵ GERGELY 1996.

¹⁸⁶ FAZEKAS Csaba 2001. 16.

¹⁸⁷ 1939. évi 363.500. sz. BM. rendelet

¹⁸⁸ 1942. évi. VIII. tc.

¹⁸⁹ 1944-ben jött létre a kisegyházak önszerveződése alapján a Szabadegyházak Szövetsége a baptisták, methodisták, adventisták, ókatolikusok, az Üdvhadsereg és a krisztushívő zsidók felekezetei, valamint a Keresztyén Testvérgyülekezetek részvételével, 1945-ben legálissá vált működésük, más közösségek is csatlakoztak. 1950-ben Magyarországi Szabadegyházak Tanácsa néven szervezték át, amely 1989-ig működött

Fazekas Csaba utal arra is, hogy a politikai rendszer ellenséges viszonyulása a kisegyházakhoz a Horthy-korszakban és a kommunizmus idején is hasonló tőről fakadt.¹⁹⁰

A két világháború közötti időszak jogtudománya dolgozta ki az egyházak közjogi jogi személyiségének, köztestületi jellegének elméletét, melynek megalapozója Ereky István volt.¹⁹¹ Csizmadia Andor szerint ebbe a kategóriába csak a bevett felekezetekre vonatkoztak, ennek ellentmondani látszik azonban, hogy Szladits Károly az elismertek felekezeteket is közjogi személynek tekintette (ld. 1.5.3.). A köztestületi jelleget az irodalomban az egyházak által megvalósított közcéllal és az államhoz fűződő kapcsolattal támasztották alá. Az állami jog elismerte a protestáns egyházak belső jogának jogforrási jellegét, a kánoni jogét csak korlátozottan. A felekezetek belső szervei, szervezetei jogi személyiségére vonatkozóan az állami jogban nem volt általános szabály, a gyakorlat és az irodalom azonban természetesen a kánonjogra, illetve az egyéb egyházi belső jogokra támaszkodott.

A katolikus államegyházi rendszer utolsó elemei (pl. a királyi főkegyúri jog, az esztergomi prímás különleges közjogi funkciója) teljes egészében a köztársaság kikiáltásával (1946. évi I. törvény) szűntek meg. Ugyanebben az évben hatálytalanították a vallásos gyülekezetek feloszlására vonatkozó 1939-es rendeletet.¹⁹² Az 1947. évi XXXIII. törvény megszüntette mindazokat a különbségeket, amelyek a bevett és az elismert vallásfelekezetek jogállása között utóbbiak hátrányára fennálltak. Az áprilisi törvények után tehát második ízben mondta ki a magyar jog, hogy a vallásfelekezetek egyenjogúak. Az 1895. évi XLIII. törvénycikknek a törvényesen elismert vallásfelekezetté alakulás feltételeire vonatkozó 7., 8. és 18. §-a hatályban tartása folytán a továbbiakban a vallási közösségek két jogi kategóriája maradt: az elismert és az el nem ismert felekezet. A már említett felekezeteken kívül a törvény hatálya még a metodistákra terjedt ki, akik ugyanebben az évben szereztek elismerést.¹⁹³

A bevett kategória megszűnésével, és az állam és az egyház nyomatékos és „ellenséges”¹⁹⁴ elválasztásával az egyházak közjogi jogállása is megszűnt. A szovjet jog nem biztosított az egyházak számára jogi személyiséget,¹⁹⁵ a hazai modell igen,¹⁹⁶ de erről jogszabály nem

---

és a taggyházak számára az abban való részvétel nem egyszer mintegy pótolta az állami elismerést. KÖBEL 2005. 28.

¹⁹⁰ FAZEKAS Csaba 1996. 36.

¹⁹¹ CSIZMADIA 113.

¹⁹² 6260/1946. ME sz. Korm. rendelet

¹⁹³ 120.000/1947. II. VKM. sz. rendelet

¹⁹⁴ KÖBEL 2005. 157.

¹⁹⁵ Csizmadia Andor idézi az 1929. évi vallásügyi törvényt, CSIZMADIA 115. .

¹⁹⁶ SÁRI 131.

rendelkezett. Annak igazolását, hogy az egyházak jogi személyiségét az állam elismerte Köbel Szilvia a történelmi egyházakkal kötött megállapodásokban, illetve ami a polgári jogi személyiséget illeti, a joggyakorlatban látja.¹⁹⁷

Ekkor azonban már folyamatban volt az egyházi vagyon kisajátítása, a katolikus egyesületek feloszlata is, amit a kiteljesedő egyházüldözés követett. A Kádár-korszakban az állam és az egyház viszonyát a jog helyett az állampárt politikája diktálta, a szabályozást a jogbizonytalanság, a szabályozás átláthatatlansága, hiányossága és kuszasága jellemezte.¹⁹⁸

Az állam egyfelől erőteljesen korlátozta a vallásszabadságot, másfelől az 1951-ben felállított Állami Egyházügyi Hivatalon, valamint további igazgatási szervrendszeren keresztül is ellenőrizte, irányította az egyházakat, és fenntartotta magának a beleszólás jogát az egyházi tisztségek betöltésébe, mintegy „főkegyúri jogot” gyakorolva.

A rendszer a hetvenes években az egyházpolitikát tekintve is fokozatosan enyhülni kezdett, az 1976-ban kihirdetett Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya a vallásszabadság garantálásával kapcsolatban is kötelezettségeket rótt a magyar államra. Köbel Szilvia cikkében mutatja be,¹⁹⁹ hogy az 1957-ben elismert adventista,²⁰⁰ majd a nazarénus (1977),²⁰¹ mormon (1988)²⁰² felekezetek és egy elszakadt metodista közösség (Magyarországi Evangéliumi Testvérközösség – 1981)²⁰³ esetében milyen politikai jellegű elismerési döntésekről volt szó. 1986-ban engedélyezték a Magyarok Nagyasszonya Társaság katolikus női szerzetesrendet.²⁰⁴ 1988-ban elismerték a Magyar Iszlám Közösséget.²⁰⁵ 1989-ben került sor a Hit Gyülekezete, a Krisna-hívők, a Jehova Tanúi, a buddhisták és nyolc további kiségyház²⁰⁶ elismerésére (részben az ÁEH-ban, részben már a művelődési minisztériumban). Ezzel az Lvt. hatályba lépésének idejére 25-re emelkedett az elismert felekezetek száma.

A rendszerváltás során az egyházi jogalanyiságot általában érintő első jogalkotási lépés az a szerzetesrendek működéséről szóló 1989. évi 17. tvr. volt, amellyel a szerzetesrendek

---

¹⁹⁷ KÖBEL 2005. 27.

¹⁹⁸ KÖBEL 2005 21.

¹⁹⁹ KÖBEL 2001.

²⁰⁰ 157-166-1/ÁEH eln. sz. határozat

²⁰¹ 1/1977. (III. 18.) ÁEH sz. határozat

²⁰² 1/1988. (VI. 10.) ÁEH sz. határozat.

²⁰³ 1/1981. (IX. 29.) ÁEH sz. határozat

²⁰⁴ 1/1986. (XII.3.) ÁEH. eln. sz. határozat

²⁰⁵ 1988. augusztus 15. ÁEH határozat. KÖBEL 198.

²⁰⁶ Magyarországi Új Apostoli Egyház, Teljes Evangéliumi Keresztyén Közösség Mahanaim Gyülekezet, Magyarországi Karma-kagyüpa Közösség, Evagéliumi Szabad Eklézsia, Megújulás Imacsoport, Krisztus követői, Magyarországi Késői Eső Gyülekezet, Magyarországi Arany Rózsakereszt Vallásközössége Szellemi Iskolája. Az elismerő határozatok számát ld. KÖBEL 2005. 198-199.

viSSZanyerték jogi személyiségüket.²⁰⁷ Az Lvt.-t még a pártállam idején megválasztott országgyűlés fogadta el 304 igen szavazattal, 11 tartózkodással és egy ellenszavazattal. 1990. január 24-én, február 12-én jelent meg a Közlönyben. A törvénnyel, illetve az újrafogalmazott Alkotmánnyal – a magyar történelem folyamán első ízben – érvényesülhetett az egyházalapítás joga és teljeskörűvé vált a felekezetek egyenjogúsága. A törvény előkészítése az ÁEH-ban kezdődött,²⁰⁸ majd annak 1989. június 30-i megszűnését követően²⁰⁹ a Művelődési és Közoktatási Minisztériumon belül a 1989. augusztus 1-jén felállt, Platthy Iván vezette az Egyházi Kapcsolatok Főosztályán folytatódott,²¹⁰ a négy legnagyobb egyház részéről egy-egy, a többi kisebb részéről összesen egy képviselő vett benne részt. Másfelől 1989. október 20-ától 1990. június 13-ig működött az Országos Vallásügyi Tanács²¹¹, melyben a Jehova Tanúi és a nazarénusok kivételével valamennyi „abban részt venni kívánó” hazai felekezet képviseltette magát, itt vitatták meg a törvény tervezetét.²¹² Azt, hogy az egyházak mennyire tudtak ekkor szabadon önálló álláspontot alkotni és képviselni, többen megkérdőjelezték.²¹³ A kérdés kielégítő megválaszolására a törvény megszületésének húsz éves jubileuma kapcsán sem került sor, ehhez további kutatások lennének szükségesek.

A törvényjavaslat sürgősségi eljárásban folyó parlamenti vitájában felszólaló képviselők közül Bíró Imre kanonok, a papi békemozgalom meghatározó alakja Paskai László bíboros egyetértéséről biztosította a Házat. Roszik Gábor evangélikus lelkész, aki 1989-ben a Magyar Demokrata Fórum színeiben lett a parlament tagja, ellenezte a törvény gyors elfogadását, utalva a lehetséges politikai befolyásra, illetve javasolta, hogy a törvény elfogadása esetén is csak ideiglenesen maradjon hatályban. Kulcsár Kálmán

---

²⁰⁷ Ez ekkor engedélyezett és hivatalból nyilvántartásba vett katolikus rendek voltak: a Magyar Bencés Kongregáció, a Kegyes Tanítórend Magyar Tartománya, Szent Ferenc Rendjének Magyar Tartománya, a Miasszonyunkról Nevezett Szegény Iskolanővérek és a Magyar Nagyasszonya Társaság.

²⁰⁸ Ennek részleteiről ld. KÖBEL 2005. 58f.

²⁰⁹ 1989. évi 14. törvényerejű rendelet az egyes egyházi állások betöltéséhez szükséges állami hozzájárulásról és az Állami Egyháziügyi Hivatal megszüntetéséről.

²¹⁰ Interjú Platthy Ivánnal: <http://www.reflap.hu/index.php/ujzag/olvas/i/676/> (2010.08.01.)

²¹¹ 1092/1989. (VI. 30) MT határozat az Országos Vallásügyi Tanácsról.

²¹² AZ ÁEH megszűnése után az egyházpolitika szervezetileg széttagolódt. 1989 júniusában az egyházakkal kapcsolatos hatáskörök jelentős része a művelődési miniszterhez került (66/1989. MT. rendelet). Ugyanakkor létrejött a Minisztertanács Egyházpolitikai Titkársága, Sarkadi Nagy Barna miniszterhelyettes az ÁEH volt elnökhelyettese vezetésével. Antall József Miniszterelnöki Hivatalában 1990. májusában létrehozták az Egyháziügyi Államtitkárságát, Pálos Miklós államtitkár vezetésével, majd nem sokkal később annak feladatait megosztásával létrejött egy további államtitkárság, amelynek élén Lukáts Miklós állt. Előbbihez kerültek a katolikus és a zsidó egyház, utóbbihoz a protestáns egyházak ügyei. Interjú Lukáts Miklóssal: <http://www.lutheran.hu/z/ujzagok/evelet/archivum/2009/41/2/>. (2010.06.05.)

²¹³ Pl. Balog Zoltán szerint a törvény „társadalmi vita és konszenzuseresés nélkül született meg”, mert az egyházak nem tudtak ekkor még szabadon nyilatkozni, példaként a református egyház zsinata politikai függőségére utal. http://reformatus.hu/index.php?option=com_content&view=article&id=24598%3Aegyhazi-szabadlapon-husz-ev-telt-el-az-1990-evi-iv-toerveney-elfogadasa-ota&catid=133%3Ahatat&Itemid=508&lang=hu (2010.08.31.)

igazságügyminiszter elutasította annak megkérdőjelezését, hogy valódi egyeztetés áll-e a javaslat mögött, és hangsúlyozta, hogy az az egyházak és a pártok kompromisszumának eredménye. Pregun István, a Görög Katolikus Hittudományi Főiskola későbbi rektora és a Hajdúdorogi Egyházmegye főhelynöke módosító indítványában a hasonló egyházi és állami intézmények azonos mértékű támogatását javasolta. Tóth Károly református püspök egyik módosító indítványára emelték az alapítói létszámot az eredeti tervezetben szereplő tízről száz főre.²¹⁴

Az Lvt. módosítását célzó önálló képviselői indítványokat 1990 és 2000 között, illetve a kormány által 2000-ben benyújtott, a törvény átfogó módosítására irányuló javaslatot Schanda Balázs kimerítően ismerteti.²¹⁵ Ezt követően 2001-ben az MDF soraiból érkezett módosító javaslat,²¹⁶ amely nem került tárgysorozatba. Majd 2005-ban Szili Katalin házelnök és Tóbiás József MSZP-s képviselő nyújtottak be módosító indítványt²¹⁷, mely csupán egy a párbeszéd fenntartására vonatkozó mondatot iktatott volna a törvénybe, a javaslat nem került a plénum elé. Ezekkel együtt érdemben összesen tizenegy alkalommal kezdeményezték az Lvt. módosítását, ezek közül két kormányzati indítványt fogadott el a parlament, ezek közül is csak egyszer lényegi kérdésben, azt lehet tehát mondani, hogy a törvény húsz év alatt szinte változatlan maradt.²¹⁸ Az elutasított javaslatok többsége érintette az egyházalapítás kérdéskörét. Az irodalomban a szabályozás szigorításának kérdése az Lvt. elfogadása óta változó intenzitással, de napirenden van, a kormány 2000-2001-es indítványa után a törvény húszéves jubileuma kapcsán, illetve a 2010-es országgyűlési választások körül újra fokozottabban, a napi sajtó szintjén is.

Az 1895. évi XLIII. törvénycikk majdnem száz éven keresztül határozta meg a felekezetalapítás jogi kereteit. A gyakorlatban azonban a törvényt időbeli hatályának döntő részében egyáltalán nem vagy csak részlegesen érvényesítették. Figyelemre méltó, hogy a formális jogi keretek és a politikai döntések közötti viszonyról mennyire hasonló a

---

²¹⁴ Érdekeség, hogy a vitában erre csak az utolsó pillanatban, már a zárószavazásra történő felhívás után került sor, mert a jogi bizottság Tóth Károly távollétében tárgyalva a módosító indítványról nem hozott erről egyértelmű döntést, ezért a képviselő kifogására még a zárószavazás előtt újratárgyalta és végül támogatta azt.

²¹⁵ SCHANDA 2003. 103-122.

²¹⁶ Szászfalvi László, Balogh László, T/5440., 2001. november 14.

²¹⁷ T/18679. (2005. november 29.)

²¹⁸ Kisebbségi érdeki módosítások történtek az 1993. évi LXXXIII. törvény 1. § és az 1997. évi CXXIII. törvény 1-2. §§ útján, ezek a dolgozat tárgya szempontjából nem bírnak jelentőséggel. Előbbi a 7. § -et érintette és katonai szervezetben történő vallásgyakorlással kapcsolatban kimondta: a szolgálatot teljesítő a vallását szabadon, és nem csupán egyénileg szabadon gyakorolhatja. (Az eredeti szöveggel kapcsolatban egyébként már a törvény parlamenti vitájában is kifogások merültek fel.) Utóbbi a 19.§ (2)-t és a 21. § (3)-t módosította, az egyházi jogi személyek állami támogatása körében a hitéleti és közcélú tevékenységének anyagi feltételeiről időközben megalkotott, alkotott külön törvényre utalt, illetve a megszűnt egyház vagyonának felhasználása vonatkozó döntést kivette a művelődési miniszter hatásköréből (a módosítás folytán az állami tulajdonnal kapcsolatban általános hatáskörrel rendelkező pénzügyminiszterhez került).

következtetésre jut a Horthy-rendszer kapcsán Fazekas Csaba,²¹⁹ illetve a Kádár-korszakkal összefüggésben Köbel Szilvia.²²⁰ A törvény születésekor korszerűnek számított és szerencsésebb történelmi körülmények között, nyugati társaihoz hasonlóan a szerves jogfejlődés során akár napjainkban is a felekezetek jogalanyiségának egyik meghatározó szabályozási kerete lehetett volna. Ennél szomorúbb sors jutott neki, az hogy a különféle rendszerek egyházpolitikai döntései mögött árválkodjon pusztá díszletként.

Ha az egyházak jogalanyiságát érintő történelmi tradíciókat keressük, a következőket lehet kiemelni. A reformáció erős és korai térnyeréséből fakadóan Magyarországon a katolikus egyház korán elveszítette államegyház pozícióját. Ezután a felekezeti sokszínűség akceptálása (amely még a nem-keresztény vallásokra is kiterjedt), a vallási türelem és tolerancia a közjogi tradíció részévé vált, melyeket csak a szélsőséges ideológiákra építő politikai rendszerek írták felül. A felekezetek egyenjogúsítása többször megtörtént, azonban az Lvt. megszületése óta eltelt húsz év történelmünkben a leghosszabb olyan időtartam, amely alatt érvényesült is. Az állam és az egyház viszonylag erős elválasztása is az egyházpolitikai törvények óta közjogi hagyományunk részének tekinthető, még ha a két világháború közötti időszakban (egyébként az európai államok többségéhez hasonlóan) kevésbé, illetve a szocializmus idején ellentmondásosan (formálisan, az egyházak feletti erős állami gyámkodás által felülírva) érvényesült. Ami tehát a vallásszabadság és felekezetek egyenjogúsága irányába mutató történelmi hagyományokat illeti, az Lvt. az 1848-1895-1947. évi törvényekkel jelzett sorba illeszkedik. Ám ami, az egyházi jogalanyiság szabályozását illeti, az Ltv. szakít a tradíciókkal.²²¹

3. Európai kitekintés, újabb tendenciák

3.1 A vallási közösségek jogalanyiségének modelljei?

Az állami egyházjogban az egyes államok és az egyházak kapcsolatrendszerének összehasonlításával különféle modelleket lehet felállítani. Schanda Balázs megközelítésében

---

²¹⁹ ...a felekezetalapítás és elismertetés kérdését *pontosan ugyanolyan mértékig* határozzák meg a fennálló jogszabályok, mint az állam – tételes jogban le nem rögzített – egyházpolitikai irányvonala, ideológiai meghatározottsága.” FAZEKAS Csaba 2001. 42.

²²⁰ „A jogi feltételek teljesítése – politikai érdekek hiányában – nem adott elegendő alapot az elismeréshez, viszont megfelelő egyházpolitikai háttér esetén a jogi kritériumokat nem vették olyan szigorúan.” KÖBEL 2001 297.

²²¹ Csupán az 1947. évi XXXIII. törvény tekinthető az előzményének, amennyiben ott is egy egyszintű rendszer létrehozására került sor.

ezek: államegyház, radikális elválasztás, kapcsolódó modell és együttműködő elválasztás.²²² Ádám Antal a koordinációs, jogállami és szeparációs modellekről (illetve ezek kombinációjáról) beszél.²²³ Szathmáry Béla típusai: egyházállamiság, államegyházság, egyház feletti állami fennhatóság, koordinációs rendszerek, teljes elválasztásra épülő rendszerek.²²⁴ Axel v. Campenhausen az állam- (ill. népegyházi) és elválasztási modellektől különbözteti meg a német rendszert.²²⁵ Stefan Mückl összehasonlító állami egyházjogi monográfiájában az államegyházi, az elválasztási és a kooperációs modellekről, mint az állami egyházjogi rendszerek „klasszikus” felosztásáról szól,²²⁶ ugyanezeket nevezi meg Gerhard Robbers is.²²⁷ E modellalkotási törekvésekben közös, hogy a csoportosítás alapja az állam és az egyház kapcsolatának szorossága, az elválasztás mértéke, amelynek értelmében a skála egyik végén az államegyházak, másikat pedig szigorú elválasztási rendszerek vannak. Az egyházi jogalanyiség szabályozásának mikéntje nyilvánvalóan összefügg a fenti modellekkel, de az egyes típusokon belül nagyon eltérő is lehet. Még a modellek ideáltípusaihoz legközelebb álló jogrendszerekben sem feltétlenül hasonlók a jogalany-kategóriák. A szabályozási megoldások sokfélesége ezen a területen ellenállni látszik a modellalkotási törekvésnek, így az egyházi jogalanyiságok típusai valószínűleg nemigen sorolhatók közös kategóriákba.

Az egyes államoknak egyházak jogalanyiságára vonatkozó szabályait a következő szempontok alapján lehetne összehasonlítani:

- van-e államegyház,
- van-e az egyházaknak közjogi jogalanyiséga, létezik-e az állami elismerésnek valamilyen formája, vagy azok pusztán magántársulások,
- létezik-e az állami jogban sui generis egyházi jogalany,
- vizsgálják-e a státus biztosítása során, hogy fennáll-e a vallásos jelleg (definiálja-e a jog a vallást),
- vannak-e a jogalanyiságnak eltérő „szintjei”, vagyis az egyházaknak különböző jogi kategóriái, kevésbé, illetve jobban kedvezményezett csoportja (pl.: bevett, tradicionális, történelmi stb. egyházak); ha igen, a kedvezményezettebb kategória nyitott-e - esetleg csak de iure nyitott-e, de facto nem,

---

²²² SCHANDA 2003. 257-269.

²²³ ÁDÁM 2007 289-292.

²²⁴ SZATHMÁRY 2004 92-98.

²²⁵ CAMPENHAUSEN-WALL 338-357.

²²⁶ MÜCKL 2005 59-61.

²²⁷ ROBBERS 630f.

- mik az egyes jogi kategóriák kritériumai, ezek mennyire szigorúak (létszámküszöb, működési idő, egyéb feltételek),
- milyen szerv vezeti az egyházak nyilvántartását,
- milyenek az eljárási szabályok?

Az alábbiakban tekintjük át az európai országok jogát a fenti szempontok lehető legtöbbjének figyelembevételével.²²⁸ Az összehasonlító nézőpont alapján levont következtetések a hazai szabályozás nemzetközi összefüggésben való elhelyezése és értékelése során lesznek hasznosak. (ld. 5.11.)

3.2 Egyes európai államok szabályozásának rövid áttekintése

A továbbiakban lássuk az európai országok jogának lényeges szabályait. Az államok kiválasztásánál a minél teljesebb kép alkotásának szándéka és a terjedelmi korlátok vegyes szempontok alkalmazását tették szükségessé: bemutatásra kerülnek itt az Európai Unió tagállamai, Norvégia és Svájc, a tagjelölt és az ezzel a pozícióval nem rendelkező országok közül pedig a fontosabb régiókbeli állam, valamint Törökország jogának lényeges szabályai.

1. **Ausztriában**²²⁹ 1998 óta két, 2002 óta három különböző jogi formában működhetnek az egyházak: 1. Az egyházak és vallási közösségek állami elismerésben részesülhetnek az 1874. évi AnerkennungsG alapján.²³⁰ Az elismert egyházak közjogi jogállással rendelkeznek, mint a közttestületek (*Körperschaft*) sui generis kategóriája. 1998-ig az AnerkennungsG szerinti elismerési feltételek a következők voltak: a) az egyház szabályzata és tanítása nem lehet jogellenes vagy erkölcstelen, b) egy „kultuszközösség” létrehozása. Az elismerés formája rendelet, a nagy “történelmileg elismert” egyházakra azonban a Szentszékkal kötött megállapodás, illetve a külön törvények az irányadók.²³¹ 2. Az 1998-as BekGG²³² az el nem ismert egyházak új kategóriáját vezette be: a felekezeti (vagy vallási) közösséget (*Bekennnisgemeinschaft*), amely magánjogi jogi személyiséggel rendelkezik, és a minisztériumnál vezetett nyilvántartásba történő bejegyzésére akkor van mód, ha 300 osztrák

²²⁸ A teljeskörű elemzésnek akadályát képezi, hogy még a legteljesebb nemzetközi adatbázisokban (melyek egyébként növekvő számban állnak rendelkezésre) sem áll rendelkezésre naprakészen, valamelyik világnyelvre fordítva az egyes országok vonatkozó joga.

²²⁹ POTZ, Richard: Staat und Kirche in Österreich. In: ROBBERS 425-454.; KALB-POTZ-SCHINKELE; FEDOR

²³⁰ Gesetz vom 20. Mai 1874, betreffend die gesetzliche Anerkennung von Religionsgesellschaften (Törvény a vallási közösségek törvényes elismeréséről)

²³¹ A legfontosabb történelmi egyházak állami elismerése a jozefinista elvekre vezethető vissza. Vö: KALB 42.

²³² Bundesgesetz über die Rechtspersönlichkeit von religiösen Bekenntnisgemeinschaften Nr. 19/1998 (Felekezeti közösségekről szóló törvény)

lakos a tagja. A törvény ezen túlmenően új feltételekkel egészítette ki az AnerkennungsG elismerési szabályait, ezek: a). a népesség 2 %-nak megfelelő számú hívő, b) 20 éves fennállás, ebből legalább 10 év bejegyzett felekezeti közösségként, c) az anyagi források vallási célra történő felhasználása, d) pozitív hozzáállás az államhoz és a társadalomhoz, e) a többi egyházhoz fűződő “békés” viszony, amelyet az elismerést kérő nem zavarhat meg törvénybe ütköző módon. A két első feltétel a gyakorlatban áthidalhatatlan akadályt jelentett a még el nem ismert közösségek számára (de a már elismert egyházak némelyike sem tudná jelenleg azokat teljesíteni). 3. 2002 óta a vallási közösségek magánjogi egyesület formájában is működhetnek. Az elismert egyházak külön törvényekben szabályozott többletjogokkal rendelkeznek. A többszintű rendszert, különösképpen a BekGG által beiktatott új elismerési feltételeket, számos kritika érte. Leginkább azok visszaható hatálya volt vitatott, mivel a törvény hatályba lépése előtt indult elismerési eljárásokra is alkalmazni kellett azokat.²³³ Korábban nehézséget jelentett az elismerést kérők számára, hogy az elismerés jogszabályi formája miatt nem volt hatékony jogorvoslat az elismerés megtagadása (vagy a hatóság hallgatása) esetén, a felsőbbíráskodás csak 1997-ben talált erre megoldást.²³⁴ A kisegyházak számára az elismerés megszerzése a gyakorlatban nem könnyű, a Jehova Tanúi esetében például húsz év után, számos jogvitát és az EEJB döntését követően történt meg. Az Alkotmánybíróság 2010. szeptember 25-i határozatával a b) pont szerinti feltételt 2011. szeptember 30-i hatállyal megsemmisítette.²³⁵

2. **Belgiumban**²³⁶ a katolikus egyház, öt további közösség valamint a humanista szövetség rendelkezik törvényileg elismert státussal, ezek közül a katolikus egyház a gyakorlatban – inkább szimbolikusnak mondható – elsőbbséget élvez. Az elismerés állami támogatással és néhány további előnnyel jár. Jogi személyisége mindazonáltal maguknak az egyházaknak és szervezeti egységeiknek nincs, csupán az egyházi jószágkormányzóságoknak (*kerkfabrieken, fabriques d'églises*). Az el nem ismert egyházak jogi személyiséget magánjogi személyként, közhasznú egyesületként nyerhetnek, egyébként a joggyakorlatban esetről esetre kell megítélni, hogy fennáll-e egy adott közösség vallásos jellege.

3. **Bosznia-Hercegovinában** a vallásszabadságról szóló, 2004-ben hatályba lépett törvény biztosítja az egyházak és vallási közösségek számára a jogi személyiséget a civil szervezetekhez hasonló jelleggel, nyilvántartásukat minisztérium vezeti. A megkövetelt alapítói létszám 300 fő. A törvény elismerte a „tradicionális” egyházak, vagyis az iszlám, a

²³³ Herbert Kalb lakonikusan csak „botrányosnak” nevezi a szabályt. Ld. KALB 54.

²³⁴ KALB-POTZ-SCHINKELE 102-107.

²³⁵ VfGH G 58/10 G 59/10 25.09.2010

²³⁶ TORFS, Rik: Staat und Kirche in Belgien. In: ROBBERS 9-36.

szerb ortodox, római katolikus és zsidó közösségek jogi személyiségének folytonosságát, de valamennyi felekezet formális egyenjogúságát is.

4. **Bulgáriában** 2002-ben szabályozták új törvénnyel a vallási közösségek jogállását. Ennek értelmében a keleti ortodoxia az ország tradicionális vallása, melyet az autokefál bolgár ortodox egyház képvisel, s melynek jogi személyiségét a törvény külön garantálja, de kimondja azt, is hogy mindez nem lehet privilégiumok vagy előjogok alapja. A korábban bejegyzett közösségeket hivatalból vették nyilvántartásba. Más közösségek a szófiai városi bíróságon kérhetik bejegyzésüket, szabályzatukban hitelveiket és istentiszteleti gyakorlatukat is be kell mutatniuk, minimális alapítói létszám nincs.

5. **Dániában**²³⁷ az evangélikus „népegyház” (az államegyház) mellett a jog a vallási közösségek három típusát ismeri: 1. elismert közösségek, 2. a házasságkötés jogával bíró közösségek, 3. elismerés nélküli közösségek. 1.-be tartoznak a királyi rendelettel elismert egyházak. A 2. szerinti elismerésről az egyházügyi miniszter dönt, feltétele, hogy a közösség világos szervezeti struktúrával, képviselővel és megfelelő létszámú tagsággal rendelkezzen, továbbá vallásos tanai és rítusai legyenek. A bejegyzett közösségek adókedvezményben részesülnek. A népegyház tagjai létrehozhatnak független közösségeket is, melyek a többi vallási közösségekhez képest néhány speciális joggal bírnak.

6. **Cipruson**²³⁸ államegyház nincs. Az alkotmány elismeri az autokefál görög-ortodox egyház jogát belső ügyei szabályozására és igazgatására a szent kánonoknak és az egyházi alkotmánynak megfelelően. Nevesíti a török részen működő muszlim szervezetet (Vakf) és három további „vallási csoportot” (örmény ortodox, maronita és római-katolikus közösségek). Ez az öt felekezet speciális autonómiával rendelkezik, adókedvezményekben és állami támogatásban részesül, és képviselőjüket beválasztják a parlamentbe, jogállásuk közjogi jellegű. A vallási csoport kategória zárt, a jog nem biztosítja megszerzésének lehetőségét más közösségek számára. Utóbbiak civil szervezetként történő nyilvántartásba vétellel szerezhetnek jogi személyiséget.

7. **Csehországban**²³⁹ 2002-ben újraszabályozták az egyházak minisztériumi bejegyzésének rendszerét. Az egyházak és vallási közösségek célja eszerint a vallás terjesztése és az istentiszteletek tartása. Az egyházi jogi személyeknek egy éves jogvesztő határidőn belül kellett a jegyzékbe felvetetniük magukat. A minimális alapítói létszámot 10.000-ról 300-ra csökkentették, kialakítva egyidejűleg az egyházi jogalanyiség két szintjét. A jogok zömét,

---

²³⁷ TORFS, Rik: Staat und Kirche in Belgien. In: ROBBERS 9-36.

²³⁸ EMILIANIDES, Achilles: Staat und Kirche in Zypern. In: ROBBERS 255-278.

²³⁹ TRETERA, Jirí Rajmund: Staat und Kirche in der Tschechischen Republik. In: ROBBERS 37-59.

melyekkel a bejegyzett egyházak korábban rendelkeztek a „különös jogok” kategóriájába foglalták össze. Ezeket a bejegyzést követő 10 év elteltével szerezhetik meg az egyházak akkor, ha tagjaik száma a lakosságszám 0,1 %-át (több, mint 10.000) meghaladja. A „különös jogok” közé tartozik az iskolai hitoktatás, állami támogatás, lelki gondozás a börtönökben és a hadseregben, polgári jogi hatással bíró házasságkötés, gyónási titok védelme (utóbbi akkor, ha azt az egyház több, mint ötven éve gyakorolja). Hogy van-e az egyházaknak közjogi jogállása az irodalom szerint kérdéses.

8. **Észtországban**²⁴⁰ a vallási közösségek magánjogi jogi személyek, a 2002-ben elfogadott, idevonatkozó (az 1993-as szabályozás helyébe lépő) törvény szerint a közhasznú szervezetek speciális formái. Öt különböző típusuk létezik: 1. az egyház legalább három egyesült egyházközsegből áll, püspökségbe szerveződik és tanaiban három ökumenikus vallási irányzathoz kapcsolódik, vagy három egyházközsegből áll, melyeknek közös irányító testülete van. 2. a vallásos egyesület, amely irányító testülettel rendelkezik, 3. a vallásos egyesületek szövetsége, 4. a szerzetesrend, 5. a vallásos társulás, mely természetes vagy jogi személyekből is állhat, tevékenysége hitbéli vagy ökumenikus jellegű, de a hagyományos vallásos rítusokon túlmege, és nem egy konkrét egyházhoz, egyházközsegehez vagy -szövetséghez kapcsolódik. 1-4. a törvény alapján vehető nyilvántartásba, 5. létesítése a közhasznú szervezetekről szóló törvény szerint történhet. A nyilvántartást a korábbi törvény szerint a belügyminisztérium, a jelenlegi alapján a bíróságok vezeték, a minimális alapító létszám 12 fő. A bejegyzett vallási közösségek adókedvezményekben és más előnyökben részesülnek.

9. **Finnországban**²⁴¹ az elmúlt bő egy évtizedben az állami egyházjog az államegyházi rendszertől a felekezetek egyenjogúsága irányába mozdult el, bár továbbra is két államegyház létezik, ezek és az állam kapcsolata lazult. Finnország Evangélikus-Lutheránus Egyháza és az Ortodox Egyház közjogi személy, a többi egyház jogalanyisága magánjogi természetű. A 2003-ban elfogadott vallásügyi törvény értelmében utóbbiakat a nemzeti szabadalmi- és nyilvántartó hatóság veszi nyilvántartásba (korábban az oktatási minisztérium). Jogképességük egyes korlátait megszüntették, pl. az ingatlanszerzés terén. Céljuk nem lehet elsősorban gazdasági jellegű. A minimális alapító létszám 20 fő. A vallásos közösségek egyesületi formában is működhetnek, de az egyházi jogalanyiság előnyökkel jár (iskolai hitoktatás, polgári joghatású esketés).

---

²⁴⁰ KIVIORG, Merilin: Staat und Kirche in Estland. In: ROBBERS 103-124.

²⁴¹ HEIKKILÄ, Markku - KNUUTILA, Jyrki – SCHEININ, Martin: Staat und Kirche in Finland. In: ROBBERS 565-585.

10. **Franciaországban**²⁴² az 1905-ös szeparációs törvény kimondja, hogy az állam nem ismer el, és nem finanszíroz felekezeteket. A vallási egyesületek (kultuszok – *associations cultuelles*) a magánjog talaján állnak, az egyesületeknek megfelelően hozhatók létre. A katolikus egyház a Szentszék és az állam megállapodása nyomán ún. egyházmegyei egyesületek (*associations diocésaines*) formájában kapott jogi személyiséget. Az elismert szerzetesrendek jogállása a közhasznú egyesületekéhez hasonló. Az egyházak alapvetően önfenntartóak, az állam közvetve ad csupán némi támogatást, és a vallási és egyházmegyei egyesületek adókedvezményekben részesülnek. Az új vallási mozgalmak (szekták) a vallási egyesület jogállást alig-alig tudják megszerezni. 2001-ben törvényt fogadtak el a szekták ellen. Elzászban a négy elismert vallási közösség (katolikus, evangélikus, református, zsidó) közjogi, a többi magánjogi jogállással rendelkezik.

11. **Görögországban**²⁴³ az ortodox egyház az államegyház, az ortodoxia az uralkodó vallás. A többi közösség magánjogi egyesületként működhet, ezen túlmenően a jogállásukra vonatkozó szabályozás partikuláris, szétszórt, gyakorlati nehézségeket okoz alkalmazásuk pl. a katolikus és az evangélikus egyház esetében. Számos külön törvény vonatkozik a muzulmán és zsidó közösségekre. Az alkotmány értelmében a kultuszszabadság az „ismert” vallások számára garantált, a tanok, rítusok nem lehetnek titkosak. Az istentiszteleti helyeket a miniszter engedélyezi, tiltott a prozelitizmus. Az EEJB többször elmarasztalta Görögországot a vallásszabadságból fakadó kollektív jogok megsértése miatt (a döntésekről ld. 1.5.1. alatt).

12. **Hollandiában**²⁴⁴ az egyházak jogalanyiségéről a polgári törvénykönyv személyekről szóló könyve rendelkezik. Az egyház a jogi személyek sui generis típusa, szervezetét messzemenően autonóm módon alakíthatja. A holland jogszabályok nem határozzák meg az egyház kritériumait, de a joggyakorlat megköveteli a strukturált szervezetet és a vallási jelleget. A vallási közösségek egyesületi vagy alapítványi formában is működhetnek.

13. **Horvátországban** vallási közösségként a 2002-ben elfogadott törvény alapján az a szervezet jegyezhető be a minisztériumi nyilvántartásba, melynek legalább 500 tagja van, bemutatja hittételeit és istentiszteleti rendjét, és már öt éve működik bejegyzett egyesületként. A bejegyzett felekezetek adó- és más kedvezményekre jogosultak. A Szentszékkel és tizenöt további egyházzal kötött megállapodás garantál bizonyos további előnyöket az azokban résztvevő közösségek számára.

---

²⁴² BASDEVANT-GAUDEMET, Brigitte: Staat und Kirche in Frankreich. In: ROBBERS 171-204.

²⁴³ PAPASTHATIS, Charalambos: Staat und Kirche in Griechenland. In: ROBBERS 125-150.

²⁴⁴ VAN BIJSTERFELD, Sophie C.: Staat und Kirche in den Niederlanden. In: ROBBERS 399-424.

14. **Írországban**²⁴⁵ az alkotmány hivatkozik a Szentháromságra, és kimondja, hogy az állam tisztelettel adózik Istennek és a vallásnak, államegyház azonban nincs, 1972-ben népszavazás útján törölték a katolikus egyházra vonatkozó rendelkezéseket. Az alkotmány garantálja a vallásfelekezetek önrendelkezési jogát. Az egyházak és vallási közösségek jogalanyisága itt is a common law szerint alakul, azok önkéntes egyesületként működhetnek, az egyházi vagyon fölött többnyire alapok rendelkeznek, a katolikus egyházról külön jogszabály rendelkezik. Az állam anyagilag a keresztény egyházak iskola, kórházfenntartó stb. tevékenységét támogatja.

15. **Lengyelországban**²⁴⁶ tizenöt egyház (zömmel a régebbi keletű és nagyobb egyházak) és az állam kapcsolata a konkordátummal, illetve külön törvényekben szabályozott, a többi az 1989-es vallásszabadságról szóló törvény alapján működik. 1998-ban az eredetileg 15 fős alapító létszámot a visszaélésekre hivatkozással 100-ra emelték, a jegyzéket a belügyminiszter vezeti, a bejegyzési kérelemnek tartalmaznia kell a közösség hitelveinek, rituális szokásainak leírását.

16. **Lettországban**²⁴⁷ 25 azonos felekezethez tartozó állampolgár alapíthat jogi személyiségű vallásos szervezetet az idevonatkozó külön törvény alapján. Tíz vagy több bejegyzett közösség hozhat létre vallásos egyesülést. A bejegyzett egyházak tarthatnak fent teológiai iskolát vagy kolostort. 2000 óta az igazságügyminisztérium felügyelete alatt álló Vallásügyi Tanács dönt a bejegyzésről. A tevékenységüket az országban megkezdő, még be nem jegyzett közösségeknek évente újra nyilvántartásba kell vetetniük magukat, a tizedik alkalom után elnyerik a tartósan bejegyzett jogállást. Egy valláshoz csak egy bejegyzett vallási közösség tartozhat. Tradicionális egyháznak nevezik külön törvény alapján a közösségek azon csoportját, amelyek polgári joghatással bíró esketést végezhetnek (evangélikus, katolikus, ortodox, óhitű ortodox, metodista, baptista, adventista és zsidó).

17. **Litvániában**²⁴⁸ az egyházaknak három jogi kategóriája van: 1. a tradicionális vallási közösségek és egyesülések (utóbbiak legalább két vallási közösségből állnak), melyek Litvánia történelmi, szellemi és társadalmi örökségének részei: a római katolikus, görög-katolikus, evangélikus, református, orosz ortodox, óhitű ortodox, muszlim (szunnita ág) és karaita (zsidó irányzat). 2. az államilag elismert vallási közösségek. Az elismerés feltétele, hogy a közösség tartozzon a társadalom történelmi, szellemi és társadalmi örökségéhez, és 25 éve rendelkezzen bejegyzett státussal. Az elismerést az igazságügyminisztérium

---

²⁴⁵ CASEY, James: Staat und Kirche in Irland. In: ROBBERS 205-228.

²⁴⁶ RYNKOWSKI, Mark: Staat und Kirche in Polen. In: ROBBERS 455-476.

²⁴⁷ BALODIS, Ringolds: Staat und Kirche in Lettland. In: ROBBERS 279-310.

²⁴⁸ KUZNECOVIENE, Jolanta: Staat und Kirche in Litauen. In: ROBBERS 311-332.

véleményének kikérése után a parlament adja meg. Elutasítás esetén legkorábban 10 év elteltével lehet újabb kérelmet benyújtani. 3. az egyéb (nem tradicionális) vallási közösségek. Az elismert egyházak az alkotmány alapján jogi személyek. A tradicionális (újjáalapított) közösségek az igazságügyminisztériumnak tett bejelentés alapján kapnak jogi személyiséget, a nem tradicionális közösségek pedig a jogi személyek jegyzékébe történő bejegyzéssel, a Polgári Törvénykönyv szabályai szerint. Utóbbiak esetében 15 fő a minimális alapítói létszám. A minisztérium vizsgálja a közösségek hitvallását is. Az első két csoportba tartozó közösségek szélesebb körben részesülnek állami támogatásban. Állami iskolában csak a tradicionális egyházak jogosultak hitoktatásra.

18. **Luxemburgban**²⁴⁹ a Szentszékkal kötött megállapodás és az államnak az evangélikusokkal, reformátusokkal, zsidókkal, anglikánokkal, görög, szerb és román ortodoxokkal kötött megállapodásai képezik a szabályozás alapját. Ezek az egyházak rendelkeznek elismert köztestületi státussal és részesülnek állami támogatásban. Egyéb közösségek a magánjog szabályai szerinti, főként alapítványi formában szerezhetnek jogi személyiséget. Több éve húzódik az iszlám közösséggel kötendő megállapodás kérdése.

19. **Macedóniában** az alkotmány nevesíti a Macedón Ortodox Egyházat, az iszlámot, a katolikus, evangélikus-methodista és zsidó közösséget, mint amelyek az államtól el vannak választva, és a többi egyházal egyenjogúak. (Az elsőt egyébként a többi ortodox egyház szerb és görög befolyásra nem ismeri el.) 2008-ban lépett hatályba a tárgyban új törvény, mely az Alkotmánybíróság által számos rendelkezésében megsemmisített 1997-es jogszabályt váltotta fel, liberalizálva a szabályozást. Megkülönbözteti az egyházat, vallási közösséget és vallási csoportot, de ezekre nem ad kellően pontos definíciót. A jogi személyiség elnyeréséhez az egységes bírósági nyilvántartásba történő bejegyzés szükséges. Emberi jogi jelentések szerint a bejegyzés gyakorlata ellentmondásos és nem érvényesül megfelelően a vallásgyakorláshoz való jog. A törvény értelmében az új templomok építési engedélyezési eljárásában a már működő egyházaknak véleményezési joga van.

20. **Máltán**²⁵⁰ római-katolikus az államvallás, az egyház és az állam kapcsolata szoros. Az alkotmány garantálja a lelkiismeret és a vallásgyakorlás szabadságát, az egyéb vallási közösségeknek sem engedélyeztetni, sem nyilvántartásba vetetni nem kell magukat, a magánjogi jogképeség biztosítva van számukra, de speciális sui generis jogi kategória nincs.

---

²⁴⁹ PAULY, Alexis: Staat und Kirche in Luxemburg. In: ROBBERS 333-350.

²⁵⁰ BONNICI, Ugo Mifsud: Staat und Kirche in Malta. In: ROBBERS 377-398.

Több felekezet (anglikán, zsidó, hindu, kopt, Jehova Tanúi) is tart fent istentiszteleti helyet,²⁵¹ és néhány intézményt.²⁵²

21. **Nagy-Britanniában**²⁵³ az angol és a skót államegyházakon kívüli többi vallási közösségre a közhasznú szervezetek általános szabályai vonatkoznak, többnyire önkéntes egyesületi formában működnek és a vagyonukat *trust*-ok kezelik. Az angolszász jogban a közjogi, köztisztviselési státus általában sem értelmezhető. A bíróságok konkrét ügyekben, pl. az istentiszteleti helyek regisztrációja kapcsán vizsgálják, hogy fennáll-e a vallásos jelleg. Az államegyházak is csak nagyon korlátozott mértékben részesülnek állami támogatásban (elsősorban a műemléképületek fenntartásához).

22. **Németországban**²⁵⁴ az egyházaknak két jogi kategóriája létezik: 1. a köztisztviselési („közjogi testületi” – *Körperschaften des öffentlichen Rechts*) jogállású egyházak. Ez a köztisztviselési sui generis típusa, amely eltér az államszervezethez tartozó más köztisztviselési testületektől. A jogállást tartományonként szerezhetik meg a közösségek. Feltétele, hogy alkotmányuk és taglétszámuk a tartósságot biztosítsa, és hogy a közösség nem helyezkedhet általában szembe az állami renddel. A tartományok általában saját lakosság számuk egy ezrelékét követelik meg létszámminimumként, az elismerés formája is esetenként eltér (törvény, egyéb jogszabály vagy közigazgatási aktus). A köztisztviselési státussal számos különjog és privilégium jár együtt: pl. alkalmazottakkal közszolgálati jogviszony létesítése, egyházi adó, melyet az állam szed be, autonómia, adókedvezmények stb. 2. az egyéb, magánjogi jogi személyiségű egyházak, melyek többnyire egyesületi formában működnek. Ezeket a német jog megkülönbözteti a csupán részleges vallási célokra szerveződő vallásos egyesületektől (*religiöse Vereine*).

23. **Norvégiában** a norvég evangélikus-lutheránus egyház az államegyház. A többi vallási közösség külön törvény alapján szerezhethet jogalanyiságot. A nyilvántartásba vétel nem kötelező, néhány külön jog jár vele (pl. temetőfenntartás). A közösségek szabadon eldönthetik, hogy országos szinten egységesen regisztráltatják magukat, vagy tagközösségeiket külön-külön. A hitelvek bemutatása szükséges a bejegyzéshez. A nyilvántartást a megyei kormányzó vezeti. Az állam anyagi támogatást valamennyi egyház számára egyenlő formában, a hívők regisztrált létszámának arányában biztosít. Az állami egyházjog reformja az utóbbi években napirenden van.

---

²⁵¹ GRECH 203.

²⁵² CACHIA

²⁵³ McCLEAN, David: Staat und Kirche im Vereinigten Königreich In: ROBBERS 603-628.

²⁵⁴ ROBBERS, Gerhard: Staat und Kirche in der Bundesrepublik Deutschland. In: ROBBERS 83-102.

24. **Olaszországban**²⁵⁵ a vallási közösségek működhetnek az általános polgári jogi szabályok szerint 1. el nem ismert egyesületként, 2. elismert egyesületként, vagy külön törvény alapján 3. vallásos szervezetként. A vallásos jelleget a jogszabályok nem definiálják, tudományos törekvések vannak erre. Az állammal megállapodást kötött hat egyház jogállása a megállapodás szerint alakul (az utóbbi törvényen alapuló jogi személyiségük fennmaradásával), számos többletjogot csupán megállapodás útján lehet megszerezni. Több más közösséggel megkötött megállapodás parlamenti ratifikációra vár. A katolikus egyház közjogi jogalanyisággal rendelkezik, státusát megállapodások és külön jogszabályok rendezik.

25. **Portugáliában**²⁵⁶ a vallásszabadságról szóló 2001-es törvény számos olyan jogot biztosított a közösségeknek, melyek korábban csak a katolikus egyházat illették. Utóbbi helyzetét továbbra is a konkordátum és a külön törvények határozzák meg. A többi egyház egy 2003-ban született törvény alapján történő nyilvántartásba vétellel szerezhet jogi személyiséget. A be nem jegyzett vallási közösségeket is számos jog illeti meg, a bejegyzéssel pedig továbbiakat lehet megszerezni (hitoktatás, műsoridő a közszolgálati médiában, adókedvezmények stb). A bejegyzettek közül bevett vagy „meggyökeresedett” az az egyház, amely legalább 30 éve működik szervezett formában (vagy külföldön 60 éve), és amelyről feltehető, hogy tartósan fennmarad. Ezek jogosultak polgári joghatású esketésre, részesülhetnek a hívek jövedelemadójának 0,5%-ából és további előnyökből.

26. **Romániában**²⁵⁷ a 2006-ban elfogadott törvény megkülönbözteti a 1. jogi személyiséggel nem rendelkező vallási csoportokat, valamint a jogi személyiséggel bíró 2. elismert vallási kultuszokat és 3. vallási egyesületeket. A román ortodox egyház a 2. típusba tartozók egyike. A kultuszok elismerése kormányzati hatáskörben van, feltétele, hogy a kérelmező vallási egyesület 12 éve jogilag rendezett módon működjön és rendelkezzen a lakosság egy ezrelékét kitevő tagsággal. A kultuszok jogai közé tartozik a tulajdonuk szent dologként való védettsége, állami támogatás, hitoktatás, államilag elismert teológusképzés stb. A bíróságokon bejegyzett, 3. csoportba tartozó közösség minimális alapítói létszáma 300 fő. A bejegyzéshez hitvallásukat a kultuszoknak és az egyesületeknek is be kell mutatniuk.

27. **Spanyolországban**²⁵⁸ a vallási közösségek az igazságügyminisztériumi jegyzékbe történő bejegyzéssel szerezhetnek jogi személyiséget, az egyházak nem közjogi szervezetek. A kérelemben be kell mutatniuk hitelveiket vagy „identitásuk más sajátosságait”. A katolikus egyház nem szerepel a nyilvántartásban, jogállását megállapodások rendezik. Az egyházak

---

²⁵⁵ FERRARI, Silvio: Staat und Kirche in Italien. In: ROBBERS 229-254.

²⁵⁶ CANAS, Vitalino: Staat und Kirche in Portugal. In: ROBBERS 477-508.

²⁵⁷ SCHANDA 2007.

²⁵⁸ IBÁN C., Iván: Staat und Kirche in Spanien. In: ROBBERS 151-170.

jelentősebb többletjogokat az állammal kötött egyezmények útján szerezhetnek, illetve az állam eddig a protestáns, zsidó közösségek szövetségével és az iszlám tanáccsal kötött. További közösségek mindaddig csak az ezekben résztvevő egyházszövetséghez történő csatlakozás útján tudtak szerződéses kapcsolatot létesíteni (pl. az ortodoxok a protestánsokhoz csatlakozva).

28. **Svájcban** az egyházak és az állam kapcsolatának szabályozása kantonális hatáskörben van, ezért az országban 26 különböző államegyházi rendszer létezik. Az egyes kantonok joga igen eltérő: a skála két végén Genf és Neuenburg, valamint Vaud áll, előbbiekben szigorú elválasztás érvényesül, utóbbi kantonban pedig a református és a katolikus egyházak közjogilag elismert testületek, a zsidó közösség ún. közérdekű intézmény, egyéb egyházak pedig szintén kérhetik elismerésüket. A legtöbb kantonban legalább a református, római katolikus és ókatolikus (*christkatholisch*) történelmi egyház egyike közjogi jogállással bír, mely kiterjedhet adóztatási jogra, adókedvezményekre, iskolai hitoktatásra, intézményi lelki gondozásra. A kantonok joga a vallási közösségek nagyobb számban történő elismerése irányába fejlődik.

29. **Svédországban**²⁵⁹ 2000-ben új alapokra helyezték az állam és az egyházak kapcsolatát, az államegyházi rendszer helyébe egy, a felekezetek nagyobb egyenjogúságára alapuló szabályozás lépett. A vallási közösségek számára megnyílt a lehetőség, külön nyilvántartásba történő bejegyzéssel jogi személyiséget szerezni, a jegyzéket állami ügynökség vezeti. A bejegyzés feltétele a vallási célra vonatkozó nyilatkozat és a számbeli súly, amelyet igazolni lehet tagjegyzékkel, vagy azzal, hogy a közösség nemzetközi szinten is működik. A Svéd Egyház (a volt evangélikus államegyház) ex lege nyerte el ezt a státust, és jogállását külön törvény szabályozza. A bejegyzett státus szükséges ahhoz, hogy a vallási közösség a tagdíjak szedéséhez állami kényszert vegyen igénybe, állami támogatásban részesüljön, házasságkötést végezhesen stb.

30. **Szerbiában** a 2006-os törvény az egyházak három csoportját különíti el, a jogalanyiság keletkezésének ideje és módja alapján: 1. hagyományos egyházak és vallási közösségek, 2. felekezeti közösségek és 3. egyéb vallási szervezetek. A jogi személyiség elnyerését minisztériumi nyilvántartásba vételhez köti. Az 1. csoportba tartozik a szerb ortodox, a római katolikus, a szlovák evangélikus, a református és az evangélikus egyház; 2. szerint hagyományos vallási közösség az iszlám és a zsidó felekezet. Ezek „több évszázados történelmi folytonossággal rendelkeznek Szerbiában”, jogi személyiségük a második világháborút

---

²⁵⁹ FRIEDNER, Lars Staat und Kirche in Schweden. In: ROBBERS 585-602.

megelőzően hozott törvényekre vezethető vissza, nyilvántartásba vételükhöz elég volt a bejelentés. A 2. csoportba tartozó egyházakat a törvény nem nevesíti, ide azok tartoznak, amelyeket a kommunizmus idején hozott jogszabály alapján ismertek el. A 3. szerinti közösség bejegyzéséhez szükséges a lakosság 0,001%-át kitevő nagyságú tagság, ezenkívül a vallási tanításokat, szertartásokat és az állandó bevételi forrásaira vonatkozó adatokat is be kell mutatniuk.

31. **Szlovákiában**²⁶⁰ az egyházak és vallási közösségek nyilvántartását a kultuszminisztérium vezeti, a bejegyzés – egyúttal állami elismerés - feltétele, hogy a kérelmező taglétszáma a 20.000 főt meghaladja, a közösség a törvényesség mellett tiszteletben tartsa a többi közösséget és a felekezeten kívülieket is. A bejegyzett egyházak részesülhetnek állami támogatásban, folytathatnak hitoktatást, stb. A korábbi jog alapján bejegyzettek túl eddig a Jehova Tanúi és a mormonok bejegyzési kérelme volt sikeres, további közösségek számára a létszámküszöb elérhetetlen. Egyébként a törvény hatálybalépésekor már működő, hivatalból bejegyzett egyházak zöme sem érné el azt.

32. **Szlovéniában**²⁶¹ az egyházakat és vallási közösségeket kormányhivatal veszi nyilvántartásba. A nyilvántartásba vétel nem jelent állami elismerést, pusztán magánjogi jogalanyiságot biztosít. 2007-ben új törvénnyel szabályozták a vallásszabadság kérdéskörét. Eszerint az alapítói létszámminimum 100 fő és a várakozási idő 10 év (amit kiválthat 100 év külföldi működés). A bejegyzéshez csatolni kell a hitelvek, vallási küldetés, istentisztelet, rítusok leírását és az esetleges vallási ünnepnapokat, illetve az alapvető vallásos szövegeket is. A törvény részletesen szabályozza a közösségek jogait, a nekik nyújtható támogatásokat és azok feltételeit. A katolikus egyház és több más felekezet esetében megállapodás is rendelkezik ezekről a kérdésekről.

33. **Törökországban** az alkotmány értelmében az állam szekuláris, az állam és a szunnita iszlám kapcsolata azonban szoros. A görög és örmény ortodoxoknak és a zsidóknak nemzeti kisebbségként vannak külön jogaik, pl. a muszlimokon kívül ezek az egyházak tarthatnak fenn iskolákat. Az alevi, protestáns és katolikus közösségek ilyen státussal nem rendelkeznek. A vallási közösségek nyilvántartásba vétele nem kötelező, a jogalanyiség elnyeréséhez azonban szükséges. Ingatlantulajdont a közösségek csak alapítványi formában szerezhetnek.

34. **Ukrajnában** a vallási szervezetek kötelesek regisztráltatni magukat (típustól és székhelytől függően) helyi vagy országos szinten. A jogi személyiség megszerzéséhez 10 fő alapító szükséges. Az idevonatkozó szabályozás ellentmondásossága és hiányosságai miatt

---

²⁶⁰ MORAVCIKOVA, Michaela: Staat und Kirche in der Slowakischen Republik. In: ROBBERS 533-564..

²⁶¹ STURM, Lovro: Staat und Kirche in Slowenien. In: ROBBERS 509-532.

évek óta napirenden van az új törvény alkotása, amelynek elfogadása folyamatban van.²⁶² A tervezet szerint az egyházak nyilvántartásba vételét is újraszabályoznák.

3.4. Közös vonások

Ha típusokat vagy modelleket nem is, közös sajátosságokat fel lehet fedezni az európai jogrendszerekben, kivétel azonban szinte mindegyik esetben akad.

Az európai országok nagyobb részének joga ismeri az egyházak, vallási közösségek sui generis jogi kategóriáját, a nyilvántartásba vétel valamilyen külön rendszerével. A bejegyzésnél többnyire vizsgálják a közösségek hitelveit, azt, hogy valóban fennáll-e a vallásos jelleg. A sajátos jogalanyiség (vagy legalábbis annak egy szintje) a vallási kisebbségek számára is elérhető (kivétel pl. Szlovákia), mindazonáltal a bejegyzési feltételek szigorúsága országonként igen jelentősen eltér. A létszámküszöb meghatározása gyakori, de nagyon széles értékek között ingadozó, a várakozási idő ritkábban előforduló kritérium.²⁶³

A sui generis kategóriát megszerezni nem képes vagy nem kívánó közösségek általában az egyéb szervezetek számára is nyitva álló magánjogi formákban működhetnek. Egyes államokban a közösségek választhatnak az általános szabályok szerinti magánjogi szervezeti formák vagy a speciális egyházi státus között, míg máshol pl. egyesületi formában nem működhetnek egyházak (utóbbi természetesen problematikus lehet, ha a vallási kisebbségek számára a sui generis státus nehezen elérhető).

A nyilvántartás többnyire centralizált és minisztérium vezeti (zömmel a kultusz-, az igazságügyi, esetleg a belügyi tárca) vagy más kormányzati szerv (kormányhivatal, ügynökség, vallási tanács), ritkán bíróság.

Az államok többsége a hazai viszonyok között történelmileg és társadalmilag jelentősebb egyházak jogalanyiségát is megkülönbözteti a többiétől. A megkülönböztetés jogi formája eltérő lehet, állhat abban, hogy az általában az alkotmányban nevesített egyház vagy egyházak mellett (melyekre pl. külön törvények vagy megállapodások vonatkoznak, nem kell az általános szabályok szerint nyilvántartásba vetetni magukat, stb.) a többi vallási közösségekre külön szabályok vonatkoznak.²⁶⁴ Vagy pedig különféle, eltérő jogokat biztosító sui generis

---

²⁶² http://risu.org.ua/en/index/all_news/state/legislation/40247/ (2011. február 19.)

²⁶³ W. Cole Durham és szerzőtársai ezt a két kritériumot már önmagában problematikusnak, diszkriminatívnak tartják. DURHAM-FERRARI. XXIV-XXVI.

²⁶⁴ Egyébként Isten, vallás vagy egyház nevesítése az alkotmányban nem jár szükségszerűen együtt az államegyházzal, de még az érintett egyház különleges jogalanyiségával sem.

egyházi jogalany kategóriák vannak. Az is előfordul, hogy nem a kategóriát, hanem a megszerezhető külön(leges) jogok csokrát nevesítik (pl. Csehországban).

Ahol államegyház van, ott *sui generis* jogi kategória a többi közösség számára gyakran nincs (így a brit, görög, máltai jogban), és csupán az egyéb jogalanyok számára is elérhető (pl. egyesületi vagy alapítvány) magánjogi szervezeti formát választhatják. Olyan államokban is megfigyelhető ez, ahol az államegyházi tradícióval a közelmúltban (vagy a nem túl távoli múltban – ld. Írország) szakítottak, illetve a szakítás több országban együtt járt a *sui generis* kategória intézményesítésével (Finnország, Svédország). A radikális elválasztás is eredményezheti azt, hogy az állami jog nem ismeri az egyházakra külön kategóriát (Franciaország). Úgy tűnik, a sajátos egyházi jogalany megkülönböztetése az állami jogban már önmagában valamiféle középutat jelez az elválasztási skálán, hiszen ez nem értelmezhető sem olyan rendszerekben, ahol az állam mintegy azonosítja magát az egyházzal, sem ott ahol az állam elszigeteli magát a vallási szférától, nem tekintve magát kompetensnek arra, hogy ilyen definíciót alkosson.

Az államok kisebb része ismeri kifejezetten az egyházak közjogi, köztestületi jogalanyiságát (eltekintve az angolszász jogú országoktól is, ahol ez a kérdés eleve nem jelentkezik). Erdő Péter utal arra, hogy az EU új tagállamai közül a katolikus egyháznak a katolikus tradícióval rendelkező országok biztosítanak inkább közjogi státust.²⁶⁵ Ez a megállapítás akár ki is terjeszthető: ott, ahol egy meghatározó vallás dominanciája hagyományosan erős, gyakrabban rendelkezik az illető egyház közjogi státussal, míg ahol a szekularizáció nagyobb fokú, illetve a társadalomra a vallási sokféleség jellemzőbb, ott inkább csak a magánjogi jogalanyiságot ismeri a jog. Több országban nem egyértelmű, hogy a vallási közösség speciális jogalanyiságában a köz- vagy a magánjogi elemek túlnyomóak-e.

Az egyházakat eltérő történelmi-társadalmi súlyuk alapján a legtöbb jogrendszer megkülönbözteti, többletjogokkal ruházva fel egy vagy néhány jelentősebb egyházat. Az irodalomban ezért gyakran az egyházi jogállás „szintjeit”, illetve „többszintű” rendszereket (*tiers, two-, double-, multi-, multiple tier systems*) különböztetik meg. A szintek mindazonáltal megjelenhetnek jogalany-kategóriák formájában, de kevésbé szembetűnően is, elválva a jogalanyiságtól, a szabályozás más területein vagy akár csupán de facto módon is. (Megjegyezhető, hogy mivel a vallási közösségek – méretükben, társadalmi jelentőségükben, stb. – ténylegesen nagyon különbözőek, ezért valószínűleg valamilyen módon és mértékben

---

²⁶⁵ ERDŐ 2002. 23.

valamennyi jogrendszer többszintű.) Egy államban tehát létezhet de iure vagy de facto „többszintű” rendszer akkor is, ha az egyházak jogalanyiságára egyféle kategória van csupán.

3.5. Az Európai Ember Jogi Egyezmény és az Emberi Jogok Európai Bíróságának esetjoga

Az emberi jogok nemzetközi védelme terén a vallási közösségekkel összefüggésben legfontosabb forrás az Európai Ember Jogi Egyezmény 9. cikke és az Emberi Jogok Európai Bíróságának ehhez kapcsolódó esetjoga. (Az egyéb nemzetközi jogi dokumentumok közül kiemelendő még az Európai Biztonsági és Együttműködés 1989-as Bécsi Záróokmánya, amely részletesen szól a vallási közösségek jogairól – egyebek közt státusuknak a résztvevő államok által történő elismeréséhez).²⁶⁶

Az Bíróságnak, az utóbbi másfél évtizedben mindinkább gazdagodó esetjoga tárgyban egyre több követelményt határozott meg. A következőkben a legfontosabb döntések lényegét ismertetem.

Canea Catholic Church v. Greece Judgment of 16. December 1997

Az ügyet ismerteti Schanda Balázs.²⁶⁷ Az államnak lehetővé kell tennie a vallási közösségek jogi személyiséghez jutását. Görögország megsértette a panaszosnak az Egyezményben 6. és 14. cikkében rögzített jogait azáltal, hogy nem biztosított jogképességet a vallási szervezetnek, így az nem tudta vagyoni természetű jogait érvényesíteni. A 9. cikk sérelmét a Bíróság ekkor még nem állapította meg.

Serif v. Greece Judgment of 14. December 1999 és az ehhez hasonló Agga v. Greece Judgment of 17. October 2002

Az ügyek tényállását részletesen ismerteti Kovács Péter,²⁶⁸ Schanda Balázs²⁶⁹ és Galambos Gábor²⁷⁰ is. A bíróság a döntésben az állam semlegességével és a vallási közösségek autonómiájával kapcsolatban mondott ki lényeges követelményeket és megállapította a 9. cikk

---

²⁶⁶ 16. alapelv. www.osce.org (2010.04.13.)

²⁶⁷ SCHANDA 2000b 89.

²⁶⁸ KOVÁCS 66-72.

²⁶⁹ SCHANDA 2001b 127f.

²⁷⁰ GALAMBOS 4-6.

sérelmét. Az állam eszerint nem léphet fel a büntetőjog eszközével egy funkcióját ellátó vallási vezetővel szemben, nem támogathat helyette egy az állam által kijelölt vezetőt, annak érdekében, hogy a vallási közösség egységét biztosítsa.

Hasan and Chaush v. Bulgaria Judgment of 26. October 2000 és az ehhez hasonló Supreme Holy Council of the Muslim Community v. Bulgaria, Judgment of 16. December 2004

A közelebbi tényállást szintén ismerteti Schanda Balázs²⁷¹ és Galambos Gábor.²⁷² A bíróság a vallási közösségek jogait a vallásszabadsághoz való jogból az egyesülési joggal összefüggésben vezette le, megkövetelve a vallási közösségek autonómiáját a demokratikus társadalomban. Az állam nem mozdíthatja elő kényszerrel a vallási közösségek egységét. A bíróság a vallási közösségek belső ügyeinek önkényes állami beavatkozástól mentes vitele mellett foglalt állást, azok önrendelkezési jogát erősítve.

Metropolitan Church of Bessarabia and Others v. Moldova Judgment of 13. December 2001

Az ügy tényállását ld. Galambos Gábornál.²⁷³ Az érintett egyház állami elismerésének megtagadása a 9. cikkbe ütközött. A vallásszabadsághoz való jog részjogosítványa a vallásos egyesülési jog. Az elismerési eljárásnak meg kell felelnie a 6. cikk szerinti hatékony jogorvoslat követelményeinek. Emellett itt is utalt a bíróság az állami semlegesség elvére.

The Moscow Branch of the Salvation Army v. Russia Judgment of 5. October 2006

Oroszországban az 1997-ben hatályba lépett új törvény értelmében 1999. december 31-ig újra nyilvántartásba kellett vetetniük magukat a korábban már bejegyzett vallásos egyesületeknek. Az Üdvhadsereg moszkvai ágának („branch”) bejegyzését a hatóságok megtagadták, a szervezetet külföldi volta, „paramilitáris” jellege, a vallásos tanok megfelelő kifejtésének hiánya miatt. Az EEJB a 9. cikk sérelmét állapította meg, tekintettel arra is, hogy a szervezet korábban már éveken keresztül jogilag létezett és működött, valamint az Üdvhadsereg további szervezeteit Oroszországban más részein újra nyilvántartásba vették.

---

²⁷¹ SCHANDA 2001b 128f.

²⁷² GALAMBOS 6-8.

²⁷³ GALAMBOS 2-4.

Leela Förderkreis e.V. and Others v. Germany, Judgment of 6. November 2008

A kérelmezők az Osho vallási mozgalmakhoz tartozó vallási és meditációs egyesületek voltak. A német kormány a '70-es években információs kampányt folytatott a szektákról az „ifjúsági” és „pszicho-szekták” „káros”, illetve „ál-vallásos” („pseudo-religiös”) tevékenységére figyelmeztetve. 1984-től 2002-ig folytak bírósági eljárások az ügyben. A német Alkotmánybíróság az állam alkotmányból eredő jogának tekintette az állampolgárok felvilágosítását a társadalmi konfliktusokról, ám a fogalomhasználat arányosságát és semlegességét követelte meg, s a „káros”, illetve „ál-vallásos” jelzőket alkotmányellenesnek tekintette. Az EEJB álláspontja szerint a német állam nem sértette meg a 9. cikket, a jogkorlátozás nem haladta meg túl a közérdek védelmében elfogadható mértéket. Utalt arra is, hogy a „szekta” kifejezés használata az érintett időben alig számított diszkriminatívnak.

Case of Religionsgemeinschaft der Zeugen Jehovas and Others v. Austria Judgment of 31. July 2008

A strasbourgi testület ezzel az ítéletével egy tíz éve húzódó eljárás végére tett pontot. Az ügyben a Jehova Tanúi ausztriai vallási közössége, valamint négy magánszemély perelte az osztrák államot. A kereset szerint azáltal, hogy „az osztrák hatóságok megtagadták a vallási közösségtől a jogi személyiséget”, később pedig „más vallási közösségekhez képest korlátozottabb érvényű jogi személyiséget” biztosítottak számukra, sérült a felpereseknek az Emberi jogok és alapvető szabadságok védelméről szóló egyezmény 9. és 14. cikkelye szerinti vallásszabadsághoz való joga, valamint „a jogi személyiség elnyerésére irányuló eljárások indokolatlanul hosszú ideig húzódtak és [a vallási közösség] nem részesült hatékony jogvédelemben annak érdekében, hogy döntés szülessen az elismerés iránti kérelemről”.²⁷⁴ A bíróság úgy ítélte, hogy sérült az egyezmény 6., 9. és 14. cikkelye és az osztrák államot a felperesek nem-vagyoni kárának megtérítésére kötelezte.

Az ítéletet nagy várakozás előzte meg. – természetesen elsősorban az érintett közösség részéről.²⁷⁵ Ausztrián kívül az egyházi státus megszerzése a Jehova Tanúi számára több európai államban is csak hosszas és nehéz jogi bonyodalmakat követően volt lehetséges.²⁷⁶

---

²⁷⁴ Az idézetek a szerző fordításai.

²⁷⁵ Reinhard KOHLHOFER, a közösséget képviselő ügyvéd, ismert vallásjogi szakértő nyilatkozta pl.: „Néhány hónapon belül várható EEJB ítélete az ügyben, amely meg fogja kérdőjelezni az osztrák rendszert, különösen pedig az 1998-as törvény egyes vallási közösségekkel szembeni nyílt diszkriminációját.” (A szerző fordítása). KOHLHOFER

Valóban az osztrák állami egyházjogi rendszer alapjait kérdőjelezi meg az ítélet? Ez bizonyára túlzás.

Az osztrák többszintű rendszert, különösképpen a BekGG (ld. fent 3.2. 1.) által beiktatott új elismerési feltételeket, számos kritika érte. Leginkább azok visszaható hatálya vitatott: a törvény hatályba lépése előtt indult elismerési eljárásokra is alkalmazni kellett azokat.²⁷⁷ Amint azt látni fogjuk, ez az egyik olyan szabály, ami az EEBJ által megállapított sérelmet okozta.

Korábban nehézséget jelentett az elismerést kérők számára, hogy az elismerés jogszabályi formája miatt nem volt hatékony jogorvoslat az elismerés megtagadása (vagy a hatóság hallgatása) esetén. A felsőbbbíráskodás csak 1997-ben talált erre megoldást.²⁷⁸

Az ügy előzményei röviden a következők: a Jehova Tanúi 1978-ban kérték elismerésüket az AnerkennungsG alapján. A minisztérium először nem válaszolt a kérelemre, majd az ombudsman elítélő nyilatkozatát és egy megismételt kérelmet követően megtagadta az elismerést, arról értesítve a kérelmezőt, hogy nincs joga formális határozat meghozatalát követelni. Az osztrák Alkotmánybírósághoz (Verfassungsgerichtshof) és Közigazgatási Bírósághoz (Verwaltungsgerichtshof) intézett számos sikertelen beadványt követően előbbi 1995-ben úgy határozott, hogy utóbbinak hatásköre van a kérelmező ügyében való döntésre. 1997-ben a miniszter – miután a Közigazgatási Bíróság kötelezte határozathozatalra – elutasította a kérelmet. Megállapította, hogy nincs helye a Jehova Tanúinak vallási közösségként történő elismerésére, mivel tisztázatlan belső szervezete és negatív a hozzáállása az államhoz és annak intézményeihez. 1998-ban az Alkotmánybíróság megsemmisítette a miniszter határozatát. Időközben hatályba lépett a BekGG, a fent említett visszaható hatállyal, melynek alapján a Jehova Tanúit felekezeti közösségként regisztrálták. Ám az elismerés iránti újabb kérelmüket megint csak elutasították – ezúttal a tíz éves várakozási időre való hivatkozással. A kérelmezők ismételt panaszait mindkét felsőbb bíróság elutasította.

---

²⁷⁶ Németországban például az elismerés (és az azzal járó közjogi jogállás) iránti kérelmet a Szövetségi Közigazgatási Bíróság elutasította azzal az indoklással, hogy a közösség nem tanúsítja a szükséges lojalitást a demokratikus állam irányába (elsősorban azzal hogy híveit a választásoktól való távolmaradásra buzdítja). A Szövetségi Alkotmánybíróság 2000-ben megsemmisítette a döntést „Jehova Tanúi-ítélet” néven elhíresült határozatával, azzal az érveléssel, hogy a közösség magatartását összességében kell értékelni és az állam nem veheti figyelembe a vallási tanításokat. A testület visszautalta a döntést a Szövetségi Közigazgatási Bírósághoz, utóbbi pedig megállapította a Berlieni Közigazgatási Tartományi Bíróság hatáskörét. Utóbbi hozta meg a Jehova Tanúi számára kedvező, végleges döntését 2006-ban (OVG 2 B 12.01.). POTZ-KOHLHOFER 137-138.

²⁷⁷ Herbert KALB lakonikusan csak „botrányosnak” nevezi a szabályt. POTZ - KOHLHOFER 54

²⁷⁸ KALB és mások 102-107.

Ami a 9. cikkely (vallásszabadsághoz való jog) sérelmét illeti, az EEBJ korábbi ítéleteire utalva (*Gorzelik and Others v. Poland, Sidiropoulos and Others v. Greece*) megerősíti: „a jogalany alapítására irányuló képesség a közös érdekek érdekében való kollektív cselekvés érdekében az egyesülési szabadság egyik legfontosabb aspektusa, melynek hiányában a jog értelmét veszítené (...) ha a hazai hatóságok megtagadják a jogi személyiséget az egyének társulásától az érinti a kérelmező egyesülési szabadságához fűződő jogának gyakorlását (...) Ahol a vallási közösség szervezete volt a kérdés, ott az elismerésének megtagadását úgy értékelték, mint ami érinti a kérelmező 9. cikk szerinti vallásszabadsághoz fűződő jogát...”

A bíróság megállapította, hogy volt egy olyan időszak, mely alatt a Jehova Tanúi nem rendelkeztek jogi személyiséggel „a státus e hiányának minden következményével.”

Ami a 14. cikkelyt illeti (diszkrimináció tilalma), a 6. és 11. cikkellyel összefüggésben, a bíróság a *Petrovic v. Austria* ügyben kimondottakat idézte: „az eltérő elbánás akkor diszkriminatív, ha nincs objektív és ésszerű indoka, azaz nem irányul törvényes célra vagy nincs ésszerűen arányos viszony az alkalmazott eszközök és az elérni kívánt cél között”. Az ítélet kimondja „(...) valamennyi vallási csoport számára tisztességes lehetőséget kell adni e státus [a jogi személyiség Cs. Sch. A.] megszerzésére, ha azt kívánja, és az előírt feltételeket nem szabad diszkriminatív módon alkalmazni.”

A bíróság diszkriminációt állapított meg amiatt, hogy az Ausztriában csupán 1976 óta létező Kopt Ortodox Egyházat 1998-ban vallási közösségként nyilvántartásba vették, 2003-ban pedig külön törvénnyel elismerték (OrientKG),²⁷⁹ míg a Jehova Tanúi sokkal hosszabb ideje működtek az országban.

A 6. cikkely (ésszerű idő) kapcsán az EEBJ a korábbi eljárásokat két szakaszra osztotta: az 1978. szeptember 25-i elismerési kérelem vonatkozásában nem állapította meg az ésszerű eljárási idő követelményének sérelmét. Azonban az 1998. július 22-i kérelem elbírálására irányuló eljárások tekintetében úgy találta, hogy azok nem feleltek meg a 6. cikknek.

A bíróság összességében nem bírálta felül az osztrák jog által az elismert és el nem ismert egyházak között tett különbséget, vagy általában a vallási közösségek csoportjainak eltérő jogokkal történő felruházását. A *Case relating to certain aspects of the laws on the use of languages in education in Belgium* és a *Thlimmenos v. Greece* ügyekre utalva megismételte, hogy az egyezmény “nem tiltja, hogy a tagállamok egyes csoportokat eltérően kezeljenek annak érdekében, hogy a köztük fennálló ‘tényleges egyenlőtlenségeket’ ellensúlyozzák; sőt,

---

²⁷⁹ Bundesgesetz über äußere Rechtsverhältnisse der orientalisch-orthodoxen Kirchen in Österreich (OrientKG, Keleti-ortodox egyházi törvény) BGBl. I Nr. 20/2003

bizonyos körülmények között az egyenlőtlenség eltérő bánásmód által történő ellensúlyozásának elmulasztása is önmagában megalapozhatja a [14.] cikkely sérelmét.

A vallási közösségek jogalanyisága feltételül szabott várakozási idő is ésszerű lehet, „kivételes körülmények, mint például újonnan alapított és ismeretlen vallási csoportok esetében. De ez aligha lehet indokolt az olyan, nagy nemzetközi múlttal rendelkező, az adott államban régóta fennálló és így a kompetens hatóságok előtt ismert vallási közösségek esetében, mint a Jehova Tanúi.” Ami e tekintetben döntő az az, hogy az „állam köteles semleges és pártatlan maradni miközben szabályozási hatalmát gyakorolja a vallásszabadság és a különféle vallásokhoz, felekezetekhez és hitekhez fűződő viszonya terén (ld. a *Metropolitan Church of Bessarabia and Others* ügyet is.)

A testület az említetteken kívül vizsgálta a 13. cikk (hatékony jogvédelem) esetleges sérelmét is, ám azt nem találta megállapíthatónak.

Nincs arról szó tehát, hogy az EEJB az osztrák kétszintű állami egyházjogi rendszer alapjait kérdőjelezte volna meg. Bizton állíthatjuk, hogy Ausztria elmarasztalására nem került volna sor, hogyha a Jehova Tanúinak módja lett volna megfelelő időn belül (valamilyen) jogi személyiséggel járó státust szerezni, illetve, ha az állami elismerésük tárgyában hozott döntés nem húzódik 1978 óta. Abban a kérdésben, hogy a vallási közösséget részesíteni kell-e állami elismerésben, az ítélet nem ad támpontot, mivel az elismerés egyéb feltételei nem képezték az ügy tárgyát. A határozat alapján csupán az tűnik egyértelműnek, hogy a várakozási idő elteltének hiányára történő hivatkozással nem lehet a kérelmet elutasítani – de időközben ez probléma egyébként is okafogyottá vált.

A közösség mindenesetre még 2007. márciusában ismételten benyújtotta kérelmét a kultuszminiszterhez, amely a (közösség 1998. július 11-i bejegyzésétől számított) 10 éves várakozási idő leteltéig az érdemi eljárás lefolytatását, mint idő előtti elutasította.²⁸⁰ 2009. május 7-én a Jehova Tanúi számára kedvező határozat született. Az EEJB határozatát követően a BekGG szerinti várakozási idő az ausztriai alkotmányossági vizsgálaton is fennakadt (ld. fent 3.2. 1.).

Releváns, kisebb jelentőségű ügyek még:

- Biserica Adevarat Ortodoxa din Moldova and others v. Moldova Judgment of 27 February 2007

---

²⁸⁰ <http://www.jehovas-zeugen.at/Chronologie-der-Verfahren.18.0.html>

- Svyato-Mykhaylivska Parafiya v. Ukraine Judgment of 14 June 2007

- Lajda and Others v. Czech Republic Decision of March 3 2009

AZ EEJB gyakorlatának jellemzői

Az EEJB előtt tárgyunkban elsősorban a vallási kisebbségek jogalanyiséghez jutásának állami szervek részéről történő indokolatlan akadályozása, illetve az államnak a vallási közösségek működésébe való túlzott beavatkozása képezi a jogviták tárgyát.

A legtöbb esetben a Jehova Tanúi, a keresztény ortodox egyházak szervezetei és a muszlim közösségek jogalanyiséga volt vitatott. Megfigyelhető, hogy bár a panaszos fél gyakran vallási kisebbség, melyet a jogalanyiség megszerzése kapcsán ér sérelem, jelentős tradicionális egyházak is vannak az eljárást kezdeményezők között, melyek úgy tűnik leginkább a szervezeti átalakulások, önállósodások alkalmával kerülnek jogi konfliktusba az állammal. Míg korábban főleg Görögország volt a bepanaszolt állam, az újabb ügyekben egyre több más ország is félként szerepel, s ezek már nem csak az emberi jogok érvényesülése terén általában lemaradásokat mutató egyezményi tagállamok.

A jogalanyiséghez jutásról fentebb kifejtetteken (1.7.1.) túlmenően fontos kiemelni, hogy az EEJB gyakorlata elismeri (a vallásszabadságból levezeti) az egyházak autonómiáját,²⁸¹ elsősorban szervezetük és hivatalaik betöltése tekintetében.

Tárgyunkban a bíróság által kimondott legalapvetőbb és legkorábbi, már a 9. cikktől függetlenül is megállapított elv az, hogy az állam köteles a vallási közösségek számára biztosítani a jogalanyiséghez jutás lehetőségét.

A jogalanyiséget biztosító eljárás vizsgálata során a bíróság a diszkrimináció tilalmára is ügyel, más, hasonló helyzetben lévő közösségekkel összehasonlítva a panaszos esetét. Az eljárás meg kell felelnie az általános feltételeknek, az ésszerű idő követelménye gyakran kerül elő ezekben az ügyekben.

A bíróság gyakorlatában az egyes államok joga által meghatározott különböző státus-kategóriák, szintek értékelésére eddig nemigen került sor. Úgy tűnik, a bíróság esetjoga elismeri az államok jogát arra nézve, hogy eltérő társadalmi szerepű vallási közösségek számára különböző jogi kategóriákat hozzanak létre. A lényeg az alapvető követelmény

---

²⁸¹ „Indeed, the autonomous existence of religious communities is indispensable for pluralism in a democratic society and is thus an issue at the very heart of the protection which Article 9 affords. (...) The Court finds, therefore, that the leadership of the faction led by Mr Hasan were unable to mount an effective challenge to the unlawful State interference in the internal affairs of the religious community and to assert their right to organisational autonomy, as protected by Article 9 of the Convention.” Hasan és Chaush kontra Bulgária (2000. okt. 26.)

érvényesülése, vagyis, hogy a közösségek számára a jogalanyiság *valamilyen formája* indokolatlan akadályok nélkül elérhető legyen.

A jogalanyiság feltételeinek értékeléséhez a bíróság esetjoga túlságosan sok szempontot még nem adott. A Jehova Tanúi v. Ausztria ügyből kitűnt: a várakozási időt a bíróság csak kivételes körülmények (ld. fent) fennállása esetén tartja elfogadhatónak, annak ésszerűnek kell lennie, visszaható hatályú bevezetése során különösképpen ügyelni kell a már működő közösségek jogaira és az eltelt idő szempontjából nem lehet teljes mértékben figyelmen kívül hagyni azt az időszakot, amikor egy vallási közösség de facto létezett, de iure azonban még nem (vagy legalábbis a jogi forma megszerzése a közösségen kívül álló ok miatt volt lehetetlen).

Az alapítási feltételek körében aggályos lehet a külföldi alapítók kizárása, valamint az is, ha a jogalanyiság megszerzését a vallásos tanok részletes kifejtéséhez kötik.

Az egyházak autonómiához való jogát a bíróság az állami semlegesség követelményével összefüggésben határozta meg. Az államnak semlegesnek kell maradnia a különböző vallási közösségekkel szemben, és nem avatkozhat be azok belső ügyeibe belső vagy egyes közösségek közötti konfliktusok esetén sem.

3.6. Az Európai Unió joga

Az Európai Unióban az egyházak jogalanyiságának szabályozása a tagállamok hatáskörében van. Az erre vonatkozóan az Amszterdami Szerződéshez (1997/1999) csatolt 11. nyilatkozatban²⁸² foglaltakat az Unió Alkotmányáról szóló, hatályba nem lépett szerződés I-52. cikke azonos módon szabályozta,²⁸³ kiegészítve azt az egyházakkal folytatott párbeszédre vonatkozó harmadik bekezdéssel (amely egyébként egybevégt a civil szervezetekre vonatkozó azonos értelmű szabállyal²⁸⁴). Az Európai Unió Alapjogi Chartáját (Nizza, 2000) a Lisszaboni Szerződés (2007/2009)²⁸⁵ beemelte az elsődleges közösségi jogba, a 10. cikk (1) egyébként az Európai Ember Jogi Egyezményvel azonos módon határozza meg a gondolat, lelkiismeret és

---

²⁸² Király Miklós hívja fel a figyelmet arra, hogy az illető jogforrás típusa nyilatkozat, nem az annál magasabb szintű jegyzőkönyv. KIRÁLY 129.

²⁸³ A magyar szövegváltozat szóhasználatában némileg eltér, ennek oka azonban csupán a fordításban van.

²⁸⁴ Jelenleg: Európai Unióról szóló szerződés 11. cikk (2).

²⁸⁵ Kihirdette a 2007. évi CLXVIII. törvény.

vallás szabadságához való jogot.²⁸⁶ Ugyancsak a Lisszaboni Szerződés illesztette be az Európai Unió működéséről szóló szerződésbe az alkotmányszerződéssel egybevágó szöveget: „17. cikk

(1) Az Unió tiszteletben tartja és nem sérti az egyházak és vallási szervezetek vagy közösségek nemzeti jog szerinti jogállását a tagállamokban.

(2) Az Unió ugyanígy tiszteletben tartja a világnézeti szervezetek nemzeti jog szerinti jogállását.

(3) Elismerve identitásukat és különleges hozzájárulásukat, az Unió nyílt, átlátható és rendszeres párbeszédet tart fenn ezekkel az egyházakkal és szervezetekkel.”

Az egyházakkal fenntartott párbeszéd jelentősége a fentieknek megfelelően egyre fontosabb az EU számára. A 2007-ben létrehozott uniós Alapjogi Ügynökség együttműködési hálózatában (alapjogi platform) pl. az egyházak és vallási közösségek is részt vesznek.²⁸⁷ A kapcsolatok erősítésére az egyházak is törekszenek, pl. európai szervezeteik és uniós képviselőik útján.²⁸⁸

Nincs tehát az uniós jogban az egyházra, vallási közösségre vonatkozó közös meghatározás. Az irodalomban, úgy tűnik, a többségi véleménye mellett van, hogy a jövőre nézve nem is volna helyes az EU kompetenciáját ettől eltérően bővíteni.²⁸⁹ De egyre gyakrabban találkozni olyan hangokkal is, amelyek az egységes jogi definíció, vagy egységes elismerési szabályok szükségességét vetik fel.²⁹⁰ Az alkotmánytervezet megvitatása során egyházi részről is felmerült, hogy az alkotmányban egyházi státusra vonatkozó minimumszabályt kellene rögzíteni, különös tekintettel az egyházi önrendelkezési jogra – közös nevező azonban nem született.²⁹¹

A csatlakozási folyamat során azonban az EU figyelemmel van az egyházi jogalanyiség alapjogi vonatkozásaira a tagjelölt államban. A Törökország csatlakozási partnerségéről szóló határozat²⁹² például a prioritások körében kezeli a vallásszabadságot, ezen belül is az

---

²⁸⁶ A két szöveg között különbség abban van, hogy az Egyezmény (2) bekezdése a vallásszabadság korlátozásának lehetséges okait sorolja fel, a Charta (2) pedig a fegyveres szolgálat lelkiismereti okból történő megtagadásához fűződő jogot garantálja.

²⁸⁷ A Tanács 168/2007/EK rendelete (2007. február 15.) az Európai Unió Alapjogi Ügynökségének létrehozásáról 10. cikk.

²⁸⁸ Pl: Európai Püspöki Konferenciák Tanácsa, Európa Közösség Püspöki Karainak Bizottsága, Európai Egyházak Konferenciája, Egyházi és Társadalmi Bizottság, a német evangélikusok, egyes ortodox egyházak képviselői, stb. Ld.: BERTEN

²⁸⁹ SCHANDA 2003. 42., MÜCKL 2005 479.

²⁹⁰ Pl: WENINGER 1., VACHEK: 431-432.

²⁹¹ RÜFNER 6. Megjegyezhető, hogy az alkotmánytervezet preambuluma körüli viták háttérbe szorították a vallással, vallási közösségek helyzetével összefüggő egyéb kérdéseket.

²⁹² 2008/157/EK: A Tanács határozata (2008. február 18.) a Török Köztársasággal létrejött csatlakozási partnerség elveiről, prioritásairól, feltételeiről, valamint a 2006/35/EK határozat hatályon kívül helyezéséről

alapítványokra vonatkozó jogszabályok felülvizsgálatát és végrehajtását, és annak biztosítását, hogy a nem muszlim vallási közösségek jogi személyiséget szerezhessenek és gyakorolhassák jogaikat.²⁹³

Az egyház meghatározásának hiányától meg kell különböztetni a vallás egységes közösségi definíciójának hiányát, amelynek megalkotását újabban egyesek szintén sürgetik.²⁹⁴ A szcientológia eltérő tagállami megítéléséből már többször adódott jogvita.²⁹⁵ Egyelőre úgy tűnik, nincs kielégítő válasz arra a kérdésre, hogy egy tagállam egy külföldi vallásos szervezet tevékenységével szemben mennyiben hivatkozhat eredményesen saját közrendjére. A vallási közösségek státusával ellentétben a vallásra vonatkozóan valószínűleg levezethető az uniós kompetencia az alapszerződésekből. Mióta a Charta az elsődleges jog részét képezi, az unió szerveinek hatáskörrel kell rendelkeznie annak megállapítására, hogy a 10. cikk (1) bekezdésében garantált jogoknak (köztük a „vallás ... megváltoztatásának szabadsága”, „kifejezésre juttatása”) mi a tárgya – vagyis a vallás definiálására. Ugyanakkor nehezen képzelhető el, hogy e tárgyban uniós jogszabály szülessen, tekintettel egyebek mellett arra, hogy a tagállamok zömében is csak a jogalkalmazói gyakorlat alakította ki a meghatározást. Az EEJB-nek az Európa Unió Bíróság döntéseivel a jövőben feltehetően kiegészülő esetjoga elegendő iránymutatás lehet.

A vallási szervezetekre vonatkozó közösségi jogi szabályozás hiánya miatt az irodalomban kialakult az EU egyházakkal (és vallással) szembeni érzéketlenségének, „vakságának” („*Kirchenblindheit*” – „*church blindness*”) paradigmája. Másfelől természetesen az Unió nem kerülheti meg a bővülő hatáskörébe tartozó tárgyak vallással összefüggő vonatkozásainak rendezését, ezeknek a szabályoknak az összességére gyakran már úgy tekintenek, mint az „európai vallásjog” első elemeire,²⁹⁶ illetve többen beszélnek a nemzeti állami egyházjogok „európaizálódásáról”.²⁹⁷ Vallásszabadsággal kapcsolatos közösségi szabályok születtek elsősorban a munkajog, a hátrányos megkülönböztetés tilalma, adatvédelmi jog terén,²⁹⁸ az egyházakkal kapcsolatban kérdések merültek fel a közösségi versenyjog (állami támogatások) és a közbeszerzések körében.

Az egyházakra visszatérve felmerül a kérdés, hogy ha a közösségi jog nem is ismer rájuk vonatkozó jogi kategóriát, hogyan kezeli azokat mint jogalanyokat. Mennyiben alanyai az

---

²⁹³ A görög csatlakozással kapcsolatos sajátos kérdésről (Athos-hegy státusa) ld.: SCHANDA 2003. Állami egyházjog a bővülő Európai Unióban. 90.

²⁹⁴ GOZDECKA 107

²⁹⁵ Ld. KIRÁLY 130-131, GOZDECKA 108.

²⁹⁶ *Europäisches Religionsrecht, European ecclesiastical law* vagy *law of religion* stb. Sorra születnek az ilyen tárgyú monográfiák, egyes külföldi egyetemeken már külön tárgyként oktatják.

²⁹⁷ Ld. pl. TORF 29, MÜCKL 2005.

²⁹⁸ Ezekről és néhány további területről ld. SCHANDA 2003. 40-49.

egyházak, vallási közösségek egyáltalán az európai jognak? Az elsődleges jogforrások főszabálya szerint a tagállamokat kötelezik, mégpedig tág értelemben, ideértve az államhatalmat gyakorló teljes intézményrendszert. Az egyházak ebben az értelemben általában akkor sem tekinthetők az állam részeinek, ha közjogi jogállással rendelkeznek, mivel nem állami hatalmat gyakorolnak, állami feladatot látnak el, hanem sajátos, vallási funkciót töltenek be. Így tehát a közösségi jogban a magánjogi szervezetekkel és a magánszemélyekkel esnek egy tekintet alá. Az elsődleges jog meghatározott feltételek mellett horizontális közvetlen hatállyal bírhat a magánszemélyekre és szervezetekre (utóbbiakra ld. Bosman-ügy²⁹⁹), elméletileg tehát akár az egyházakra is. A másodlagos jogforrások közül az irányelvek nem bírnak (kivételesen sem) közvetlen hatállyal a vallási közösségekre.

A közösségi közbeszerzési jog jól példázza, hogy akár kereskedelmi, gazdasági, versenyjogi tárgyak szabályozásakor is felmerülhetnek az egyházak státusával kapcsolatban megkerülhetetlen kérdések, még ha az EU nem is rendelkezik utóbbiakra kifejezett hatáskörrel. Felmerült a kérdés ugyanis, hogy a közbeszerzésekben az ajánlatkérők körébe, a „közjogi intézmények” közé tartoznak-e az egyházak. Ide sorolja az uniós jog az állami szervezeteket kiterjesztő értelemben, vagyis azokat, amelyek célja közfeladat, jogi személyiségük van, és amelyeket az állami irányít vagy többségében finanszíroz.³⁰⁰ Uniós bizottsági körből érkezett már olyan állásfoglalás is, hogy az első két kritérium az egyházak esetében általában fennáll, a harmadikat pedig mindig esetről-esetre vizsgálni kell, és ennek alapján dönteni.³⁰¹ Mindez leginkább a hivatali túlbuzgóság jelének tűnik, és azzal a véleménnyel kell egyetérteni, hogy még a tagállami jog szerint közjogi, köztisztviselési jogállású közösségeket vagy államegyházakat sem lehet általában ide sorolni.³⁰² Ugyanis az irányadó kritériumok alapján ezek nem tekinthetők az állam részének, feladataik, küldetésük, nem állami jellegű – a vallás ugyanis nem „közfeladat”. Kivételesnek tekinthető az az eset, amikor a közjogi státusú egyházak állami (közigazgatási) feladatot látnak el (pl. Dániában) és ebben a körben közjogi intézménynek minősülhetnek. Természetesen a többségében költségvetési

---

²⁹⁹ A jogeset egyházakra történő alkalmazhatóságát igenli Alex Fr. Campenhausen – ld. CAMPENHAUSEN-WALL 358., és tagadja Stefan Mückl – ld. MÜCKL 485.

³⁰⁰ A számos uniós jogforrás közül pl. Tanács 93/37/EGK irányelve (1993. június 14.) az építési beruházásra irányuló közbeszerzési szerződések odaítélési eljárásainak összehangolásáról 1. cikk b) szerint ilyen intézmény: „- amely kifejezetten közfeladat ellátására jött létre, és amely nem ipari vagy kereskedelmi jellegű, továbbá - amely jogi személyiséggel rendelkezik, valamint - amelyet többségi részben az állam, vagy a területi önkormányzat, vagy egyéb közjogi intézmény finanszíroz; vagy amelynek irányítása ezen intézmények felügyelete alatt áll; vagy amelynek olyan ügyviteli testülete, igazgatósága vagy felügyelőbizottsága van, amely tagjainak több mint a felét az állam, a területi vagy a települési önkormányzat, vagy egyéb közjogi intézmény nevezi ki.”

A hazai jogban irányadó elsősorban a közbeszerzésekről szóló 2003. évi CXXIX. törvény 22. §

³⁰¹ KOMAN

³⁰² Ld. MÜCKL 2005. 485-496.

vagy uniós forrásból megvalósuló közbeszerzések tekintetében az egyházak más (mágnjogi) jogalanyokhoz hasonlóan minősülnek ajánlatkérőnek.

Válhatnak-e az egyházak az Európai Unió partnereivé, létesíthet-e velük az EU szerződéses kapcsolatot? (A probléma nem pusztán elméleti, Erdő Péter utal például a Szentszék és az EU közötti megállapodás szükségességére.³⁰³) A katolikus egyház esetében tűnik a kérdés megválaszolása a legegyszerűbbnek, mivel az EU hatáskörében rendelkezik nemzetközi szerződéskötési kompetenciával, a Szentszék pedig jogalanyisággal. Más közösségek esetén mind a szerződéskötési képességgel bíró partner kiválasztása a számos határon átnyúló egyházi és ökumenikus szervezet közül, mind a megállapodás jogi jellege számos problémát vetne fel.

3.6 Fejlődési irányok, kihívások

Többen szóltak már arról, hogy Európában az állami egyházjog európai fejlődését az utóbbi évtizedekben a szélsőségek közeledése jellemzi.³⁰⁴ Az államegyházi rendszerű és a szigorú(bb) elválasztás elvét követő országok is a középút irányába haladnak.

A jogalanyiságra vonatkozó jog úgy tűnik, határozottan mozgásban van: a 2000-es években az EU régi tagállamai közül több reformálta meg lényegesen jogát, de több volt szocialista országban is a rendszerváltást közvetlenül követő jogállami szabályozást újjal váltották fel, vagy legalábbis lényegesen módosították. Az új tagállamok és a még csatlakozni kívánó országok esetében gyakran az uniós csatlakozás is megkövetelte, megköveteli az (újra)szabályozás.

Egyre több olyan államban létesítenek az egyházak számára sui generis jogi kategóriát, ahol korábban nem volt. Tovább billentik ebbe az irányba a mérleget az EU új tagállamai, ahol szintén ez az általános.³⁰⁵

Az államegyháztól való eltávolodással (amely a legtöbb ilyen rendszerű államban a közelmúltban lezajlott, több országban pedig napirenden van) párhuzamosan megfigyelhető, hogy az olyan országokban, ahol az egyházak (vagy azok egy része) közjogi jogállással bírnak, egyre többször kérdőjelezzik meg ennek létjogosultságát, vagy próbálják legalábbis alapvetően újraértelmezni azt, például Németországban,³⁰⁶ Ausztriában³⁰⁷ és Svájcban³⁰⁸. Úgy

---

³⁰³ ERDŐ 2004. 10.

³⁰⁴ SCHANDA 2003. 269., ROBBERS 631.

³⁰⁵ Ld. ERDŐ 2002. 23.

³⁰⁶ Vö. FLECK, MAGEN, SPIELBAUER

³⁰⁷ Vö. POTZ-KOHLHOFER

³⁰⁸ Vö. MORTANGES

tűnik, a jog általában az államegyháztól a köz- és magánjogi jogállású egyházakat megkülönböztető rendszer felé, az utóbbi modellben pedig a közjogi jelleg leépítésével a magánjogi jogalanyiség irányába fejlődik tovább.

Az EU joga is az „egyházak magánjogiasítása” irányába hat. Bár közvetlenül nem rendelkezhet a közösségek tagállami jog szerinti jogállásáról, az érintkező területeken mégis értelmezni kell, hogy az unió jog szempontjából mik is az egyházak, és hogyan kezelendők. A közösségi jog pedig általában a magánszervezeteknek tekinti és a civil szerveződésekhez hasonló elbánásban részesíti őket.

Ami a jogállás különböző „szintjeit” illeti, már nem olyan egyszerű tendenciákat megállapítani, de annyi bizonyosnak tűnik az újabb jogszabályok inkább a szintek többszörözése, mint azok számának csökkentése irányába mozdulnak el. E tekintetben többen az 1998-as osztrák BekGG kelet-európai hatására utalnak.³⁰⁹ Úgy tűnik Európa nyugati felében inkább a liberalizáció, míg Közép- és Kelet-Európában a restriktív³¹⁰ szabályozás irányába halad a jogfejlődés. Az EU-hoz legutóbb csatlakozott és a csatlakozni kívánó államok új, jogállami követelményeknek megfelelő jogszabályai többnyire inkább korlátozóbbak (akkor is, ha a szoros értelemben vett államegyház már nincs). Ebben bizonyára nagy szerepet játszanak a szociológiai körülmények, vagyis hogy a társadalmak többségében a nyugatiaknál lényegesen erősebb a vallásosság, mely és gyakran a helyi ortodox egyház nemzeti identitással is összekapcsolódó dominanciája.³¹¹

Európában tárgyunk kapcsán kihívás elsősorban a vallási kisebbségek és az új vallási mozgalmak irányából jelentkezik, illetve a tekintetben, hogy hogyan lehet egyszerre megkülönböztetés nélkül biztosítani számukra a jogalanyiságot, és összeegyeztetni az egyenjogúságot az egyes egyházak közötti tényleges társadalmi különbségekkel. A jog legalábbis többnyire a már működő, illetve jelentősebb társadalmi súlyú vallási közösségek érdekeinek felel meg inkább, ezért mondja Rik Torfs, hogy az egyházjogi szemlélet általában „defenzív”.³¹² Az EU a diszkrimináció-tilalom területén gyakorolt intenzív jogalkotási tevékenysége útján a vallási szempontú egyenlő bánásmódot, közvetve pedig az egyházak egyenjogúságát erősíti.

---

³⁰⁹ SCHANDA 2003b 50 (Csehország), KOHLHOFER (Szerbia)

³¹⁰ SCHANDA 2007. 281.

³¹¹ TOMKA-ZULEHNER

³¹² TORFS 25-30. Kivételek persze vannak, hiszen például a rendszerváltást követő két évtized hazai szabályozásáról ez nem mondható el.

4. A hazai szabályozás: az „általános rész”

4.1. Bevezetés

A következőkben lássuk az egyházi jogalanyiságra vonatkozó magyar szabályozást, mivel pedig az egyház hatályos jog szerinti fogalmát fentebb már tisztáztuk (ld. 1.3.), most a jogalanyiség megszerzését, illetve elvesztését, különös tekintettel az azzal kapcsolatos nyitott kérdésekre.

Ezt a joganyagot nevezhetjük az egyházak jogalanyiságát szabályozó jog „általános részének”, értve „általános” alatt, hogy az a valamennyi egyházra egyformán vonatkozó, állami jogszabály. Ezen a területen ezenkívül az egyházak belső joga is fontos szerephez jut, elsősorban a belső szervezeti jogi személyiség körében.³¹³ Az Lvt. idevonatkozó szabályai az 13. § (2) bekezdés egyházi alapszabályra történő utalásán túl is többször hivatkoznak az egyházi szabályozásra: amikor pl. „illetékes egyházi szervről” (13.§ (3), 20. §(1) bekezdés) vagy „az egyház magyarországi legfelsőbb szervéről” (20. §(1), (4) bekezdések) vagy az „egyház szabályai szerinti megalakulásról” (13.§ (3) bekezdés) van szó. Az egyes egyházak sokszínű, a gyakorlatban is rendkívül nagy jelentőséggel bíró, ám éppen sokféleségük miatt számos jogalkalmazási problémát rejtő szabályai képezhetik a joganyag „különös részét” (ld. 5. rész).

Felmerülhet a kérdés, hogy kell-e, s ha igen hogyan mögöttes jogként alkalmazni a Ptk. jogi személyekről szóló általános szabályait. A Ptk. 1. § és a 28. § (3) alapján az első kérdésre egyértelműen igen a válasz. Más jogszabálynak eltérést enged a Ptk. 29. § (1) a jogi személy *létrejöttének és megszüntetésének feltételei* tekintetében (valamint a 29. § (3) tekintetben, hogy két személy aláírása szükséges-e a jogi személy írásbeli képviselőjéhez, ha azt nem a képviselő látja el, a 30. § (1)-(2) a szervezeti egységek jogi személyisége tekintetében, illetve a szervezeti egység vezetője képviselői minősége tekintetében) – e körben az Lvt. mint speciális szabály irányadó.

Az új Ptk.-nak a jogi személyekre vonatkozó általános szabályai a korábbiaknál lényegesen részletesebbek és pontosabbak lettek volna, ám viszonyuk az Lvt.-hez nem volt megfelelően tisztázva. A 2:42. § (1) a jogi személy típusára irányadó törvénynek eltérést enged *általában*, vagyis a jogi személy típus létesítésére, szervezetére, működésére és megszüntetésére vonatkozóan is. Sajátos helyzetet teremtett volna az, hogy az új törvény nem rendelkezett az egyházakról a jogi személyek alaptípusai között (2:42. § (1) bekezdés - ld. fent az 1.5.3. részt

---

³¹³ Ez az „egyházi jog állami alkalmazásának legfontosabb példája”. SCHANDA 2003. 72.

is), ugyanis ezek közül néhányat (a helyi önkormányzatot, közttestületet, egyesületet és a költségvetési szervet) kiemelt az általános szabályok közül azzal, hogy rájuk a jogi személyek általános szabályai csak akkor alkalmazhatók, ha törvény kifejezetten így rendelkezik. Nem valószínű, hogy lehet racionális indokot találni arra, hogy miért vonatkozzon a Ptk. az egyesületekre csekélyebb mértékben, mint az egyházakra.

4.2. Az egyházak nyilvántartásba vétele

Tárgyunk legtöbbet vitatott részéhez érkeztünk, melyre az Lvt. módosítását célzó javaslatok és elképzelések rendre irányulnak. A bírói gyakorlat is jogfejlesztő és hézagpótló módon nyilvánul meg ezen a téren, melyet az utóbbi évtizedben egyre nagyobb számban közzétett LB határozatok száma jelez. Az ítélezési gyakorlat úgy tűnik, több elemet hasznosított is a 2000–2001-es törvénymódosító javaslatból, illetve az annak kapcsán megjelent irodalomból. A gyakorlat sokat meríthet a társadalmi szervezetek nyilvántartásba vételére vonatkozó, bőségesebb joganyagból is. Ennek egy kisebb része az utaló szabályok következtében az egyházi jogi személyekre is alkalmazandó, más részük analógia alapján alkalmazható. Az analóg jogértelmezésnél ugyanakkor tekintettel kell lenni az egyházak sajátosságaira, ezért minden szabályról csak külön elemzés alapján dönthető el, hogy vonatkoztatható-e azokra.

A legtöbb jogalkalmazási probléma a bejegyzést kérő szervezetek vallásos jellege (ld. 1.4.1.), az Lvt. 13. § (2) szerinti belső jogi személyek jogalanyisága körül, valamint a 22. § szerinti hivatalból történt nyilvántartásba vétel (ld. az 5. részt is) következtében adódik. Gyakran okoz fejtörést a bíróságok számára az is, hogy az egyházi szabályok figyelembe vétele során hol húzódik számukra a határ, amin belül még nem sértik az egyházi autonómiát.

4.2.1. A nyilvántartás kérdései – nyilvánosság, használhatóság, megbízhatóság, adatvédelem, tagnyilvántartás

Az egyházak, illetve egyházi jogi személyek nyilvántartásával, és annak hozzáférhetőségével kapcsolatban számos félreértést szükséges tisztázni. A megyei bíróságokon vezetett jegyzékek nyilvánosságára, illetve a nyilvántartás egyéb technikai kérdéseire az egyházak nyilvántartásának ügyviteli szabályairól szóló 11/1990. (VI. 13.) IM rendelet 4. § folytán alkalmazandó, a társadalmi szervezetek nyilvántartásának ügyviteli szabályairól szóló 6/1989. (VI. 8.) IM rendelet, illetve utóbbi utalásai alapján közvetve az Etv. az irányadó. Szükséges leszögezni azonban, hogy az Etv. (és végrehajtási rendelete)

csupán ebben az ügyviteli körben mögöttes szabálya az Lvt.-nek. Az ügyviteli szabályok összekapcsolása is okozza azonban az egyházaknak a társadalmi szervezetekkel való összekeverését (ld. 1.3.1. pont), amire jó példa az egységes bírósági online adatbázis (ld. 22. lábjegyzet).

Gyakran felvetik, hogy a nyilvántartásból csak igen nehezen lehet megállapítani az országosan bejegyzett egyházak számát.³¹⁴ (Bár megjegyzem, a nyilvántartás elsősorban nyilván nem statisztikai célokat szolgál.) A megyei nyilvántartások az egyházakat, azok Lvt. 13. § (3) szerinti önálló szervezeteit és az egyházak szövetségeit is azonos módon, külön sorszám alatt tartalmazzák. A Legfelsőbb Bíróság Közigazgatási Kollégiuma vezet egy országosan összesített jegyzéket, amely a megyei nyilvántartásokon alapul, és a három jogi személy típust szintén összesítve tartalmazza.³¹⁵ Nyilvánvalóan csak hozzávetőleges lehet az a szám is, amit az Apológia Kutatóközpont az OKM 2007-es kiadványa és az APEH 1%-os felajánlások igénybevételéhez szükséges technikai számai alapján megállapít.³¹⁶ Az on-line bírósági nyilvántartásban egyház vagy egyházi jogi személy típusra keresni nem lehet. Tehát hazánkban ma csupán a megyei nyilvántartások tételes áttekintésével lehetne az egyházak számát pontosan és hitelesen megállapítani (esetleg még az LB jegyzékének áttekintéséből, amely azonban se nem közhiteles, se nem nyilvános, bár felvilágosítást adnak róla.)

A jogbiztonságot nagyban szolgálná, ha a cégjegyzékhez hasonlóan a társadalmi szervezetek, valamint az egyházak nyilvántartásából is országosan központosított módon és elektronikusan is beszerezhető volna hiteles kivonat (Az Lvt. 13. § (2) szerinti szervezeti egységek megismerhetőségének kérdéséről még az 5. részben szólunk.) Ezt egyébként az új Ptk.-nak a jogi személyek nyilvántartásáról általában szóló szabályai meg is követelték volna (2:45. § (2) „A nyilvántartásba – elektronikus úton is – bárki ingyenesen betekinhet, a nyilvántartott adatokról feljegyzést készíthet.”)³¹⁷

Mivel a vallási meggyőződésre vonatkozó adat különleges adat, adatvédelmi szempontból fontos kérdés az egyház alapításában résztvevők és az egyháztagok személyes adatainak kezelésének módja. Az adatvédelmi biztos is foglalkozott már a kérdéssel, rámutatva arra, hogy a társadalmi szervezetekre vonatkozó szabályok, mint mögöttes jog alkalmazása folytán

---

³¹⁴ Ld. a szerzőtől még: Egyházak és egyházi szervezetek képviselete 2005.

³¹⁵ Tévedés ezért, amit a HETEK szerzője állít, hogy az LB jegyzékébe felvett szervezetek száma azonos lenne a Magyarországon nyilvántartásba vett egyházakéval. Ld: SZOBOTA 23.

³¹⁶ www.apologia.hu (2010.09.14.) A Kutatóközpont elemzésének hitelét egyébként nagyban rontják a honlap olyan téves állításai, mi szerint a bejegyeztetés „a helyi önkormányzatoknál folyik”, illetve, hogy az egyházak „a hatóságok felé még az elérhetőségek megváltozását sem kötelesek jelezni” (ld. Lvt. 12. § (2) bekezdés).

³¹⁷ Az alapítványok esetében a 2011. január 1-től hatályos, az alapítványok elektronikus nyilvántartásáról, valamint a nyilvántartásból történő adatszolgáltatásról szóló 2010. évi XVI. törvény már megfelelt ennek a követelménynek.

az alakuló ülés jelenléti íve, valamint a tagnyilvántartás nem nyilvános, azokat zártan kell kezelni, a társadalmi szervezetekével azonos módon (emellett álláspontja alapján a nyilvántartás és a csatolt okiratok egyebekben közérdekű, avagy közérdekből nyilvános adatnak tekinthetők).³¹⁸

A nyilvántartási kérdések tárgyalásánál nem mellőzhető a tagnyilvántartás, illetve ehhez kapcsolódóan a tagság kérdése. Lássuk először is, mi a helyzet *de lege lata*, elsőként, ami az egyháztagság fogalmát illeti. Az egyháztól a jog más személyegyeseítő jogi személyekkel szemben nem követeli meg, hogy nyilvántartott tagsággal rendelkezzen. Az Lvt. csupán alapítókról szól, a „tag” vagy „tagság” szavakat nem is használja, a kapcsolatos kérdéseket tehát teljes egészében az egyházi autonómiájára bízta.³¹⁹ Az egyházak belső szabályrendszere igen nagy változatosságot mutat tekintetben, hogy kit tekintenek a közösség tagjának.³²⁰ A második szempont a tagok nyilvántartása. Az Lvt. (végrehajtási rendelete) nem írja elő, hogy az egyház köteles lenne nyilvántartani tagjait, a nyilvántartást közölni a bírósággal, ahogy azt sem, hogy egyáltalán rendelkezzen szoros értelemben vett „tagsággal”, illetve belső szabályaiban a tagság fogalmáról, pl. annak feltételeiről, az azzal járó jogokról vagy kötelezettségekről. Ilyen jellegű előírást a jogi személyekre általában egyébként az új Ptk. sem tartalmazott volna. Nem értek ezért egyet Szathmáry Bélával abban, hogy „amikor az állam a szervezetet egyházként nyilvántartásba veszi, az egyház belső szabályzatának tartalmaznia kell a tagság nyilvántartására vonatkozó előírásait”, erre a hatályos szabályozásból semmi sem utal.³²¹ Harmadik kérdés, hogy az alapítói létszám az alapítást követően is minimális taglétszámnak tekintendő-e, az egyház törlésére vezető ok-e, ha az alá süllyed a tagok száma? Az Etv. a társadalmi szervezetekre vonatkozóan kifejezetten kimondja ezt.³²² Az Lvt.-ben ilyen szabály nincs, ebből a *contrario* arra lehet következtetni, hogy egyházak esetében a jogalkotó nem is kívánt ilyen törlési okot

---

³¹⁸ 2316/K/2007-3. ügyszám, www.obh.hu (2010.04.23.). Megjegyezném, hogy az ombudsman érvelése, miszerint az egyházakra azért vonatkoznak a közérdekű adatok nyilvánosságára vonatkozó rendelkezések, mivel közfeladatokat is ellátnak, megkérdőjelezhető, vagy legalábbis az egyházak sajátos vallási célján túlmenő közfeladatok körére szűkítendő. (ld. az egyházi feladat, mint közfeladat kapcsán az. 1.5.3. és 3.5. pontnál írtakat is).

³¹⁹ Ennek megfelelően más jogszabályok kizárják az egyház és tagja közötti jogviszonyt a hatályukból. Pl. a közérdekű önkéntes tevékenységről szóló 2005. évi LXXXVIII. törvény 2. § (1) c) pontja értelmében nem terjed ki a törvény hatálya az egyház tagjaként vagy egyházi személyként végzett munkára.

³²⁰ A katolikus, protestáns (evangélikus és református), valamint zsidó felfogásról ld. SZATHMÁRY 2001. Az egyházakon az egyesületekkel ellentétben még az önkéntesség elve sem kérhető számon (vö. LOMNICI 65-70), az egyháztagság nem feltétlenül jogcselekményen, pl. önkéntes csatlakozáson alapul, hanem gyakran tényen pl. születésen, vagy kiskorú gyermek esetén a szülők jogcselekményein stb.

³²¹ SZATHMÁRY 2001 44.

³²² Etv. 16. § (2) bekezdés e) pont: A bíróság az ügyész keresete alapján megállapítja a társadalmi szervezet megszűnését, ha legalább egy éve nem működik vagy tagjainak száma tartósan az e törvény által megkívánt létszám alatt van.

megállapítani. Negyedik szempont, amit ezzel kapcsolatban Ferenczy Rita vet fel, hogy az alapítók aláírásának valódisága nem ellenőrizhető, nem zárható ki, hogy egy személy több egyház alapításában is részt vegyen, szükségesnek tartva, hogy „valamilyen ellenőrzöttebb forma szülessen”, „egy szigorúan bizalmasan kezelt, lakcímmel vagy személyigazolvány számmal kiegészített névsor esetleg alkalmas megoldás lenne.”³²³ Ez a javaslat egyfelől nyitott kapukat dönget, mivel a társadalmi szervezetek nyilvántartásának egyházakra is alkalmazandó, fent hivatkozott ügyviteli szabályai jelenleg is egyértelműen kimondják: a bejegyzési kérelemhez csatolni kell az alakuló ülés jegyzőkönyvét, és annak jelenléti ívét a tagok nevével, lakóhelyével és aláírásával.³²⁴ (Az utaló szabály folytán a társadalmi szervezeteknél megkövetelt kötelező mellékleteket az egyházak bejegyzési kérelmeihez is csatolni kell.) Az alapítók személyazonossága a bíróság által tehát véleményem szerint jelenleg is ellenőrizhető volna.³²⁵ A névsor szigorúan bizalmas, zárt kezelése a már említett adatvédelmi szabály értelmében biztosított.

Mivel az egyházak mindazonáltal jogi formába szerveződő személyösszességek (személyegyesítő jogi személyek), a jelenlegi szabályok mellett is elvárható, hogy rendelkezzenek valamiféle szabállyal, definícióval, fogalommal arra nézve, hogy kit tekintenek „tagjuknak”, adott esetben adott személyről meg kell tudniuk állapítani, hogy hozzájuk „tartozik”-e. De az állami jog sem hiteles (közhiteles) vagy egyéb nyilvántartási, sem szabályozási kötelezettséget nem ró rájuk.

Az is világos, hogy az egyház létszámának jelentősége lehet akkor, amikor a bíróságnak döntenie kell a megszűnés megállapításáról, ha az felhagy a tevékenységével (Lvt. 20. § (3)), még ha az létszám el nem érése önmagában nem is törlési ok. Etekintetben az alapítói száz fős létszám iránymutató lehet, ám véleményem szerint jelenleg idevonatkozó jogszabály hiányában ekkor már elegendő az is, ha az egyház önértelmezése szerinti tagok létszáma eléri ezt a küszöböt, ide lehet számítani pl. kiskorúkat is.

De lege ferenda tisztább jogi helyzetet eredményezne, ha az Lvt. tartalmazna az Etv.-ben foglalthoz hasonló törlési okot. Az egyháztagság fogalmának egységesítése az állami jogban nem lehetséges, ebben egyetértek Szathmáry Bélával.³²⁶ Nem tartom a jövőben szükségesnek azonban megkövetelni azt, hogy az egyházak tagjaikról hiteles (közhiteles) nyilvántartást

---

³²³ FERENCZY 1999. 521.

³²⁴ 6/1989. (VI. 8.) IM rendelet a társadalmi szervezetek nyilvántartásának ügyviteli szabályairól 2. sz. melléklet

³²⁵ Ahogy azt az alapítványok esetében az alapítványok elektronikus nyilvántartásáról, valamint a nyilvántartásból történő adatszolgáltatásról szóló 2010. évi XVI. törvény 3. § (6) elő is írja: „A bíróság a beérkezett kérelemben feltüntetett adatokat a személyi adat- és lakcímnnyilvántartás adataival összevetve ellenőrzi.”

³²⁶ SZATHMÁRY 2001. 44.

vezessenek. Véleményem szerint ezt egyes egyházak esetében nem is lehet kötelezővé tenni, nem is annyira a létszám nagyságrendje, hanem az egyháztagság fogalma miatt.³²⁷ Állami egyházi jogi szempontból elegendő lenne annyit előírni, hogy az egyháznak fennállása alatt tagja kell, hogy legyen (akár csak a sajátos egyházi felfogás szerinti értelemben) legalább az alapításkor megkövetelt számú és jellemzőkkel (ld. következő pont) rendelkező személy. E követelmény teljesítésének ellenőrzése pedig amúgy sem pusztán nyilvántartás kérdése.

Annak a felvetésnek a megítéléséhez, hogy „nem készítene felméréseket arról, hogy egy ember hány ilyen alapító okiratot, alakuló ülési jelenléti ívet látott el kézjegyével”³²⁸ először azt a kérdést kell megválaszolni, hogy egy személy szükségszerűen csupán egy egyház alapítója lehet-e. Jelenleg ilyen jogszabályi megkötés nincs, ezért ez nem is volna számonkérhető, azonban elméletileg nyilvánvalóan ez volna a helyes. A vallási-egyházi hovatartozás ugyanis jellegéből fakadóan választást, elköteleződést is jelent, történelmileg, szociológiailag, az egyházak többségének önértelmezése szerint sincs helye a „többes vallású” minőségnek. Az ennek kizárására vonatkozó esetleges jogszabálymódosítás előkészítése során azonban vizsgálni kellene azt, hogy létezik pl. olyan egyház, amelynek a tagszervezete maga is nyilvántartásba vett egyház,³²⁹ vagyis tagsági, alapítói összetételükben jelenleg átfedés lehet.

A társadalombiztosítási jogszabályok használják a „szerzetesrend tagja” kifejezést.³³⁰ Ezalatt az Lvt. 13. § (3) bekezdési szerinti önálló szervezetekhez tartozó egyházi szolgálati viszonyban álló egyházi személyek értendők. A tekintetben, hogy melyek minősülnek a szervezetek közül „szerzetesrendnek”, és arra nézve, hogy ki tekinthető tagjának, az egyház önértelmezése irányadó.

A gyakorlatban gyakran előfordul, hogy a képviseleti jog igazolásánál (pl. bankszámlanyitás, stb.) az egyházi jogi személyektől (és a társadalmi szervezetektől) a cégekhez hasonlóan hiteles aláírási nyilatkozat (a közjegyzői aláírás-hitelesítéssel ellátott címpéldány), vagy ügyvéd által ellenjegyzett aláírás minta csatolását kérik. A 6/1989. IMr. – a cégtörvénnyel ellentétben – nem követeli meg a nyilvántartásba vétel során aláírási címpéldány vagy -minta mellékként történő csatolását, ez a közhiteles nyilvántartásnak nem része, a képviselő nem köteles általában a bejelentett módon jegyezni a szervezetet. Ezért, bár akadálya nincs annak, hogy közjegyző vagy ügyvéd az egyházi jogi személy

---

³²⁷ Olyan lenne ez például, mint a Magyar Államtól megkövetelni, hogy tartsa hitelesen nyilván a *ius sanguinis* elv alapján magyar állampolgárnak tekinthető személyeket.

³²⁸ FERENCZY 1999. 521.

³²⁹ Pl. MAZSIHISZ - Magyarországi Autonóm Orthodox Izraelita Hitközség

³³⁰ 1997. LXXXI. 38. § (1) b), 1997. LXXX. 5. § (1) h)

számára ilyen készítsen – és a gyakorlatban erre gyakran sor is kerül – ahhoz ilyen többletjoghatás nem fűződik, ezért ilyen okirat csatolását nincs értelme megkövetelni. Csupán a közjegyzői aláírás-hitelesítés jelent annyival többet, hogy a közjegyző közhitelesen tanúsítja, hogy előtte a képviselő a szervezet nevében aláírt (az aláírás módjára tett képviselői nyilatkozat ettől még nem válik kötelező erejűvé).³³¹

4.2.2. Alapítási feltételek

4.2.2.1. Alapítók

Egyházat legalább száz természetes személy alapíthat (Lvt. 9. § (1) a) pont), a törvény nem állapít meg korlátot sem a nagykorúság, sem az állampolgárság tekintetében.

Egyháztag csak magánszemély lehet, tehát a társadalmi szervezetekkel ellentétben jogi személy nem, hiszen itt az egyházalapításhoz való egyéni alapjog érvényesüléséről van szó. A jogi személyiséggel bíró vallási közösségek számára megfelelő közös szervezeti forma az egyházak szövetsége lehet, illetve lehet ilyen maga az egyház is, amennyiben az önálló képviseleti szervvel rendelkező szervezeti egységekből áll. Az alapítóknak egyidejűleg, együttesen és egybehangzóan kell dönteni az alapításról (BH 1994.696).

Ami a kiskorúak egyházakban és egyházalapításban történő részvételét illeti, csábítónak tűnik a társadalmi szervezetekre vonatkozó, KGD 1994.141 számon közzétett döntés analóg módon történő alkalmazása, melynek értelmében törvényi tilalom hiányában, illetve a nemzetközi gyermekjogi szabályok értelmében a korlátozottan cselekvőképes fiatakorúak is alapíthatnak egyesületet, ha az Etv. 8. § (1) bekezdésében meghatározott feltételeknek megfelelő ügyintéző és képviseleti szervet választanak tagjaik közül. Azonban az LB érvelése „az életkori sajátosságaiknak megfelelő egyesületekre”, illetve „életkori sajátosságoknak megfelelő célokra” vonatkozik. Az egyházak esetében, kivált, ha elfogadjuk, hogy a vallás az emberi személyiség egészét át fogja (ld. 1.4.1. pont), nehezen volna elképzelhető ilyen részleges,

---

³³¹ Megjegyzem a pénzforgalmi szolgáltatásról nyújtásáról szóló 2009. évi LXXXV. törvénynek (a 3. § (3) bekezdés értelmében kógens rendelkezései) alapján a képviseletre jogosult bejelentési, illetve rendelkezési jogosultságát abban az esetben gyakorolhatja, ha a megválasztását (kinevezését), valamint aláírását - a szervezet jogi formájára vonatkozó sajátosságok figyelembevételével - hitelt érdemlő módon (pl. illetékes cégbíróóság által érkeztetett bejegyzési vagy változásbejegyzési kérelemmel és aláírási címpéldánnyal) igazolja (20. § (2) bekezdés) Véleményem szerint ebből nem következik, hogy egyházi jogi személy esetében is kötelező lenne aláírási címpéldányt csatolni – az annak jogi formájára vonatkozó sajátosságok miatt.

életkori szempontból korlátozó cél.³³² Ezért – számos külföldi példához hasonlóan – célszerű volna a nagykorúságot az alapítói minőség feltételéül szabni. Más kérdés, hogy a kiskorúak számára is biztosítani kell a vallási közösségekben való részvétel lehetőségét, tekintettel a vallásszabadságból fakadó jogaikra.³³³

4.2.2.2. Szervezet

Az Lvt. nem tartalmaz az Etv. 8. § (1) bekezdésében foglaltakhoz hasonló, az ügyintéző és képvisleti szervek tagjára vonatkozó állampolgársági vagy közbizalmi korlátozásokat sem, a szervezeti autonómiát (az indoklás alapján) tudatosan nagyon széleskörűen biztosítva. A közügyek gyakorlásától eltiltottak kizárásának mellőzése az egyházak esetében szintén abba az irányba mutat, hogy a jogalkotó az egyházak szervezetét és működését az állami szférától minél inkább el kívánta választani, azzal, hogy azok alapítását nem tekinti „közügynek”. Az egyébként számos európai jogrendszerből ismert állampolgársági korlátozás hiányában (akár teljes egészében) külföldi állampolgárok által alapított, pl. külföldiek (külföldi származásúak) vallásgyakorlásának keretét adó egyház is nyilvántartásba vehető hazánkban³³⁴ – függetlenül attól, hogy az a belső egyházi szabályok értelmében egy nemzetek feletti (világ-) egyház részének, tagegyházának tekinti-e magát vagy sem.

Az Lvt. hiányosságának tekinthető, hogy nem tartalmaz arra nézve előírást, hogy több képviselő esetén az egyházi jogi személy képviselet módját – vagyis hogy a képvisleti jog együttes vagy önálló-e – az alapszabályban/belső szabályban meg kell-e határozni, illetve nem követeli meg annak a nyilvántartásban való bejegyzését. Ez a hiányosság komoly jogalkalmazási gondokat okozhat, ezért azt egy jövőbeli törvénymódosítás során feltétlenül pótolni szükséges

---

³³² Esetleg talán csak akkor, ha az a vallási tartalomtól fakad, bár véleményem szerint kérdéses, hogy pl. a „fiatalok vallása” – esetleg a felnőttekre, idősekre, netalán csupán a szegényekre, gazdagokra, fehérekre, feketékre, vagy más társadalmi csoportokra korlátozódó tanok tekinthetők-e vallásnak. A vallás és a társadalmi (pl. faji, nemzetiségi) identitás összefüggésének elemzése mindazonáltal meghaladja e dolgozat kereteit.

³³³ A család világnézeti integritásának és a gyermekek vallásszabadsággal kapcsolatos jogainak kérdéséről ld. SCHANDA 2003. 34-35. a

³³⁴ Vannak is ilyenek pl. a Koreaiak Magyarországi és Közép-Európai Keresztény Gyülekezete, Magyarországi Kínai Chanbuddhista Egyház, Magyarországi Keresztény Kínai-nyelvű Egyház, Magyarországi Kopt Ortodox Egyház, Szent Margit Anglikán/Episzkopális Egyház. Sajátosak ilyen szempontból a határon túli (vagy onnan származó magyarok közösségei: pl. Erdélyi Gyülekezet. A külföldi állampolgároknak a magyar állam ellenőrzése alól messzemenően kivont hazai szerveződései nyilvánvalóan jelenthetnek bizonyos, az Lvt. elfogadása idején még bizonyára kevésbé fenyegetőnek tűnő nemzetbiztonsági kockázatot. Az NBH évkönyvei erre jelenleg nem utalnak, egy esetleges törvénymódosítás előkészítése során a kérdést mindazonáltal vizsgálni kellene.

Sajátos különbséget tesz az Lvt. hatálybalépésekor hivatalból bejegyzett és az azt követően benyújtott kérelmek alapján nyilvántartásba vett egyházak között a 9. § (1) b)-c) pontja – a különbségtételt az AB határozatában elemezte, de nem kifogásolta.³³⁵ Utóbbiaknak ugyanis alapszabályt kell elfogadniuk és csatolniuk a bejegyzési kérelemhez. Előbbiek esetében a jogalkalmazónak kell döntenie arról, hogy adott esetben pl. a 13. § (2) alkalmazása során mit tekint „alapszabálynak” (pontosabban a 9. § (2) bekezdés megfelelően „alapszabályának vagy belső törvényének, szabályának”). Erre vonatkozóan nyilvánvalóan csak az egyház önértelmezése lehet az irányadó, vagyis magának a közösségnek kell megjelölni, hogy saját belső szabályai, törvényei, joga stb. közül minnek a figyelembevételét kéri. Sajátos problémát vethet fel, ha adott kérdésre az egyháznak nincs is írott szabálya, esetleg szokásrendje vagy gyakorlata sem, az állami jogalkalmazó³³⁶ mindenesetre ilyenkor is csupán az egyházi képviselő nyilatkozatára támaszkodhat. A kérelemre nyilvántartásba vett egyházak esetében továbbá a törvény az alapszabály „elfogadásáról”, illetve az „ügyintéző és képviseleti szervek megválasztásáról” szól. Vagyis dacára annak, hogy a demokrácia követelménye nem köti az egyházakat, az alapítás a törvény értelmében mégsem történhet másként, mint többségi választás, szavazás útján. Úgy tűnik, hogy a jogalkotó az alapítás körében az egyházaknál is megkövetelt egy bizonyos demokratikus eljárási „minimumot”. Az sem elhanyagolható szempont, hogy az Lvt. „ügyintéző és képviseleti szervek”-ről szól, az Etv.-vel azonos módon. A társadalmi szervezetekkel szemben az egyházak esetében célszerű ezeket a szabályokat rugalmasabban értelmezni, mind a választás, szavazás mikéntjét, mind az egyház szerveit tekintve. Előbbire vonatkozóan véleményem szerint elegendőnek kellene tekinteni bármiféle olyan eljárást, amelynek során az alapítók többségének akarata megnyilvánul, utóbbi esetben pedig az egyházat az állammal szemben képviselő szerv vagy tisztviselő(k), és egy ügyintéző szerv megjelölését

A hivatalból és a kérelemre nyilvántartásba vett egyházak közötti megkülönböztetés legalábbis részben mégis látszólagos, mivel az 1990. előtt elismert vallásfelekezeteknek is kellett a 1895. évi XLIII. törvénycikk értelmében szervezeti szabályzatot alkotniuk, és korábbi jogunk sokkal több megkötést tartalmazott a szervezetalakítást illetően. A bevett felekezeteknek pedig történelmileg kialakult szabály- és szervezetrendszerük van. Az már nehezebb kérdés, hogy mivel támasztható alá, hogy a kérelemre bejegyzett egyházak létesítésénél választási eljárást követel meg a törvény. Véleményem szerint a jogalkotó nem is

---

³³⁵ 8/1993. (II. 27.) AB határozat; SCHANDA 2003. 88f.

³³⁶ Ez nem csupán a nyilvántartásba vevő bíróság, hanem minden olyan jogalkalmazó is, amelynek a 13. § (2) szerinti belső jogalanyiség kérdésében állást kell foglalnia.

szabályozhat másképp, mivel az egyházalapítás közösségi ügy, nem például alapítói döntés kérdése (mint az alapítványok, vagy az egyszemélyes társaságok esetében). A közösségi akaratképzéssel összefüggésben egy jogállamban pedig csak demokratikus eljárások írhatók elő. A hivatalból bejegyzett egyházak jogalanyisága történeti jellegű, illetve a jogállamot megelőző időkre vezethető vissza, ezért elfogadható, hogy velük szemben ilyen követelmény nincs.

Ami az egyházak szervezetalakítását illeti, az Lvt. néhány megkötést tartalmaz: az egyháznak rendelkeznie kell szervezeti felépítéssel (9. § (2) a) pont). Ez álláspontom szerint azt jelenti, hogy a törvény megköveteli a szervezettség, strukturáltság bizonyos minimumát. A 9. § (1) c) pontra („ügyintéző és képviseleti szervek”) is figyelemmel úgy tűnik, az egyháznak a képviselő(kö)n és az alapítók összességén túlmenően legalább egy további ügyintéző, döntéshozó, irányító stb. szervvel rendelkezni kell. A 9. § (2) b) pont szerint a 13. § (2) bekezdéssel összhangban az alapszabályban fel kell tüntetni, ha „valamely szervezeti egysége jogi személy, ennek megnevezését.” Az Lvt. nem egyértelmű abból a szempontból, hogy ezeket a szervezeti egységeket tételesen fel kell-e sorolni, vagy elegendő típus szerint megnevezni. A törvény szó szerinti értelmezése előbbi irányba mutat („valamely ... ennek”), a gyakorlatban mindkét megoldást alkalmazzák,³³⁷ anélkül, hogy kialakult szempontrendszer volna arra, hogy mikor, melyiket. Egy esetleges törvénymódosítás esetén célszerű volna pontosítani ezt az előírást, figyelembe véve az egyházak nagyságrendileg eltérő méretét és struktúráját (ld. a 4.3.1. pontot is).

Az ügyintéző és képviseleti szerv megbízatásának szabályozásában az egyházak teljes szabadságot élveznek, az egyesületekkel szemben nem kell az alapszabályban meghatározni a megbízatás időtartamát (az szólhat akár élethosszig), nem kell részletezni hatás- és feladatköröket. Annak megjelölése azonban a törvény értelmében szükséges, hogy az ügyintéző és képviseleti szervnek mi az összetétele, bár az alapszabálynak ez nem kötelező eleme.³³⁸

---

³³⁷ SCHANDA 2003. 87.

³³⁸ Újabb jogunk az egyházi ügyintéző és képviseleti szervben való részvételnek jelentőséget tulajdonít a közpénzek felhasználása körében (mint bizonyos eljárásokból való kizáró ok). Az ugyanitt használt egyházi „vezető tisztségviselő” kifejezés tartalma viszont teljesen bizonytalan. 2007. CLXXXI. 6. § (1) e), 8. § (1) e), 2009. CLXIII 10. § (8).

4.2.3. Név és névvédelem

Az egyházak számára a névvédelmet az Lvt. 9. § (3) névkizárólagosságra vonatkozó bekezdése: „Az egyház elnevezése már nyilvántartásba vett egyház elnevezésével nem lehet azonos vagy összetéveszthető”, valamint a Ptk. biztosítja. A bírósági jogértelmezés ebben a körben általában kiterjesztő. A névvalódiságnak elvének megfelelően megköveteli az egyházi hozzájárulást a társadalmi szervezetek egyházra utaló névválasztásához.³³⁹ Az LB által kidolgozott elvek nyilvánvalóan nemcsak az egyesületek, hanem egyéb más jogi személy típusok (pl. alapítványok) esetében is irányadók.³⁴⁰ Az ítélkezési gyakorlat ugyanakkor nem követeli meg a hozzájárulást akkor, ha a másik jogi személy célja nem az egyház hiteléleti körébe tartozó tevékenység végzésére, hanem pl. egyházi tulajdonú épület fenntartására, állagmegóvására irányul.³⁴¹

Az Lvt. fenti rendelkezése szó szerint csupán a nyilvántartásba vett egyházakra vonatkozik, a többi egyházi jogi személy típus közül csak az egyházak szövetségére. Ugyanis a 13. § (2)-(3) bekezdések szerinti jogi személyekkel összefüggésben a törvény a nyilvántartásba vételre egyebekben (csak) a 12. § (1)-(2) bekezdésében foglaltakat rendeli megfelelően alkalmazni, az egyházak szövetségére azonban az egyházakra vonatkozó szabályokat általában. Nyilvánvalóan helyesebb volna a törvényben az egyházak jogi személyiségű szervezeti egységeire és önálló szerveire is kiterjeszteni a névvédelmi szabályt. Ennek szükségessége különösen akkor mutatkozik meg, amikor egyházszakadás (akár jogi értelemben vett szétválással, akár új egyház alapításával) történik. Az Fővárosi Ítéltábla gyakorlata a törvénynek ilyen szempontból való kiterjesztő értelmezése irányába mutat, egy lépéssel azonban talán már túl is lépett az Lvt. szabályain. A bíróság 2.Pf.21.128/2009/4. sz. részítéletével megállapította, hogy az egyházként nyilvántartásba vett Budapesti Unitárius Egyházközség megsértette a Magyar Unitárius Egyház névhasználat védelméhez fűződő jogait, és eltiltotta a további jogsértéstől.³⁴² Az előbbi egyház neve ugyanis megegyezett Magyar Unitárius Egyház legnagyobb, budapesti szervezeti egységének (egyházközségének) nevével. A határozat kapcsán problematikus azonban, hogy a Magyar Unitárius Egyház

---

³³⁹ BH 1993.258. Ld. SCHANDA 2003. 86., SCHANDA 2005. 86.

³⁴⁰ Katolikus vonatkozásban a Magyar Katolikus Püspöki Konferencia 1991. december 18-i határozata az alapítványokra is vonatkozik, miszerint mindazok az alapítványok, amelyeket a katolikus egyházi szervezetek vagy az egyházi személyek hoznak létre és azok, amelyek bármely formában katolikus egyházi célokat szolgálnak, még ha világi személyek hozzák is létre azt, csak a területileg illetékes egyházi főhatóság jóváhagyásával nyújthatók be bírósági bejegyzésre.

³⁴¹ KGD2002. 121 A katolikus templom és kápolna fenntartására, karbantartására létrehozott alapítványhoz nem szükséges egyházi hozzájárulás („Gy. Katolikus Templom és Kápolna Alapítvány”)

³⁴² Az egyház a továbbiakban Duna-Tisza Menti Unitárius Szórványegyházközség néven folytathatta működését.

érintett egyházközsége nem rendelkezik jogi személyiséggel az egyház belső joga alapján. Vagyis az ítélet az egyházat megillető névvédelmet kiterjesztette a jogi személyiséggel nem rendelkező szervezeti egységekre is, amely értelmezés nyilvánvalóan parttalanná tágítaná a szabályozást. Véleményem szerint, ha egy egyház valamely szervezeti egysége számára biztosítani kívánja az Lvt. és a polgári jog szerinti névvédelmet, akkor fel kell ruházni azt jogi személyiséggel.

A névvédelem körében felmerül a kérdés, hogy melyek azok szavak, kifejezések, amelyek „védettek”. A névvalódiság elvéből fakadóan a névnek a megjelölt szervezet jellegét kell tükröznie. A magyar jogban azonban nincs olyan, egyes külföldi jogokban ismert korlátozás, hogy egy adott hitvallásra csak egy egyház alapítható. A törvény az „azonos”, illetve „összetéveszhető” fogalmakkal szemben biztosít védelmet, ezek körülhatárolása nem minden esetben könnyű. Nyilván egyszerű a kérdés, ha a két összehasonlított elnevezés szó szerint megegyezik, mint a fent idézett döntésben. A bírósági gyakorlat ezenkívül kizárólagosan a Magyar Katolikus Egyházra vonatkozóan tekinti a „katolikus” kifejezést (ez kiterjesztendő egyébként a „római katolikus” és a „görög katolikus” megjelölésekre is), és egyértelműnek tűnik a helyzet pl. a „református”, az „evangélikus” és „baptista”³⁴³ fogalmak esetében.

Ahol azonban már több egyház is „osztózik” egy-egy megjelölésen (ilyen „történelmi” egyházak is vannak, pl. „ortodox”, „zsidó”, „izraelita”, „unitárius”, illetve ilyen az „iszlám-muszlim-muzulmán”, „adventista”, „methodista”, „hindu”, „pünkösdi” jelző) a helyzet bonyolultabb. Az egyháztól eltérő jogi személy típusok alapítása esetén ilyenkor előfordulhat, hogy akár több jogosulttól is be kellene szerezni hozzájáruló nyilatkozatot – ezt legalábbis meg kellene kísérelni, ha a jogosultak száma nem nagy. Ha csak egyházakról, egyházi jogi személyekről van szó, a név kérdésében való döntés is különösen egyházzsakadáskor lehet fontos. A helyes álláspont ilyenkor véleményem szerint az, hogy a kiváló közösség (vagy a különvált közösségek) elnevezésének a korábban egységes egyháztól különböznie kell, legalább egy utalással.³⁴⁴ Nem tekinthetők „védett” kifejezésnek pl. a „keresztény”³⁴⁵, „keresztyn”, (ideértve a Jézus Krisztus nevére való utalásokat is), „evangéliumi”, „ökumenikus”, „protestáns”, melyek voltaképp gyűjtőfogalmak. Bizonyos

---

³⁴³ A Magyarországi Baptista Egyház a „baptista” elnevezésre vonatkozó kizárólagosan igényén a nyilvántartó bíróságnak írásban bejelentette (ld. Főv.B. 6.Pk.63.364/3. sz. irat). Úgy tűnik, ezt az igénye mindeközéig nem is sérült, legalábbis ami az egyházakat illeti, hiszen más egyház nevében nem hordozza a kifejezést. Megjegyzem, aligha indokolható, hogy ha a „baptista” megjelölés kizárólagos, akkor az „unitárius” pl. miért nem az (ld. a fent elemzett jogesetet).

³⁴⁴ Itt is alkalmazható a társadalmi szervezetekre irányadó jogértelmezés: „Nincs akadálya annak, hogy különböző társadalmi szervezetek elnevezésében azonos szavak szerepeljenek, ha a név egyediesítésre alkalmas és kizárja az összetévesztés lehetőségét.” LB Kpkf.I.25.727/1993 idézi: LOMNICI 167.

³⁴⁵ SCHANDA 2005 86. – utal ugyancsak a szentek neveire, amelyek szintén nem „védettek.”

kifejezések a nevükben azokat hordozó közösségek nagy száma miatt szintén ide sorolhatók pl.: „buddhista”.

A társadalmi szervezetek és más jogi személyek nevei esetében a gyakorlat, illetve külön jogszabályok is követelményeket támasztanak a névszabatosság, vagyis a név magyar nyelven, magyar helyesírás szabályai szerinti, rövidítésmentes írásmódja, illetve a jogi személy típus feltüntetése tekintetében. Az Lvt. ilyen szabályokat nem tartalmaz, a nyilvántartásba vett egyházak nevei gyakran tartalmaznak idegen szavakat, rövidítéseket, és sem az egyház, sem az Lvt. által azzal azonos értelemben használt megjelölések valamelyike sem feltétlenül része a neveknek. (Gyakori pl. a „gyülekezet”, „közösség”, „hitközség”, „egyházközség” megjelölés.) Az új Ptk. a jogi személyekre általában kiterjesztette a névszabatossági követelményeket.³⁴⁶ E szabályoknak az egyházi jogi személyekre történő alkalmazandósága a fentebb jelzett okok miatt szintén legalább kérdéses. Az Lvt.-ben mindenesetre fontos volna a kérdéstről rendelkezni.

Rövidített név nyilvántartásba vételéről az Lvt. és a végrehajtási rendeletek hallgatnak. Egyes egyházak esetében a nyilvántartás tartalmaz ilyet.³⁴⁷ Itt is irányadó a közhiteles nyilvántartásokra általában vonatkozó elv, hogy a nyilvántartásba csak a törvény által megjelölt adatokat lehet (és egyben kell) felvenni. Célszerű volna a rövidített név bejegyzésének szabályairól ezért a törvényben rendelkezni (pl. a cégekhez hasonlóan olyan módon, hogy a jogi forma a rövidített névből is kitűnjön.)

A Fővárosi Bíróság az egyházak nyilvántartásba vételekor a fővárosra utaló megnevezés bejegyzéséhez kéri a Fővárosi Közgyűlés névhasználati engedélyét a „Budapest” név felvételéről és használatáról szóló 59/1994. Főv. Kgy. rendelet előírásai szerint.³⁴⁸ (Ilyen rendeletei más helyi önkormányzatoknak is vannak.) A rendelet általában minden jogi személyre vonatkozik, a névhasználatot csak fővárosi székhelyű szervezetek kérhetik, és az engedély kiadása széles körben megtagadható (pl. „egyéb, különösen indokolt esetben.” 5. § c) pont). Véleményem szerint az egyházi szervezeti autonómiát sértené, ha a rendelet alapján egyébként jogszerűen működő budapesti székhelyű egyházi jogi személytől megtagadnák a

---

³⁴⁶ 2:43. § (2) A jogi személy típusára vonatkozó elnevezést a jogi személy nevében fel kell tüntetni.

(3) A jogi személy nevében – ha törvény eltérően nem rendelkezik – a jogi személy típusát, ha pedig a név a jogi személy tevékenységét is tartalmazza, akkor a tevékenységet is magyar nyelven, a magyar helyesírás követelményeinek megfelelően kell feltüntetni.

³⁴⁷ A baptista egyház kifejezett ezirányú kérelmére került bejegyzésre (ld. Főv. B. 7. Pk. 63.363/1990/16. sz. irat). Mivel a rövidített név önálló nyilvántartásba vételére a Fővárosi Bíróság szerint nincs lehetőség, de – iránymutatása szerint - a rövidítésnek a teljes név mellett zárójelben történő feltüntetésére igen, ez utóbbi módon, nem külön rovatba, hanem a teljes név részeként jegyezték be. Így most a szervezet „neve”: „Magyarországi Baptista Egyház (rövidítve: MBE).”

³⁴⁸ Ld: a Budapesti Görög Alapítású Magyar Orthodox Egyházközség idézett ügyét.

névhasználatot, akár még a szabály alkotmányellenessége is felmerülhet. Helyesebb volna ezért az ilyen tárgyú önkormányzati rendeletekben az egyházi jogi személyekre különös, megengedőbb jellegű szabályt alkotni.

4.2.4. Eljárási kérdések

A nyilvántartásba vételi eljárásról az Lvt. 10-12. §-i rendelkeznek röviden, a törvény nem utal kifejezetten a Pp.-re, csupán a 105/1952. (XII. 28.) MT rendelet 13. § (3) bekezdése értelmében kell erre a nemperes eljárásra is a Polgári perrendtartás szabályait megfelelően alkalmazni.

Az eljárással kapcsolatban sokszor elhangzott már, hogy az szinte teljes egészében formális, a bírósági gyakorlat alapján azonban ezt a képet valójában árnyalni kell. A nyilvántartásba vételi kérelemhez az „elfogadott alapszabályt”, a 9. § (1) bekezdésének *d*) pontja szerinti (8. § mindkét bekezdésére vonatkozó), valamint a képviselők személyére vonatkozó nyilatkozatot kell csatolni. Megemlítendő, hogy a képviselők nevét ennek értelmében nem kell az alapszabálynak tartalmaznia – az új Ptk. általános szabályai szerint viszont igen. Az Lvt.-nek megtagadási okokra vonatkozó 11. § első fordulata tartalmi jellegű: kizárja az egyház 8. § szerinti törvényi fogalmának nem megfelelő kérelmezőket. A második fordulat utal a bejegyzési feltételek be nem tartására, vagyis a formai okokra. Kérdés, hogy a 8. § szerinti követelmények tekintetében a bíróság hagyatkozhat-e csupán a kérelmező nyilatkozatára, vagy végezhet-e, és ha igen, milyen körben érdemi vizsgálatot. A törvény 11-12. §-hoz fűzött indoklás utóbbi értelmezést látszik alátámasztani.³⁴⁹ Ebbe az irányba mutat az újabb ítélkezési gyakorlat is. Egy eseti döntés szerint a bíróságnak vizsgálnia kell a kérelmező hitvallásának lényegét, szertartásrendjét, valamint szervezeti rendjét is.³⁵⁰ Az LB itt is meglehetősen progresszív módon ítélkezett, tekintettel arra, hogy az Lvt. indoklása a hitvallás tekintetében szinte szó szerint ezzel ellentétesen fogalmaz.³⁵¹ A határozat értelmében az alapszabálynak, vagy ennek hiányában a kérelmező nyilatkozatának tartalmaznia kell azokat az elemeket, amelyek alapján a bíróság megítélheti, hogy fennáll-e a vallásos jelleg. A közzétett további bírósági határozatokból az is kitűnik, hogy a bíróság mérlegelheti: a megjelölt cél valójában

³⁴⁹ A Javaslat alapján az egyház nyilvántartásba vételét csak akkor lehet megtagadni, ha a létrehozott szervezet nem tekinthető egyháznak, vagyis azt nem az azonos hitelveket követők hozták létre a közös vallásgyakorlatuk céljából, valamint, ha az egyház vallási tevékenysége alkotmányellenes, vagy törvénybe ütköző, végül, ha az alapítók nem tettek eleget az alapítással kapcsolatban előírásoknak.

³⁵⁰ KGD1998. 136 (ld. fent az 1.4.1. pontot is)

³⁵¹ „A bíróság az egyház hitelveit nem vizsgálja, csupán arról kíván megbizonyosodni - az alapítók ilyen tartalmú nyilatkozata alapján -, hogy vallási közösséget kívánnak létrehozni, és a közösség tervezett tevékenysége törvénybe nem ütközik.”

vallásosnak vagy másnak (pl. gazdaságának³⁵² vagy csupán „mágikus tevékenységnek”³⁵³ – ld. az 1.4.1. pontot is) tekinthető-e. E tekintetben az újabb döntések a 2000-2001-es törvényjavaslat vallási célra vonatkozó szabályainak hatását tükrözik.

A 12. § (2) bekezdése értelmében az alapszabálynak az egyház nevére, székhelyére, szervezeti felépítésére, az egyház jogi személyiségű szervezeti egységeire vonatkozó változásait, valamint a képviselő(k) személyében beálló változást kell a bíróságnak bejelenteni, vagyis nem általában valamennyi alapszabály-változást. Kérdés, hogy ezt a szabályt hogyan kell értelmezni a hivatalból bejegyzett egyházak esetében. Esetükben is nyilván csak ezeket a változásokat kell jelezni, vagyis ha pl. egy szervezeti egység (egység típus) a belső szabályok alapján elveszítette jogi személyiségét, vagy megszerezte azt, vagy ha módosulnak az egyház adatai. Véleményem szerint hibás, hogy a 12. § (2) általában megköveteli az (amúgy is bizonytalan jelentésű) szervezeti felépítésre vonatkozó módosulások bejelentését is mivel ideérthető volna bármilyen szervezeti átalakítás, szerv, szervezeti egység, intézmény, tisztség stb. létesítése, megszüntetése, ami különösen a nagy egyházak esetében értelmezhetetlen és alkalmazhatatlan.

Az egyház nyilvántartásba vételére vonatkozó bejelentést a képviselőre jogosult személy nyújthatja be (10. § (1) bekezdés) – ez vonatkozik a változásbejegyzési kérelemre is (a törlési kérelemre azonban nem, mert a 20. § (1) a „magyarországi legfőbb szervről” szól – ld. később). Az ítélkezési gyakorlatban az egyházakra is alkalmazzák a társadalmi szervezetekre vonatkozóan kidolgozott³⁵⁴ elveket, miszerint ennek alapján a bíróságnak vizsgálnia kell, hogy a változást az arra jogosult személy jelentette-e be, és az arra hatáskörrel rendelkező szerv határozta-e el.³⁵⁵ Adott esetben pl. hogy megvolt-e – az alapszabály és a belső egyházi szabályok ilyen rendelkezése szerint – a változást megalapozó, megfelelő szerv, testület által hozott határozat, döntés. A bíróság pusztán formális vizsgálatot végezhet, ami annak megállapítására irányul, hogy a nyilatkozat az arra jogosulttól származik-e – ez, ellentétben Ferenczy Rita véleményével,³⁵⁶ az eljárás nemperes jellegéből következik, és nem az egyházi autonómiából. A nyilvántartási eljárásban nem vizsgálhatók a határozat meghozatalának körülményei, annak tartalmi valósága, megfelelősége,³⁵⁷ nem bírálható el ezzel kapcsolatos jogvita. A vizsgálat köre ennyiben a társadalmi szervezetek nyilvántartásba vételi eljárásához hasonló. Annyiban viszont más a helyzet, hogy itt az alkalmazandó egyházi szabály nem

---

³⁵² EBH1999. 159

³⁵³ KGD1999. 211

³⁵⁴ LB Kny.III. 27.617/1995. idézi: LOMNICI 121., illetve ld. a LB KK. 1. sz. állásfoglalást is.

³⁵⁵ BH1997. 367.

³⁵⁶ FERENCZY 1999 523.

³⁵⁷ A társadalmi szervezetekre: LB Kny.III.26.938/1995. idézi: LOMNICI 124.

feltétlenül kell, hogy formalizált, ellenőrizhető döntéshozatali eljárást írjon elő, nem biztos, hogy minden esetben van határozat, döntés, illetékes szerv, stb..

A társadalmi szervezetekkel ellentétben azonban a bíróság az egyházi autonómiából fakadóan még peres (kontradiktórius) eljárásban sem dönthet a változást megalapozó egyházi határozat jogszerűsége tárgyában, vagy pl. az egyház és szervezeti egysége között e kérdésben kialakult jogvitáról (15. § (2) bekezdés).

4.3. Az egyházi jogi személy típusokkal kapcsolatos kérdések

4.3.1. Egyház önálló képviseleti szervvel rendelkező szervezeti egységei

E jogi személy típus jogalanyiségával kapcsolatban van a gyakorlatban a legtöbb probléma, melyek az alapszabályban történő megnevezés, a képviselet, a névviselés kérdéseire, az adatok megismerhetőségére vonatkoznak. Az itt tapasztalható jogbizonytalanság azért is adhat okot aggodalomra, mert jogi személyek igen nagy számát érinti.

Az Lvt. nem definiálja, csupán példákat (szervezet, intézmény, egyházközség stb.) említ arra nézve, hogy mik lehetnek az egyházak szervezeti egységei. A törvényi példák alapján, illetve a gyakorlatban is ezek bármiféle egyházi szervek, testületek, szervezetek, intézmények, részegységek lehetnek, nem csak a szűkebb értelemben vett vallásgyakorlás szervezeti keretei, pl. helyi közösségek, csoportok. A 13. § (3) bekezdés szerinti szervezetekkel ellentétben sem „önállóságuk”, sem vallásos céljuk nem követelmény, tartozhatnak tehát ide akár technika, gazdasági, műszaki stb. háttérintézmények is.

Amint arról a 4.2.2.2. pontban már szó esett, a hivatalból nyilvántartásba vett egyházaknál az alapszabály helyett a belső szabályok (egyházi jog, szabályzatok stb.) rendelkezhetnek a szervezeti egységek jogi személyiségéről. Jogi személynek mindazonáltal álláspontom szerint a szervezeti egység csak akkor tekinthető, ha ezt a bírósággal közölték, vagyis ha erre a nyilvántartásban (illetve az okirati mellékletekben) adat van. Formai megkötés nincs, a közlés történhet egy csatolt szabályzat, egyéb egyházi jogforrás formájában, külön nyilatkozattal, lényeg, hogy az tartalmazza az állami jog szerinti jogi személyiség elnyerésére irányuló szándékot, a jogi személy pontos adatait, és kiderüljön belőle az is, hogy az Lvt. 13. § (2) bekezdés szerinti szervezeti egységről (és pl. nem önálló szervezetről van szó). Ha a közlésből mindezek hiányoznak, a bíróságnak a hiánypótlásra kell(ene) felszólítani a bejelentőt. A jogi személyiség nem nyilvántartásba vétellel, hanem véleményem szerint magával a közléssel jön létre, ez mindaddig azonban nem állapítható meg, amíg a fenti minimális adatok hiányoznak.

Jó néhány eseti döntés is foglalkozott már a 13. § (2) bekezdés szerinti egységek nyilvántartásba vehetőségével, több ügy a MAZSIHISZ tagegyházközségeit érintette (amelyre még az 5.4 pontban kitérek.) Mivel a szervezeti egységek jogi személyisége nem nyilvántartáson, hanem az alapszabályon (belső egyházi jogon) alapul, egyedileg nem kell és nem is lehet bejegyezni őket (BH 1992.200., BH 1997.252.). Sajnálatos módon a bíróságok, főleg még a 90-es évek elején gyakran alkalmazták tévesen az Lvt. vonatkozó rendelkezéseit, és (egyéb hibák közt) külön is nyilvántartásba vettek szervezeti egységeket. Az újabb joggyakorlat szerint ez a hiba nem is orvosolható azáltal, hogy a felettes egyház kéri a szervezeti egység törlését, esetleg visszavonja korábbi hozzájáruló nyilatkozatát (KGD 2008.149 – a határozat indoklása elsősorban az eljárás nemperes jellegére hivatkozik). Ezért például akkor sem érheti el az egyház, hogy töröljék a nyilvántartásból az oda tévesen bejegyzett szervezeti egységét, ha utóbbi önálló jogi személyisége a belső egyházi szabályok alapján már megszűnt. Az LB ennek kapcsán arra mutat rá, hogy ügyészi perindítás esetén lennének vizsgálhatók a törvényellenesen működő egyházi jogi személy nyilvántartásból való törlésének feltételei. Véleményem szerint mindazonáltal aggályos, ha egy egyház az állami bíróság korábbi téves jogalkalmazása következtében nem tudja érvényre juttatni alapszabályának szervezeti egysége jogi személyiségére vonatkozó rendelkezését.

Az Lvt. sem a jogi személyiségű szervezeti egységek képviselőjéről, sem azok székhelyéről nem rendelkezik, valamint arról sem, hogy harmadik személyek hogyan ismerhetik meg ezeket az adatokat, illetve a bíróságnak csak típus szerint közölt szervezeti egységek nevét és egyéb adatait. A gyakorlat az egyházra bízta, hogy ezekről hogyan ad tájékoztatást, ami azt jelenti, hogy (harmadik személynek, jogi képviselőnek, hatóságnak) általában minden jognyilatkozat-tételnél, ügyletkötésnél be kell szerezni az egyház képviselőjének nyilatkozatát a szervezeti egység jogalanyiságáról (az egyes egyházak megoldásait ld. a 5. részben).

A Ptk. a jogi személyiségű belső szervezeti egységek nevének, képviselőjének és székhelyének megismerhetőségét általában véve nem szabályozza kellően pontosan. A Ptk. 29. § (4) bekezdése: „Ha jogszabály a jogi személy létrejöttét nyilvántartásba vételhez köti, a bejegyzett körülmények megváltoztatása harmadik személyek irányában csak akkor hatályos, ha a változást a nyilvántartásba bevezették” az Lvt. 13. § (2) szerinti jogi személyekre nyilván nem vonatkozik, hiszen azok létrejötte éppenséggel nincs nyilvántartásba vételhez kötve.

Az új Ptk. jogi személyekre vonatkozó szabályai a korábbiaknál lényegesen pontosabbak, különös tekintettel a belső szervezeti jogi személyiség kérdéskörére, amely a tervezet körüli szakmai vitában is nagy figyelmet kapott. Az új szabályok szerint a jogi személy szervezeti egységének jogi személlyé nyilvánítása esetén a jogi személy létesítésének és működésének

szabályait megfelelően kellett volna alkalmazni azzal, hogy a szervezeti egység létesítő okiratában meg kellett volna határozni az annak törvényes képviselőjére jogosultakat (2:47. § (2) bekezdés). Kérdés, hogy ez a szabály az Lvt. szerinti jogi személyekre közvetlenül alkalmazandó lett volna-e. Bizonyára nem, hiszen az speciális szabály, melyet az új Ptk., mint egyszerű törvény nem írhatott felül. A forgalom biztonságát azonban nagyban szolgálná egy hasonló szabály, amennyiben az megfelelő megoldást tartalmaz a nagy egyházak számára. Véleményem szerint megoldás például annak előírása lehetne, hogy az egyházi alapszabály (a hivatalból bejegyzett egyházak esetében az egyházi belső szabály, amelyről a bíróságnak bejelentést kellene tenni) állapítsa meg a jogi személyiségű szervezeti egységek nevét és székhelyét, valamint kategória szerint képviselőre jogosult egyházi tisztségek, hivatalok megnevezését és a képviselő módját. (Pl: abc egyházközösség, székhely: xy, az egyházközösségek képviselőre jogosultak: az egyházközösségi lelkész és gondnok együttesen). Ebben az esetben a képviselő személyére vonatkozó, legváltozékonyabb adatot nem volna szükséges bejelenteni. Ezekből az adatokból már akár egy elektronikus közhiteles nyilvántartás is felállítható volna. A belső szervezeti egység jogalanyiséga ettől még továbbra is az egyházi szabályon alapulna, de védeni lehetne a jóhiszemű harmadik személynek a nyilvánosan hozzáférhető adatokon alapuló jogszerzését.

A szervezeti egység és az egyház közötti jogviszonnnyal kapcsolatban az új Ptk. fontos újítást hozott volna: 2:47. § (3) bekezdés alapján a jogi személy önálló jogi személyiséggel rendelkező szervezeti egységének a szervezeti egység vagyonából ki nem elégíthető tartozásaiért a jogi személy kezességként felel. Az Lvt. nem tartalmaz felelősségi szabályt erre az esetre, ez tehát vonatkozott volna a 13. § (2) szerinti jogi személyek által vállalt kötelezettségekre és védte a velük szerződő harmadik személy hitelezők érdekeit. Mivel azonban a tervezett új szabály csak a szervezeti egységekről szólt, az egyházak önálló szervezeteire nem lett volna alkalmazható. Célszerű volna ezért ezt a kérdést is az Lvt.-ben tisztázni.

4.3.2. Egyház önálló szervezetei

Az Lvt. 13. § (3) bekezdése szerinti szervezetek „önállóak” és „vallásos célra” létesülnek. A törvényi példa (szerzetesi szervezet) álláspontom szerint nem korlátozza az egyházakat abban, hogy a szerzetesi szervezetektől teljesen eltérő jellegű önálló szervezeteket hozzanak létre (pl. helyi vallási közösségeket, csoportokat stb.), vagy szerzetesi intézményeiknek akár ettől eltérő más jogi formát (pl. a (2) bekezdés szerinti szervezeti egység) adjanak. A szervezet

„önállósága” nehezen értelmezhető fogalom, az egyházi belső szabályozástól függ. (Megjegyzem, a meghatározatlanság miatt kérdéses, hogy van-e egyáltalán értelme ennek a megkötésnek.) A szervezetnek mindenesetre vallásos célra kell alakulnia, vagyis nem lehet pusztán technikai, kisegítő (pl. gazdasági, műszaki, informatikai stb.) jellegű háttérintézmény. Véleményem szerint a „vallásos cél” túlmehet a szűk értelemben vett vallásgyakorláson, ezért pl. egyházi bíróság, irányító-döntéshozó testület, hitéleti oktatási intézmény stb. is ölthet ilyen formát.

E szervezetek jogi személyisége a (2) bekezdés szerintiakkal ellentétben a nyilvántartásba vétellel keletkezik, és a képviselő bejelentésén, illetve az illetékes egyházi szerv nyilatkozatán alapul. Gyakran a (2) és a (3) bekezdés szabályainak összekeverése okoz a gyakorlatban problémát. A bejelentésre az Lvt. szerint az önálló szervezet képviselője, és nem az egyház képviselője jogosult (ld. BH 1996.282.). Az egyház részéről viszont a törvény nem a képviselő, hanem az „illetékes szerv” nyilatkozatát követeli meg. Ez bonyolítja az eljárást, hiszen így az Lvt. szövegének megfelelően azt is vizsgálni kell, hogy a nyilatkozattevő a belső egyházi szabályok szerint rendelkezik-e illetékességgel (pontosabban talán inkább illetékességgel és hatáskörrel). Az LB konkrét ügyben az erre mint az egyházi belső ügyek körébe eső kérdésre vonatkozóan – véleményem szerint a hatályos jog alapján tévesen – kizárta hatáskörét.³⁵⁸ Az még nem sérti az autonómiát, ha a bíróság az Lvt. szabályainak végrehajtása során az egyházi szabályok alapján meggyőződik az egyházi szerv illetékességéről és hatásköréről. A 13. § (3) bekezdésben azonban talán célszerűbb lenne az illetékes szerv helyett az egyház képviselőjének nyilatkozatát megkövetelni.

Az Lvt. nem szól arról, hogy az önálló szervezetek szervezeti egységei rendelkezhetnek-e a 13. § (2) bekezdés szerint jogi személyiséggel. A 13. § (3) bekezdés nem utal vissza az előző bekezdésre, a 12. § bekezdésre viszont igen, ebből a contrario következhet, hogy a törvény szándékosan nem teszi ezt lehetővé. Kifejezett tiltó szabály hiányában azonban pl. a Magyar Katolikus Egyház egyes önálló szervezetei kánonjogi jogi személyiségű szervezeti egységei számára (pl. szerzetesházak) az állami jog szerint is jogi személyiséget vindikál.³⁵⁹

Míg a szervezeti egységeknél a téves nyilvántartásba vétel, az önálló szervezeteknél a bejegyzés elmulasztása okozott problémát. A Komárom-Esztergom Megyei Bíróság pl. a szerzetesrendek hivatalból történő nyilvántartásba vételére irányuló törvényi rendelkezésnek azért nem tett eleget, mert tévesen a 13. § (2) szerinti szervezeti egységeknek tekintette a

---

³⁵⁸ KGD 1998.75. „A kérelmező fellebbezésének abban a kérdésében, hogy a K. Egyház mely szerve illetékes a szerzetesrend bírósági nyilvántartásba vétele ügyében nyilatkozni, mint az egyház belső ügyében a bíróság döntést nem hozhat, az illetékes egyházi szerv kérelmét kell figyelembe venni.”

³⁵⁹ Ld. „Az egyházi jogi személyek bírósági bejegyzésének és egyházi nyilvántartásának szabályzata”

szervesrendeket(ld. KGD 1998.75),³⁶⁰ a változásbejegyzési bejelentések alapján úgy értesítette az egyházat, hogy a változásokat a nyilvántartáson átvezette, s csak a törlési kérelem kapcsán derült a hibára fény. A szervesrendeket az LB jogértelmezése alapján a székhelyük szerint illetékes bíróságon kell(ett volna) nyilvántartásba venni. A 11/1990 IMr. szerint ugyanis „az egyházat, az egyház vallásos célra létesült önálló szervezetét, valamint az egyházak szövetségét (...) a székhelye szerint illetékes megyei bíróság, illetőleg a Fővárosi Bíróság (...) veszi nyilvántartásba” (1. § (1) bekezdés). Véleményem szerint – bár az IMr. idézett szabályából szó szerint valóban ez következik – logikusabb lett volna azt előírni, hogy az egyház valamennyi önálló szervezetét az egyházzal azonos bíróságon kell nyilvántartásba venni.

4.3.3 Egyházak szövetségei

Az egyházak társulásainak sajátos formája az egyházak szövetsége.³⁶¹ Az Lvt. nem szól arról, hogy milyen célra alakíthatnak szövetséget az egyházak, csak annyit szögez le, hogy elsődlegesen gazdasági-vállalkozási tevékenység végzése céljából nem (14. § (2) bekezdés). Egy ilyen szervezet például az ökumenikus együttműködést vagy a közös érdekek védelmét szolgálhatja leginkább, a fenti szabály alapján úgy tűnik, a vallási célnak itt is elsődlegesnek kell lennie – bár a (3) bekezdés a megtagadási okok körében nem utal erre, az egyházakra vonatkozó szabályokra való általános utalás a (4) bekezdésben ezt támasztja alá.

Az Lvt. alapján egyértelmű, hogy csak nyilvántartásba vett egyház lehet a szövetség tagja, más egyházi jogi személy például nem. Ezt az LB KGD1999.210 számon közzétett döntése is megerősítette, a részben magyarországi református egyházkerületek, részben külföldön működő egyházkerületek és egyházak által létrehozott Magyar Református Egyházak Tanácskozó Zsinata kapcsán (erre, illetve a Kárpát-medencei Magyar Református Generális Konventre még az 5.3. pontban visszatérek). A bíróság leszögezte: sem egyházi szervezeti egység, szervezet, sem külföldi egyház nem lehet alapító.

Felmerülhet a kérdés, hogy az egyházak szövetségének szervezeti egységei, szervezetei szerezhetnek-e jogi személyiséget az egyházakra vonatkozó szabályok szerint. Az Lvt. nem zárja ki ennek lehetőségét. Véleményem szerint azonban ez feleslegesen növeli a

---

³⁶⁰ Ebben közrejátszhatott a 11/1990. (VI. 13.) IM rendelet kissé félreérhetően megfogalmazott 1. § (2) bekezdése, mely az önálló szervezetekről nem is szól: „Az egyházat az országos székhelye szerint illetékes bíróságon egy jogi személyként kell nyilvántartásba venni, a szervezeti egységek jogi személyiségéről [Ltv. 13. § (2) bek.] az egyház alapszabálya rendelkezik.”

³⁶¹ Megjegyezhető, hogy az egyházi jogi személyek alapíthatnak egyesületet is.

nyilvántartásban nem szereplő jogi személyek számát, ezért helyesebb volna a 13. § (2)-(3) bekezdéseket, amelyek az egyházak működését szolgálják, kivenni az egyházak szövetségére is alkalmazandó szabályok köréből.

4.4. Elhatárolási kérdések

Az egyházi jogi személyek más jogi személyektől való elhatárolásának elméleti kérdéseit már érintettük (ld. 1.3.1.), most gyakorlatiasabb nézőpontból közelítve vizsgáljuk meg, hogy hogyan viszonyulnak egymáshoz az egyházi és az egyéb jogi személyek.

Ebben a témában az egyházi kiegészítő támogatások körül keletkezett jogvitákból származott figyelemre méltó ítélkezési gyakorlat. A közfeladatot ellátó intézményt fenntartó egyházi jogi személyek kiegészítő támogatásra jogosultak,³⁶² az erre irányuló kérelem kapcsán pedig az állami szervnek döntenie kell arról, hogy a fenntartó egyházi jogi személynek tekinthető-e.

Viszonylag egyszerű annak megítélése, hogy a gazdálkodó szervezeteket (pl. a közhasznú társaságot), már csak más céljuk miatt sem lehet egyházi jogi személynek tekinteni.³⁶³ Két szempont is felmerült ennek kapcsán: először is magának a fenntartónak kell egyházi jogi személynek lennie, nem jogosult a kiegészítő támogatásra, ha közvetve, nem egyházi jogi személyen, hanem pl. az általa alapított (tulajdonában álló) közhasznú társaságon keresztül tartja fent az intézményt. Másfelől ezekben az ügyekben is érintette az LB azt a kérdést, hogy az egyházi jogi személy lehet-e egyidejűleg más típusú jogi személy is, és erre itt tagadó választ adott.³⁶⁴

Egy másik ügyben arról kellett döntenie a bíróságnak, hogy egy társadalmi szervezatként nyilvántartásba vett (Lvt. szerint be nem jegyzett) fenntartó tekinthető-e egyházi jogi személynek.³⁶⁵ Az LB itt is vizsgálta a „kettős” jogi személyiség kérdését, mivel az egyház nyilatkozatot adott ki arról, hogy az említett szervezet az egyházi szabályok alapján jogi személy, és a bíróság tiltó szabályok hiányában azt állapította meg, hogy a társadalmi szervezet lehet egyidejűleg egyházi jogi személy is. Indoklásában korábbi közzétett határozatára utalt, miszerint az egyházi jogi személyiség kérdésében kizárólag az egyház szervei jogosultak

---

³⁶² Ld.: 1997. CXXIV törvény 6.§, ennek alapján a költségvetési törvényeket, aktuálisan a 2008. évi CII. törvény 30. § (2), (4) bekezdését, illetve az ágazati jogszabályokat. Utóbbiak több esetben az „egyházi fenntartó” kifejezést használják.

³⁶³ LB Kfv.IV.37.018/2008/12.szám, Kfv.IV.37.584/2008/2.szám, Kfv.VI.37.046/2009/10.szám, BH 2009. 94.

³⁶⁴ „A Legfelsőbb Bíróság osztja a Fővárosi Bíróság azon okfejtését, miszerint az egyházi jogi személy a jogi személynek egy önálló típusa, amelyre az Lvt. vonatkozik, míg a közhasznú társaságra vonatkozó előírásokat a Ptk. és a Gt. tartalmazza. A hatályos jogszabályok kizárják, hogy egy szervezet egyidejűleg egyházi jogi személy és gazdálkodó szervezet is lehessen.” Kfv.VI.37.046/2009/10.szám

³⁶⁵ Kfv.IV.37.304/2007/4. szám

dönteni.³⁶⁶ Az ügyben a felperes szervezet valójában véleményem szerint nem tekinthető egyházi jogi személynek, mert bár az egyház nyilatkozott egyházi szabályok szerinti jogi személyisége tárgyában, sem az Lvt. 13. § (2), sem a (3) bekezdés szerinti kritériumok nem álltak fenn. Az LB az egyház önálló szervezetének tekintette a felperest, ám ez csak akkor állna meg, ha a nyilvántartásba vételére az Lvt. szabályai szerint került volna sor. Nem elegendő a szervezet állami jog szerinti jogi személyisége elnyeréséhez, hogy az egyház „valamikor, valahol” nyilatkozzon erről, ezt az Lvt. szerinti eljárásban kell megtennie. Az egyháznak természetesen szabadságában áll tetszése szerint nyilvánítani szervezeti egységeit, szervezeteit jogi személynek, de ahhoz, hogy azok el is nyerjék e jogi minőséget, meg kell felelni a jogszabályi követelményeknek. Az „egyházi jogi személy” kategóriába kizárólag az Lvt. szerinti jogi személy típusok tartozhatnak bele.

Az LB határozatával helybenhagyott „kettős” jogi személyiség a gyakorlatban problémákhoz vezethet, ugyanis ha ugyanazon szervezet több jogszabály alapján egyidejűleg többféle jogi személynek is tekinthető, mi alapján lehet kiválasztani a reá alkalmazandó jogot? Mi a teendő, ha a jogalanyiságára vonatkozó szabályok ellentmondanak egymásnak? Melyik jogszabályt kell alkalmazni a jogi személy működése, megszűnése, stb. során? Dogmatikailag helyesebbnek tűnne az az álláspont, hogy egy jogi személy csak egyféle jogszabály alapján jöhet létre. Ám kizáró szabály hiányában ma léteznek más jogi személy típussal egybeeső egyházi jogi személyek. Főleg egyházi intézmények tartozhatnak ide, ilyen pl. a Pázmány Péter Katolikus Egyetem is, amely az Ftv. és az Lvt. szerint is jogi személyiséget élvez, ugyanis azt a Magyar Katolikus Egyház későbbiekben még részletesebben ismertetett (ld. 5.2. pont) szabályzata a jogi személyiséggel bíró önálló szervezetek között felsorolja.³⁶⁷ Jelenleg a gyakorlatban ezeknek az intézményeknek kettős jellege problémát nem okoz.

A vallási közösségek maguk vagy szervezeteik számára az Lvt.-től különböző jogi személyiségi formát választhatnak.³⁶⁸ A hatályos jogban ugyanis nincs olyan megszorító szabály, melynek alapján vallási tevékenység csak egyházi formákban látható el vagy vallási céljai kizárólag egyházi szervezeteknek lehetnek. A vallási közösségek számára legkézenfekvőbbnek még az egyesületi forma tűnhet, ennek lehetőségét a hatályos jog nem zárja ki. Az egyesületek ugyanis bármilyen célra irányulhatnak, amely összhangban áll az Alkotmánnyal és amelyet törvény nem tilt (Etv. 2. § (3) bekezdés), vagyis vallásos célra is. A

---

³⁶⁶ BH 1996.58

³⁶⁷ Megjegyzendő, hogy a szabályzat külön-külön nevesítve felsorolja az egyes karokat és a Hittudományi Kar Levelező Tagozatát is. Az Ftv. 10. § (1) bekezdése értelmében a felsőoktatási intézmény jogi személy.

³⁶⁸ A krisztushívők magántársulásai kánonjogi fogalma kapcsán elemzi ezt a lehetőséget Schanda Balázs: SCHANDA 2005a. 84-85.

gyakorlatban azonban számos problémát okozhat a vallásos közösséget szervezeti formától függetlenül megillető jogok érvényesítése (ld. az autonómia kapcsán 1.4.3. pontot is). Pl. egy vallásos célú egyesület alapítása kapcsán a bíróságok minden bizonnyal nem tekintenének el a demokratikus követelmény érvényesítésétől. Ezért megfontolható volna ezeknek a jogoknak (egyes külföldi jogokhoz hasonló módon történő) kodifikálása. A meglévők mellé a vallásos egyesület mint önálló jogi személy típus bevezetését nem tartom indokoltnak, mivel az Lvt. megfelelő jogi formát biztosít a kisebb létszámú vagy újabb vallási közösségek számára is.

Ami az alapítványokat illeti, a helyzet más. Mivel az alapítványok jellegüknél fogva nem személy-, hanem vagyonösszességek, és tartós, közérdekű célra alakulhatnak (Ptk. 74/A.), kevésbé alkalmasak vallási közösségek számára jogi formát adni. Az új Ptk. a célt tekintve megengedőbb, csupán negatív meghatározást tartalmazott, az új szabályok szerinti körbe a kizárólagos vallási cél is beleférhetett volna.³⁶⁹ A hatályos szabályoknak megfelelően alapítvány a tartós közérdekű célok *mellett* irányulhat vallási célra *is*, a közérdekű célokat az alapító a vallásos meggyőződéshez kapcsolhatja.³⁷⁰ A gyakorlat nem állapított meg mindezidáig mércét arra nézve, hogy pl. a közérdekű jellegnek mennyiben kell meghatározó mértékűnek vagy elsődlegesnek lennie.

A közhasznú szervezetekről szóló 1997. évi CLVI. törvény nyomán még ennél is szorosabbra vonható a kapcsolat a közhasznú cél és az egyházi cél között. Az LB közhasznúnak tekinti az egyházi célú oktatást, kutatást elősegítő tevékenységet is.³⁷¹ Egyházak ugyan nem kaphatnak közhasznú minősítést, és a törvényben felsorolt közhasznú tevékenységek között sem szerepel vallási tevékenység. Adott esetben azonban közhasznúnak tekinthető az ott felsoroltak közül az is, amely egyházi, vallási célra irányul, mivel a törvény nem határozza meg, hogy milyen területeken kell kutatni, oktatni stb. Figyelemre méltó, hogy a megjelölt tevékenységek között van néhány, amely közvetlenül is irányulhat vallási tárgyra: pl. az emberi és állampolgári jogok védelme (26. § c) 12. pont) értelemszerűen magában kell, hogy foglalja a lelkiismereti és vallásszabadság védelmét, elképzelhető ennek alapján, hogy egy egyházi érdekvédelmi szervezet tevékenysége közhasznúnak minősíthető. A határontúli magyarsággal kapcsolatos tevékenység (13. pont) pedig elvileg kiterjedhet akár a határontúli magyarság anyanyelvű vallásgyakorlására is.

---

³⁶⁹2:50 § (2) Alapítvány nem hozható létre jogszabályba ütköző, jogszabály megkerülésére irányuló vagy a jóerkölcsöt sértő célra, nem hozható létre továbbá elsődlegesen üzletszerű gazdasági tevékenység folytatására sem.

³⁷⁰ BH 1999.480

³⁷¹ KGD 2000.291.

4.5. Az egyházi jogi személy jogképessége, cselekvőképessége, elkülönült jogalanyisága

Az egyházi jogi személyek jogképességére elsősorban a Ptk. 28. § (4) (új Ptk. 2:41. §) vonatkozik: az abszolút, tehát kiterjed minden olyan jogra és kötelezettségre, amely általában a jogi személyeké, vagyis azokra, amelyek jellegüknél fogva nem csupán az emberhez fűződhetnek, vagy amelyeket jogszabály nem vesz ki jogképességük köréből. Az Ltv.-nek az egyház tevékenységeire vonatkozó szabályai jelentik egyben a jogképesség körének meghatározását. A jogképességre vonatkozó szabályok megsértése, pl. a tevékenységi kör túllépése önmagában azonban még nem vezet az így megkötött szerződés érvénytelenségére.

Az egyházi jogképesség megközelíthető tehát egyfelől úgy, mint az egyház számára a törvény által megengedett tevékenységek összessége. Az egyházi tevékenységek a következő módon rendszerezhetők:

1. Első helyen áll a vallási tevékenység, amelynek az egyház működésében elsődlegesnek, döntően meghatározónak kell lennie. Mint említettük, arra nézve nincs kizáró szabály, hogy elsődleges vallási célra egyesület alakuljon, de ezen túlmenően hatályos jogunkban nincs további más ilyen jogi személy típus. Vallási tevékenység bármi lehet, ami a vallási céllal összefügg, és nem ütközik törvénybe (8. § (2) bekezdés).

2. Nevelési-oktatási, kulturális, szociális, egészségügyi, sport, illetőleg gyermek- és ifjúságvédelmi tevékenység, melynek egyedüli korlátját a kizárólag az államnak fenntartott területek jelentik (Lvt. 17.§). Semmi nem korlátozza azonban azt sem, hogy az egyházak az itt felsoroltakon túlmenően bármilyen egyéb tevékenységet fejtsenek ki, abszolút jogképességük keretében (pl. természetvédelem, érdekképviselet stb.), legyen az közérdekű tevékenység, közfeladat vagy más. Hatályos jogunk nem tiltja az egyházak politikai tevékenységét sem. Az elválasztás elvéből elsősorban az állam és az egyház intézményes összekapcsolódásának tilalma következik, illetve az elv főleg az állam elé állít korlátot. Az egyházak általában messzemenően önkorlátozóak ezen a téren, de jogi akadályuk nem volna a nagyobb mértékű politikai aktivitásuknak.³⁷²

3. Gazdasági-vállalkozási tevékenység, mely (a társadalmi szervezetekhez hasonlóan) kizárólag a vallási célok megvalósításához szükséges gazdasági feltételek megteremtésére korlátozódhat (18. § (2) bekezdés), vagyis nem lehet elsődleges, és a fenti szabálynak

---

³⁷² A választási eljárásról szóló 1997. évi C. törvény pl. sem a kampány végzése, sem az ajánlószevény gyűjtése körében nem tartalmaz tilalmat az egyházi létesítményekre. Úgy tűnik viszont, hogy jelölő szervezet nem lehet egyházi jogi személy, csak társadalmi szervezet, ugyanis az 51. § (1) bekezdés szerint a jelölő szervezetet a társadalmi szervezetek bírósági nyilvántartásából kiállított kivonat csatolásával kell bejelenteni.

csupán a vallási tevékenységgel *arányos* gazdálkodás felel meg. A vallási célokon túlmutató mértékű vagyonfelhalmozás, profitszerzés már önmagában sértheti a törvényt.

A tekintetben, hogy mi minősül gazdasági tevékenységnek, a társadalmi szervezetekre vonatkozó joggyakorlat iránymutató lehet, ám csak megszorításokkal. Az egyesületek esetében ugyanis a bíróságok megállapították, hogy pl. az értékpapírral kapcsolatos tevékenységek, könyvkiadás, természetgyógyászat gazdasági jellegű tevékenységek,³⁷³ ezek közül több az egyházakra is vonatkoztatható. Az Lvt. azonban az egyházaknak kedvező, szűkítő értelmező rendelkezést tartalmaz (18. § (3) bekezdés), ezért pl. a hitéleti célú könyvkiadás nem minősül gazdasági tevékenységnek. Az egyházak hitéleti és közcélú tevékenységének anyagi feltételeiről szóló 1997. évi CXXIV. törvény 2. § (7) bekezdése még ennél is szélesebb körben határoz meg gazdasági-vállalkozási jellegűnek nem minősülő tevékenységeket. Ezek a vallási célokkal összefüggő tevékenységeket az egyesületek esetében egyébként de lege lata gazdasági jellegűnek minősülnek,³⁷⁴ vagyis elsődlegesen ezekre a célokra egyesület nem alapítható – ennek a lehetőségnek a kizárása de lege ferenda talán átgondolható volna.

Az Lvt. 18. § (1) bekezdésében említett bevételek – adományok és egyéb hozzájárulások, az egyházi szolgáltatásokért fizetett díjak – voltaképp az egyház vallási tevékenységgel összefüggő saját bevételei. Az egyházi jogi személy az egyház belső törvényeiben és szabályaiban meghatározott módon gyűjthet adományokat. Ezt a rendelkezést érdemes összevetni a társadalmi szervezetek tagjainak tagdíjfizetésére vonatkozó szabállyal. A társadalmi szervezet tagja tagdíj fizetésére köteles, és a szervezet alapszabályában a tagdíjról rendelkezni kell.³⁷⁵ Az egyházak esetében a jog sem a tag, sem a tagdíj fogalmát nem ismeri, a belső szabályok szerint esetlegesen fizetett ilyen összeg az adománnyal esik egy tekintetbe. Az adománygyűjtés az egyházi jogi személy számára csupán lehetőség, az arról való rendelkezés az alapszabálynak nem kötelező eleme. Ám ha az egyház adományokat szándékozik gyűjteni, annak módjáról az Lvt. értelmében a belső szabályaiban rendelkeznie kell.

A gazdasági és az egyéb tevékenységeknek az egyház saját célú tevékenységeihez viszonyított elfogadható mértékére nehéz általános iránymutatást adni, ez mindig csak a konkrét körülmények alapján dönthető el. Itt is alkalmazhatónak tűnnek azok az elvek, amelyeket a társadalmi szervezetek gazdasági tevékenységével kapcsolatban a bírói

---

³⁷³ LOMNICI 41-47

³⁷⁴ Pl. a kegyszergyártás és forgalmazás ld. LOMNICI 46.

³⁷⁵ LB Kpkf.I.25.951/1993. Idézi: LOMNICI 58f.

gyakorlat kidolgozott, azzal, hogy azok az egyéb, nem gazdasági melléktevékenységekre is kiterjeszhetőek: a szervezet tevékenységében és vagyonában a gazdasági tevékenység s az ebből származó bevétel nem lehet meghatározó;³⁷⁶ az mindaddig megengedhető, amíg a szervezet céljai elérése érdekében végzett tevékenysége nem válik döntően és elsődlegesen gazdasági vállalkozási tevékenységgé.³⁷⁷

Az egyházi jogi személyek jogképesség megközelíthető abból a nézőpontból is, hogy hogyan viszonyul más jogi személyekéhez. Meghatározható először is az állammal szemben: az egyházi tevékenységek korlátját jelentik a kizárólagos állami feladatok, az egyházak működése azonban a sajátos célból, illetve az autonómiából eredően kiterjed olyan területekre is, amelyekre az államé nem. A társadalmi szervezetekéhez képest az egyházi jogképesség jóval szélesebb körű, csupán egy irányból korlátozottabb: a sajátos célnak kell elsődlegesnek lennie. A gazdasági élet vállalkozás jellegű szereplőihöz képest az egyházat ugyancsak célja korlátozza, melyhez képest gazdasági és egyéb tevékenysége másodlagos, ugyanakkor a célhoz kapcsolódóan szélesebb körű is, mint más szervezeteké. Ugyanakkor az egyházi jogi személyek olyan sajátos, vagyoni jellegű többletjogokkal is rendelkeznek, mellyel más jogi személyek nem.³⁷⁸

A jogi személyiségű egyházi szervezeti egységek és szervezetek jogképességét az egyházi belső jog igen gyakran korlátozza. Pl. a kánoni részleges jog, amely a plébániák rendelkezési jogát bizonyos összefoghatár felett korlátozza, vagy a Református Egyház esetében a Magyarországi Református Egyház gazdálkodásáról szóló 2002. évi I. törvény, mely általános jelleggel kimondja: az egyházi jogi személy jogképességét törvény (ti. egyházi törvény) korlátozhatja. Az ilyen jellegű belső szabályok jóhiszemű harmadik személyek irányába hatálytalanok, az egyházi jogi személy helytállni köteles az általa vállalt kötelezettségekért akkor is, ha arra az egyház saját szabályai szerint nem terjedt ki jogképessége.

Az új Ptk. a jogi személyekre vonatkozó általános szabályok körében az elkülönült jogalanyiság alól kivételes szabályt állapított volna meg – a gazdasági társaságokra vonatkozó jogban a korlátolt felelősség áttöréseként már ismert elvet kiterjesztve: a jogi személynek a tagjaitól, illetve alapítóitól elkülönült jogalanyiségára nem hivatkozhat a jogi személy tagja, részvényese vagy alapítója, ha ezzel joggal való visszaélést követne el (2:41. § (4) bekezdés).

---

³⁷⁶ LB KK 1. sz. állásfoglalás III.

³⁷⁷ Fővárosi Ítéltábla I.Kny. 52013/2003/2. idézi: LOMNICI 44f.

³⁷⁸ A termőföldről szóló 1994. évi LV. törvény 6. § (2) bekezdése szerint az egyházi jogi személyek kivételt képeznek a jogi személyek általános termőföldszerzési tilalma alól, ugyanis végintézkedés (illetőleg ajándékozási, tartási vagy gondozási szerződés alapján) termőföldre tulajdonjogot szerezhetnek.

Az egyházak esetében ez nyilvánvalóan csak az egyház alapítóira alkalmazható – de egy ilyen szabály hatályba léptetése a jövőben is indokolt lehet.

Az egyházi jogi személy nevében képviselője tehet jognyilatkozatot, végezhet egyéb jogcselekményeket, akinek cselekedetei általában a jogi személyt jogosítják, illetve kötelezik. Képviselőként az alapszabály (belső szabályok) szerinti személy járhat el, illetve számításba jöhet az alkalmazott, mint képviselő is (Ptk. 220. (1) bekezdés). Az alkalmazottal véleményem szerint egy tekintetben kell venni az egyházi szolgálati viszonyban lévő egyházi személyt is. Az egyház tagjának képviseleti joga már nehezebb kérdés. Amint azt láttuk, az állami egyházjog nem ismeri az egyháztag fogalmát. Jogi kritériumok hiányában nem dönthető el, hogy adott személy az egyház tagjának tekinthető-e vagy sem, ezért véleményem szerint az egyházat „tagja” még a Ptk. 220. § szerinti szokásos ügyletek során sem képviselheti. A képviseleti jognak ezért az alapszabályon (belső szabályon) alapuló képviseleten túlmenően minden esetben külön jogügyleten vagy jognyilatkozaton (munka-, polgári szerződésen, meghatalmazáson) kell alapulnia.

Felmerül a kérdés, hogy a Ptk. 220. § (1) bekezdés alkalmazása szempontjából tekinthető-e az egyház adott esetben „áru adásvételével vagy egyéb szolgáltatás nyújtásával rendszeresen foglalkozó jogi személynek”? Véleményem szerint, az egyházi jogi személyre az általa folytatható gazdasági tevékenységre tekintettel esetenként kiterjedhet a szabály hatálya. (Az új Ptk. alapján a helyzet világosabb lett volna, az 5:62. § (2) bekezdése egyértelműen vonatkozhat egyházi jogi személy alkalmazottjára is.³⁷⁹) Vizsgálni kell itt azonban az egyházi szolgáltatás kérdését is.

Az egyházi szolgáltatás kapcsán létrejövő jogviszonyra az egyházi autonómiából fakadóan az állami jog nem terjed ki. Ezért az ilyen nyújtására irányuló szerződésre a polgári jogi szabályok nem alkalmazhatók, pl. annak teljesítése vagy az ellenszolgáltatás állami kényszerrel nem kényszeríthető ki, az abból fakadó igények bíróság előtt nem peresíthetők stb. A Ptk. fenti szabálya sem alkalmazható tehát akkor, ha az adott helyen csupán egyházi szolgáltatás nyújtása történik. Véleményem szerint polgári jogi szempontból egyházi szolgáltatás alatt a szűkebb értelemben vett vallási szolgáltatásokat kell érteni, pl. egyházi személy közreműködését, vallási szertartásokat. Az Lvt. 18. § (3) bekezdése szerinti

---

³⁷⁹ 5:62. § (1) A termék adásvételével vagy szolgáltatás nyújtásával foglalkozó vállalkozás azon alkalmazottját vagy tagját, akiről munkakörénél fogva alappal feltételezhető, hogy az ezzel összefüggő jognyilatkozatok megtételére is jogosultsággal rendelkezik, képviselőnek kell tekinteni.

(2) Ha jogszabály eltérően nem rendelkezik vagy a körülményekből más nem következik, az (1) bekezdés megfelelően alkalmazandó a természetes vagy jogi személynek az ügyfélforgalom számára nyitva álló helyiségeiben dolgozó alkalmazottjára vagy tagjára az ott szokásos szerződések megkötésével és lebonyolításával kapcsolatban.

tevékenységek nem zárhatók ki automatikusan ebből a körből, az ugyanis csupán az egyházak tevékenységi körét értelmező szabály. A vallásgyakorláshoz szükséges eszközök előállítására és értékesítése nyilvánvalóan vallási jellegű szolgáltatás. De pl. az egyházi célra használt épületeket részleges hasznosítása, harmadik személy részére, világi célra történő bérbeadása már nem tartozik ide. A temetők fenntartása az Lvt. szerint nem számít gazdasági tevékenységnek. De pl. teljesen indokolatlan volna a sírhely értékesítést, sírgondozási szolgáltatást kivenni a polgári jog hatálya alól.³⁸⁰

Ide tartozik a képviselő és az alkalmazott munkaviszonnyal összefüggő károkozásának kérdése is (Ptk. 348-350. §) amelyért főszabály szerint harmadik személlyel szemben a jogi személy felel. Alkalmazott alatt véleményem szerint itt is érteni kell az egyházi szolgálati viszonyban álló személyt is.³⁸¹ Kivételesen előfordulhat az is, hogy a képviselő cselekményei által nemcsak a jogi személy, hanem a képviselő természetes személy is jogviszonyba kerül. A személyiségvédelem körében a bírósági gyakorlat szerint³⁸² (kimondottan egyházat érintő jogeset is van³⁸³) a képviselő által elkövetett jogsértésért a jogi személy és a természetes személy képviselő is felel.³⁸⁴ Mindazonáltal hangsúlyoznám (mivel az idézett jogesetekben ez nem mindig kapott kellő figyelmet), hogy az egyházi jogi személy felelőssége ilyenkor is csak akkor állapítható meg, ha a jogsértést elkövető természetes személy valóban a jogi személy képviselője volt, tehát az alapszabály, egyházi szolgálati jogviszony, munkaviszony vagy állandó megbízás alapján járt el. Véleményem szerint a hatályos jog alapján nem felel az egyházi jogi személy a vele foglalkoztatásra irányuló, egyházi szolgálati stb. jogviszonyban nem álló, csupán a hitelvek, egyházi szabályok alapján körülírható kapcsolatban lévő tagja magatartásáért.

---

³⁸⁰ A közigazgatási jellegű szabályokat tartalmazó, a temetőkről és a temetkezésről szóló 1999. évi XLIII. törvény 25. § az egyházi temetőkkel kapcsolatos temetkezési szolgáltatási tevékenységekre is kiterjed – az egyházi szertartás szerinti búcsúztatás kivételével.

³⁸¹ Az új Ptk. e körben alkalmazotról és foglalkoztatásra irányuló jogviszonyról, illetve a vállalkozás tagjának és vezető tisztségviselőnek jogviszonyáról rendelkezik, és az állandó megbízást már nem vonja ide. 5:553.-5.555. §

³⁸² LB Pfv.IV.21.895/2007/4: Ha a jogi személy képviseletében eljáró személy nyilatkozata sérti más személyhez fűződő jogát, azért a jogi személy is felelősséggel tartozik.

³⁸³ LB Pfv.IV.21.103/2009/5.szám: Egyházi bíróság tagjai által elkövetett jogsértésért az egyház, mint jogi személy mellett, a jogsértést elkövető természetes személyek is felelnek.

³⁸⁴ Az LB megállapította a bíróság hatáskörét arra az esetre is, ha személyiségi jogsértést egyházi tevékenységgel összefüggésben követik el. BH 2004.180.

4.6 Az egyházak megszűnése

4.6.1. Általános kérdések

Az Lvt. az egyház (egyházi jogi személy) megszűnésének a következő eseteit ismeri:

- jogutódlással történő megszűnés:

1. egyházak egyesülése,
2. két vagy több egyházra történő szétválás

- jogutód nélküli megszűnés:

3. feloszlás (20. § (1) bekezdés),
4. törlés, mint negatív jogkövetkezmény (20. § (2) bekezdés),
5. megszűnés bírósági megállapítása (20. § (3) bekezdés).

A megszűnés 1-3. esetben az egyház elhatározásán alapszik, a 4-5. esetekben pedig ügyészi kereseten alapuló bírósági határozaton.

Az egyházak megszűnésének, törlésének joggyakorlata szinte nincs, illetve az csupán a 13. § (2) és (3) bekezdés szerinti egyházi jogi személyekre korlátozódik. Az Lvt. szabályai a megszűnés körében számos helyen pontatlanok, ellentmondásosak vagy hiányosak, ezeknek a kiküszöbölése a jövőben mindenképpen szükséges volna.

Az egyházi jogi személyek esetében – a társadalmi szervezetekkel szemben – a törvény egyértelmű atekintetben, hogy azok jogi személyisége a nyilvántartásból való törléssel szűnik meg, a határozat meghozatalának napjával (13. § (1) bekezdés).³⁸⁵

Szembetűnő, hogy az Lvt. a törlési szabályok körében az „egyház magyarországi legfelsőbb szervét” nevezi meg, mint nyilatkozattételre jogosultat. A fogalom okozhat bizonytalanságot, mivel egyéb helyütt a törvény az egyház képviselőjét, illetve képviseleti és ügyintéző szerveit említi. Úgy tűnik, ennek értelmében az egyháznak szervezete kialakításánál létre kellene hoznia egy országos irányító, vezető szervet. Nehezen értelmezhető ez pl. olyan szervezeti struktúrában, mely független, autonóm, mellérendelt viszonyban álló, helyi vagy területi egységekből áll. Véleményem szerint kérdéses, hogy erre valóban szükség van-e, nem volna-e elegendő itt is az egyház képviselőjének nyilatkozataira támaszkodni. Egyes egyházak

---

³⁸⁵ A társadalmi szervezetek esetében etekintetben számos, gyakran bírált jogbizonytalanság van, csak a KPJE 2/2008. jogegységi határozat tette egyértelművé a jogértelmezést (egyébként az egyházi jogi személyekre vonatkozó szabályozásra is hivatkozva), illetve általános jelleggel rendezte volna ezt a kérdést az új Ptk. 2:48. § (1) bekezdése.

esetében a belső szabályok folytán nem is biztos, hogy egyértelműen el lehet ezeket a szervezetek egymástól különíteni, illetve problémát okozhat, hogy melyik minnek tekintendő. Hatályos jogunkban nincs arra nézve szabály, hogy az egyház megszűnése (illetve fizetéseképtelensége) esetén hogyan történjék a hitelezők kielégítése. A társadalmi szervezetekre vonatkozó jog is csupán annyit ír egyébként elő, hogy a hitelezők kielégítése után – vagyonukról az alapszabály előírása, vagy legfelsőbb szervének döntése szerint kell rendelkezni, és az ezzel kapcsolatos teendők ellátása a felszámolók feladata (Etv. 21. § (1) bekezdés). A Ptk. értelmében az egyesületek (valamint az alapítványok és a legfontosabb közjogi jogi személyek) gazdálkodó tevékenységével összefüggő polgári jogi kapcsolataira általában a gazdálkodó szervezetre vonatkozó rendelkezéseket kell alkalmazni (Ptk. 685. § c) pont).³⁸⁶ Az egyesületek sem tartoznak azonban a csődről, a felszámolásról és a végelszámolásról szóló 1991. évi II. törvény (Cstv.) hatálya alá,³⁸⁷ a vagyoni kérdések rendezése megszűnés esetén az egyesületi szervekre tartozik, a bíróság nem jelölhet ki felszámolót, nem dönthet a vagyon felosztásáról, nincs kielégítési sorrend, stb. Csupán a Btk.-nak a tartozás fedezetének elvonása (297. §) és a hitelsértés (330. §) tényállásai jönnek számításba, mint a hitelezőket védő büntetőjogi eszközök,³⁸⁸ illetve tekintettel kell lenni a fedezetelvonó szerződések tilalmára vonatkozó polgári jogi szabályokra is. Az egyházakra is vonatkozik ezért, amit az ítélkezési gyakorlat az egyesületekre vonatkozóan kimond, vagyis hogy az alapszabály a felszámolást – mint megszűnést eredményező okot – nem tüntetheti fel.³⁸⁹

Az Lvt. a hitelezővédelemről az Etv.-nél szűkszavúbban, a vagyonfelosztásról részletesebben rendelkezik. Csupán a feloszlás és a megszűnés megállapítása, és csak egyházak esetén (más egyházi jogi személyek esetén nem) írja elő a hitelezők

---

³⁸⁶ Ezzel analóg szabályt tartalmaz az új Ptk. 7:2§ 53. a vállalkozás fogalmáról.

³⁸⁷ Megjegyezném mindazonáltal, hogy a Cstv. (1991. évi XLIX. törvény a csődeljárásról és a felszámolási eljárásról) 3. § (1) a) értelmében a törvény hatálya az uniós joggal összhangban kiterjed valamint mindazon jogi személyek vagy jogi személyiséggel nem rendelkező gazdasági társaságokra, amelyek fő érdekeltsegeinek központja a Tanács fizetéseképtelenségi eljárásokról szóló 1346/2000/EK rendelete alapján az Európai Unió területén található. Az említett rendeletet az összes fizetéseképtelenségi eljárásra alkalmazni kell, függetlenül attól, hogy az adós természetes vagy jogi személy, kereskedő vagy magánszemély (preambulum 9). A rendeletet „valamennyi hitelezőre kiterjedő (kollektív) fizetéseképtelenségi eljárásokra kell alkalmazni, amelyek az adós vagyon feletti rendelkezési jogának részleges vagy teljes elvonását és felszámoló kijelölését foglalják magukban” (1. cikk (1). „Kijelölés” alatt a preambulum 10) értelmében pedig nem csupán a bíróság általi kijelölést kell érteni. A hazai irodalomban nem találni arra nézve véleményt, hogy a társadalmi szervezetek felszámolására kiterjed-e a rendelet hatálya, de véleményem szerint ez valószínű. Ebben az esetben azonban az Etv. rendelkezéseit a rendelettel is összhangba kell hozni, illetve esetleg felmerülhet az a kérdés is, hogy az Lvt. szabályai összhangban vannak-e az uniós joggal.

³⁸⁸ A csődbüntetés (290. §), illetve a 2007. június 1-ig hatályban volt hitelező jogtalan előnyben részesítése tényállást a Cstv. hatálya alá tartozó szervezetekkel kapcsolatban lehet elkövetni.

³⁸⁹ LB Kny. IV. 27.042/1998 idézi: LOMNICI. 320.

követeléseinek kielégítését (21. § (2) bekezdés) – még a szankciós törlés esetében sem,³⁹⁰ ami akár kodifikációs hibának is tekinthető, mindenképpen helyes volna a megszűnésre általában vonatkoztatni ezt.

A társadalmi szervezetek, alapítványok kapcsán már többen kifogásolták a szabályozás hiányosságait, rámutatva a gyakorlati problémák sokaságára és sürgetve a nonprofit szektorra vonatkozó fizetéseképtelenségi, vagyonszámolási jog megalkotását.³⁹¹ Ha mindez az egyházak esetében a szervezeti és működési autonómia tiszteletben tartásával csak szűkebb körben lehetséges is, a fizetéseképtelen, illetve megszűnő egyházak hitelezőit védő szabályok törvénybe iktatása mindenképp indokolt.

A megmaradó vagyont az egyháznak megszűnés elhatározása (feloszlás) és megszűnés megállapítása esetén is közérdekű célra kell *fordítania*. A 21. § (3) értelmében akkor kell a vagyomból alapítványt létrehozni, ha az egyház vagyonáról a megszűnéstől számított kilencven napon belül *nem intézkedett*. A két rendelkezés együttes értelmezéséből, amit az indokolás is alátámaszt,³⁹² úgy tűnik, az egyház maga dönthet megszűnése esetén vagyonáról, ám csak korlátozott körben, a törvényben megjelölt közérdekű célra. Nyilvánvalóan nem lenne helyes, illetve visszaélésekre sarkallhatna – különös tekintettel az egyházaknak nyújtott számos pénzügyi kedvezményre és állami támogatásra –, ha a megszűnő egyház vagyona az alapítók vagy tagok között felosztható volna. Ám az is megfontolandó, hogy akik az egyház számára vagyont juttattak, azok ezt elsősorban vallási célra, és nem oktatási, szociális, egészségügyi, sportcélra stb. tették. Ezért véleményem szerint helyesebb volna a megszűnt egyházak vagyonát pl. a vallásszabadság érvényesülésére, vallástudományi célú oktatásra, kutatásra, ismeretterjesztésre, a vallási tolerancia előmozdítására stb. fordítani – illetve egyházi rendelkezés hiányában ilyen célú (állami alapítású) alapítványnak juttatni azt. A hatályos szabályok mellett azonban igencsak kérdéses, hogy hogyan lehet biztosítani, hogy a megszűnő egyház vagyonát valóban a törvény szerinti célra fordítsa. Szankciója a szabálynak nincs, de annak betartása nem is ellenőrizhető, mivel pl. vagyommérleget benyújtani a bírósághoz nem kell, a vagyonszámolást nem külső személy bonyolítja stb.. Esetleges visszaélések (amennyiben

---

³⁹⁰ Abba, hogy a „bíróság a megszűnését megállapította”, nem érhető bele a szankciós törlés, erre a 21. § (3) is külön, bekezdésre hivatkozással utal.

³⁹¹ Ld.: PERÉNYI, TÓTH. Az AB-hez érkezett ilyen tárgyú (egyébként elbírálásra alkalmatlan) panaszokra pl: 188/D/2002 AB végzés.

³⁹² „A vagyonról általában maga az egyház dönt, és csak kivételesen állami szerv (Miniszttertanács, illetve a művelődési miniszter), akkor ha az egyház nem rendelkezett vagyonáról, vagy az egyházat törölték a nyilvántartásból.”

azokat a jogalkotó valóban ki kívánja küszöbölni) csak a vagyonszámolás rendjének szigorúbb szabályozásával volnának elkerülhetők.

A társadalmi szervezetek megszűnése két lépcsőben bonyolódik: a legfőbb szerv kimondja a feloszlást és kijelöli a felszámolót. Ezt követően a szervezet vagyonával már nem rendelkezhet, csak a felszámoló tehet a nevében jognyilatkozatot. Majd a hitelezők kielégítését és a vagyonszámolást követően a bíróság törli a nyilvántartásból, és ezzel megszűnik a jogalanyiséga.³⁹³ Hasonló a helyzet akkor is, ha bírósági ítéleten alapul a megszűnés: akkor is ki kell jelölni felszámolót, és lebonyolítani a vagyonszámolást, és csak ezt követően törölhető a szervezet a nyilvántartásból.

Egyházak esetében a törvény nem szabályozza (nem is szabályozhatja), hogy hogyan döntsön az egyház a megszűnésről, egyfajta lépcsőzetesség mégis van. Az Lvt. 21. § (2) értelmében, ha az egyház feloszlott, illetőleg ha a bíróság a megszűnését állapította meg, vagyonát *a hitelezők követeléseinek kielégítése után* kell az ott meghatározott célokra fordítania. Ebből arra lehet következtetni, hogy egy elszámolási eljárás itt is követi a megszűnésre vonatkozó döntést. Ezt erősíti a 21. § (3) bekezdése is, mely a megszűnő egyház számára a vagyonról való rendelkezésre kilencven napos időtartamot állapít meg. Nem világos azonban, hogy ezt mikortól kell számítani. Ugyanis a törvény szerint, ha a *megszűnéstől számított* kilencven napon belül kerül sor a rendelkezésre, akkor államilag kell erről intézkedni. A „megszűnés” itt a 13. § (1) bekezdéssel ellentétben nem lehet azonos a törléssel, mert a törölt egyház már nem tudna a vagyonról rendelkezni. Feloszlás esetén annak bíróság felé történő bejelentésétől lehetne a határidőt számítani (mivel az egyházi döntés időpontja a jelenlegi szabályok alapján jogilag nem értelmezhető). Ha pedig a bíróság állapítja meg a megszűnést, a törvény értelmében úgy tűnik, a bíróságnak a megszűnés megállapításakor kilencven nap határidőt kell engedni az egyház számára, hogy vagyonáról – a 21. § (2) szerinti korlátozással – rendelkezzen. Törlésre (törlés elrendelésére) csak ezt követően kerülhet sor.

Arról is hallgat a törvény, hogy az egyház nevében annak megszűnésekor ki, mikor és meddig tehet jognyilatkozatot pl. a vagyonról, nem szól felszámoló, végelszámoló kijelöléséről. Ha feloszlást jelentettek be vagy a bíróság állapította meg a megszűnést, ezt követően az egyház még kilencven napig rendelkezhet vagyonával, tehát az egyházi képviselő tehet érvényes jognyilatkozatokat. Ha a 20. § (2) szerinti szankcióként vagy büntetőjogi intézkedésként szüntetik meg az egyházat, ez nyilvánvalóan nem volna

---

³⁹³ Ptk. 63. § a), Etv. § 20-21. §, 2/2008. KPJE, BH 2005.323, BDT 2007.1714

helyénvaló, ezért ki kellene mondani, hogy ezekben az esetekben a bíróság kijelöli a felszámolót, aki az egyházat annak törléséig képviseli.

Egyáltalán nem rendelkezik a törvény az egyéb egyházi jogi személyek megszűnésének vagyoni természetű kérdéseiről. Az egyértelműség kedvéért nem ártana kimondani, hogy az egyház megszűnő jogi személyiségű szervezeti egységeinek és szervezeteinek jogutóda az egyház (egy az új Ptk. fent idézett, kezesi felelősségre vonatkozó 2:47. § (3) bekezdéséhez hasonló szabály általános jelleggel, a megszűnés esetén kívül eső hitelviszonyokra lehetne irányadó). Az egyházak szövetségének megszűnése esetére célszerű volna megengedni a vagyon alapítók, tagok között történő felosztását.

4.6.2. Megszűnés önkéntes elhatározásból

Az Lvt. 20. § (1) sorolja fel az egyház saját elhatározásából történő megszűnésének okait. Egyesülés vagy szétválás esetén a 21. § (1) bekezdés értelmében jogutódlásról van szó. Helyesebb volna, ha a törvény nem csupán a vagyon tekintetében, hanem általános jelleggel rendelkezne a jogutódlásról. Az egyházaknak az egyesületek, alapítványokhoz hasonlóan nincs részletes „fúziós joga”, a részleteket a gyakorlatnak kell kialakítania. Az Lvt. tágabban szabályoz, mint az Etv., mivel felsorolja a szétválással történő jogutódlást is. (Az ítélkezési gyakorlat alapján az egyesületek nem is tüntethetik fel alapszabályukban a szétválást, mint megszűnési okot.³⁹⁴) Bár a törvény kifejezetten nem szól róla („...az egyházat törli a nyilvántartásból...”), úgy tűnik, lehetséges az egyházak be- és összeolvadása, illetve ki- és különválása is, vagyis beolvadás esetén csak beolvadó, illetve különválás és kiválás esetén a jogelőd egyházat, míg összeolvadás esetén mindkét jogelőd egyházat kell törölni, a jogutód bejegyzése mellett.

Arról is hallgat az Lvt., hogy egyesülés és szétválás esetén az újonnan bejegyzésre kerülő egyházak tekintetében nyilvánvalóan teljesülnie kell az alapítási feltételeknek. Szétválás esetén a vagyon megosztásának arányát az egyház határozza meg (21. § (1) bekezdés), amely alatt természetesen a jogelőd egyházat kell érteni. Fontos megjegyezni, hogy a szétválás is az egyház elhatározásából történő jogutódlás, a jogutód nyilvántartásba vételéhez szükséges a jogelőd nyilatkozata. Egyház részének olyan kiválását, amely a jogelőd egyház egyetértése nélkül történik, vagyis ha szétválás vitás (klasszikus értelemben vett „egyházszakadásról” van szó), nem lehet az Lvt. szabályai szerint jogutódlásként lebonyolítani.

---

³⁹⁴ LB Kny. III. 28.507/1996 idézi: LOMNICI. 330.

Nem pusztán elméleti kérdés, hogy egy egyházból kiváló, jogi személyiségű rész, pl. egy egyházközség, gyülekezet csatlakozhat-e egy másik egyházhoz, s ha igen, ez hogyan bonyolítható le.³⁹⁵ Az Lvt. megfogalmazása arra utal, hogy a jogutódlásnak ezt a lehetőségét a jogszabály nem ismeri, ugyanis „két vagy több egyházra történő szétválásról” lehet csak szó. Az egyházak törlésére vonatkozó szabályokat pedig a törvény csak a 13. § (3) bekezdés szerinti szervezetekre rendeli megfelelően alkalmazni. Ennek értelmében tehát ilyen esetben jogutódlás csak úgy következhet be, ha az egyházból a rész önálló egyházként válik ki és kerül nyilvántartásba vételre, majd ezt követően önálló egyházként a jogutód egyházhoz csatlakozik (abba beolvad). Itt is irányadó, hogy a kiváláshoz a jogelőd egyház egyetértése szükséges. Ám ha a jogelőd és jogutód egyház az egyházrész „átvételéről” meg is állapodik, kérdéses, hogy ez az Lvt.-nek megfelelően közvetlenül lebonyolítható-e. Véleményem szerint – még ha ez indokolatlannak tűnhet is – a jelenleg hatályos törvény szerint nem, esetleg még az egyház jogi személyiségű önálló szervezete esetén igen.

A bíróság törli az egyházat akkor is, ha az „a feloszlását kimondta”. Ennek, a bizonyára a társadalmi szervezetekre vonatkozó jogból kölcsönzött kifejezésnek a használata talán nem a legszerencsésebb. Az egyesületeknél ugyanis a legfőbb szerv „mondja ki” a feloszlásra vonatkozó döntést. Az egyházaknál a szervezeti autonómiából fakadóan nem lehet előírni, hogy mely szervnek kell erről döntenie, ehhez képest legalábbis furcsa, hogy a törlést kérelmezni a „magyarországi legfelsőbb szervének” kell, „a feloszlást kimondania” viszont magának az egyháznak. Az egyház részéről nyilatkozattételre viszont általában az egyház képviselője jogosult, ezért aztán végképp zavaros a szabályozás.

A többi egyházi jogi személyre vonatkozóan a törvény csupán annyit mond, hogy a szabályokat megfelelően alkalmazni kell a 13. § (3) szerinti jogi személy esetén is (azzal, hogy a nyilvántartásból való törlést a jogi személyen kívül az illetékes egyházi szerv is kérheti a bejegyzéshez általa adott nyilatkozat visszavonása esetén). Vagyis kiterjeszti az önálló egyházi szervezetekre a feloszlásra, egyesülésre és szétválásra vonatkozó szabályokat is. Ezeknek a jogi személyeknek jogalanyisága az egyházétól függ. Indokolt volna tehát kimondani, hogy az egyház megszűnése esetén a szervezeti jogalanyok jogi személyisége is megszűnik. A jogszabály nem egyértelmű tekintetben, hogy egyház önálló szervezete csak ugyanazon egyház másik önálló szervezetével egyesülhet-e, illetve visszaolvadhat-e az egyházba vagy egyesülhet-e más egyházzal is. Az önálló szervezet törlését kérelmezheti annak képviselője, vagy „az illetékes egyházi szerv” is. A két nyilatkozat között adott esetben

---

³⁹⁵ Ilyen jellegű, még tisztázatlan helyzetben vannak egyes görög eredetű ortodox egyházközségek (ld. 5.4 pontnál).

ellentmondás is lehet. Az LB egyik közzétett jogesetében pl. az egyház kérte a törlést, ami ellen a szervezet tiltakozott.³⁹⁶ Ebben az esetben döntő az, hogy ha a bejegyzéshez adott egyházi nyilatkozatot megvonják, akkor a szervezetet törölni kell. Előfordulhat elvileg az is, hogy a szervezet képviselője kéri a törlést, és az egyház nyilatkozata ezzel ellentétes. Véleményem szerint ebben az esetben vizsgálni kellene (az egyház nyilatkozatát kellene kérni arról), hogy a szervezet képviselőjének fennáll-e még a képviseleti joga, illetve, hogy az önálló szervezet továbbra is az egyház keretében működik-e. Ha igen, nincs helye törlésnek, de ha a képviselő jogosultsága megszűnt, az új képviselő személyének bejelentésére kell felhívni az egyházat.

A 13. § (2) bekezdés szerinti szervezetek jogi személyisége az alapszabályon, illetve a belső szabályokon alapul, és attól függ, annak megfelelően szűnhet meg, jogutódlással vagy anélkül. Fontos, hogy ha egyszer egyházi szabály jogi személyiséggel ruházott fel egy szervezeti egységet, akkor annak sorsa, pl. más egyházi egységgel való egyesülése nyomon követhető legyen.

Egyház (egyházi jogi személy) véleményem szerint nem jöhet létre átalakulással más jogi személy típusból mint jogelődből, más típusú jogi személlyé sem alakulhat át. Ha az LB fent 4.4. pontnál elemzett (Kfv.IV.37.304/2007/4. számú) döntése helyes lenne, vagyis ha pl. a társadalmi szervezeti formában bejegyzett egyházi szervezet egyidejűleg egyházi jogi személy is lehetne, (tágra értelmezve azt az elvet, hogy kizárólag az egyház jogosult dönteni az egyházi jogi személyiség kérdésében), akkor indokolatlan lenne kizárni a társadalmi szervezetből egyházzá (egyházi jogi személlyé, illetve az ellenkező irányba történő) alakulás lehetőségét. Véleményem szerint de lege lata az egyházak sajátos, minden más jogi személytől eltérő jellege kizárja ezt. De lege ferenda legfeljebb a kifejezetten és elsődlegesen vallási célra alakult egyesületek és az egyházi jogi személyek között tartok elképzelhetőnek ilyen fajta átjárhatóságot, de erre is csekély lehet a gyakorlati igény.

Az egyes egyházi jogi személy típusok között esetleg indokolt lehetne biztosítani az átalakulással történő jogutódlás lehetőségét. Miért ne folytathatná egy egyház önálló szervezete jogi személyiségű szervezeti egységként a működését és fordítva?

Amint azt láttuk, az egyházi jogi személyek szétválásának Lvt. szerinti szabályozása körül sok a bizonytalanság. A gyakorlatban ilyen jogutódlásra alig kerül sor. Ha ugyanis ekörül belső vita van, az állami fórumra nem tartozik, a dolog természetéből fakadóan a jogelőd egyetértésével pedig ritkán történik szétválás. A magam részéről a szétválás jogutódlási forma

---

³⁹⁶ BH1996. 58.

lehetővé tételét az egyházi jogi személyek számára de lege ferenda feleslegesnek, illetve már elvi szinten is túlságosan sok jogalkalmazási problémát okozónak, ezért azt a társadalmi szervezetekhez hasonlóan esetükben is mellőzendőnek tartom.

4.6.3. Törlés mint negatív jogkövetkezmény, és a nem működő egyház törlése³⁹⁷

Arról, hogy a „szankciós” törlés a gyakorlatban nem működik, illetve ennek okairól többen, többször szóltak, a 2000–2001-es módosító javaslat is a szabályozás hatékonyabbá tételére irányult.³⁹⁸

A hatályos törvény értelmében ügyészi kereset alapján akkor törli a bíróság az egyházi jogi személyt, ha annak tevékenysége a 8. § (2) bekezdésébe ütközik, vagyis nem vallási tevékenységet végez (elsődlegesen), vallási tevékenysége az Alkotmánnyal vagy törvénnyel ellentétes. A törvény szó szerinti, az ügyészség felfogásával is egybevágó értelmezése³⁹⁹ alapján csak ezek az okok vezethetnek törlésre. Így azonban a törvény 16. § (2) bekezdésében megfogalmazott törvénysértés esetére az ügyészségnek általában biztosított keresetindítási lehetőségnek nincs is értelme, lex imperfecta marad, mert nincsenek meghatározva a bíróság által alkalmazható szankciók. Törlésre nem kerülhet sor, ha az egyház vallási tevékenysége nem törvénytelen, csupán az egyéb, járulékos tevékenységei kapcsán követ el jogsértéseket.

A bíróságnak a jogellenes tevékenység megszüntetésére fel kell hívnia az egyházat, egyházi jogi személy, szervezeti egység vagy önálló szervezet jogellenes működése esetén az egyház magyarországi legfőbb szervét. Jogsértő működés esetén mind a négy egyházi jogi személy típus megszüntethető. Ha a jogsértés csak a szervezeti egység vagy önálló szervezet működésére terjed ki, az érintett jogi személy törlése indokolt, az egész egyházé nem feltétlenül (illetve vizsgálendő a szervezet működésének az egész egyházéhoz viszonyított mértéke).

Furcsamód (bizonyára csak jogalkotói figyelmetlenségből) az Lvt. nem tartalmaz (s a 2000-2001-es módosító javaslat sem tartalmazott) az ügyész által indított perekre az Etv. 16. § (1) bekezdésében foglalthoz hasonló különös hatásköri szabályt. A Pp. megyei bírósági hatáskörökre vonatkozó szabályai között sincs erről rendelkezés, mivel az csupán a megyei

---

³⁹⁷ A szankciós törlés kapcsán szükséges utalni a büntetőjogi intézkedésként történő törlés lehetőségére is. Ld. SCHANDA 2003. 96-99.

³⁹⁸ SCHANDA 2003. 95-97, FERENCZY 1999 532-f. A Javaslat törlési okként kifejezetten nevesítette, ha az egyház nyilvánvalóan nem vallási tevékenységet folytat (2. § (2) bekezdés), az ügyészség tájékozódását elősegítő szabályt tartalmazott, illetve annyiban pontosította a törvény szövegét, hogy nem működő egyház törlésére is ügyészi kereset alapján kerülhet sor (8. § (1) bekezdés). T/3521.

³⁹⁹ SCHANDA 2003. 96.

bíróság által nyilvántartásba vett, cégnek nem minősülő szervezetekkel kapcsolatos perek közül az ilyen szervezetek ellen a *törvényességi felügyeletet gyakorló szerv* által indított pereket említi (23. § (1) bekezdés fa) alpont),⁴⁰⁰ márpedig az egyházak esetében az ügyészség nem minősül ilyen szervnek.⁴⁰¹ Ezért a törlési perre jelenleg az általános szabályok alapján az egyházi jogi személy székhelye szerinti helyi bíróság rendelkezik hatáskörrel és illetékességgel – ezt nyilvánvalóan szintén módosítani volna szükséges.

A 20. § (3) bekezdés értelmében a bíróság megállapítja az egyház megszűnését és törli a nyilvántartásból, ha tevékenységével felhagy, és vagyonáról nem rendelkezik. A társadalmi szervezetekkel szemben az egyházaknál sem a törvény által megkívánt létszám, sem a működés egy évet meghaladó hiánya nem kifejezett megszüntetési ok. Az Lvt. a törlés feltételül a tevékenység megszűnését *és egyszersmind* a vagyon meglétét szabja, aminek értelmében nem lehetne az egyházat törölni, ha „csak” nem működik, de vagyona nincs. (Megjegyzendő, hogy vagyon alatt itt is érteni kell az aktív és passzív vagyonelemeket, vagyis ha a nem működő egyházzal szemben rendezetlen vagyoni jellegű követelés van, akkor is helye van a törlésnek.) Ez egyfelől alátámasztható lenne azzal, hogy az egyházi jogalanyiságra elsősorban a polgári jogképesség, szerzőképesség miatt van szükség, és ha az egyháznak nincs vagyona, nincs is jelentősége annak, hogy nyilvántartásba van-e véve vagy sem. Másfelől azonban nem jó, ha a nyilvántartás nem működő „fantomegyházakat” tartalmaz, függetlenül attól, hogy azok szereplői-e még a vagyoni forgalomnak vagy sem. Ha másért nem, azért, mert foglalja a nevet, elzárva a vallás híveit attól a lehetőségtől, hogy esetleg ugyanazon néven újjáalakítsák az egyházat. Véleményem szerint de lege ferenda a megszűnés megállapításához a tevékenység hiányának önmagában elegendő kellene lennie.

A társadalmi szervezetek esetében a bírósági gyakorlat szerint a taglétszám és a tevékenység hiánya mellett a törvényes képviselő hiánya is megszüntetési ok lehet, mint amely a működés akadálya.⁴⁰² Ezek a szempontok akkor is irányadóak lehetnek, ha a bíróságnak az egyház megszűnéséről kell döntenie. Ha tartósan nem vesz részt az egyház vallási tevékenységében legalább száz fő, nincs az egyháznak a belső szabályoknak megfelelő és a nyilvántartásba bejelentett képviselője, az a tevékenység megszűnésének bizonyítéka lehet. Mivel a törvény nem határoz meg időtartamot, az egyesületeknél irányadó egy év itt nem mérvadó, indokolt lehet ennél hosszabb idő vizsgálata, és jelentősége lehet a hitelveknek és egyházi szabályoknak is (pl. atekintetben, hogy milyen időszakonként, milyen gyakorisággal kerül sor

---

⁴⁰⁰ Illetve még az ilyen szervezetek és tagjaik (volt tagjaik) közötti, illetve a tagok (volt tagok) egymás közti a tagsági jogviszonyon alapuló perek (fb) alpont.)

⁴⁰¹ SCHANDA 2003 96.

⁴⁰² LB. Kf. III. 38.071/2001.

vallási cselekményekre). A megszüntetés kritériumait mindazonáltal a jogbizonytalanság mérséklése érdekében a jövőben nem ártana pontosítani.

5. A hazai szabályozás: a „különös rész”

5.1. Bevezető megjegyzések

A továbbiakban tekintsük át a „történelmi” egyházak belső szabályozásának az egyházi jogi személyek jogalanyisága szempontjából lényeges rendelkezéseit, illetve azok összefüggéseit az állami jogszabályokkal, figyelemmel a problematikus kérdésekre. Amint azt a 4. részben láthattuk, az egyházi belső szabályok közül relevanciával elsősorban a belső (szervezeti, származtatott) jogi személyiségre és a képviselőre vonatkozó előírások bírnak. A „történelmi egyházak” többségének belső szabályozása széles körben biztosít jogi személyiséget szervezeti egységeinek, szervezeteinek.

Szükséges itt röviden az egyes egyházjogok elemzésre történő kiválasztásáról szólni. Az irodalomban az egyházjogokat vagy felekezeti jogokat bemutató összefoglaló munkák a három legnagyobb keresztény egyház jogát az ortodox és izraelita,⁴⁰³ illetve az ortodox, izraelita és az unitárius⁴⁰⁴ egyházzal kiegészítve tárgyalják. A válogatás az első esetben önkényesnek tűnik, és nem meghatározott szempontok következetes érvényesítésének következménye. Ugyanis, ha a történelmi szempontot helyezzük előtérbe, akkor lehet az elemzést például valamennyi korábbi bevett (mint a fent idézett második esetben), vagy az 1945 előtt bevett és elismert felekezetekre szűkíteni. A történelmi szempontú válogatás eredménye azonban nyilvánvalóan nem vág egybe az egyes egyházak mai társadalmi súlyával. A 2001-es népszámlálási adatokat alapul véve a három nagy keresztény egyházat a sorrendben a Jehova Tanúi, baptisták, ortodoxok (együtt), izraeliták, pünkösdisták, unitáriusok, adventisták, buddhisták (együtt), Hit Gyülekezete követői, muzulmánok követik (az 1%-os felajánlások számát tekintve előkelő helyet elfoglaló Krisna-tudatú hívők közösségét számos más kiségyház megelőzi).⁴⁰⁵ A történelmi szempont és a társadalmi súly

---

⁴⁰³ SZATHMÁRY 2004

⁴⁰⁴ Ld.: RÁCZ

⁴⁰⁵ http://www.nepszamlalas.hu/hun/kotetek/18/tables/load2_38_1.html (2010.03.14.) Az 1%-os személyi jövedelemadó-hányad felajánlások során 2009-ben a három nagyot a felajánlók számát tekintve a Hit Gyülekezete, Krisna-tudatú hívők, baptisták, Jehova Tanúi, izraeliták követték. A felajánlások összegét tekintve sorrendben a Krisna-tudatú hívők közössége, a baptisták, az izraeliták, a Hit Gyülekezete követik, az unitáriusok a 10. helyen állnak. www.apoh.hu. Nyilvánvaló, hogy az 1%-os felajánlások és az egyházak társadalmi súlya közötti kapcsolat megítélése összetett szociológiai kérdés. Az egyes egyházak anyagi, társadalmi támogatottsága és az állampolgárok vallási hovatartozása sem feltétlenül tükrözi egymást. Ezért is fontos, hogy a

együttes figyelembevételével olyan nagy számú egyház szabályait kellene tárgyalni, ami meghaladja e dolgozat kereteit. Jelen elemzést ezért a „történelmi” egyházakra szűkítjük, értve ez alatt felfogásunk szerint az 1945 előtt bevett és elismert felekezeteket is.⁴⁰⁶ Ez a szempont tárgyunk kapcsán azért is használható, hogy ezeknek az egyházaknak van történetileg kidolgozottabb belső normarendszere, történelmi eredetű (ingatlan-) vagyonuk révén a magánjogi viszonyokban is jelentősebb szerepet játszhatnak, és mivel a bírósági nyilvántartáshoz esetükben többnyire nem tartozik „alapszabály”, belső jogukat kell általában véve alkalmazni. Ugyanakkor ez a belső jog nem minden esetben ismerhető meg könnyen, részint a kodifikáltság, részint a nyilvánosságra hozatal hiánya miatt.

Ami az egyházak szervezeti felépítését illeti általában, a katolikus és a keresztény ortodox egyházak alapvető szervezeti egysége a püspökség (ún. episzkopális rendszer), a protestáns és a zsidó felekezetek alapegysége a több-kevesebb autonómiával rendelkező gyülekezet, illetve hitközség. Az országos egyházi vezető személy (pl.: a katolikus prímás), illetve testület (pl. a református, evangélikus zsinati, ill. országos elnökség), joghatósága a részegyházak, gyülekezetek tekintetében korlátozott – az izraelita felekezet esetében pedig ilyen vallási vezető nincs is.

A katolikus és az ortodox egyházakban a tisztségviselők általában kinevezéssel, a többi itt tárgyalt egyházban többnyire választással nyerik el megbízatásukat. A katolikus és az ortodox egyházak és szervezeti egységeik esetében az önálló képviseleti mód, míg a református, evangélikus, baptista egyházban két képviselő együttes képviseleti joga a jellemző, az izraelita egyházban önálló és együttes képviselet egyaránt előfordul.

A megyei bírósági nyilvántartások tartalma az egyházjogi rendelkezésekkel, illetve a belső egyházi szabályozás az Lvt.-vel nincs mindig teljes mértékben összhangban, a kettő ellentmondásai gyakorlati problémákhoz is vezetnek. Ez a kérdés persze megközelíthető volna akár úgy is, hogy a jogalkotó, illetve a jogalkalmazó bíróság nem volt maximálisan tekintettel az egyházi szervezetrendszer sokféleségére. A törvény hatálybalépését követően 1990. június 30-ig csaknem fél év állt rendelkezésre, hogy a művelődési miniszter megtegye a korábban elismert egyházak és bejegyzett szerzetesrendek nyilvántartásba vételére vonatkozó előterjesztést, és ennek alapján a megyei bíróságok hivatalból nyilvántartásba vegyék azokat. Az érintett szervezetek száma nem volt nagy, így leginkább talán a belső egyházi szabályok

---

népszámlálások során felvegyenek adatokat a vallási hovatartozásról, mivel jelenleg ez az egyetlen megbízható adatforrás.

⁴⁰⁶ Részint az 1.4.2. pontban már említett indokok miatt, részint mert a több mint száz éve elismert egyházként folyamatosan működő, a korábbi bevett felekezetek nagy részét számban jelentősen felülmúló baptista egyház elhagyása hiányérzetet kelthet.

megfelelő ismeretének hiányával, illetve részben az Lvt. rendelkezéseinek félreértésével magyarázhatók a bejegyzés hibái és hiányosságai.⁴⁰⁷ A pontatlanságokra jellemző példa, hogy az Lvt. hivatalbóli nyilvántartásba vételről rendelkező 22. §-a „az e törvény hatálybalépésekor törvényesen elismert egyházként” működő szervezetekről szól, amikor ilyen „egyházak” akkor nem is léteztek.

5.2. Magyar Katolikus Egyház⁴⁰⁸

A katolikus egyházi jogi személyek tekintetében a kánonjog (ideértve a keleti kánonjogot is) szabályai az irányadók. A hivatalbóli nyilvántartásba vételkor a művelődési miniszter a bíróságnak küldött átirata mellékleteként megküldte a Magyar Katolikus Egyház szervezetéről, intézményeiről készített összeállítást. A melléklet szerint az egyházon belül önálló jogi személy valamennyi érsekség, püspökség (székes és társas) káptalan, plébánia, lelkészség, templom-, illetőleg kápolnagazgatóság. Itt – valamint a református és evangélikus egyházaknál is – alkalmazták azt a technikai megoldást, hogy az egyházmegyéket nevesítve, az egyházmegyei szint alatti szervezeti egységeket kategória szerint közölték. A melléklet a bejegyzett szerzetesrendeket tételesen felsorolta.

A Magyar Katolikus Püspöki Konferencia által 1994-ben kiadott „Az egyházi jogi személyek bírósági bejegyzésének és egyházi nyilvántartásának szabályzata” (a továbbiakban: szabályzat) rendezett néhány bizonytalan kérdést és meghatározta a nyilvántartásba vétellel kapcsolatos belső eljárást.

Ennek alapján:

a) Az Ltv. 13. § (2) bekezdés szerinti szervezeti egységek közül nagy számuk és a képviselő személyében bekövetkező gyakori változás miatt a bírósággal csupán *kategória szerint* közölték a plébániákat, lelkészségeket, szerzetesházakat és egyes további jogi személyeket.

b) Az Ltv. 13. § (2) bekezdés szerinti szervezeti egységek közül a bíróságnak tájékoztatásul *nevesítve* is bejelentették az „önálló képviselettel rendelkezőket”⁴⁰⁹: a Magyar Katolikus Püspöki Konferenciát (a továbbiakban: MKPK), az érsekségeket és püspökségeket, az egyházmegyék önálló intézményeit, a Katonai Ordinariátust, az MKPK Püspökkari Titkárságát és annak önálló intézményeit.

---

⁴⁰⁷ Bár a bíróságok vonatkozásában a megfelelő idő hiánya is magyarázatot adhat: a miniszter pl. a Magyar Katolikus Egyház esetében csak 1990. június 15-én kelt átiratában kérte a nyilvántartásba vételt, amelynek a bíróság egyébként már négy napon belül eleget tett. Ld. KGD 1998.75

⁴⁰⁸ Komárom-Esztergom Megyei Bíróság 60060/1990.160.

⁴⁰⁹ Megjegyzem a fogalomnak a szabályzat szerinti értelme kétséges, „önálló képviselettel” valamennyi jogi személy típus bír, legyen az szervezeti egység vagy önálló szervezet.

c) Az egyház a Ltv. 13. § (3) bekezdés szerinti szervezetei, melyeket az egyház a bíróságnak bejelentett: a Magyar Karitás és önálló intézményei, a férfi, illetve a női szerzetesi elöljárói konferencia, a szerzetesrendek és önálló intézményeik, a szerzetesi konferenciák, egyes további társulások, egyesületek.

A Magyar Katolikus Egyház mint egységes jogi személy nyilvántartásba vételével – annak kánonjogi összefüggéseivel – kapcsolatos ellentmondásokra már többen rámutattak,⁴¹⁰ a helyzetet azonban az egyház a „technikai kezelhetőség kedvéért” tudomásul vette (ld. a szabályzatot).

Jelen dolgozat tárgyán túlmutat a jogi személyiséggel kapcsolatos részletes kánonjogi előírások,⁴¹¹ a nagyszámú jogi személy típus és a hozzájuk kapcsoló belső szervezeti és működési (pl. jogképességi, hatásköri, képviseleti) szabályok elemzése. Állami egyházjogi szempontból elegendő csupán annyit kiemelni, hogy a katolikus egyházszervezet minden szintjén (érsekség, püspökség, plébánia/görög-katolikus parochia) az egyházi jogi személy képviselőjének (érsek/metropolita, megyéspüspök, plébános/görög-katolikus parochus, stb.) képviseleti joga minden esetben önálló, és a képviselő megbízatását a hierarchikus szervezeti rendszerben csak nagyon kivételes esetben nyeri el választással (pl.: az MKPK elnöke).

Az Ltv. alkalmazása szempontjából problémát okozhat, hogy az Ltv. 20. § (1) és (4) bekezdéseinek alkalmazása szempontjából ki minősül az egyház „magyarországi legfőbb szervének” – elsősorban természetesen az esztergomi prímás és az MKPK (és elnöke) jöhet számításba. (A két tisztség egybeesése az állami egyházjogi nézőpontból valamennyire egyszerűsíti a helyzetet.) A kérdés eldöntése a kánonjog alapján sem egyszerű.⁴¹² A gyakorlatban eddig csak az Ltv. 20. § (1) bekezdésének második mondata alkalmazására került sor, ahol ez nem okoz problémát, mert az egyház önálló szervezetéinek megszűnése esetén a prímás mint „illetékes szerv” a bejegyzéshez adott hozzájárulás visszavonásával kérheti a szervezet törlését, ezért (BH 1996.58.), tehát a „legfőbb szerv” nyilatkozatára nincs is szükség. Az MKPK saját önálló intézményei tekintetében az MKPK is „illetékes szervként” nyilatkozhat (BH 1996.282). A szabályzat az egyházi jogi személyek változásbejegyzési és törlési kérelmeinek benyújtását is az MKPK Titkárságának hatáskörébe helyezi, ami technikailag jó megoldás, de az elméleti ellentmondásokat nem küszöböli ki.

Az egyházi jogi személyek „létezéséről és az adott ügyletre való képességéről” a fölrendelt egyházi jogi személy ad ki igazolást (pl. az egyházmegye, szerzetesrend, az MKPK stb. – ld.

---

⁴¹⁰ ERDŐ-SCHANDA 56.f., FERENCZY 1999. 524f.

⁴¹¹ A jogi személy fogalma maga is kánonjogi eredetű, erről bővebben vö. FERENCZY 518-529.

⁴¹² Püspöki karnak egyházkormányzati hatalma nincs – ld. ERDŐ 2007. 108., hatásköre korlátozott – ld. ERDŐ 2005 337-345. A prímás korlátozott kormányzati hatalmáról ld. ERDŐ-SCHANDA 57.

szabályzat), országos nyilvántartást az MKPK Titkársága vezet. Az egyház szervezeti egységeit, önálló szervezeteit a Komárom-Esztergom Megyei Bíróságnak jelenti be, a szerzetesrendeket az LB eseti döntésének (illetve az egyébként kifogásolható szabályozásnak – ld. 4.3.2.) megfelelően (KGD 1998.75) az annak hazai központja szerint illetékes bíróságon kell nyilvántartásba venni. A megszentelt életnek a „szerzetesrendeken” (a kánonjogi „szerzetesi intézményeken”) túlmenő egyéb kánoni formáit, azaz a világi intézményeket és az apostoli élet társaságait a szabályzat szerint a Komárom-Esztergom Megyei Bíróságon kell bejelenteni. Ez azonban ellentmond a 11/1990. IMr. 1.§ (1) bekezdésének, amely az egyház valamennyi önálló szervezetére vonatkozik, ennek alapján ezért valamennyit a „székhelye” szerinti megyében kéne nyilvántartásba venni. Az állami jogszabályok által használt „szerzetesrend” fogalomnak a kánonjogi „szerzetesi intézményekkel” való azonosítása is megkérdőjelezhető, hiszen pl. az 1988-ban „szerzetesrendként” elismert (majd az Lvt. alapján hivatalból nyilvántartásba vett) Magyarok Nagyasszonya Társaság egyházjogi státusa (egyházmegyei jogú női) apostoli élet társasága.

5.3. Magyarországi Református Egyház⁴¹³

Az egyház szervezeti felépítést az ún. zsinati-presbiteri elv határozza meg, amelyet számos szerző a protestáns egyházak egyik legfontosabb jellemzőjének tart, és amellyel a reformáció a polgári demokráciák kialakulására meghatározó hatást gyakorolt.⁴¹⁴ Az elv egyik leglényegesebb összetevője, hogy az egyház „kormányzatát a lelkészek és a világi egyháztagok közösen végzik”.⁴¹⁵

Az református egyház önkormányzati jogú testületeinek, valamint erre felhatalmazott intézményeinek önálló jogalanyisága van.⁴¹⁶ Az egyház törvény az egyházi szervezetrendszer valamennyi szintjén együttes képviseleti módot ír elő. (Az egyházi intézményekre ez már nem vonatkozik – így pl. a református közoktatási intézményt az intézményt vezetője képviseli.⁴¹⁷)

---

⁴¹³ Főv. B. 63367/1990.12

⁴¹⁴ ld. pl.: A *Confessio* c. folyóirat „Demokrácia, presbiteri rendszer, testületi kormányzás a református egyházban” tematikus számának cikkeit, 2007/3. (elektronikus kiadás: <http://www.reformatus.hu/confessio/?ev=2007&szam=3> 2010.03.10.); az állam- illetve alkotmányelméleti és -történeti szakirodalomból pl. Samu Mihály: Államelmélet. Budapest, Püski, 1992. 40.; Kisteleki Károly, Lövétei István, Nagyné Szegvári Katalin, Pomogyi László, Rácz Lajos: Egyetemes állam- és jogtörténet. Polgári kor. Budapest, HVG-ORAC, 2002. 16.

⁴¹⁵ SZATHMÁRI, 2004. 113.

⁴¹⁶ 1994. évi II. törvény a Magyarországi Református Egyház alkotmányáról és kormányzatáról

⁴¹⁷ 2005. évi II. törvény a Magyarországi Református Egyház 1995. évi I. közoktatási törvényének módosításáról a módosítással és a végrehajtási utasítással egységes szerkezetben 56. §

Az anya-, társ-, misszó egyházközség jogi személy, a leányegyházközség nem az.⁴¹⁸ A lelkész az egyházközségi főgondnokkal vagy gondnokkal együtt képviseli az egyházközséget.⁴¹⁹ Jogi személyiséggel bír az egyházmegye és az egyházkerület.⁴²⁰ Az egyházmegyét az esperes és az egyházmegyei gondnok együtt képviseli.⁴²¹ Külön megbízás alapján az egyházmegyei jogtanácsos képviselheti az egyházközségeket és -megyéket a bíróságok és más hatóságok előtt.⁴²² Az egyházi szabály fogalmi szerinti „jogtanácsos” a világi jog szerint ügyvéd, és az ügyvédekre vonatkozó szabályok szerint is látja el feladatát.⁴²³ Az egyházkerületet a püspök és az egyházkerületi főgondnok képviseli együttesen.⁴²⁴

A Magyarországi Református Egyházat a zsinat elnöksége képviseli,⁴²⁵ amely választott püspökökből és egyházkerületi főgondnokokból áll. Az egyházi törvény nem határozza meg kifejezetten a zsinati elnökség létszámát, és nem is mondja kifejezetten ki, hogy az azonos a zsinat ún. lelkészi és világi elnökével, a gyakorlatban azonban a zsinati elnökség a lelkészi és világi elnökből áll.

A gyakorlatban e szabályok alkalmazása körül zavar tapasztalható. A Fővárosi Bíróság nyilvántartásában csupán a zsinat lelkészi elnöke szerepel képviselőként, az Lvt. hatályba lépése óta és jelenleg is. Alacsonyabb szinten, az egyházközségek, -megyék és -kerületek képviselete során sem egyértelmű a gyakorlat: a képviselők személyéről kérelemre ún. „egyházfőhatósági igazolást” ad ki a Zsinati Iroda Hivatala (egyházközségek esetében az esperesi hivatal közreműködésével).⁴²⁶ Ezeken az igazolásokon azonban igen gyakran csak a lelkész képviseleti jogát igazolják, a második (világi) képviselőt nem tüntetik fel, egyáltalán nem utalnak az együttes képviseletre. Az egyházzal jogviszonyba kerülő felek, illetve az állami jogalkalmazók ezekből az igazolásokból tájékozódhatnak az egyházi jogi személy képviseletéről. Az együttes képviseleti szabályok ilyen megsértése álképviseletet alapozhat meg (Ptk. 221. § (1)-(2) bekezdés).

Az igazolások kiadásának gyakorlatát és a képviseleti jog gyakorlását ténylegesen és feltétlenül az egyházi szabályokhoz kellene igazítani. Ami az országos egyházat illeti, a bírósági nyilvántartásban a zsinat világi és lelkészi elnökét együttesen kellene feltüntetni az

---

⁴¹⁸ 1994. évi II. törvény a Magyarországi Református Egyház alkotmányáról és kormányzatáról

14-17. §

⁴¹⁹ Uo. 45. § b)

⁴²⁰ Uo. 75. §, 103. §

⁴²¹ Uo. 82. § (1), 86. § (1)

⁴²² Uo. 88. § (2) b.

⁴²³ Uo. 150. §, 88. § (2) e.

⁴²⁴ Uo. 113. § (1)

⁴²⁵ Uo. 162. § (1)

⁴²⁶ Zs-133/2007. számú Zsinati Határozat az egyházfőhatósági igazolások kiadásának rendjéről – egyes számban szól a képviselőről.

egyház képviselőjeként. Ez úgy volna a legegyszerűbben rendezhető, ha az egyház maga kezdeményezné a bíróságon a bejegyzés kijavítását.

Fentebb (ld. 4.3.3 pont) már utaltam a Kárpát-medencei magyar reformátusok határon átnyúló szerveződésének jogalanyisága körüli problémákra, arra, hogy az LB döntése értelmében a Magyar Református Egyházak Tanácskozó Zsinata egyházi szövetségként nem volt nyilvántartásba vehető. A szervezet végül a Magyar Reformátusok Világszövetségéhez hasonlóan egyesületi formában került bejegyzésre. 2004-ben létrejött a Kárpát-medencei Magyar Református Generális Konvent. A Konvent keretei között a magyar református tagegyházak/egyháztestek/országos egyházak,⁴²⁷ vagyis összességükben a „Magyar Református Egyház” számára közös alkotmánytervezetet dolgoztak ki, melyet közös zsinaton fogadtak el 2009-ben. A magyar jogban nincsen megfelelő jogi kategória a határon átnyúló egyházi szervezetek számára, a Tanácskozó Zsinathoz hasonlóan a Konvent sem vehető nyilvántartásba ezért egyházak szövetségeként. Az új egyházalkotmány szerinti „Magyar Református Egyház” egyházként nem volna nyilvántartásba vehető, mert annak szervezeti egységei a „működés helye szerint állami nyilvántartásba vett országos egyházak.”⁴²⁸ Az ilyen nemzetközi együttműködések jogalanyisága általában véve is problematikus, az egyes államok joga nem rendelkezhet külföldi jogi személyek jogalanyiságáról. (Egy az európai társasági jogi formákhoz hasonló jogi személy kategória egyházak számára az európai jogban még a beláthatatlanul távoli jövőbe vész.) Így azonban a Konvent és a „Magyar Református Egyház” nem rendelkezik jogi személyiséggel. Ettől függetlenül az egyház közös alkotmánya, mint amelyet a Magyarországi Református Egyház is alaptörvényének tekint, véleményem szerint az egyház belső szabályának tekinthető, állami jogszabály egyházi szabályra történő utalása esetén alkalmazható.

Hasonló határok feletti szervezetek létrehozására törekszik az evangélikus és az unitárius egyház is (ld. később). Ezeknek a nemzeti egyházi szervezeteknek a helyzete annyiban speciális, hogy a magyar állami egyházjogban újdonságot jelent a jelentős egyházak állami jog szerint jogalanyisággal nem rendelkező szervezeti, illetve társadalmi szervezeti formában való működése. Ezek megfelelő kezelése a jogalkalmazás számára minden bizonnyal kihívást fog jelenteni.⁴²⁹

---

⁴²⁷ Az anyaországin kívül a Romániai Református Egyház, a Szlovákiai Református Keresztyén Egyház, a Kárpátaljai Református Egyház, a Szerbiai Református Keresztyén Egyház, a Horvátországi Református Egyház (csatlakozása folyamatban) és a Szlovéniai Református Keresztény Egyház.

⁴²⁸ Magyar Református Egyház alkotmánya 18. §

⁴²⁹ Pl. már pusztán az is, hogy a Magyar Református Egyházat ne tévesszék majd össze a Magyarországi Református Egyházzal, a Magyar Unitárius Egyházat a Magyarországi Unitárius Egyházzal.

5.3. Magyarországi Evangélikus Egyház⁴³⁰

Az egyház törvényei a zsinat-presbiteri elvet kifejezetten nem említik, Boleratzky Lóránd szerint azért, mert az evangélikus egyházban az nem tisztán, hanem képviseleti elvekkel keverten érvényesül.⁴³¹ Rögzíti a törvény viszont a paritás elvét, mely szerint egyházban az egyházi szervek összetételénél a lelkeszi és nemlelkészi elem azonos mértékű befolyása érvényesül.⁴³²

Az egyház önkormányzattal rendelkező szervezeti egységei az egyház közgyűlésének határozata vagy törvény alapján nyerhetnek jogi személyiséget, melyekről az egyház Országos Irodája nyilvántartást vezet, és annak alapján igazolást ad ki.⁴³³

Az egyház törvénye alapján jogi személyiségű szervezeti egység az evangélikus egyházközség. Az egyházközség részei (anya- társ-, leány- fiókegyház és a szórvány) az országos presbitériumtól kérhetik önálló jogi személlyé történő nyilvánításukat.⁴³⁴ Az evangélikus egyházmegye is kérheti önálló jogi személlyé nyilvánítását.⁴³⁵ Az egyházkerületek jogi személyiségéről az egyházi törvények hallgatnak, azok tehát nem rendelkeznek jogi személyiséggel.

Az egyházközséget az egyházközségi elnökség tagjai, vagyis a lelkész és a felügyelő (együttesen) képviselik.⁴³⁶ Az egyházmegyét az egyházmegye elnöksége, vagyis az esperes és az egyházmegyei felügyelő (együttesen) képviselik.⁴³⁷ (Az egyházkerületet az egyházkerületi elnökség tagjai, a püspök és az egyházkerületi felügyelő közösen képviselik.⁴³⁸)

A Magyarországi Evangélikus Egyház (az „országos egyház”) „legszélesebb körű döntéshozó, legfőbb képviseleti és törvényhozó testülete” a zsinat. A zsinat elnöksége egy-egy lelkeszi és nemlelkészi elnökből, egy-egy lelkeszi és nemlelkészi alelnökből, valamint a zsinati bizottságok elnökeiből áll. A zsinat – vagyis azon keresztül az országos egyház – képvisellete a zsinat „elnökeinek feladata” (és nem a „zsinat elnökségének” hatásköre), akik azt az alelnökökre átruházhatják.⁴³⁹ Megjegyzem, felmerül a kérdés, hogy itt is alkalmazandó-e az az általános jogelv, hogy a szervezeti képviseleti jog egészében nem ruházható át, vagyis

---

⁴³⁰ Főv. B. 63366/1990.17.

⁴³¹ BOLERATZKY 1998. 80.

⁴³² 1997. évi I. törvény a Magyarországi Evangélikus Egyházról 12. §

⁴³³ 1997. évi I. törvény. 10. § A jogi személyiségre vonatkozó szabályokat 2005-ben átfogóan újraszabályozták, hatályon kívül helyezve a korábbi 1997. évi II. törvényt az egyház szervezetéről és igazgatásáról.

⁴³⁴ 2005. évi IV. törvény az egyház szervezetéről és igazgatásáról 5. § (4).

⁴³⁵ Uo. 42. §

⁴³⁶ 2005. évi IV. törvény. 25. § (2)

⁴³⁷ Uo. 56. § (1)

⁴³⁸ Uo. 85. § (2)

⁴³⁹ 2005. évi IV. törvény az egyház szervezetéről és igazgatásáról 109. § (3) e).

a bírósági nyilvántartásba is bejegyzett képviselők csak meghatározott ügyekre vonatkozóan ruházhatják át képviseleti jogukat. A kérdés megválaszolásához a forgalom nyilvántartáson alapuló biztonsága és az egyházi szervezeti autonómia elvét kell ütköztetni. Az egyházi törvény a képviselet módjáról nem szól, nem egyértelmű, hogy a képviseleti jog önálló vagy együttes-e. (Amint arra már utaltam, a bírósági nyilvántartás nem tartalmaz adatot a képviselet módjáról, arról legalább az egyházi törvényekben kifejezetten és pontosan rendelkezni kellett volna). Az országos egyházzal kapcsolatban képviseleti hatásköre van számos más szervnek: az országos elnökségnek (az országos felügyelő és az elnökpüspök),⁴⁴⁰ az országos irodaigazgatónak, „jogi vonatkozású ügyekben” az egyházat az országos ügyész képviseli.⁴⁴¹ Az evangélikus országos ügyész a világi jog szerint a református zsinati jogtanácsoshoz hasonlóan ügyvéd. A bírósági nyilvántartásba képviselőként jelenleg öt tisztviselő: mindhárom püspök, köztük az elnökpüspök, az országos felügyelő és az országos irodaigazgató is be van jegyezve. A nyilvántartásból nem derül ki, hogy közülük ki, milyen ügyben, kivel együtt és milyen módon járhat el képviselőként. Konkrét esetben ennek ellenőrzése nem egyszerű, csak az egyháztörvények elemzése alapján igazolható – a képviselet önálló vagy együttes jellege még annak alapján sem mindig –, illetve a gyakorlatban a jogalkalmazók itt is csak az országos iroda eseti igazolására támaszkodhatnak. A Kárpát-medencében és a világon máshol élő magyar anyanyelvű evangélikus (protestáns) egyházak, gyülekezetek, magyar anyanyelvű evangélikusok egyesítésére 2006-ban alakult a Magyar Evangélikus Konferencia, melyet társadalmi szervezetként vettek nyilvántartásba (jogalanyiságáról ld. a hasonló református szervezetről írtakat, fenti pont).⁴⁴²

5.4. A keresztény ortodox egyházak

A hazai ortodox kereszténység szervezetenként rendkívül szétagolt, részint a nemzeti egyházak sokfélesége miatt, részben azért, mert az egyes nemzeti(ségi) egyházak sem minden esetben egységesen vannak nyilvántartásba véve. Az ortodox egyházszervezet önálló, „autokefál” helyi egyházakból tevődik össze, a hazai egyháztestek az illetékes külföldi patriarchátus

---

⁴⁴⁰ Uo 131-134. §

⁴⁴¹ Uo. 142. §

⁴⁴² Főv.B. 60765 / 2006 . 5

joghatósága alá tartoznak.⁴⁴³ Az ortodox egyházmegyék élén megyéspüspök, esperességeken esperes, egyházközségeken parochus áll.⁴⁴⁴

Jelenleg a következő egyházak szerepelnek a nyilvántartásban:

- szerb:

1. Budai Szerb Ortodox Egyházmegye⁴⁴⁵,

- román:

2. Magyarországi Román Ortodox Püspökség /Gyula⁴⁴⁶

- orosz (illetve görög eredetű, magyar):

3. Orosz Orthodox Egyház Magyar Egyházmegyéje (Moszkvai Patriarchátus)⁴⁴⁷

- görög (illetve görög eredetű, magyar):

4. Konstantinápolyi Egyetemes Patriarchátus – Magyarországi Orthodox Exarchátus⁴⁴⁸

5. Budapesti Görög Alapítású Magyar Orthodox Egyházközség⁴⁴⁹

- bolgár:

6. Magyarországi Bolgár Ortodox Egyház⁴⁵⁰

Az Lvt. hatálybalépésekor csak a Magyarországi Ortodox Egyházat és a román ortodox egyházmegyét vették hivatalból nyilvántartásba, mint elismert felekezeteket. A 2. világháború után is működött azonban (ha korlátok között is) a szerb egyházmegye és két bolgár egyházközség is, ezeket az egyházakat azonban csak *kérelemre* jegyezték be 1991-ben.⁴⁵¹

A román egyházmegye korábban vikariátus volt, 1999 óta van saját püspöke.⁴⁵² A szerb egyházmegye püspöke 1990-ben tudta ténylegesen újra elfoglalni helyét.⁴⁵³

A Magyarországi Ortodox Egyházhoz, mint esperességhez (esperes-adminisztrátorral az élén) tartoztak a görög eredetű, illetve magyar egyházközségek az oroszokkal együtt, 1949 óta a Moszkvai Patriarchátus joghatósága alatt. Már a 2. világháború előtt is voltak azonban arra – sikertelen – törekvések, hogy a görög egyházközségek a Konstantinápolyi Patriarchátushoz csatlakozzanak.⁴⁵⁴ Az egyház 1998-as szabályzatában felsorolt, jogi személyiségű

---

⁴⁴³ Id. BERKI 2004. 103-138., SZATHMÁRY 2004. 302. Egyikük sem tesz említést a görög patriarchátus joghatóságáról, illetve az azzal kapcsolatos vitás kérdésekről.

⁴⁴⁴ BERKI 2004. 131.

⁴⁴⁵ Pest Megyei Bíróság 61148/1991.3s

⁴⁴⁶ Békés Megyei Bíróság 20543/1990. 8/I

⁴⁴⁷ Főv. B. 63354/1990.16

⁴⁴⁸ Főv. B. 61190/1995.15

⁴⁴⁹ Főv. B. 60280/2007.3

⁴⁵⁰ Főv. B. 67585/1991.53

⁴⁵¹ A szocialista állam valójában csak a Magyar Ortodox Egyházat – illetve részben a román egyházmegyét - kezelte félként, az Egyházak Ökumenikus Tanácsának pl. egyedüli ortodox tagja volt.

⁴⁵² Ld. DUJMOV 343.; SZATHMÁRY 2004. 302. szerint tévesen vikariátus, vikáriussal az élén.

⁴⁵³ Ld. DUJMOV 343.; SZATHMÁRY 2004. 302. szerint tévesen püspöki vikárius vezetése alatt.

⁴⁵⁴ Ld. BERKI 2007. 51-66.

egyházközségek: a budapesti magyar (Nagyboldogasszony), budapesti orosz, a miskolci, nyíregyházi, szentesi és szegedi; az alapszabály felsorol továbbá gyöngyösi, kecskeméti, karcagi ingatlanokat. Az egyházközségeket a parochus és főgondnok együtt képviseli. Az egyházmegyei rangra emelt,⁴⁵⁵ új nevet kapott egyház 2000-ben kelt új alapszabálya a szentesi egyházközséget már nem említi, a gyöngyösit viszont igen, és utal a jogi személyiséggel nem rendelkező egyházközségekre is. Tartalmazza azt az előírást, hogy az egyház megszűnése esetén vagyona az Orosz Ortodox Egyház „rendelkezésébe kerül,” és az dönt további sorsáról. Ehhez hasonló szabályt tartalmaznak a többi hazai ortodox egyház szabályzatai is a saját nemzeti patriarchátus vonatkozásában, kikötve annak vagyoni természetű jogutódlását. Ezek a rendelkezések véleményem szerint ellentmondanak az Lvt.-nek. Az egyházmegye kormányzásával jelenleg (a bécsi és ausztriai egyházmegyékkel együtt) a jegorjevszki érsek van megbízva, de a bírósági nyilvántartás még az immáron nyugdíjba vonult korábbi képviselő bécsi metropolita nevét tartalmazza.

1995-ben került bejegyzésre a Konstantinápolyi Patriarchátus hazai exarchátusa, élén az ausztriai metropolitával. Szabályzata nem szól kifejezetten az egyházközségek jogi személyiségéről, illetve nem sorolja fel azokat tételesen, annak melléklete példálózva említi a belioanniszi egyházközséget. 1999-ben a bíróság tudomásul vette az egyház tájékoztatását arról, hogy a karcagi, kecskeméti, szentesi ortodox egyházközösségek csatlakoztak hozzá. A bíróság nem vizsgálta meg, hogy ezek azonosak-e (legalább a Fővárosi Bíróságnál bejegyzett) más egyház szabályzata szerinti egyházközségekkel, és ha igen, van-e arra lehetőség, hogy ezek a görög egyházmegyéhez csatlakozzanak. Álláspontom szerint erről a bejelentést követően döntenet kellett volna. Az újabb orosz szabályzat már nem nevezi meg a három egyházközség közül egyiket sem, bár kánoni hovatartozásuk továbbra sem tisztázott.⁴⁵⁶ A jogutódlás kérdése – tekintettel a jelentős ingatlanvagyonra – vitatott, illetve jogviták forrása.⁴⁵⁷ 2000-ben a három egyházközség „jogi személyiségének, történelmi vagyoni jogi autonómiájának egyenkénti és teljes megőrzésével” közös parochiát alapított (a görög exarchátus Alföldi Görög Keleti Parochiája – képviseli a szentesi parochus), ennek alapszabályában van az egyház bíróságnak csatolt okiratai közül az egyedüli (közvetett) utalás az egyházközségek jogi személyiségére.

---

⁴⁵⁵ BERKI 2007. 65.; SZATHMÁRY 2004. 302. szerint tévesen még esperesség.

⁴⁵⁶ Moszkvától történő elszakadásuk és a görög patriarchátushoz történő csatlakozásuk kánoni érvényességét Berki Feriz és Dujmov Milán megkérdőjelezi.

⁴⁵⁷ DUJMOV 345. Évekig tartó pereskedés folyt Budapest, Petőfi téri ingatlanok (Nagyboldogasszony székesegyház és lelkészlakás) tulajdonjoga iránt, amely a felperes görög fél peresztességgel zárult: a bíróság nem tartotta megállapíthatónak az exarchátus jogutódlását.

2007-ben a budapesti görög alapítású egyházközséget önálló egyházként is nyilvántartásba vették. A görög exarchátus korábban (tévesen) kérelmezte ennek szervezeti egységként történő nyilvántartásba vételét is, de szabályzata továbbra sem nevesíti az egyházközségek között. Amennyiben az mégis a görög exarchátus tagegyházközségének is tekinthető, hasonló problémákkal szembesülünk, mint a MAZSIHISZ önálló egyházként nyilvántartásba vett taghitközségei esetén (ld. 5.5. pont). Az egyházközséget annak elnöke képviseli, „ideiglenes székhelyen” működik. Ennek bejegyzésekor sem vizsgálta a bíróság az egyházközség viszonyát az orosz egyházmegyéhez. Az egyházközség a 2. világháború előtt létrejött Budapesti Görög-alapítású Görögkeleti Magyar Egyházközség jogutódának tartja magát.

1991-ben kérelemre vette nyilvántartásba a bíróság a Magyarországi Bolgár Ortodox egyházat. A kérelemben utaltak rá, hogy az egyház 1916-ra (a budapesti egyházközség megalapítása), illetve 1979-re (a budapesti székhelyű Nyugat-európai Bolgár Egyházmegye kánonjogi megalapítása) visszamenő jogelődökkel rendelkezik. Két, jogi személyiséggel nem rendelkező, budapesti és pécsi egyházközségből áll, korábbi önálló képviselője helyett ma a bejegyzett három tisztségviselőből ketten együttesen képviselik.⁴⁵⁸ A szabályzat sajátos – Lvt.-be ütköző – jogutódlási rendelkezése szerint az egyház vagyona megszűnés esetén fele-fele arányban a bolgár patriarchátusra ill. a Magyarországi Bolgárok Egyesületére száll.

A hazai keresztény ortodox egyházak és egyházközségeik jogalanyiséga körül tehát jelenleg rendkívül sok a bizonytalanság. A viták ellenére az érintettek már többször kinyilvánították szándékukat a közeledésre. Az elképzelések között szerepel a szervezeti egységesülés is pl. egy autonóm magyarországi érsekség létrehozása útján,⁴⁵⁹ de ezek megvalósulása teljesen bizonytalan. Véleményem szerint a magyar államnak is fűződik ahhoz érdeke, hogy a hazai ortodox egyházközségek kánoni hovatartozásának kérdése rendeződjön,⁴⁶⁰ ahogy ahhoz is, hogy a hazai ortodoxok egységes képviselete – ezáltal egyházi részről megfelelő tárgyalópartner – biztosított legyen, ezért ezt a diplomácia eszközeivel is elő kellene mozdítani.

Sem szervezeti, sem hitbéli egységben sincsenek az itt tárgyalt ortodox egyházakkal az örmény és a kopt nemzeti egyházak – a nyilvántartásba bejegyzett Magyarországi Örmény Apostoli Egyház és Örmény Apostoli Ortodox Egyház, Magyarországi Kopt Ortodox Egyház.

---

⁴⁵⁸ 2000 és 2006 között a felülvizsgálati szakaszt is többször megjárt jogviták zajlottak az egyházat vezető lelkész utódlása körül.

⁴⁵⁹ DUJMOV 346.

⁴⁶⁰ A Nagyboldogasszony-székesegyház körüli per kapcsán pl. a magyar állam ígéretet tett arra, hogy az orosz egyházmegye pervesztessége esetén anyagilag fogja támogatni egy új templom felépítését.

5.5. Magyarországi Zsidó Hitközségek Szövetsége⁴⁶¹

A magyarországi zsidóság legnagyobb, az állam részéről is partnernek tekintett szervezetének megnevezése némiképp félrevezető. A MAZSIHISZ ugyanis nem egyházak szövetségként, hanem egyházként szerepel a Fővárosi Bíróság nyilvántartásában. Az egyházakra is alkalmazhatónak tűnik egyébként a társadalmi szervezetekre kidolgozott bírósági jogértelmezés, miszerint a szervezet elnevezésében szereplő „szövetség” szó önmagában nem feltételezi, hogy alapítók szervezetek szövetségét kívánták volna létrehozni.⁴⁶² A név bejegyzésére egyébként már az Lvt. alapján került sor a – korábbi három önálló, kongresszusi-neológ, ortodox és statusquo ante hitközségi szervezet állami gyámkodás alatt történő egyesítésével 1950-ben létrehozott – Magyar Izraeliták Országos Képvisellete (MIOK) 1991-es átalakulása kapcsán.⁴⁶³

A MAZSIHISZ tagjai az önálló hitközségek és szórványok. A taghitközségei egyfelől az alapszabály alapján kaphatnak jogi személyiséget. Az alapszabály azonban kifejezetten megengedi azt is, hogy a taghitközségek – amennyiben azok az Lvt.-ben foglalt önálló egyházalapítási feltételeknek megfelelnek – saját hatáskörükben döntsenek arról, hogy kérik-e bírósági bejegyeztetésüket az illetékes bíróságtól (10. §). Az alapszabály melléklete felsorolja a taghitközségeket, jelezve, hogy ezek közül melyik van önállóan egyházként is nyilvántartásba véve (ezek a budapesti – a Budapesti Izraelita Hitközséget 1990-ben hivatalból vették nyilvántartásba, a debreceni, a kaposvári, – az időközben kivált – keszthelyi és a Magyarországi Autonóm Orthodox Hitközség). A MAZSIHISZ így voltaképp részben egyházként, részben egyházak szövetségként működik, ami a gyakorlatban problémákhoz vezethet, illetve vezet, és elméleti alapon is kifogásolható. Az Lvt. jelenleg ugyan nem tiltja, hogy egyházaknak önállóan nyilvántartásba vett egyházak legyenek a tagjai, de célját tekintve az egyház az azonos hitelveket valló magánszemélyek vallásgyakorlási célú közössége, az egyházi szövetség pedig az önálló (nem származtatott) jogi személyiségű egyházak szervezete. Az egyház tagközösségeinek megfelelő jogi formát nyújt a belső, származtatott jogi személyiség (az Lvt. 13. § (2) bekezdése fel is sorolja a szervezeti egységekre példaként az egyházközségeket) vagy a 13. § (3) bekezdés szerinti önálló szervezeti forma, az egyházi szabályokban számukra bármilyen széles körű autonómia biztosítható.

---

⁴⁶¹ Főv. B. 63365/1990.26

⁴⁶² LB Kny.VI.37.568/2001/3 Idézi: LOMNICI 167-170.

⁴⁶³ SZATHMÁRY 2003 110.

A MAZSIHISZ alapszabálya nem tartalmaz egyértelmű rendelkezést arra nézve, hogy a taghitközségek a jogi személyiséget csak egy-, vagy akár mindkétféleképpen megszerezhetik-e, de inkább utóbbi irányába mutat.⁴⁶⁴ Véleményem szerint az egyházi szervezeti egységek „kettős” jogi személyisége ebben az esetben sem kívánatos,⁴⁶⁵ és célszerű volna jogszabálymódosítás során ennek lehetőségét akár kifejezetten is kizárni. A keszthelyi hitközség kiválása kapcsán kialakult jogvitában már megmutatkoztak az ebből fakadó ellentmondások (KGD 2008.149). Az érintett hitközség ugyanis önállóan is nyilvántartásba van véve, annak kiválása után a MAZSIHISZ kérte a hitközség törlését arra hivatkozással, hogy annak jogi személyisége a szövetség alapszabályán alapult. A nyilvántartásba vétel során azonban a hitközséget tévesen szervezeti egységként jegyezték be, az LB viszont a MAZSIHISZ kérelme alapján nem tartotta a hibát orvosolhatónak. Ez a helyzet a továbbiakban is nyilvánvalóan komoly problémák és jogviták forrása lehet.⁴⁶⁶

Az önálló egyházként bejegyzett taghitközségek és a szövetség viszonyában is számos nehezen feloldható ellentmondás adódhat. Azok a taghitközségek, melyek önálló egyházként vannak nyilvántartásba véve, nyilvánvalóan akkor sem veszítik el jogi személyiségüket, ha kiválnak az anyaegyházból, törlésüknek nem volna helye. A szövetség alapszabályának 15. § szerint a taghitközség megszűnése esetén annak összes ingó és ingatlan vagyona a szövetségre száll, a szövetség a megszűnt taghitközség általános jogutódja, a taghitközség ezt alapszabályában köteles rögzíteni. Önálló egyházként nyilvántartásba vett taghitközségre ez a szabály azonban nem alkalmazható. A „hitközség-egyház” feloszlás vagy kereset alapján történő törlés esetén jogutód nélkül szűnik meg. Az alapszabály a jogutód nélküli megszűnést voltaképp kizárja, a megszűnés lehetőségét a beolvadásra korlátozva – ami az Lvt.-nek ellentmond.

Véleményem szerint a megoldás az lehetne, ha a szövetség (választása szerint) az egyházra vagy az egyházi szövetségre irányadó szabályokat következetesen érvényesítené alapszabályában. A másik elméleti lehetőség esetleg az Lvt. olyan irányú módosítása lehetne,

---

⁴⁶⁴ A melléklet az ott felsorolt egyházközségeknél azt jelzi, hogy önálló egyházként „is” szerepelnek a nyilvántartásban. A KGD 2008.149. számon közzétett jogesetben a MAZSIHISZ a külön is nyilvántartásba vett tagegyházközsége kilépését követően annak törlését kérte – az egyházközség jogi személyiségét az alapszabályból is levezetve.

⁴⁶⁵ Néhány példa a felmerülő kérdésekre: az „anyaegyház” megszűnése hogyan hat ki az önálló egyházként bejegyzett „tagegyházra”? A tagegyház megszűnése esetén annak jogutódja-e az anyaegyház? Az anyaegyház alapítója lehet-e a tagegyházé is?

⁴⁶⁶ Az ítélet is utal rá, hogy a jogellenesen működés esetén helye lehet az ügyészi kereset alapján való törlésnek. Mivel a keszthelyi hitközség önálló nyilvántartásba vétele jogszabálysértő volt, és származtatott jogi személyisége a kiválással megszűnt, bizonyára sikerrel járna a törlési kereset. Ez esetben a MAZSIHISZ válna a hitközség jogutódává. A hitközség önálló egyházként történő nyilvántartásba vételével sem lehet biztosítani számára a jogfolytonosságot.

amely az ilyen „vegyes” szervezeti formájú egyházra is tekintettel van (pl. azzal, hogy kifejezetten megengedi, hogy egyház egyháznak tagja legyen), egyúttal rendezve az ebből adódó kérdéseket. (Az Lvt. szabályozásának értékelésére az 5.10. pontban még visszatérek.)

A Magyarországi Zsidó Hitközségek Szövetségét a szövetség elnöke képviseli általában, kivéve a szövetségi adminisztrációval összefüggő ügyeket. Képviseleti jogát esetleg átruházhatja az általa meghatalmazott tisztségviselőre, vagy közgyűlési tagra. (72. §) A szövetséget az ügyvezető igazgató képviseli minden, a szövetség adminisztrációjával összefüggő kérdésben a (84. § (3) 1) pont), meghatározott ügyekben az elnök és az ügyvezető igazgató pedig együttesen jár el.

A taghitközségek alapszabályukban állapítják meg szervezetüket (21. § (1) bekezdés), legalább három fős elöljáróságot kötelesek választani. A vezetők közösség által történő megválasztása vallási előírás.⁴⁶⁷ A hitközség legfőbb döntéshozó szerve által választott, hitközséggel munkaviszonyban álló rabbi feladatkörébe a vallási kérdések tartoznak. A hitközségek ifjúsági csoportjai jogi személyek (37. § (1) bekezdés). A hitközségek képviseletéről a MAZSIHISZ alapszabálya nem tartalmaz rendelkezést, önálló és együttes képviselet egyaránt előfordul. (Tradicionálisabb a hitközségi elnök önálló képviseleti joga, de a Statusquo Ante hitközséget a vezető rabbi képviseli). A hitközségek alapszabályait a bírósági nyilvántartáshoz csatolni nem kellett, azokat nyilvánosságra sem minden esetben hozták, ezért azokról harmadik személyek nem tudnak tájékozódni.

Az elmúlt években egyre nagyobb számban kerültek bejegyzésre a MAZSIHISZ-től független zsidó hitközségek és egy hitközségi szövetség is: 2004-ben az EMIH Egységes Magyarországi Izraelita Hitközség (Statusquo Ante),⁴⁶⁸ mely a nevében jelzett irányzat folytatójának tekinti magát és a Szim Salom Progresszív Zsidó Hitközség,⁴⁶⁹ 2006-ban a Debreceni és Dunamenti Zsidó Hitközségek Szövetsége,⁴⁷⁰ 2007-ben a Bét Orim Reform Zsidó Hitközség.⁴⁷¹ Ennek következtében kérdésessé válhat, hogy a MAZSIHISZ mennyiben tekinthető-e még a zsidó vallásúak kizárólagos hazai képviselőjének. Mindenesetre az a megállapítás, miszerint a MAZSIHISZ lenne „a zsidóság állam által elismert egyháza”⁴⁷² már aligha tartható.

---

⁴⁶⁷ OLÁH 198., 213.

⁴⁶⁸ Pest Megyei Bíróság 60298/2004. 12/I

⁴⁶⁹ Főv. B. 60975/2004.11

⁴⁷⁰ Hajdú-Bihar Megyei Bíróság 60175/2006.9

⁴⁷¹ Főv. B. 60953/2007.2

⁴⁷² SZATHMÁRY 2005. 445., BALOGH-GERGELY 2005. 898. Megjegyzendő, hogy az „állam által elismert egyház” kategória fogalmilag sem pontos, mivel elismerés jogunkban nincs.

5.6. Magyarországi Baptista Egyház⁴⁷³

Az első hazai elismert vallásfelekezet hatályos alapító okirata (alapszabálya) értelmében jogi személyiséggel az a belső szervezeti egység rendelkezik, amelyet az egyház legfőbb határozathozó szerve annak nyilvánít, és amelyeket az alapító okirat melléklete ilyenként feltüntet. A gyülekezetek mellett a Baptista Teológiai Akadémia és a Baptista Szeretetszolgálat is az egyház jogi személyiségű szervezeti egysége. A belső szabályok részletesen rendezik a gyülekezetek jogi személyé válásának rendjét, valamint a jogi személyiségű gyülekezetek tulajdonosi és egyéb jogait.

A gyülekezet és az országos egyház közötti szervezeti szintek (egyházkerület, tagszövetség stb.) nem rendelkeznek jogi személyiséggel. Az alapszabály nem ruház fel jogi személyiséggel önálló szervezetet.

A gyülekezeteket a lelkipásztor és a gyülekezetvezető együttesen képviseli (egyres úgyekre a gyülekezet önálló képviseletre is meghatalmazást adhat) (4. § (9) b) pont). Az országos egyházat az egyházelnök és az egyház főtitkára együttesen képviselik (13. §), ők ketten szerepelnek a bírósági nyilvántartásban. Gazdasági ügyekben a gazdasági igazgató az egyház „megbízott képviselője” (SzMSz 21. § 4) b) pont), illetve a főtitkárral együtt utalványoz (21. § 2) a). pont). Megjegyzem, ez a szabály ellentmondásos, hiszen a gazdasági igazgató képviseleti jogáról a szabályzat rendelkezik, a megbízásra utalás azonban mégis külön jogügyletet feltételez, annál is inkább, mivel az igazgató a bírósági nyilvántartásba képviselőként bejegyezve nincs.

5.7. Magyarországi Unitárius Egyház⁴⁷⁴

Az egyház alaptörvénye szerint az egyház intézményei a zsinat döntése alapján válhatnak jogi személyekké (5. §). A gyülekezetek nem rendelkeznek jogi személyiséggel.

Az egyház képviselője a püspök és a főgondnok „együttesen vagy külön-külön.” (Az „Egyházi Képviselő Tanács” nem képviseleti szerv, hanem az egyház végrehajtó-felügyeleti-irányítási hatáskörű főhatóságának neve.) Az alaptörvény a képviseleti jog terjedelmét mindkét egyházi vezető tekintetében szó szerint azonos módon, általános jelleggel állapítja

---

⁴⁷³ Főv. B. 63364/1990.17

⁴⁷⁴ Főv. B. 63355/1990.17

meg (161. § 1., 164. § 1.)⁴⁷⁵ Ebből a – meglehetősen pontatlan – szabályozásból arra lehet következtetni, hogy a két legfőbb tisztviselő általában egyaránt önállóan, azonos módon képviseli az egyházat. A jogtanácsos képviseli az egyházat „a püspök és a főgondnok által reá bízott ügyekben” (178. §f).

A Duna-Tisza Menti Unitárius Szórványegyházközség⁴⁷⁶ nyilvántartásba vételéről, illetve az „unitárius” elnevezéssel kapcsolatos kérdésekről a névvédelem körében esett szó (ld. 4.2.3).

A közelmúltban hozták létre az erdélyi és a magyarországi unitárius közösségek a „Magyar Unitárius Egyházat” kolozsvári székhellyel (jogalanyiságáról ld. a hasonló református szervezetnél írtakat, 5.3. pont).

5.8. Az iszlám

Az iszlám hazánkban 1916 óta törvénnyel „elismert vallás”, ilyenként a hazai jogban egyedülálló. „Hitköztség” – a tulajdonképpeni vallásfelekezet – a törvény alapján, az abban foglalt eltérésekkel volt megalakítható, más vallásfelekezetekhez képest a legfontosabb eltérés volt, hogy a szabályzat jóváhagyásakor a hitelveket már nem kellett bemutatni. Az iszlám vallás gyakorlása a „fennálló törvények korlátain belül a törvényesen elismert vallást megillető jogvédelemben részesült”. Az iszlám tényleges társadalmi jelentősége kezdettől fogva csekély volt. 1931-ben Budapesten alakult egy vallásköztség,⁴⁷⁷ mely azonban még a második világháború előtt megszűnt.⁴⁷⁸ A közösség újjászervezése már a rendszerváltást megelőzően megkezdődött, 1988-ban került sor a Magyar Iszlám Közösség⁴⁷⁹ nevű vallásfelekezet elismerésére.⁴⁸⁰

A Magyar Iszlám Közösséghez alapvetően magyar származású, magyar állampolgárságú hívők tartoznak. (Alapszabálya szerint eredetileg csak magyar állampolgárok lehettek tagjai,

---

⁴⁷⁵ „Képviseli az Egyházat az állami hatóságok és bíróságok előtt, továbbá más egyházakkal, önkormányzatokkal, jogi és magánszemélyekkel szemben minden, az Egyházat érintő kérdésben.”

⁴⁷⁶ Főv. B. 60302/2007.5

⁴⁷⁷ Szabályzata szerint „Gül Babáról elnevezett független magyar autonóm vallásköztség vagy a Gül Babáról elnevezett budai független magyar autonóm iszlám vallásköztség” Ld.: MEDRICZKY

⁴⁷⁸ KÖBEL 2005. 27. 79. lábjegyzet. Elismert (nyilvántartásba vett) vallásfelekezet, közösség hiányában az elismert vallás kategória lényegében tartalom nélküli maradt.

⁴⁷⁹ A Fővárosi Bíróságon 63352/1990.34 számon bejegyezve.

⁴⁸⁰ Véleményem szerint KÖBEL Szilviával ellentétben nem „az iszlám vallást ... nyilvánították ismét törvényesen elismert vallásfelekezetté”, mert az iszlám vallás elismertsége az 1916. évi XVII. tc. alapján mindvégig fennmaradt, hanem csupán a Magyar Iszlám Közösséget ismerték el vallásfelekezetként, jogalanyiságot biztosítva számára. Ahogy azt annak idején a budapesti vallásközösség esetében is külön aktussal kellett volna megtenni - úgy tűnik erre akkor végül egyáltalán nem is került sor Ld.: Medriczky-hagyaték. Budapest Fővárosi Önkormányzat Levéltára XIV.: 24. 52., 55. old. (1935) idézi UDVARVÖLGYI 37.

később ezt a szabályt módosították.) Képviselője korábban a sejk volt, jelenleg a háromtagú elnökség (a nyilvántartásban nem szerepel az alapszabályi rendelkezés, miszerint tagjai közül ketten együttesen eljárva) képviseli.

A mohamedán vallásúak hazai száma a becslések szerint növekszik (pontos adatok nincsenek), az utóbbi években több más muszlim közösséget is nyilvántartásba vettek, ezek inkább külföldiek, illetve külföldiek magyar származású családtagjaik vallásgyakorlását szolgálják:

- Magyarországi Muszlimok Egyháza (2000. óta, székhelye: Budapest),⁴⁸¹
- Iszlám Egyház (2003. óta, székhelye: Budapest),⁴⁸²
- Magyar Síita és Szunnita Iszlám Egyház (2006. óta, székhelye: Tatabánya).⁴⁸³

Nagyszámú iszlám alapítvány és egyesület működik, ezek közül több istentiszteleti helyet is fenntart,⁴⁸⁴ egy az Iszlám Egyházhoz kötődő alapítvány tervezi a fővárosban a Budaörsi úton az első hazai modern kori, kifejezetten erre a célra létesülő mecset építését. Az NBH évkönyve szerint „a Magyarországon élő iszlám közösség tagjai – egyes nyugat-európai példáktól eltérően – a szélsőséges jeleit nem mutatják.”⁴⁸⁵

5.9. Történetiség, jogfolytonosság, és az egyházi jog forrása

Az itt tárgyalt egyházak közül, amint azt láttuk, több semmiképp sem tekinthető „történelminek”, még ha az adott valláshoz már az Lvt. hatályba lépése előtt is tartozott elismert felekezet. Történelmi egyháznak tekinti magát egyébként az Lvt. hatályba lépése előtt elismertek közül a Magyar Iszlám Közösség. Az 1990 után kérelemre bejegyzettek közül a szerb, bolgár, a két görög ortodox egyház és a Statusquo Ante hitközség is igényt formál (az 1990 előtti, illetve) a 2. világháború előtt időkre visszavezethető jogfolytonosság elismerésére. A jogfolytonosság-jogutódlás kérdésének nagyon komoly anyagi következményei lehetnek. Az ekörül kialakult jogvitában született ítéletek a jogfolytonosság el nem ismerése irányába mutatnak, de a körülmények nyilvánvalóan minden egyes egyház esetében eltérőek, és egyedileg megítélendők.

---

⁴⁸¹ Főv. B. 60667/2000.13

⁴⁸² Főv. B. 60083/2003.3

⁴⁸³ Komárom-Esztergom Megyei Bíróság 60002/2006.1

⁴⁸⁴ KISS Enikő 6f.

⁴⁸⁵ A Nemzetbiztonsági Hivatal Évkönyve 2008. www.nbh.hu (2010.01.21.)

A jogfolytonosság kapcsán megfogalmazódhat a kérdés, hogy a szocialista pártállam időszaka hogyan vehető figyelembe. Bár a rendszerváltás az általános jogfolytonosság jegyében zajlott le, ez az egyházak jogalanyisága tekintetében igencsak ellentmondásos következményekkel járt. Amint azt az itt ismertetett példákban is láttuk, egyes vallásfelekezetek, felekezeti szervezetek elismertséget élveztek a kommunista diktatúra hatalomra jutása előtt, azt követően azonban ezt számukra nem biztosították. Számos kisebb felekezet pedig a vallásszabadság korlátozására, egyházak elnyomására létrehozott állami apparátus döntésével nyert elismertséget, általában önkényes politikai szempontok alapján.⁴⁸⁶ Az Lvt. az 1990-es állapotot rögzítette, szélesre tárva a kaput a jogalanyiság kérelemre történő megszerzése előtt, ezzel rövid úton megkerülve a jogfolytonosság kérdésének jogállami dilemmáit. Csupán egyszer történt egy partikuláris és rövidéletű jogalkotási kísérlet konklúzió levonására, amikor az egyházak hitéleti és közcélú tevékenységnek anyagi feltételeiről szóló 1997. évi CXXIV. törvény 2001. január 1. és 2003. január 1. között hatályos szövege szerint az adományok utáni adókedvezmény igénybevételére jogosító idő (minimum 30 év elismert egyházként, vallásfelekezetként) számításánál az 1948. január 1. és 1990. május 2. közötti időszakot *figyelmen kívül kellett hagyni* (2. § (3) bekezdés c) pont).

Helyesebb lett volna már az Lvt. elfogadása idején általánosságban rendezni a jogfolytonosság kérdését, melyre véleményem szerint az 1947-es alapokra történő visszatérés lett volna a helyes megoldás. Természetesen azzal, hogy tisztázni kellett volna a pártállam idején ténylegesen nem, vagy csak korlátozottan működő felekezetek, valamint az azóta elismert felekezetek jogalanyiságával kapcsolatban felmerülő kérdéseket. Húsz évvel a rendszerváltás után már megkésett volna az átfogó szabályozás, ezért véleményem szerint az egyes felekezetek jogfolytonosságát a továbbiakban már csak egyedileg lehet megítélni.

Az egyház történetiségével, 1990 előttre visszavezethető folytonosságával összefügg az alkalmazandó jog figyelembe vehető forrásának kérdése is. Amint arról a 4.2.2.2 pontnál már szó esett, az egyházak alapszabályukban rendelkezhetnek szervezeti egységeik jogi személyiségéről, a „történelmi” egyházak közül azoknak, amelyek bevett felekezetek voltak, ilyen többnyire nincs, belső joguk az irányadó. Az itt részletesen nem tárgyalt felekezeteknek is be kellett nyújtaniuk alapszabályukat (szervezeti szabályzatukat) az elismeréshez, s ezeket a hivatalbóli bejegyzéskor 1990-ben a bíróságok általában be is kérték. Az Lvt. kifejezetten nem rendelkezik a hatálybalépése előtt jóváhagyott egyházi szabályzatok érvényéről, viszont általában utal az egyházi alapszabályra, ezalatt tehát véleményem szerint érteni kell

---

⁴⁸⁶ Ld. KÖBEL 2001, 2005.

valamennyi, 1990 előtt államilag elismert, jóváhagyott egyházi szabályzatot, illetve ezek ezt követő módosításait. Az alkalmazandó egyházi jog forrása tehát történetileg három típusba sorolható:

1. a korábbi bevett vallásfelekezetek belső joga (kánonok, egyházi törvények, szabályzatok stb.),
2. az 1990 előtt elismert vallásfelekezetek szervezeti szabályzatai, illetve az ezek helyébe lépő szabályozás,
3. az 1990-től kérelemre nyilvántartásba vett egyházak alapszabályai.

Felmerülhet azonban a kérdés, hogy az alapszabályon, szabályzaton túlmenően mely egyházaknál vehető figyelembe egyéb belső jogforrás, vagyis például a 2. és 3. csoportba tartozó egyházaknak figyelembe vehető-e a szabályzatokon túlmenő egyéb belső joga. Ahhoz nem férhet kétség, hogy például a Magyar Katolikus Egyház esetében alkalmazandó a Kánoni Kódex. De alkalmazni lehetne-e az ortodoxokra a szerb, a román, az orosz, a görög, a bolgár kánonokat, az izraelita egyházakra a zsidó jogot, a muszlim közösségekre – legalábbis elvi szinten – az iszlám jogot?⁴⁸⁷ Akkor is nagyon bonyolult a helyzet, ha a határvonalat a történelmi bevett felekezetek és a többi egyház között kívánjuk meghúzni, mert ehhez dönteni kell voltaképp arról is, hogy az adott egyház tekinthető-e valamelyik bevett felekezet jogutódjának. Arra, hogy ez a kérdés nem pusztán elméleti, egy konkrét példa: jogi személyek-e például a Konstantinápolyi Exarchátushoz tartozó egyházközösségek, ha e tekintetben az alapszabály nem egyértelmű, illetve figyelembe lehet-e venni ennek eldöntéséhez a görög ortodox kánoni szabályokat?

Egyszerűbb és az egyházak egyenjogúságának is jobban megfelelő megoldás az volna, ha a törvény figyelembe vehető egyházi szabálynak, belső jognak azt tekintené, amit az egyház *a bírósággal közölt*. A gyakorlat is ebbe az irányba mutat, hiszen a bíróságok az egyházak nyilatkozataira támaszkodnak, ezek a közlések azonban, amint azt láthattuk, gyakran hiányosak, utólagosak, egymásnak ellentmondóak, és harmadik személyek által csak igen nehezen megismerhetők. Véleményem szerint célszerű volna ezért előírni, hogy az egyházak közöljék a bíróságokkal alkalmazandó belső szabályaikat (nyilvántartásba vételkor, a szabály megalkotásakor vagy módosításakor), illetve ezek csak annyiban legyenek figyelembe vehetők, amennyiben azokat a bírósággal közölték.

---

⁴⁸⁷ Már ha az egyházi szervezetre vonatkozóan volnának belső előírások. Ilyenek azonban az iszlám jog jellegéből fakadóan aligha vannak. Ld. JANY 17f. az iszlám közjog fogalmáról.

5.10. Az Lvt. és a belső egyházi szabályok összhangja

Az Lvt. rendelkezései, illetve a bírósági nyilvántartások tartalma és a belső egyházi szabályok közötti ellentmondások kiküszöbölésére a jövőben módot kellene találni. A nyilvántartásba az Lvt. szabályainak téves alkalmazása folytán került hibás vagy hiányos, hivatalból tett bejegyzéseket a bíróság hivatalból kijavíthatná, illetve kiegészíthetné,⁴⁸⁸ miközben az időközben bekövetkezett változásokra is tekintettel kell lennie, ahogy arra az LB a KGD 1998.75. számon közzétett határozatban rámutatott. Ezért az érintett egyházzal történő egyeztetés ilyen esetben nem mellőzhető. Különösen fontos ez akkor, amikor egyházi belső szabály alkalmazására kerül sor, az állami jog és az egyházi önértelmezés szerinti fogalmakat kell összhangba hozni (pl. a szerzetesrendek kapcsán). A jogszabálysértően nyilvántartásba vett egyházi jogi személyek törlésére azonban csak ügyészi kereset alapján kerülhet sor (ld. KGD 2008. 149. határozat).

Láthattuk, hogy több egyház esetében a belső, származtatott jogi személyiségre vonatkozó egyházi előírások nincsenek teljesen összhangban az Lvt.-vel, illetve a jogi személyekre általában vonatkozó joggal. A legjelentősebb hazai egyházakat a maguk egészében vizsgálva is megfigyelhettük, hogy az egyházi önmeghatározás szerinti egyház gyakran nem esik egybe az állami egyházjog által meghatározott egyházzal, méghozzá esetenként sajátos, az adott egyházra jellemző okból: a Magyar Katolikus Egyház esetében az egyház nemzetek feletti jellege, a református, unitárius egyházak esetében éppenséggel az egyház magyar nemzeti jellege, a MAZSIHISZ esetében a sajátos alulról építkező egyházszervezet stb. miatt.

Amikor az egyház állami jogi értelemben vett jogi személyiséggel ruház fel szervezeti egységeket, akkor a jogi személyekre általában vonatkozó szabályokra tekintettel kell lenni. Ennek hiányában az egyházi szabály nem lesz „működőképes”, adott esetben például állami jogi eszközzel nem juttatható érvényre (ld. pl. a MAZSIHISZ alapszabályának a taghitközségek jogutódlására vonatkozó rendelkezését).

Arra a felvethető kérdésre, hogy az Lvt. elég rugalmasan szabályoz-e, vagyis kellő mértékben figyelembe veszi-e az egyházak eltérő szervezeti és működési sajátosságait, a válaszom igen. Az kétségtelenül megfigyelhető, hogy a törvénynek az egyházi szervezetre vonatkozó szabályaira hatott a nagy keresztény egyházak, elsősorban a katolikus egyház felépítése (ill. arra vonatkozó szabályrendszer, „egyházi alkotmányjog”), gondoljunk például a szervezeti egységeknek (egyházközségeknek) vagy a „szerzetesrendek” mint „önálló szervezetek”

---

⁴⁸⁸ Pp. 224-226. §

számára biztosított jogi személyiségre. De az egyházak szervezeti autonómiája így is minden más jogi személyénél szélesebb körű, nagyon tág mozgásteret biztosít a szervezet önmeghatározására. Ha ennek ellenére előfordul az, hogy az egyházi belső szabályok szerinti jogi személy az egyházi szabályozás hiányossága (illetve az állami jognak való meg nem felelés) miatt nem tud az állami jog szerint jogi személyként működni, az nem tekinthető az egyházi autonómia sérelmének. Az is előfordulhat, hogy az egyházi belső jog szerint egy szervezet jogi személyiséggel bír, de az egyház, illetve a szervezet nem kívánja az állami jog szerinti jogi személyiséget is megszerezni.⁴⁸⁹ Az egyházi önértelmezés szerinti és az állami jogi személyiség nem is kell, hogy feltétlenül egybeessen. Álláspontom szerint magukon az egyházakon túlmenően a jogi személyiség biztosítása az egyházi szervezetek, szervezeti egységek, szövetségek számára nem is fakad közvetlenül a vallásszabadsághoz való jogból. Az állam biztosíthat az egyházaknak jogi személyiséget akár (országos szinten) egyetlen egészként is, vagy pl. akár csupán az egyházközségi, gyülekezeti, hitközségi stb. – „helyi” - szinten is, ezzel is eleget tenne a vallásszabadságból fakadó követelményeknek. Az egyházak szerveik, szervezeteik, szervezeti egységeik működőképességét biztosíthatják az egyházi jogi személyiségen túl egyéb eszközzel is, más jogi személy típusok létrehozásával, szervezeti képviseleti módokkal stb. Más kérdés, hogy a magyar jog hagyományosan jogi személyiséget biztosít a „történelmi egyházak” önértelmezése szerinti szervezeteknek (történetileg elsősorban a kánonjogi jogi személyeknek). De ez nem jelenti azt, hogy az állami jogi értelemben vett jogi személyiség feltétlenül és automatikusan „járna” minden olyan egyházi szervezetnek, amelyet egyházi szabály egyházi jogi értelemben jogi személynek nyilvánít. Sőt maguknak az egyházaknak sem biztos, hogy minden esetben érdeke, hogy az állami jog teljes mértékben tükrözze a sajátos egyházi szabályozást. Valószínűleg technikailag nem is lehetséges olyan állami szabályozás, amely teljes mértékben és hézagmentesen igazodni tud valamennyi egyházi szervezeti rendszerhez.⁴⁹⁰ Ha az állami jog megfelelően rugalmas, vagyis használható jogi formát biztosít az egyház számára működéséhez, továbbá azt is biztosítja, hogy az egyház könnyedén szerezhesen belső szervezetei, intézményei stb. számára jogalanyiságot, akkor az elfogadható lehet.

---

⁴⁸⁹ Pl. a kánonjog szerinti krisztushívók magántársulásai, amennyiben nem kérik egyházi jogi személyként vagy egyesületként történő nyilvántartásba vételüket. Ld. SCHANDA 2005. 84.

⁴⁹⁰ A jogalanyiság kérdéskörében mindenképpen érvényes Erdő Péternek a vallási közösségekre vonatkozó állami szabályozásra általában tett megállapítása: „teljesen egységes, minden vallási közösség számára egyaránt kényelmes állami szabályozás aligha elgondolható” ERDŐ 1999. 131.

6. Értékelés és további de lege ferenda javaslatok

A magyar szabályozás nemzetközi szinten is kiemelkedően megengedő, a vallási kisebbségekkel szemben toleráns jellege közismert. Európai összehasonlításban, illetve alapjogi szempontból aligha érheti kritika. Ha például a W. Cole Durham és társai által kifogásolhatónak tartott előírásokat vesszük sorra, a hazai joggal kapcsolatban egyik sem merülhet fel.⁴⁹¹

A bíróság éppen ellenkező irányból éri az Lvt-t. A törvénymódosító indítványok nagy és az irodalmi javaslatok jelentős része is az alapítási feltételek szigorítását célozza. Újabban felmerült a szabályozás kifejezetten osztrák mintára történő kétszintűvé alakításának ötlete is,⁴⁹² amelyről már kormányzati nyilatkozatokban is lehet hallani. A kritika és a szigorítási javaslatok elsődleges indoka az egyház jogi személy típusa az azzal járó kedvezmények és támogatások igénybevételére megnyíló lehetőségek miatt való visszaélés. Ezekre kevés a konkrét adat,⁴⁹³ leginkább csak az egyházak számának indokolatlan növekedése és a vallásnak aligha tűnő elnevezések árulkodnak, valamint az olyan jelenségek, hogy már a közvéleményben is teret nyer a gondolat: „jó üzlet” egyházat alapítani,⁴⁹⁴ „ekléziabiznissz” folytatni, a szakmai zsargonban pedig kezdenek gyökeret verni az „álegyház”, „pszeudoegyház”, „profitorientált egyház”, stb. kifejezések.⁴⁹⁵ A fennálló helyzeten csak részben segít, ha a megyei bíróságok nyilvántartásba vételi gyakorlata szigorodik,⁴⁹⁶ vagy ha csupán a szigorúbb bírói jogalkalmazást próbálják előmozdítani.⁴⁹⁷ Ahogy a korlátozóbb alapítási feltételek törvénybe iktatásának is csak a jövőre nézve lenne hatása. A már megvalósult visszaélések csak a hatékonyabb ellenőrzés és szankcionálás útján orvosolhatók. Az egyházi jogalanyiség megszerzésének megengedő szabályozása kedvező a vallási

---

⁴⁹¹ Túlzottan megszorító létszámkövetelmények, túlzó honossági követelmények, alapító okiratok tartalmi értékelése, indokolatlan eljárási idők, elégtelen jogorvoslati eljárások, közigazgatási önkénynek utat engedő bizonytalan szabályok, autonómiát sértő szabályok, kisebbségek hátrányos megkülönböztetését okozó szabályok, vallási közösségek hátrányos megkülönböztetése világi civil szervezetekkel szemben. DURHAM-FERRARI XLII.

⁴⁹² Ld.: BOROS (elektronikus forrás, nincs oldalszám)

⁴⁹³ Néhány gyanús esetről írt a sajtó: Pl.: <http://www.hirextra.hu/2008/02/04/naci-egyhzat-is-tamogat-az-allam/>, <http://www.sonline.hu/somogy/kek-hirek-bulvar/csak-az-allami-tamogataser-alakult-az-egyhz-272834> (2010.03. 24.)

⁴⁹⁴ http://premier.mtv.hu/Hirek/2010/02/08/07/Ugy_fest_jo_uzlet_kisegyhzat_alapitani.aspx. (2010.04.20.)

⁴⁹⁵ Arra, hogy a helyzet már szinte közneveltség tárgya, jó példa a <http://vallaskritika.virtus.hu/index.php?id=room&aid=1198> (2010.06.12.) blog ötletbörzéje: „Alapíts Te is Vallást, Egyházat! Javasolt vallás/egyház alapítási ötletek, mert vallást alapítani jó és mindenkinek joga van hozzá.”

⁴⁹⁶ Ld.: SZOBOTA.

⁴⁹⁷ Pl. jogértelmezést segítő eszközökkel, „sorvezetővel”. Ld. <http://www.stacio.hu/evfordulo/ket-evtizedes-alapok> (2010.07.20.)

kisebbségek számára, de azt a többségi egyházak is tudomásul vették,⁴⁹⁸ annak ellenére, hogy érdekeiknek nem ez felel meg leginkább – a közelmúltban az egyházfinanszírozás terén elkövetett súlyos jogsértések⁴⁹⁹ messze felülmúlták ennek a kérdésnek jelentőségét.

A szabályozás reformjának legfontosabb indoka és célja a valóságban nem vallási célú szervezetek kiszűrése. A továbbiakban először is tekintsük át a 2000/2001-es törvényjavaslatot, mi az, ami abból most is aktuális, illetve melyek azok az elemek, amelyek átgondolandók.

A vallás javaslat szerinti definíciójának értékelése fentebb már megtörtént (ld.: 1.4.1. pont). Megjegyezném azonban, hogy a meghatározás törvénybe foglalását még a javasolt módosításokkal sem tartom elengedhetetlenül szükségesnek, mivel kérdéses, hogy alkotható-e a vallásra egyáltalán megfelelően rugalmas, ugyanakkor egységesen értelmezhető jogszabályi meghatározás. Kétségtelen, hogy a vallás jogilag releváns fogalmi elemeit le-, illetve körül lehet és szükséges írni, és az egyházi önértelmezésen túl objektív kritériumokat, külső jegyeket is figyelembe lehet venni, azonban azoknak egy kodifikálhatóan tömör definícióba sűrítése valószínűleg mindenképp kétes eredményre vezet. (Ezért ezt csak kevés jogrendszer kockáztatja meg.) Ha a jogalkotó mindenképp meghatározást kíván adni, véleményem szerint a definiatív norma helyett helyesebb volna inkább interpretatív szabályt alkotni, mely jogértelmezésnek megfelelően irányt lehetne szabni, anélkül, hogy túlságosan szűk mederbe terelné azt. Meg kell vizsgálni azt is, hogy a vallás meghatározása hogyan hat ki az Lvt. körén túli jogviszonyokra.

A törvényjavaslatnak a „nem vallási tevékenység” definiálására vonatkozó része nem tekinthető sem igazán hasznosnak, sem feltétlenül szükségesnek, különösen akkor, ha a vallás pozitív definíciója mégis kodifikálásra kerül. Az újabb bírósági gyakorlatban már születtek ilyen „negatív” meghatározások és a bíróságoknak eddig sem okozhatott nehézséget annak belátása, hogy a politikai, gyógyító vagy sporttevékenység stb. nem vallási tevékenység. A vallás területéhez közel eső egyéb, misztikus, filozófiai, világnézeti, életmódbeli stb. célok elhatárolása a nehezebb feladat. A bíróságoknak a magyar nyelv, a józan ész szabályai, a tudományos irodalom és az eddigi ítélkezési gyakorlat alapján, valamint a törvényi definíció segítségével vagy anélkül is el kell tudniuk dönteni, hogy mi tekinthető vallási célnak és mi nem.

---

⁴⁹⁸ A „status quo” elfogadottságáról ld. még SCHANDA 2010a.

⁴⁹⁹ Ld. az ÁSZ jelentéseit (pl.: 2008. június: <http://www.asz.hu/ASZ/www.nsf/jelentesek.html> (2011.02.19.) és az AB 1260/C/2007 sz. határozatát is.

A hitelvek, hitvallás, – a javaslat megfogalmazása szerint „legfőbb vallási tanok” – bemutatását az LB már többször idézett közzétett eseti döntése is megköveteli (KGD 1998. 136). E követelmény törvénybe iktatása továbbra is indokolt, hogy a bíróságok a vallási cél fennállását megítélhessék.

Az indítványnak az ügyészégi keresetindítás működőképessé tételére vonatkozó része egy esetleges újabb javaslatnak is elsődleges elemét kell képeznie. Felmerül a kérdés, hogy a jogellenesen nyilvántartásba vett szervezetek törlésének jogkövetkezményei hogyan alakuljanak. Véleményem szerint azért is nagyon fontos az egyházak megszűnésének szabályozásával kapcsolatos jogbizonytalanságok rendezése (ld. 4.6. részt), mert ezek eddig talán nem okoztak sok gondot, ám nagyon is kézzelfoghatóvá válnak, ha pl az ügyészségek egyszer megkezdik a törlési keresetek előterjesztését. A vallási céllal visszaélve bejegyeztetett szervezetek a törléssel jogutód nélkül megszűnnek, fennmaradó vagyonukra az általános szabályok vonatkoznak. Nem alakulhatnak át jogutódlással más, nem vallási jellegű szervezetté, pl. nem illeti meg alapítóikat, tagjaikat az a jog, hogy egyesületi formában működjenek közvetlenül tovább. A vallási jelleggel való visszaélésnek éppen megfelelő szankciója, hogy a törölt szervezetek vagyonát közcélra (javaslatom szerint vallási célra – ld. 4.6.1. pont) kell fordítani.

A javaslatnak a Fővárosi Bíróságnak az egyházi jogi személyek nyilvántartási eljárására való kizárólagos illetékességére vonatkozó része korábban is általános egyetértésre talált, továbbra is indokolt – jelen dolgozatban számos példa volt az egységes gyakorlat hiányára és a nyilvántartás széttagoaltságából eredő kifogásokra.

Az Lvt. tárgyalt szabályait ezen túlmenően több ponton szükséges kisebb-nagyobb mértékben módosítani, pontosítani, elsősorban az egyházi jogi személyek és képviselőik azonosításához szükséges adatok megismerhetősége, valamint a megszűnésük körüli jogbizonytalanságok kiküszöbölése érdekében, az erre vonatkozó javaslatokról a 4. részben már szó esett.

Érintettük már az új Polgári Törvénykönyv kapcsán felmerült kérdéseket is. A jogi személyekre vonatkozó általános szabályok reformja során tekintettel kell lenni az egyházi jogi személyekre is, ha a Ptk. jogi személyek fő típusait megnevezi, ezekre is utalni szükséges. Fontos tisztázni az általános szabályok és az Lvt. viszonyát, az általános szabályok módosítása esetén meg kell vizsgálni, hogy az Lvt. szabályai közül melyeken kell változtatni. A társadalmi szervezetekre vonatkozó joganyag (az egyesülési törvény és a Ptk.) reformja kapcsán (mely egyébként is szükséges) pedig tekintettel kell lenni arra, hogy az Etv. és az Lvt. szabályai összekapcsolódnak. Emiatt érdemes lenne a társadalmi szervezetek és az

egyházak szabályozásának átfogó módosítását együttesen, és a végleges, új általános polgári jogi szabályok ismeretében megalkotni.

Az egyház jogalany Alkotmányban történő nevesítését, melyet az irodalomban legfőképp Ádám Antal szorgalmaz⁵⁰⁰ a magam részéről szintén indokoltnak tartom. Hiányérzetet kelt, hogy lelkiismeret- és vallásszabadság részjogosítványainak alkotmányi felsorolása (60. § (2) bekezdés) nem utal az egyházakra (csupán a „másokkal együttesen” történő vallásgyakorlásra). Az alaptörvény egyébként is egyedül a kifogásolható megfogalmazású elválasztási rendelkezésben használja „az egyház” kifejezést (60. § (3) bekezdés). Az egyházak egyenjogúságának Alkotmányba iktatása esetén viszont körültekintően kellene eljárni, utalva a társadalmi súly szerinti különbségtétel lehetőségére. Az egyházak önkormányzata helyett a vallási közösségek autonómiáját, önrendelkezési jogát általában javasolnám nevesíteni az Alkotmányban. Az egyes szervezetek autonómiája az állam hatalmának fontos korlátja, ezért célszerű volna, ha az Alkotmány mondaná ki ezt az „önkorlátozást” – a helyi önkormányzatok esetében ez most is így van, a köztisztviselők, felsőoktatási intézmények stb. esetén is indokolt lenne.

Mivel jogszabályok használják a „történelmi egyház” kifejezést, szükséges volna jogi meghatározást adni arra, hogy mely közösségek érthetők ezalatt (ld. 1.3.2.) (ellenkező esetben a fogalmat mellőzni kellene a jogszabályokban).

A két- vagy többszintű státuszrendszer bevezetése véleményem szerint visszalépést jelentene a toleráns hazai hagyományban. A magyar jogtörténelmi tradíciók, amint azt a történelmi részben is láthattuk, a sokat emlegetett osztrák példánál megengedőbb irányba mutatnak, hiszen a vallási sokféleség és a vallások békés egymás mellett élés hagyománya is sokkal jellemzőbb itt, mint Ausztriában. Egy erősen restriktív szabályozás nemzetközi szinten bizonyára negatív visszhangot váltana ki (így történt ez az osztrák, román, szerb stb. reform esetében is), számítani lehetne arra, hogy a „felsőbb osztályból” kimaradó közösségek hazai és külföldi fórumokon egyaránt keresnének jogorvoslatot érdekeik sérelmére. A nagyobb társadalmi súlyú egyházak számára áttekinthetőbb, kiszámíthatóbb módon lehet biztosítani kiemelt jogokat az alapvető státusz érintetlenül hagyásával is. A hazai körülmények között az eltérő kategóriák alkotásához egyébként komoly elvi és gyakorlati akadályokat kellene áthidalni: létszám limit esetében biztosítani kell a megfelelő számítási módot (népszámlálási adatokkal, esetleg a taglétszám meghatározására vonatkozó megoldást), időlimit esetén fel kell oldani a

---

⁵⁰⁰ Szövegszerű javaslata: „Az azonos hiteltvet követők vallásuk gyakorlása céljából önkormányzattal rendelkező vallási közösséget, vallásfelekezete, egyházat (a továbbiakban együtt: egyház) hozhatnak létre és tarthatnak fenn. A hivatalosan nyilvántartásba vett, ezáltal jogi személyiséget nyert egyházakat azonos jogok illetik meg és kötelezettségek terhelik.” ÁDÁM 2007. 332.

jogfolytonosság dilemmáit a pártállami idők tekintetében, kezelni kell az egyes vallási közösségek nagyfokú (az Lvt. szabályai által is elősegített) szervezeti széttagozottságát stb.

A szabályozási reformot elsősorban az állami támogatások igazságosabb, társadalmi szerephez igazodó elosztása és az anyagi természetű, illetve anyagi motivációjú visszaélések kizárása indokolja. Ezért az eltérő státuskategóriák alkotása helyett álláspontom szerint indokoltabb volna az egyházak társadalmi szerepéhez, vállalt feladataihoz igazodó, elsősorban finanszírozási jellegű többletjogokat (pl. azonos támogatás elve, adókedvezmények, stb.) törvénybe foglalni, és azokat átlátható, átgondolt és ellenőrizhető kritériumokhoz kötni. Az egyes egyházak kiválasztásának és az esetleges további jogok kiemelésének jogpolitikai szempontjai túlmutatnak jelen dolgozat keretein.

Felhasznált irodalom

Magyar állami egyházjog:

ÁDÁM Antal: Az egyházak alkotmányjogi helyzetéről. In: Dolgozatok az állam és jogtudomány köréből. (20) 1989. 5-29

ÁDÁM Antal: Az Alkotmánybíróság egyházakkal kapcsolatos határozatai. In: BITSKEY Botond (szerk.): Tíz éves az alkotmánybíróság, Budapest, 2000, 121-135.

ÁDÁM Antal: Az állami egyházjog fogalma, jellemzői és problémái Magyarországon In: Magyar Közigazgatás 2000/9. 539-551 (ÁDÁM 2000a)

ÁDÁM Antal: Az állami egyházjogról. In: Jura 2000/1-2. 18-34. (ÁDÁM 2000b)

ÁDÁM Antal: Staatskirchenrecht in Ungarn. In: Jahrbuch für Ostrecht. 45. (2004)/2. 313-339.

ÁDÁM Antal: Az egyházak és a magyar állam alkotmányos viszonyáról. In.: Ünnepi kötet – Tanulmányok Schmidt Péter 80. születésnapja tiszteletére. Szerk.: FŰRÉSZ Klára, KUKORELLI István. Rejtjel, Budapest. 2006.19-27.

ÁDÁM Antal: Bölcsélet, vallás, állami egyházjog. Dialóg Campus, Budapest-Pécs. 2007.

BITSKEY Botond: Antidiszkrimináció és egyházi autonómia. In: Fundamentum, 2004/2. 71-79.

BOLERATZKY Lóránd: Az egyházak mint közjogi testületek. In: Valóság 1999/5. 76-84.

BOLERATZKY Lóránd: Az állami egyházjog alapjai. In: Valóság 2000/1. 49-58.

CSIZINÉ SCHLOSSER Annamária: Egyházak és egyházi szervezetek képvisellete. In: Közjegyzők Közlönye. 2005/12. 28-31.

CSIZINÉ SCHLOSSER Annamária – CSIZI István: Egyházak az öröklési jogban. In: Közjegyzők Közlönye. 2007/10. 14-21.

ERDŐ Péter: Az egyházak és egyházi jogi személyek bejegyzése és képviselete. In: Az európai államok és az egyházak kapcsolata a megváltozott világban. Budapest, 1993. 375-378.

ERDŐ Péter: A vallási közösségek és jogi kezelésük. In: Jogtudományi Közlöny 1999, 127-131.

ERDŐ Péter: Az egyházak és a magyar állam alkotmányos viszonya. In: Vallástudományi Szemle. 2006/2. 5-19.

ERDŐ Péter - SCHANDA Balázs: Egyház és vallás a mai magyar jogban. Budapest, 1993.

FERENCZY Rita: Kérdések az egyházak és szervezeteik jogi személyiségének köréből. In: Magyar Jog 1999/9. 518-529.

FERENCZY Rita - SZUROMI Szabolcs Anzelm: Az egyházak, valamint önálló képviselettel rendelkező egységeik jogi helyzete és a non-profit szervezetek státusza közötti különbségek a magyar magánjogban. Kánonjog 2003. 93-94.

HÁVER VARGA Marianna: Szekták és kétségek. In: Belügyi Szemle, 2001/4-5. 97-112.

KÖBEL Szilvia: Egyenlőbbek? Az egyházak és a közoktatás. In: Fundamentum 2004/2. 80-87.

MÉSZÁROS István László: A vallási jogegyenlőség védelmében. In: Fundamentum 1999/2. 99-104.

MÉSZÁROS István László: Az egyházi autonómia nem holmi. A Károli-vitáról
In: HETEK [2004. 01. 23. \(VIII/4\)](#)

PACZOLAY Péter: A lelkiismereti és vallásszabadság. In: HALMAI Gábor és TÓTH Gábor Attila (Szerk.): Emberi jogok. Osiris, Budapest, 2003. 527-576.

PÁNCZÉL Áron: Az egyházak magánjogi jogalanyisága. Az egyházi jogi személyek és tevékenységük a magyar társadalomban. In: Polgári jogi tudományos diákköri évkönyv 2001, 201-222.

RIXER Ádám: Religion and law. Vallás és jog. Károli Gáspár Református Egyetem, 2010.

RIXER Ádám: Az állam és a civil társadalom kapcsolatainak jogi aspektusai Magyarországon. PhD értekezés (kiadatlan) Károli Gáspár Református Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, 2005

RUFF Tibor: Fórum. Egyház és autonómia In: Fundamentum, 2004/2. 59-63.

SAJÓ András: A „kisegyház” mint alkotmányjogi képtelenség. In: Fundamentum 1999/2. 87-98.

SÁRI János: Alapjogok. Alkotmánytan II. Budapest, Osiris, 2004.

SCHANDA Balázs: Világi jog az egyházi jogban – egyházi jog a világi jogban? In: Kánonjog 1999/1-2. 79-88.

SCHANDA Balázs: Az egyházi státusz rendezésének lehetséges irányai. In: Egyházfórum 1999/3-4. 8-21.

SCHANDA Balázs: Szakmai koncepció a lelkiismereti és vallásszabadságról valamint az egyházakról szóló 1990. évi IV. törvény módosítására. In: Magyar Jog 2000/1. 10-17.

SCHANDA Balázs: A vallási közösségek jogi szabályozásáról. In: Vigilia 2001/7. 492-500.

SCHANDA Balázs: Magyar állami egyházjog. Szent István Társulat, Budapest, 2003. 2. átdolg. kiad.

SCHANDA Balázs: A krisztushívők magántársulásai a világi jogban. In: Kánonjog, 2005. 83-86. (SCHANDA 2005a)

SCHANDA Balázs: Vallásszabadság és egyenlő bánásmód a magyar jogrendszerben. In: Jogtudományi Közlöny 2005/12, 517-523. (SCHANDA 2005b)

SCHANDA Balázs: Állam és egyház a jogszabályok tükrében. 2002-2006. In: Kánonjog, 2007. 71-77.

SCHANDA Balázs: Stabilitás és bizonytalanság a magyar állami egyházjogban. Húsz évvel az 1990. évi IV. törvény után. In: Jogtudományi Közlöny 2010/1. 3-12. (SCHANDA 2010a)

SCHANDA Balázs: Az Alkotmány megújításának kihívása. In: SCHANDA Balázs – VARGA Zs. András (Szerk.): Láttelek közjogunk elmúlt évtizedéről. Budapest, PPKE JÁK, 2010. 53-60. (SCHANDA 2010b)

SCHWEITZER Gábor: A lelkiismereti és vallásszabadság, valamint az egyházak jogállásának alkotmányos keretei. In: Acta Humana 2006/1. 3-16.

SZATHMÁRY BÉLA: Az egyház mint jogi közösség In: Théma 2000/2-3

SZATHMÁRY Béla: Az egyháztagság problémái. In: Collega. 2001/6. 37-44.

SZATHMÁRY Béla: Az állami egyházjog fogalma. In: Magyar Jog 2006/6. 342-349.

SZATHMÁRY Béla: Az egyházi autonómia határai. In: Jogtudományi Közlöny 2007/3. 87-99.

SZATHMÁRY Béla: Az appellatio ab abusu a magyar jogrendszerben. In: Magyar Jog. 2010/7. 416-422. (SZATHMÁRY 2010a)

SZATHMÁRY Béla: Egyházak az államban. Hernád Kiadó, Sárospatak, 2010. (SZATHMÁRY 2010b)

TILK Péter: Az állam és az egyház viszonyának néhány aspektusa az alkotmánybíróság újabb döntése alapján. In: Jogtudományi Közlöny, 2004/7-8. 239-246.

VERES András: A Katolikus Egyház és az állam kapcsolata Magyarországon. Budapest : Szent István Társulat, 2005. (Haza a magasban: előadások a Szent István Társulatnál)

WALTER Tibor: Das Verhältnis zwischen Staat und Kirche in Ungarn – Staatskirchenrechtliche Aspekte. In: Osteuropa Recht 45. (1999)/3. 238-248.

Egyházjog, egyes egyházak:

ALMÁSI Mihály: Ezredfordulók. Budapest, KIT Kft., 2001.

BERKI Feriz: Az ortodox kánonjog. In: ANTALÓCZY Péter és sokan mások: Felekezeti egyházjog. Budapest, HvgOrac, 2004. (átdolg., bőv. kiad.) 103-138.

BERKI Feriz: Magyar ortodoxok. In: DONCSEV Toso, SZŐKE Lajos (szerk.) A keleti kereszténység Magyarországon. Budapest, 2007. 51-66.

BOLERATZKY Lóránd: A magyar evangélikus egyházjog alapjai és jogforrásai. Budapest, 1. rész 1991., 2. rész 1998.

DUJMOV Milan: A magyarországi ortodoxia 1945 után. In: BALOGH Margit (szerk.): Felekezetek, egyházpolitika, identitás Magyarországon és Szlovákiában 1945 után. Budapest, Kossuth, 2008. 341-346.

ERDŐ Péter: Egyházjog. Szent István Társulat. Budapest, 2005. 4. jav. kiad.

ERDŐ Péter: Kirchenrechtliche Aspekte der Bischofssynode. In: Thetrum legale mundi. Symbola Cs. Varga oblata. Szent István Társulat. Budapest, 2007. 107-122.

HEKA László: A zsidó jogrendszer alapjai. Szeged, Pólay Elemér Alapítvány, 2009.

JANY János: Klasszikus iszlám jog. Egy jogi kultúra természetrajza. Budapest, Gondolat, 2006.

KISS Enikő – ANWAR Aimen – CSISZÁR Anita: Az iszlám Magyarországon és a Közel-Keleten. Budapest, MTA, 2002.

OLÁH János: Judaisztika. Budapest, Gabbiano Print Kft. 2009. 2. átdolg. kiad.

SCHWEITZER József – SCHWEITZER Gábor: A magyarországi zsidók és az izraelita felekezet jogállásának alakulása. In: RÁCZ Lajos (Szerk.): Felekezeti egyházjog. Budapest, Unió. 1994, 215-244.

SZATHMÁRY Béla: A zsidó jog alapjai. Budapest, Századvég- LUX, 2003.

SZATHMÁRY Béla: Magyar egyházjog. Budapest, Századvég, 2004.

SZUROMI Szabolcs Anzelm: A kegyes alapítványok jogállása Magyarországon a korábbi és hatályos egyházjog, valamint az állami egyházjogi normák tükrében. In: Jogtörténeti Szemle: 2004/4. 16-20.

Történet:

BOZSÓKY Pál Gerő - LUKÁCS László: Az elnyomatásból a szabadságba. Az egyház Magyarországon. 1945-2001. Budapest, Vigília 2005.

CSIZMADIA Andor: A magyar állam és az egyházak jogi kapcsolatainak kialakulása és gyakorlata a Horthy-korszakban. Budapest, Akadémiai Kiadó, 1966.

CSIZMADIA Andor: Egyházügyi igazgatás. Jegyzet. Budapest, Államigazgatási Főiskola, 1979.

CSIZMADIA Andor (szerk): Magyar állam- és jogtörténet. Budapest, Nemzeti Tankönyvkiadó, 2003. 14. kiad.

BALOGH Margit (szerk.): Felekezetek, egyházpolitika, identitás Magyarországon és Szlovákiában 1945 után. Budapest, Kossuth, 2008.

BALOGH Margit – GERGELY Jenő: Egyházak az újkori Magyarországon 1790-1992. Adattár. Budapest, MTA. 1996.

BALOGH Margit – GERGELY Jenő: Állam, egyházak, vallásgyakorlás Magyarországon, 1944-2005. Dokumentumok. Budapest, MTA. 2005.

ECKHART Ferenc: Magyar alkotmány- és jogtörténet. Budapest, Osiris, 2000. (1946)

FAZEKAS Csaba: Kisegyházak és szektakérdés a Horthy-korszakban, Budapest, TEDISZ-SzPA, 1996.

FAZEKAS Csaba: A felekezetalapítás kérdése a két világháború közötti Magyarországon. In: DÖBÖR András - KISS Gábor Ferenc (szerk.): Magyarország és Európa, 1919-1939. Szeged, 2001. (Belvedere kiskönyvtár, 14.), digitálisan: <http://www.uni-miskolc.hu/~bolfazek/felekezetalapitas.htm>

GERGELY JENŐ: Egyházpolitikai törvények a Magyarországon a polgári korban (1848-1948). In: Állami és egyházi igazgatás Magyarországon a 19. és 20. században. Budapest, 1996. (A történelemtanári továbbképzés kiskönyvtára, VIII.) 40-54.

GERGELY Jenő: Felekezetek és egyházak. In: História 1996/5-6. 19-22.

KÖBEL Szilvia: Vallásfelekezetek törvényes elismerése a Kádár-korszakban. In: Jogtudományi Közlöny 2001/6. 287-297.

KÖBEL Szilvia: "Oszd meg és uralkodj!": az állam és az egyházak politikai, jogi és igazgatási kapcsolatai Magyarországon 1945-1989 között. Budapest, Rejtjel, 2005.

LÁSZLÓ T. László: Egyház és állam Magyarországon. 1919-1945. Budapest, Szent István Társulat, 2005.

MEDRICZKY Andor: A budapesti magyar mohamedán egyházközség megalakulásának jogi előzményei. In: Városi Szemle 1934/1. 101-124.

MEZEY Barna (szerk.): Magyar alkotmánytörténet. Budapest, Osiris. 1999. 3. átdolg., jav. kiad.

RAJKI Zoltán: A kisegyházak és az 1947. évi XXXIII. törvény. In: Egyházak és tolerancia Magyarországon : tudományos konferencia az 1947. évi XXXIII. törvény megszületésének 60. évfordulója alkalmából: 2007. december 5. Budapest, Oktatási és Kulturális Minisztérium Egyházi Kapcsolatok Titkársága, 2008. 83-107

RAJKI Zoltán: A magyarországi történelmi kisegyházak társadalmi és emberjogi helyzete az elmúlt 50 év során. In: ATF Szemle, 2002/2. 35-42.

RÁCZ Lajos: A felekezetek kialakulása és jogállása Magyarországon. In: ANTALÓCZY Péter és sokan mások: Felekezeti egyházjog. Budapest, HvgOrac, 2004. (átdolg., bőv. kiad.) 9-28.

SARNYAI Csaba Máté (szerk.): Állam és egyház a polgári átalakulás korában Magyarországon 1848-1918, Budapest, Magyar Egyháztörténet Enciklopédia Munkaközösség, 2001.

SCHOLLER, Heinrich: Von der Kirche der „spaltigen Religion“ des Augsburger Religionsfriedens zur modernen Garantie des Pluralismus von Religionsgesellschaften. In: Jura, 2007/2. 155-162.

TOMKA Ferenc: Halálra szántak, mégis élünk! Egyházüldözés és az ügynök-kérdés. 1945-1990. 3., jav., átdolg. kiad., Budapest, Szent István Társulat, 2005.

UDVARVÖLGYI Zsolt: A magyar iszlám vallásszociológiája (szakdolgozat, ELTE, Szociológiai Intézet 1998., <http://www.terebess.hu/keletkultinfo/udvarvolgyi1.html>) 37.

Jogi személy elméletek, és más jogi személyek:

BESENYEI Lajos – BÍRÓ György: Személyek joga. Miskolc, Novotni, 2006.

FAZEKAS Marianna: A közjog alanyai és a Ptk. tervezet (Egy közigazgatási jogász kérdőjelei a Ptk. tervezet jogi személy részéhez) in: Magyar Jog. 2000/1. 17-26.

FICSOR Mihály: Közjogi jogi személyek a magyar polgári jogban. In: Magyar Jog 1993/6. 321-331.

JOBÁGYI Gábor: Személyi jog. Miskolc: Novotni Alapítvány, 1999.

KECSKÉS László: Polgári jog. A személyek joga. Budapest-Pécs, Dialóg Campus, 2007. 3. átdolg. bőv. kiad.

LOMNICZI Zoltán: Egyesületek. Budapest, HVGOrac. 2006. 2. hatályosított, bőv. kiad.

PERÉNYI Ödön: A társadalmi szervezetek, egyesületek megszűnésének vitás jogalkalmazási kérdései. In: Magyar Jog 1993/7. 419-423.

SÁRKÖZY Tamás: A jogi személy elméletének átalakulása. Vizsgálódás a szervezetek komplex jogalanyiságáról. Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1985.

SÁRKÖZY Tamás: Közjogi személyek a Ptk -ban? Jogállam 2/1993.

SZLADITS Károly: Magyar magánjog. Általános rész – Személyek joga. Budapest, Grill. 1941

TAMÁS András: A közjogi jogi személy. In: FICZERE Lajos (szerk.): *Tanulmányok a közigazgatás szervezeti és jogi intézményei köréből*. Budapest, Unió, 1995, 119-126.

TÓTH Éva: Felszámolhatók-e a nonprofit szervezetek? In: *Ügyészek Lapja* 2002/4 35-48.

VADÁL Ildikó: A közigazgatási jog kodifikációja: stabil kormányzás, változó közigazgatás. Budapest-Pécs, Dialóg Campus, 2006.

Külföldi állami egyházjog, nemzetközi normák és az Európai Unió joga:

ANTALÓCZY Péter: Az állam és egyház kapcsolatrendszerének főbb típusai: Franciaország, Spanyolország, Itália, Németország. In.: RÁCZ Lajos (Szerk.): Kormányzás és kodifikáció. ELTE ÁJK – Új Ember, Budapest, 2006. 129-169.

BEROV, Hristov P.: Das bulgarische Religionsgesetz von 2002. In: Österreichisches Archiv für Recht und Religion 2006/3 388-395.

BERTEN, Ignace: A vallási intézmények és az Európai Unió. In: Az egyházi intézmények szerepe az európai integráció fejlesztésében, valamint a belga és magyar társadalomban. Budapest, 2002.

CACHIA, Therese Comodini: School – Religion Relations: The Position of Malta. In: European Review of Public Law 2005/1. 431-436.

CAMPENHAUSEN, Axel von – WALL, Heinrich de: Staatskirchenrecht: eine systematische Darstellung des Religionsverfassungsrechts in Deutschland und Europa. Ein Studienbuch. München, Beck, 2006. 4. átdolg. bőv. kiad.

CSIZINÉ SCHLOSSER Annamária: Legal Status of Churches and Religious Communities in Serbia according to the New Law (with a comparative analysis) <http://www.revacern.eu/exchange-programme/ep-2-final/EP2%20%20schlosser..pdf> (2008. szeptember)

DURHAM, W. Cole Jr. – FERRARI, Silvio (szerk.): Laws on Religion and State in Post-Communist Europe. Leuven, Peeters. 2004.

DURAND, Jean-Paul: A vallási és szerzetesi közösségek Franciaországban. In: FORRAI Tamás (Szerk.): Az állam és az egyház elválasztása, 1995. 59-70.

ERDŐ Péter: Typen des Verhältnisses zwischen Kirche und Staat in den Beitrittsländern. Die Kirchen als Partner der Europäischen Union. In: Egység a különbözőségben. A 60 éves Bolberitz Pál köszöntése. Budapest, Szent István Társulat, 2002.

ERDŐ Péter: Az Európai Unió jogának hatása az egyházjogra. In: Egyházakkal az Európai Unióba. Tatabánya, 2004.

FEDOR Tibor: Az állam és az egyházak kapcsolata Ausztriában. In: Acta Humana 2000/39-40, 52-63.

FLECK, Gunter : Verleihung des Körperschaftsstatus an Religions- und Weltanschauungsgemeinschaften in einer multikulturellen Gesellschaft: ein Vorschlag de lege ferenda zu Art. 140 GG i.V.m. Art. 137 Abs.5 S. 2 WRV Frankfurt am Main, Bécs, stb., Lang , 2005.

GALAMBOS Gábor: Vallásszabadság az Emberi Jogok Európai Bíróságának gyakorlatában. In:http://www.ajk.elte.hu/TudomanyosProfil/kiadvanyok/elektronikus/seminarium/inter_cuncta/GalambosGabor-Vallasszabadsag.pdf (csak elektronikus kiadás 2011. január 31.)

GLÓZER Rita - HAMP Gábor - HORÁNYI Özséb (Szerk.): A vallások és az európai integráció. Budapest, Balassi Kiadó. 2000.

GOZDECKA, A. Dorota: Towards a Legal Definition of Religion in Europe. Religious Problems in Contemporary Europe. In: 6th International Conference of PhD Students University of Miskolc, Law. 2007.103-110.

GRECH, Alfred: Religion, Tolerance and Discrimination in Malta. In: XUEREB, Peter G. (szerk.): Working for an Inclusive Society (konferencia-kötet). Msida, Malta 2005.195-209.

HOLLERBACH, Alexander: Grundlagen des Staatskirchenrechts. In: ISENSEE, Josef (szerk.): Handbuch des Staatsrechts der Bundesrepublik Deutschland. VI. 138. § Heidelberg, Müller. 1989.

KALB, Herbert: Die Anerkennung von Kirchen und Religionsgemeinschaften in Österreich. In: POTZ Richard - KOHLHOFER, Reinhard: Die "Anerkennung" von Religionsgemeinschaften. Bécs, Verl. Österreich, 2002. (Schriftenreihe Colloquium, 6) 39-64.

KALB, Herbert – POTZ, Richard – SCHINKELE, Brigitte: Religionsrecht. Wien, WUV- Univ.-Verl., 2003.

KIRÁLY, Miklós: Egység és sokféleség. Az Európai Unió jogának hatása a kultúrára. Budapest, Új Ember. 2006.

KOHLHOFER, Reinhard: Commentary: Away with Legal Discrimination - Serbia Shouldn't Follow Austria, Forum 18 News Service: http://www.forum18.org/Archive.php?article_id=403 (2004-09-02)

KOMAN, Angelika: Vergaberecht und gemeinnützige Aktivitäten der Kirchen. In: Österreichisches Archiv für Recht und Religion. 2003/1. 84-95.

KOVACEVIC, Emir: Die Rechtsstellung der Kirchen und Religionsgemeinschaften in Bosnien und Herzegowina. In: Österreichisches Archiv für Recht und Religion 2006/3 364-375.

KOVÁCS Péter: A rodopi mufti esete a nemzetközi joggal. Kisebbségi autonómiabarát ítélet az Emberi Jogok Európai Bíróságán: magányos fecske vagy új tendencia? (Széjlegyzet a Szérif c. Görögország ítélet margójára) In: Acta Humana 2000/41-42. 63-74.

KÖBEL Szilvia: A lelkiismereti és vallásszabadság jogi szabályozása néhány volt szocialista országban 1945-1989 között. In: Levéltári Szemle, 2005./2, 53-61.

LEFKÁNITS György: Az egyházra vonatkozó szabályozás Franciaországban. In: Acta Humana, 2000/39-40. 83-98.

LIENEMANN, Wolfgang - REUTER, Hans-Richard (szerk): Das Recht der Religionsgemeinschaften in Mittel-, Ost- und Südosteuropa. Nomos, Baden-Baden, 2005.

LISTL Joseph: Az állam és az egyház jogviszonya Németországban. In: FORRAI Tamás (Szerk.): Az állam és az egyház elválasztása, 1995. 46-58.

LISTL, Joseph – PIRSON, Dietrich (szerk.): Handbuch des Staatskirchenrechts der Bundesrepublik Deutschland. Berlin, Duncker & Humblot. 1995. 2. átdolg. kiad.

LISTL, Joseph – SCHMITZ, Heribert (Szerk.): Handbuch des katholischen Kirchenrechts . Regensburg, Pustet, 1999. 2. átdolg. kiad.

LUGOSI Győző: Vallásszabadság és közhatalom Európában. In: Valóság, 2001/3. 19-30.

MAGEN, Stefan: Körperschaftsstatus und Religionsfreiheit: zur Bedeutung des Art. 137 Abs. 5 WRV im Kontext des Grundgesetzes. Tübingen, Mohr Siebeck, 2004.

MANSEN, Gerrit – BANASZAK, Boguslaw (Szerk.): Religionsfreiheit in Mittel- und Osteuropa zwischen Tradition und Europäisierung. Frankfurt a. M., Peter Lang, 2006.

MESSNER, Francis (szerk): The Status of Religious Confessions of States Applying for Membership to the European Union. Guiffré Editore, Milano, 2002.(European Consortium for Church-State Research – meeting 2000)

MÉZES Zsolt László: Állam és egyház viszonyának változásai Franciaországban. Budapest, Európai Összehasonlító Kisebbségkutatások Közalapítvány, 2004.

MORTANGES, René Pahud de (szerk.): Die Zukunft der öffentlich-rechtlichen Anerkennung von Religionsgemeinschaften. Freiburg, Univ.-Verl., 2000.

MUCKEL, Stefan: Religionsgemeinschaften als Körperschaften des öffentlichen Rechts. Zur aktuellen Diskussion um die Verleihung der Körperschaftsrechte, In: Der Staat Bd. 38 (1999), 569-593

MÜCKL, Stefan : Europäisierung des Staatskirchenrechts. Baden-Baden, Nomos, 2005.

MÜCKL, Stefan: Einwirkungen des Europarechts auf das deutsche Staatskirchenrecht. www.bertelsmann-stiftung.de

NOLL, Jürgen: Jehovas Zeugen als Bekenntnisgemeinschaft: Rechtsfragen um eine religiöse Minderheit. Bécs, Univ., Diss., 2001.

OSTERKAMP, Jana - SCHULZE, Renate (szerk): Kirche und Sozialismus in Osteuropa. Recht und Religion in Mittel- und Osteuropa Sonderband 1. Bécs, Facultas. 2007.

PLESNER, Ingvill Thorson: State Church and Church Autonomy in Norway. In: ROBBERS, Gerhard (szerk): Church Autonomy: A Comparative Survey. Frankfurt am Main: Peter Lang, 2001. <http://beta.religlaw.org/document.php?DocumentID=3854>

POTZ, Richard et al. (Szerk): Recht und Religion in Mittel- und Osteuropa. Bécs, WUV- Univ.-Verl.

1. Slowakei, 2001.

2. Tschechien 2004.

POTZ-KOHLHOFER (szerk): Die "Anerkennung" von Religions-gemeinschaften. Verl. Österreich, Wien. 2002.

ROBBERS, Gerhard: Staat und Kirche in der Europäischen Union. In: ROBBERS, Gerhard (szerk): Staat und Kirche in der Europäischen Union. Baden-Baden, Nomos. 2005. 2. kiad. 629-640.

RÜFNER, Wolfgang: Die Rolle der religiösen Institutionen im künftigen Europa - noch einmal zur Debatte um die Präambel der EU-Verfassung. http://www.ev-akademie-rheinland.de/ekir/dokumente/EAir_Ruefner.pdf

SCHANDA Balázs: Az Európai Emberi Jogi Bíróság gyakorlatának hatása a vallásszabadság érvényesülésére. In: Acta Humana 2000/41-42. 75-80. (SCHANDA 2000b)

SCHANDA Balázs: Újabb fejlemények az Európai Emberi Jogi Bíróság vallásszabadsággal kapcsolatos gyakorlatában. In: Acta Humana 2001/44-45. 125-129. (SCHANDA 2001b)

SCHANDA Balázs: Állam és egyház Németországban. In: Acta Humana 2000/39-40. 99-110. (SCHANDA 2003a)

SCHANDA Balázs: Állam és egyház az Európai Unió tagjelölt államaiban. In: Jogtudományi Közlöny 2003/1. 46-54. (SCHANDA 2003b)

SCHANDA Balázs: Állami egyházjog a bővülő Európai Unióban. In: Jura 2003/2. 88-105. (SCHANDA 2003c)

SCHANDA Balázs: Románia új vallásügyi törvénye. In: Jogtudományi Közlöny 2007/6. 277-281.

SCHANDA Balázs: Religious Entities as Legal Persons - Eastern Central Europe (Czech Republic, Hungary, Poland, Slovakia, Slovenia). Religious Entities as Legal Persons - Hungary. In: Lars FRIEDNER (szerk.): Churches and Other Religious Organisations as Legal Persons. Leuven: Peeters, 2007. (SCHANDA 2007a)

SCHANDA Balázs - CSIZINÉ SCHLOSSER Annamária: Újabb fejlemények az Európai Emberi Jogi Bíróság vallásszabadsággal kapcsolatos gyakorlatában. In: Iustum, Aequum, Salutare. 2009/2. 67-81.

SCHOLLER, Heinrich: Der Status der Kirchen als öffentlich-rechtliche Körperschaft in der Bundesrepublik. In: Jura. 2001/1. 78-86.

SPIELBAUER, Bernhard : Der öffentlich-rechtliche Körperschaftsstatus der Religionsgemeinschaften in der Bundesrepublik Deutschland: Wesen und aktuelle Legitimation. Hamburg, Kovač , 2005.

SZABÓ László: Az állam és az egyházak közti viszony az 1989 utáni Romániában. In: Romániai m. évkönyv, 2005. 317-335 p.

TOMKA Miklós – ZULEHNER, Paul M.: Religionen und Kirchen in Ost(Mittel)Europa. Entwicklungen seit der Wende. Aufbruch 2007. Tabellenband. Bécs-Budapest, 2008.

TORFS, Rik: Warum das EU-Recht für Kirchenjuristen immer wichtiger wird? In: Österreichisches Archiv für Recht und Religion 2003/1. 21-42.

TROIANI, Giovanni: Az állam és a katolikus egyház, valamint a többi vallásos felekezet közötti kapcsolat Olaszországban. In: Az európai államok és az egyházak kapcsolata a megváltozott világban. Budapest, 1993. 177-194.

VACHEK, Marcel: Das Religionsrecht der Europäischen Union im Spannungsfeld zwischen mitgliedstaatlichen Kompetenzreservaten und Art. 9 EMRK, Frankfurt, 2000

WENINGER, Michael: Religionsrechtliche Aspekte des EU-Verfassungsvertrages. In: Österreichisches Archiv für Recht und Religion 2003/1. 96-102.

ZUBERT, Bronislaw W.: Az állam és az egyház viszonya Lengyelországban az új konkordátum alapján. In: FORRAI Tamás (Szerk.): Az állam és az egyház elválasztása, 1995. 71-79.

Österreichisches Archiv für Recht und Religion 2006/3 szám: Neue Religionsgesetze in Südosteuropa

Internetes források

Egyházi honlapok:

www.katolikus.hu

www.reformatus.hu

www.evangelikus.hu

www.maek.hu

<http://mazihsz.hu/>

www.zsido.hu

www.zsido.com

www.baptista.hu

www.unitarius.hu

www.hit.hu

www.krisna.hu

www.magyariszlami.hu

www.iszlamegyhaz.net

www.ortodox.hu

www.magyarorthodoxia.org

www.patriarchatus.hu

www.szimandron.hu

Tudományos honlapok, adatbázisok, jogforrás- és hírgyűjtemények:

Hazai

www.vallastudomany.hu

www.kisegyhazkutato.hu

www.apologia.hu

www.stacio.hu

Külföldi

<http://aei.pitt.edu>

www.churchstate.eu

www.eurel.info

www.euresisnet.eu

www.europarl.europa.eu

www.forum18.org/

<http://homepage.bluewin.ch/libertas-ecclesiae/>

www.hrw.org/

www.ihf-hr.org

www.kirchenrecht.net

http://lawreview.byu.edu

www.religlaw.org

<http://www.risu.org.ua>
<http://beta.religlaw.org>
www.staatskirchenrecht.de
www.state.gov/g/drl/rls/irf/index.htm

Sajtó

BOROS Tamás: Vallásszabadság – visszaélési szabadság nélkül. In.: Népszabadság 2009. március 25. www.nol.hu (2009.03.25.)

KACSOH Dániel: Húsz év vallásszabadság. In: Magyar Hírlap 2010. január 23. http://www.magyarhirlap.hu/pp_hir_nyomatat.php?hir_id=187671 (2010.01.23.)

LASS Gábor: Fizetett áldás. In: Demokrata. 2010. február 22. <http://www.demokrata.hu/heti-hir/fizetett-aldas> (2010.02.22.)

SZOBOTA Zoltán: Régi lemez: Előkerült az egyházi kártya. In: HETEK 2010. 02.12. www.hetek.hu (2010.02.12.)

Beváltotta a reményeket a vallásszabadságról szóló törvény In: Magyar Kurír. http://www.magyarkurir.hu/?m_op=view&id=31697&rovat=1 (2010.03.19.)

Interjú Balog Zoltánnal (Kiss Sándor)
http://www.reformatus.hu/index.php?option=com_content&view=article&id=24598%3Aegyhazi-szabadsag-huszev-telt-el-az-1990-evi-iv-toerveny-elfogadasa-ota&catid=133%3Ahatar&Itemid=508&lang=hu (2010.08.31.)

Interjú Csepregi Andrással (Rónay Tamás) In: Stáció Portál
<http://www.stacio.hu/aktu%C3%A1lis/b%C3%BCrokr%C3%A1cia-%C3%BAtveszt%C5%91j%C3%A9ben> (2010. 06.30.)

Interjú Platthy Ivánnal (Mirák Katalin)
<http://www.lutheran.hu/z/ujzagok/evelet/archivum/2009/34/21> (2010.08.01.)

A témával kapcsolatos saját közlemények:

I. Könyvrészlet idegen nyelven:

1. Recht und Religion in Mittel- und Osteuropa. Band 3 Ungarn. WUV Universitätsverlag (a Bécsi Egyetem sorozata, több fejezet, várható megjelenés: 2011. ősze)

II. Tanulmányok, cikkek:

2. Egyházak és egyházi szervezetek képvisellete. In: *Közjegyzők Közlönye*. 2005/12. 28-31.
3. Egyházak az öröklési jogban. In: *Közjegyzők Közlönye*. 2007/10. 14-21. (társszerzőként, Csízi Istvánnal közösen)
4. Legal Status of Churches and Religious Communities in Serbia according to the New Law (with a comparative analysis) Csak online: <http://www.revacern.eu/exchange-programme/ep-2-final/EP2%20%20schlosser..pdf> (2008. szeptember)
5. Újabb fejlemények az Európai Emberi Jogi Bíróság vallásszabadsággal kapcsolatos gyakorlatában. In: *Iustum, Aequum, Salutare*. 2009/2. 67-81. (társszerzőként, Schanda Balázssal közösen)
6. Az egyházi jogi személyek azonosító adatai In: *Közjegyzők Közlönye*. 2010/4 . 1-20.
7. Az egyházak jogalanyiségének történeti összefüggései In: *Iustum, Aequum, Salutare*. 2010/4. 243-256
8. Az egyházi jogi személyek megszűnésének kérdései. In: *Közjegyzők Közlönye*. 2011/2. 1-21.
9. Az egyházakról és vallási közösségekről szóló törvény Szerbiában. In: *Jogtudományi Közlöny* 2011/5. (közlésre elfogadva, megjelenés: 2011. május)

III. Recenziók idegennyelvű kötetekről:

10. J. H. H. Weiler – Ein christliches Europa. Erkundungsgänge. In: *Iustum, aequum, salutare*. 2006/3-4.184-186. és *Ítélet* 2007/5. 10.
11. Ernst-Wolfgang Böckenförde – Staat, Nation, Europa. Studien zur Staatslehre, Verfassungstheorie und Rechtsphilosophie. In: *Európai Tükör*. 2006/6. 109-111.; *elektronikus kiadás*: http://www.kulugyminiszterium.hu/NR/rdonlyres/89A42F98-DCC6-46EA-A10F-E8140C2BF03A/0/et_2006_06.pdf

12. Gerhard Robbers – Staat und Kirche in der Europäischen Union. In: *Jogtudományi Közlöny* 2007/12. 586-588.

IV. Publikált szakfordítások:

- németből:

13. Prof. Dr. iur. Detlev W. BELLING: Szabadság és kényszer a nemzeti jogalkotó számára a 2000/78/EK-es anti-diszkriminációs irányelv átültetése során, tekintettel az egyházi munkajogra In: *Európai Jog*. 2005/4. 27-32.
14. Marizell und Ungarn – 650 Jahre religiöse Gemeinsamkeit. Szerk.: Walter BRUNNER. *Strigonium Antiquum 6. kötet* (német és magyar nyelvű kiadás). Graz-Esztergom, 2003. 219. p. (társfordítóként, többekkel)

-angolból:

15. Catherine Dupré: Jogátvétel és alkotmányos változások. In: A magyar jogrendszer átalakulása 1985/1990-2005. Jog, rendszerváltozás, EU-csatlakozás. Szerk: Jakab András és Takács Péter. Gondolat – ELTE-JÁK. Budapest, 2007. 1019-1034.